

goethe

1183

goethe

anii de drumeție ai lui wilhelm melster

★★

«Întrupări ideale ale spiritului uman, personajele din *Anii de drumeție* trăiesc și se deplasează într-un mediu social și natural dominat de aceeași bună rânduială și distincție care le caracterizează moravurile și comportamentul. Aglomerările urbane lipsesc din roman, iar cele rurale sînt văzute de departe și sumar. Scriitorul avea nevoie de teren liber, pentru a-l organiza după voia lui. Locuințele, reședințe nobiliare, conace, pavilioane, gospodării de oameni modești, sînt risipite la distanțe mari și se ivesc pe neașteptate în calea drumeților. Toate sînt clădiri de o arhitectonică armonioasă cu pereții împodobiți de picturi și uneori de inscripții aforistice. Întrunirile au loc în săli mari, impunătoare și festive, în concordanță cu tema și spiritul celor discutate. Pretutindeni își află confirmare maximă: „omul sfințește locul” și reciprocă: „locul sfințește pe om”. Armonia dintre om și spațiul în care-și duce traiul se realizează cu necesitate, factorul determinant fiind ori cel dintîi, ori cel de-al doilea.»

ION ROMAN

goethe

Vol. I-II, lei 14

editura minerva

•

Ilustrația copertei : *D. Verdeș* cu un desen de *Goethe*

Johann wolfgang goethe

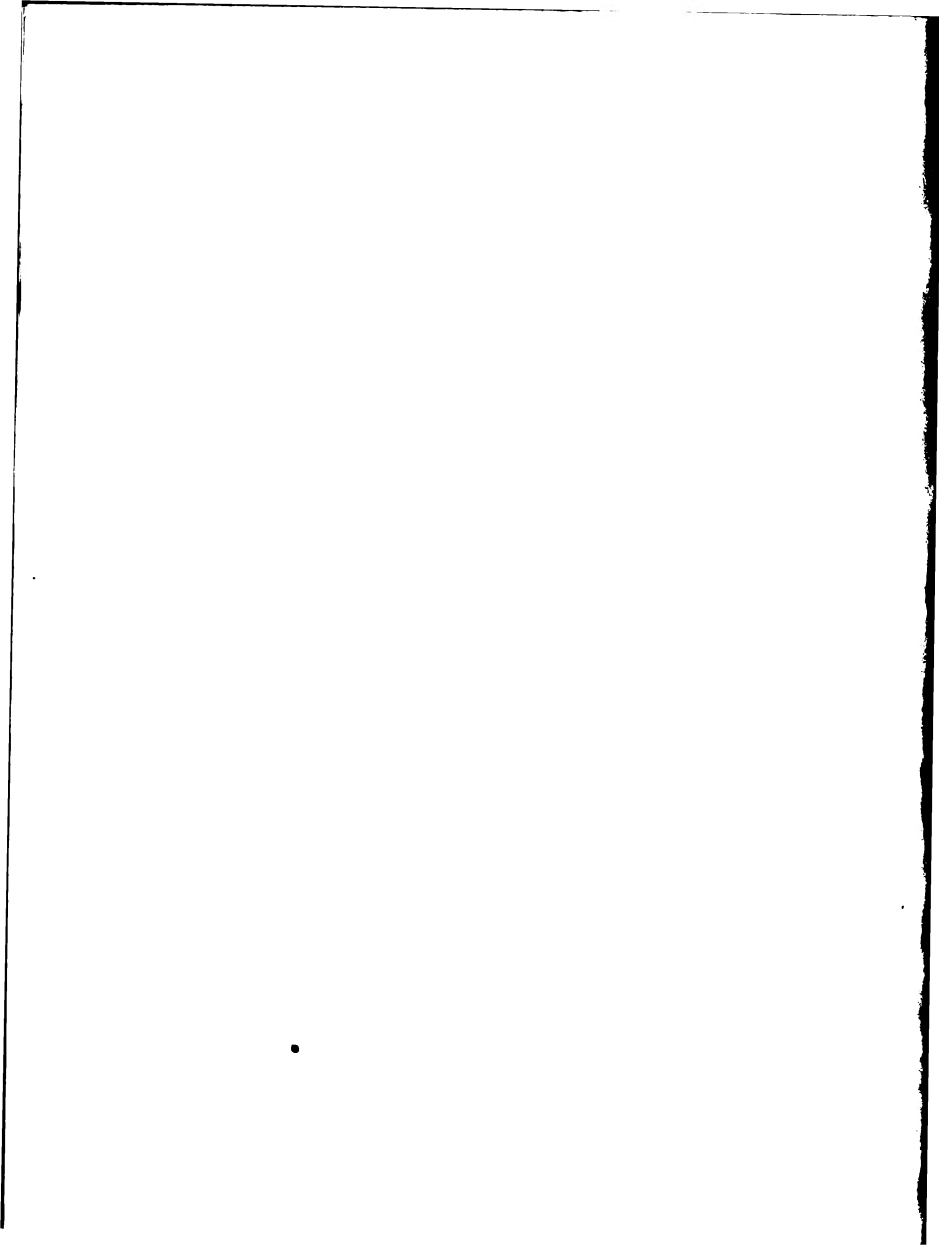
**anii de drumeție ai lui
wilhelm meister
sau
cel ce renunță**

★★

TRADUCERE DE VALERIA SADOVEANU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1984

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

CARTEA A DOUA

(continuare)

CAPITOLUL AL CINCILEA

Strigăte și bătăi puternice în poarta castelului, apoi un schimb de vorbe cu glasuri amenințătoare și lumina unor făclii în curte întrerupseră cîntecul delicat al Hilariei. Dar larma se potoli înainte ca să i se afle cauza ; liniște însă tot nu era, pe scară se auzeau pași și cuvintele învălmășite ale unor oameni ce se apropiau. Ușa fu dată de perete cu zgomot, fără ca să fi fost anunțat cineva ; femeile se speriară. Flavio năvăli în cameră într-o stare înspăimîntătoare, cu privirea rătăcită, cu părul, în parte zburlit, în parte curgînd în șuvițe ude de ploaie ; hainele îi erau sfișiate, ca și cum s-ar fi năpustit ca o vijelie printre spini și hățisuri, și îngrozitor de murdare, de parcă ar fi străbătut noroaie și mlaștini.

Tata ! Unde-i tata ! strigă el. Femeile îngrozite săriră în picioare ; bătrînul pădurar, ce-i fusese altădată slujitor devotat, intră și el în cameră, strigîndu-i : Tatăl dumneavoastră nu-i aici ; liniștiți-vă ; aici nu sînt decît mătușa și verișoara, uitați-vă ! — Nu-i aici ? Atunci lăsați-mă să plec ; am să-l caut ! Numai el trebuie să afle și apoi să mor. Lăsați-mă să scap de luminile astea, mă orbesc, mă ucid.

Medicul casei intră, îi apucă mîna și-i luă pulsul cu atenție ; mai mulți servitori stăteau îngrijorați în jur. — Ce caut eu pe covoarele astea ? Le stric, le distrug ; neno-

rocirea mea picură pe ele și le pătrunde ; soarta-mi bles-
temată le întinează. — Se repezi la ușă ; ceilalți se folo-
siră de această mișcare ca să-l ia cu ei și să-l ducă într-o
cameră de oaspeți îndepărtată, în care locuia de obicei
tatăl lui. Mama și fiica rămaseră împietrite ; avuseseră
înaintea ochilor pe Oreste ¹ urmărit de furii, dar nu înno-
bilat de artă, ci în realitatea groaznică și respingătoare,
care părea și mai înspăimântătoare prin contrast cu lo-
cuința acea confortabilă, strălucind de sclipirile lumină-
rilor. Femeile se priveau încremenite și fiecare credea că
vede în ochii celeilalte tabloul acela înfiorător, care li se
imprimase atît de adînc în minte.

Cînd își veni puțin în fire, baroana începu să trimită
servitor după servitor ca să afle vești. Bietele femei înspăi-
mîntate își mai reveniră puțin aflînd că îl dezbrăcau, îl
uscau, îl îngrijeau ; numai pe jumătate conștient, îi lăsa
să facă ce voiau cu el. La întrebările repetate ale doamnelor
li se ceru să aibă răbdare.

În fine, li se spuse că i s-a luat sînge și că fuseseră în-
trebuițate toate calmantele cu putință. Acum se liniștise
și aveau nădejde că va adormi.

Se făcuse miezul nopții ; baroana ceru să-l vadă, în
cazul că doarme ; medicul întîi se împotrivi, dar apoi în-
cuviință. Hilaria intră și ea o dată cu mama sa. În cameră
era întuneric ; numai o luminare pîlpîia după un paravan
verde ; se vedea puțin, nu se auzea nimic ; mama se apro-
pie de pat ; Hilaria, cu inima tulburată, apucă sfeșnicul și
lumină cu el pe tinărul adormit. Stătea cu fața la perete ;
dar o ureche foarte delicată, un obraz plin, acum pălit,
apăreau încîntătoare printre șuvițele de păr, din nou on-
dulat ; o mîna cu degete lungi, pline de forță și finețe,
atrase privirea rătăcitoare a Hilariei. Respirînd ușurel,
fata crezu că percepe și la el o respirație ușoară ; apropie

¹ Personajul mitologic Oreste, după ce își ucide mama (Cly-
taemnestra) și pe soțul acesteia (Aegisthus), e chinuit de furii
(erinii) și își pierde mințile.

lumînarea, ca Psihe¹, în primejdie de a tulbura somnul binefăcător. Medicul îi luă sfeșnicul din mînă și le conduse pe amîndouă pînă la camerele lor.

Pentru noi a rămas o taină cum și-au petrecut ceasurile nopții aceste persoane bune și vrednice de simpatie. Dar în dimineața următoare mama și fiica s-au arătat pline de nerăbdare. Nu mai conteneau să pună întrebări ; dorința de a vedea pe cel suferind era discretă, totuși stăruitoare ; numai spre amiază medicul le îngădui o scurtă vizită.

Baroana intră, Flavio îi întinse mîna. — Iartă-mă, dragă mătușă ; puțină răbdare, poate că nu va dura mult. — Hilaria apăru și ea ; îi întinse și ei dreapta. — Bună dimineața, dragă surioară. — Vorba aceasta îi săgetă inima ; el nu-i lăsă mîna ; se priveau unul pe altul ; alcătuiau o pereche minunată și un admirabil contrast. Ochii negri, scînteietori ai tînărului se armonizau cu buclele-i întunecate, ce cădeau învălmășite ; în schimb ea stătea lîngă patul lui, divină în liniștea-i aparentă, căci la întîmplarea zguduitoare din seara trecută se asocia prezentul, plin de presentimente. Denumirea aceasta de surioară — era tulburată pînă în adîncul sufletului. Baroana îl întrebă : Cum îți merge, dragă nepoate ? — Suportabil : dar sînt tratat prost. — Cum așa ? Mi-au luat sînge, asta-i cruzime ; și l-au aruncat, asta-i nerușinare ; el nu-mi aparține ; e tot al ei în întregime. — O dată cu aceste vorbe, fața i se schimbă ; începu să plîngă cu lacrimi fierbinți și-și ascunse fața în pernă

Baroana citi pe chipul Hilariei o expresie de spaimă, ca și cînd biata copilă ar fi văzut că i se deschid înainte porțile infernului, că ar fi privit pentru întîia oară și pentru veșnicie un monstru. Fata străbătu camera cu o grabă

¹ În mitologie, tînără vestită pentru frumusețea ei. Călcîndu-și legămîntul de a nu vedea niciodată chipul soțului său, Psihe a aprins în taină un opaiț ; atunci acesta, care nu era altul decît zeul Amor, a părăsit-o.

aprigă, se năpusti în ultima încăpere și se aruncă pe o sofa ; baroana veni după ea și o întrebă despre ceea ce, vai, înțelesese foarte bine. Hilaria, uitându-se la ea ciudat, îi strigă : Sîngele, sîngele lui îi aparține ei, numai ei, tot sîngele, și nu e vrednică. Nefericitul ! Sărmanul ! O dată cu aceste vorbe, un șuvoi de lacrimi amare îi potoli inima înfricoșată.

Oare cine s-ar încumeta să dezvăluie situațiile iscate de împrejurările descrise mai sus, să dea la lumină suferințele intime ale celor două femei, după această întrevvedere ? Și pentru bolnav ea a fost foarte dăunătoare ; cel puțin așa susținea medicul care, ce-i drept, venea destul de des să le informeze și să le consoleze, dar care s-a simțit dator să interzică orice altă nouă apropiere. S-au supus fără obiecții ; fata nu îndrăznea să pretindă ceea ce mama nu i-ar fi îngăduit și astfel ordinul acelui medic înțelept a fost ascultat. În schimb, au primit vestea liniștitoare că Flavio a cerut cele trebuincioase pentru scris și că-și notase ceva pe o foaie de hîrtie, ascunzînd-o însă imediat sub pernă. La neliniștea și nerăbdarea dinainte, se adăuga acum curiozitatea ; urmară ceasuri de suferință. După cîtăva vreme, medicul le-a adus totuși o hîrtiuță pe care o mîină cu o caligrafie frumoasă scrisese în grabă rîndurile următoare.

Din întîmplare bietul om se naște
Și întîmplările îl pierd pe rătăcit.
Spre care prag întunecos, greu de găsit,
Voiau șovăitorii pași, orbește, să mă poarte ?
Apoi, sclipetul viu din ceruri l-am zărit ;
Dar simt în suflet numai noapte, iad și moarte.

Nobila artă poetică putea să-și dovedească și de această dată puterea ei salutară. Legată intim cu muzica, ea alină toate suferințele sufletești, deoarece, așîzîndu-le puternic,

le scoate la suprafață și le volatilizează în dureri vindecabile. Medicul era încredințat că tânărul se va restabili repede ; trupește era sănătos și, fără îndoială, s-ar simți iarăși vesel dacă pasiunea care-i apasă spiritul ar putea fi înlăturată sau potolită. Hilaria se gîndi să-i răspundă ; se așeză la pian și încercă să acompanieze cu o melodie versurile suferindului. Nu izbuti, căci asemenea dureri adînci nu-și găseau ecou în sufletul ei ; dar tot căutînd, ritmul și rimele se asociază la sentimentele ei așa fel, că răspunse cu o seninătate mîngîietoare la poezia lui, în următoarea strofă, cu care și-a petrecut o bucată de vreme scriind-o și tot rotunjind-o :

Oricît ai fi acum în jale și dureri pierdut,
Tu pentru bucuria tinereții ești născut.
Curaj ! pășește hotărît și cu grăbire
Spre a prieteniei cerească fericire.
Credință, bunătate, acolo vei găsi,
Și-atunci izvorul vieții voios va izbucni.

Medicul, prieten al familiei, a transmis mesajul, care și-a ajuns scopul, căci tânărul începu să răspundă mai potolit. Hilaria continua să-l liniștească și astfel, încetul cu încetul, se părea că revin zile mai senine și pămînt solid sub picioare ; poate că mai tîrziu ne va fi dat să comunicăm lectorilor noștri toate fazele acestei cure binefăcătoare. Deocamdată să spunem că în acest fel au trecut cîteva zile foarte plăcute. Se pregăteau pentru o întrevvedere liniștită, pe care medicul n-avea intenția s-o amîne mai mult decît era necesar.

În acest timp, baroana se ocupase cu clasarea unor hîrtii vechi de familie și această distracție, foarte potrivită cu atmosfera din acele zile, a avut un efect binefăcător asupra spiritului său surescitat. Revăzu unele epoci din viața ei ; suferințe grele o amenințaseră, apoi trecuseră și amintirea lor îi întări curajul pentru clipa de față ; își aminti mai ales, cu multă emoție, frumoasele relații cu

Makaria, în anume împrejurări dificile. Îi apăru iar în fața ochilor minții noblețea caracterului acelei femei unice și se hotări să se îndrepte către ea și de data aceasta. Cui altuia să-și dezvăluie sentimentele ce-o apăsau, cui să-i mărturisească temerile și nădejtile sale ?

Umblind printre hîrtii, descoperi printre altele și portretul în minatură al fratelui ei ; suspină și zîmbi în același timp, văzînd asemănarea cu fiul lui. În clipa aceea, Hilaria se ivi pe neașteptate, puse mina pe portret și, la rîndul ei, rămase foarte surprinsă de asemănare.

Așa a trecut cităva vreme ; în sfîrșit, într-o dimineață, cu încuviințarea medicului și însoțit de el, Flavio a coborît la micul dejun. Femeilor le-a fost teamă de această primă întrevedere. Dar cum foarte des se întîmplă ca în momente importante, chiar tragice, să se petreacă ceva vesel, ba chiar comic, la fel s-a întîmplat și de data aceasta. Fiul veni îmbrăcat din cap pînă în picioare cu hainele tatălui său ; deoarece ale sale nu mai puteau fi întrebuițate, se recursese la garderoba maiorului, care lăsa din comoditate la sora sa hainele de casă și de vînătoare. Baroana zîmbi și-și regăsi cumpătul ; Hilaria fu cuprinsă de o tulburare, pe care nu și-o putea explica ; în sfîrșit, ea își întoarse fața, iar tînărul n-a fost în stare să găsească în clipa aceea nici o frază plăcută, nici măcar o vorbă amabilă. Pentru a-i scoate pe toți din încurcătură, medicul începu să compare staturile celor doi. Tatăl e ceva mai înalt, spuse el, de aceea lui Flavio gherocul îi venea cam lung ; fiul are însă umerii mai lați, de asta haina era prea strîmtă la piept. Aceste nepotriviri dădeau costumației lui un aspect comic.

Astfel, datorită acestor amănunte, au trecut oarecum mai ușor peste dificultatea clipei. Pentru Hilaria însă, asemănarea dintre portretul din tinerețe al tatălui cu înfățișarea proaspătă a fiului, aici de față, avea ceva neplăcut, ba chiar apăsător.

Dar acum, am prefera să vedem evenimentele care au urmat, descrie amănunțit de mîna delicată a unei femei, căci felul nostru de a proceda ne obligă să ne ocupăm numai de generalități. Deci aici vom vorbi încă o dată despre influența artei poetice.

Lui Flavio al nostru nu i se putea tăgădui un oarecare talent, dar avea nevoie neapărat de un mobil pasionat ca să poată realiza ceva remarcabil ; de aceea, aproape toate poeziile dedicate acelei femei irezistibile erau emoționante și valoroase ; citite cu avîntul cuvenit în fața unei ființe adorate, ele produceau un foarte mare efect.

O femeie, văzînd o altă femeie iubită pățimăș, primește bucuroasă rolul de confidentă ; ea nutrește sentimentul tainic, aproape inconștient, că ar fi plăcut să se vadă ridicată, încet-încet, la locul de slavă al acelei adorate. Convorbirile devin din ce în ce mai pline de semnificații. Îndrăgostitul scrie mai ales poezii dialogate, fiindcă în felul acesta o pune pe frumoasa lui să-i răspundă așa cum el ar dori și cum nu îndrăznește să spere că va auzi de la îndrăgita gură. Astfel de poezii au fost citite împreună cu Hilaria și, cum nu aveau decît un singur manuscris, ca să poată urmări amîndoi lectura și să poată fiecare continua la timp, s-a întîmplat că, stînd alături și trecîndu-și caietul unul altuia, să se tot apropie și ei și mîinile lor, așa că pînă la urmă a fost cît se poate de firesc să se atingă, din nebagare de seamă.

Dar, cu toate aceste relații plăcute și cu toate familiaritățile încîntătoare prilejuite de ele, Flavio simțea o grijă dureroasă, pe care o ascundea cu greu ; nerăbdarea cu care aștepta sosirea tatălui său dădea de bănuît că are a-i mărturisi lucruri de cea mai mare importanță. Cu puțină gîndire n-ar fi fost greu de ghicit care era secretul. Probabil că acea femeie seducătoare, într-un moment de minie stîrnită de insistențele tînărului, îl respinsese definitiv, distrugîndu-i speranțele pe care le nutrise cu încăpăținare

pînă atunci. Noi nu îndrăznim să descriem scena așa cum s-a petrecut, din teamă că ne-ar putea lipsi vîpaia tineretii, ce s-ar cere pentru aceasta. Ne mărginim să spunem că tînărul a fost atît de scos din fire, încît a părăsit garnizoana fără permisie și, pentru a-și căuta părintele, a alergat prin noapte, furtună și ploaie la moșia matusii sale, unde a ajuns în starea în care l-am văzut mai sus. Urmările unui asemenea pas îl preocupau adînc de cînd se întorsese la gînduri mai cumiști ; văzînd că tatăl său întîrzie mereu și că astfel e lipsit de singurul om care putea să intervină și să-l salveze, nu mai știa ce să facă.

De aceea, a rămas surprins și buimăcit cînd i s-a înmînat o scrisoare de la colonelul său ; a rupt cu șovăire și frică pecetea bine cunoscută ; însă colonelul, după cîteva fraze dintre cele mai prietenoase, îl anunța că permisia ce i se dăduse se mai prelungea cu încă o lună.

Oricît de inexplicabilă părea această favoare, Flavio se văzu eliberat de o povară, care începuse să-l apese mai tare chiar decît dragostea lui disprețuită. Acum simțea cu adevărat fericirea de a fi înconjurat cu atîta atenție de către îndatoritoarele sale rude și de a se bucura de prezența Hilariei ; curînd își regăsi însușirile plăcute de om de lume, care îl făcuseră o bucată de vreme așa de necesar atît frumoasei văduve, cît și anturajului ei, situație apusă pentru totdeauna din ziua cînd el îi ceruse definitiv mîna.

În asemenea dispoziții sufletești, sosirea tatălui putea fi așteptată cu voie bună ; pe de altă parte, apariția unor fenomene naturale i-a stimulat pe toți la o viață activă. Ploile nesfîrșite, care-i ținuseră pînă atunci închiși laolaltă în castel, umflaseră pretutindeni toate rîurile ; unele diguri fuseseră sfărîmate și ținutul din jurul castelului părea un lac întins, din care se ridicau, ca niște insule, satele, fermele și locuințele mari sau mici, chiar dacă se aflau pe coline.

Pentru asemenea întîmplări, de altfel destul de rare, erau pregătiți ; stăpîna casei împărțea porunci, slujitorii

le îndeplineau. După primele ajutoare date sinistraților, s-a copt pîine, s-au tăiat cîțiva tauri ; bărcile pescarilor treceau dintr-o parte într-alta, ducînd pretutindenți ajutoare și provizii. Toate erau bine organizate ; ceea ce se oferea cu inimă bună era primit cu bucurie și recunoștință ; numai într-un *singur* sat oamenii n-au vrut să se încreadă în cei care distribuiau bunurile ; Flavio luă asupra lui să împace lucrurile și, fericit, se duse acolo în grabă cu o barcă încărcată ochi. Treaba era simplă, așa că o termină cît se poate de bine ; apoi, pornind mai departe, îndeplini rugămintea ce i-o adresase Hilaria la despărțire. Tocmai în momentul cel mai greu al acelor zile de nenorocire, născuse o femeie, de care Hilaria se interesa în chip deosebit. Flavio o găsi pe lehuză și se întoarse acasă încărcat de mulțumirile ei și ale tuturor celorlalți. În asemenea împrejurări ai ce povesti. Chiar dacă nu murise nimeni, se putea vorbi de salvări miraculoase, de întîmplări ciudate, unele hazlii, altele chiar ridicole ; au fost descrise cu amănunte și unele cazuri deznădăjduite. Drept urmare, Hilaria simți deodată dorința nestăpînită să facă și ea un drum asemănător, ca s-o vadă pe lehuză, să-i ducă daruri și să petreacă acolo cîteva ceasuri plăcute.

După oarecare împotrivire din partea grijuliei sale mame, învinse pînă la urmă voința Hilariei de a încerca această aventură. Trebuie să recunoaștem că, în felul în care ne-au fost aduse la cunoștință întîmplările petrecute, eram îndreptățiți să fim întrucîtva îngrijorați : exista primejdia ca barca să rămînă împotmolită, să se răstoarne, viața fetei să fie în pericol, să fie nevoie de o salvare eroică din partea tînărului, ceea ce ar fi întărit legătura pînă atunci încă slabă. Dar de toate acestea nici n-a fost vorba ; drumul s-a desfășurat cu bine, lehuza a primit vizita și darurile ; prezența medicului a fost de mare folos, și chiar cînd ici și colo întîmpinau cîte-o piedică ușoară și aparența unei primejdii părea că-i neliniștește pe vîslași, totul se termina cu glume și ironii despre chipul

înpăimîntat, despre disperarea sau gesturile înfricoşate, pe care fiecare pretindea că le observase la celălalt. În tot acest timp, încrederea reciprocă a devenit tot mai mare ; obişnuinţa de a se vedea şi de a fi împreună în toate împrejurările s-a întărit, şi cu fiecare zi creştea primejdia unei situaţii în care rudenţia şi afecţiunea se cred îndreptăţite la o apropiere şi intimitate mutuală.

În chipul cel mai plăcut fură ademeniţi tot mai departe pe căile iubirii. Cerul se limpezise şi urmă un frig puternic, potrivit cu anotimpul ; apele îngheţară înainte de a se fi putut retrage. Întreg decorul se schimbă dintr-o dată ; ceea ce fusese la început despărţit de valuri acum se găsea reunit de un fundament solid, şi îndată s-a ivit, ca o mijlocitoare dorită, acea artă, născocită în nordul îndepărtat, pentru a sărbători primele zile năprasnice de iarnă şi pentru a aduce o viaţă nouă în lumea încrămăşată. Magazia cu echipament a fost deschisă, fiecare şi-a căutat patinele marcate cu semnul său, doritor să lunece primul pe suprafaţa neatinată a gheţii, chiar dacă era întrucitva primejdios. Printre cei din castel, se aflau mulţi care ajunseseră la o mare iscusinţă, căci aproape în fiecare an se bucurau de plăcerea patinajului pe lacurile învecinate şi pe canalele de legătură, iar de data aceasta pe suprafaţa gheţii care se întindea pînă departe.

Abia acum Flavio se simţea cu totul vindecat, iar Hilaria, care încă din anii copilăriei patinase sub îndrumarea unchiului ei, se dovedea tot atît de graţioasă pe cît de rezistentă pe gheaţa proaspătă ; lunecau vesel, tot mai vesel, cînd împreună, cînd singuri, cînd despărţiţi, cînd reuniţi. Despărţirile şi ocolurile, atît de apăsătoare pentru inimi, nu erau de data asta decît mici glume ; fugeau unul de altul, ca peste o clipă să se regăsească.

Dar, pe lîngă petrecere şi veselie, mai există o lume a nevoilor şi lipsurilor ; unele localităţi încă nu fuseseră ajutate decît pe jumătate ; acum mărfurile cele mai necesare zburau neconţinut pe sînii solide şi, spre cel mai

mare folos al întregului ținut, dintr-o mulțime de locuri prea depărtate de șoseaua principală s-au putut transporta repede produse agricole și gospodărești în magazinele cele mai apropiate ale orașelelor și țărgurilor și îndărăt de acolo s-au adus tot soiul de mărfuri. Astfel, un ținut amenințat să sufere o lipsă cumplită a fost dintr-o dată salvat și din nou aprovizionat datorită acelei câmpii netede, la-ndemîna celor iscușiți și îndrăzneți.

Cu toată pasiunea pentru plăcerile patinajului, tînăra pereche n-a dat uitării îndatoririle impuse de sentimentele de solidaritate față de semenii. Au vizitat-o pe lehză și i-au adus toate cele de trebuință ; au vizitat și pe alții : bătrîni cu sănătatea mai șubredă, oameni ai bisericii, cu care erau obișnuiți să întretină convorbiri evlavioase, și care acum, în această încercare, deveniseră încă mai vrednici de atenție, mici proprietari, care avuseseră îndrăzneala de a se stabili pe vremuri în locuri joase, oarecum primejdioase, dar care acum, datorită digurilor bine construite, erau salvați și, după o spaimă nemărginită, se bucurau nespun că rămăseseră în viață. Fiecare fermă, fiecare casă, fiecare familie, fiecare ins avea povestea sa ; cu toții deveniseră, pentru ei însăși și pentru ceilalți, persoane însemnate ; din această pricină povestitorii erau mereu întrerupți de alții, care voiau să istorisească. Toți erau grăbiți la vorbă și la faptă, la dus și la venit, căci asupra lor rămînea oricum amenințarea unui dezgheț neașteptat, ce putea fărîma această frumoasă organizare de ajutor reciproc, primejduind gazdele și despărțind oaspeții de casele lor.

Dacă în timpul zilei trebuiau să acționeze repede și aveau preocupări arzătoare, ceasurile plăcute ale serii se scurgeau cu totul altfel ; căci patinajul are avantajul asupra tuturor celorlalte feluri de exerciții corporale că efortul nu înfierbîntă și se poate prelungi fără oboseală. Atît mîinile cît și picioarele devin mai mlădioase și orice cheltuială de energie pare că dă puteri noi așa că, la urmă,

sîntem cuprinşi de o binefăcătoare linişte voioasă de care sîntem ispitiţi să ne lăsăm mereu legaţi.

Într-o seară, tînăra pereche părea că nu se mai poate despărţi de suprafaţa aceea îngheţată ; după fiecare zbor pînă lîngă castelul luminat, unde se şi adunase multă lume, ei îşi schimbau brusc direcţia şi porneau înapoi, spre larg ; trebuia să nu se depărteze unul de altul, de teamă să nu se piardă ; se ţineau de mînă, pentru ca fiecare să fie cu totul sigur de prezenţa celuiilalt. Cea mai dulce mişcare li se părea aceea cu braţele încrucişate pe după umeri, cînd degetele delicate ale fiecăruia se jucau involuntar cu bucele celuiilalt.

Luna plină se înălţa pe cerul strălucitor de stele, încununînd vraja peisajului. Se vedeau iar limpede şi fiecare căuta în ochii umbriţi ai celuiilalt răspunsul obişnuit, care acum părea că e altfel ; ai fi zis că o scînteie se aprinde în adîncul lor şi că exprimă ceea ce buzele ascundeau cu prudenţă ; amîndoi se simţeau cuprinşi de-o exaltare solemnă.

Toate sălcile şi aninii cu trunchiuri înalte din viroage, toate tufişurile de pe dealuri şi coline deveniseră vizibile ; stelele pîlpiau, frigul se întetise, dar ei nu-l simţeau şi lunecau de-a lungul reflexului scînteietor al lunii, ca şi cum ar fi pornit de-a dreptul spre astrul ceresc. Apoi ridicînd ochii, zăriră în pîlpierea reflexului statura unui bărbat, lunecînd cînd într-o direcţie, cînd în alta şi părăind că-şi urmăreşte propria-i umbră ; silueta aceea întunecată, înconjurată de strălucirea luminii, venea spre ei ; fără voie, tinerii se întoarseră ; le-ar fi fost nesuferit să înlînească pe cineva în clipele acelea. Evitară astfel pe acel patinator care continua să se apropie ; părea că nu-i observase şi-şi urma acum drumul drept spre castel. Dar deodată părăsi această direcţie şi înconjură de cîteva ori perechea cam speriată. Tinerii căutară, cu oarecare prudenţă, să ajungă într-o zonă întunecată, dar patinatorul, luminat, pe de-a-ntregul de lună, veni spre ei, oprindu-se

la câțiva pași : era cu neputință să nu-l recunoască pe maior.

Hilaria frînă pasul, își pierdu echilibrul de uimire și căzu la pământ ; într-o clipă Flavio se lăsă pe un genunchi și-i cuprinse capul în brațe ; ea își ascunse fața ; nu-și dădea seama ce i se întâmplase. — Mă duc să caut o sanie ; uite că trece una la vale ; sper că nu și-a făcut nici un rău ; vă regăsesc lângă acești trei anini înalți de aici ! Așa vorbi tatăl și se și îndepărtă. Hilaria se ridică, ținându-se de tînăr. — Să fugim, strigă ea, nu pot îndura așa ceva. — Și porni atît de repede în partea opusă castelului, că Flavio n-a putut s-o ajungă decît cu greutate, adresîndu-i apoi cele mai calde cuvinte.

E cu neputință de descris starea sufletească a celor trei, rătăcind în plină noapte pe gheața poleită de lună, cu inimile tulburate. Într-un tîrziu ajunseră la castel ; cei tineri patinînd despărțiți, neîndrăznind să se apropie, să se atingă, iar tatăl, cu sania goală, pe care în zadar o purtase în lung și lat, căutînd să vină în ajutorul Hilariei. Muzica și dansul începuseră. Hilaria se ascunse în camera ei, sub pretextul că simte dureri de pe urma căzăturii ; Flavio lăsă bucuros conducerea dansului și organizarea perechilor în seama unor tineri invitați care se și porniseră la treabă în lipsa lui. Maiorul nu apăru de loc ; cu toate că se aștepta, avu un sentiment ciudat găsindu-și camera locuită și hainele, rufăria și obiectele lui de toaletă înșirate în toate părțile, dar nu frumos rînduite, cum era el deprins. Baroana își îndeplini îndatoririle față de invitați cu o politețe silită și fu bucuroasă cînd aceștia retrăgîndu-se în apartamentele ce li se rezervaseră, îi îngăduiră în sfîrșit să se explice cu fratele ei. Asta s-a făcut de îndată ; dar a trebuit să treacă timp pentru a-și reveni din uimire, a pricepe atîtea întîmplări neașteptate, a înlătura îndoielile și a-și potoli îngrijorările ; la aplanarea dificultăților și calmarea spiritelor, nu se putea trece atît de repede.

Cititorii noștri vor înțelege foarte bine că de aici înainte nu mai putem continua istorisirea noastră descriind, ci analizând și reflectind, dacă vrem să ne pătrundem și să ne dăm seama de starea de spirit a personajelor, stare care acum este esențială.

Deci, vom spune mai întâi că maiorul, de când l-am pierdut din vedere, își consacrase timpul liber problemelor familiale care, oricât de simple și ordonate păreau, lăsaseră totuși să se ivească destule piedici neașteptate căci, în genere, nu e ușor să descurci o situație veche și complicată și să depeni pe un singur ghem atâtea fire încâlcite. Cum din această pricină era obligat să-și schimbe deseori locul, pentru a urgenta rezolvarea pe lângă diferite autorități și persoane, scrisorile surorii sale nu-i ajunseseră decât cu întârziere și fără nici o ordine. Mai întâi află despre tulburarea și boala fiului său ; apoi auzi despre o permisie, pe care n-o înțelese. I s-a ascuns că dragostea Hilariei era pe cale să se schimbe, căci cum ar fi putut sora sa să-i comunice acest fapt ?

La vestea inundației, și-a grăbit călătoria ; n-a ajuns însă în apropierea cîmpiei înghețate decât după căderea gerului ; atunci și-a procurat patine, și-a trimis servitorii și caii la castel pe un drum ocolit și, zburînd ca vîntul spre ferestrele ce se vedeau strălucind de departe, a ajuns în noaptea aceea clară ca ziua să fie martorul unui spectacol foarte neplăcut, care l-a adus într-o stare de tulburare extremă.

Trecerea de la adevăratul interior la realitatea exterioară e todeauna dureroasă, prin contrast ; dragostea și rămînerea pe loc nu au oare tot atîtea drepturi cît despărțirea și fuga ? Și, totuși, oînd o ființă se smulge de lângă alta, în suflet se naște o prăpastie, în care de multe ori inima se prăbușește. Iluzia, atît timp cît durează, are valoarea unui adevăr de neînvins, și numai spiritele brave și hotărîte sînt înălțate și întărite prin recunoașterea unei

erori. O asemenea descoperire le ridică deasupra lor însele și întrucît drumul vechi le e închis, privesc degrabă în jur, spre a găsi un drum nou, pe care să pășească mai departe vioi și curajos.

În asemenea momente, omul se vede pus în nenumărate situații dificile; dar nenumărate sînt și mijloacele pe care o natură capabilă le descoperă în propriile sale puteri, iar dacă acestea nu sînt suficiente, recurge la altele din afară.

Din fericire, maiorul, fără să știe și fără să vrea, era pregătit în adîncul sufletului, printr-un fel de presimțire. De cînd concediasse pe camerierul lui cosmetician și-și reluase felul obișnuit de trai, încetînd să mai aibă pretenții în ceea ce privește înfățișarea exterioară, simțea întrucîtva o scădere a bunei stări fizice. Avea neplăcerea trecerii de la rolul de june prim la cel de tată afectuos; și totuși rolul acesta i se impunea din ce în ce mai mult. Grija de soarta Hilariei și a familiei era principala preocupare a gîndurilor sale, pe cînd sentimentul de iubire, de atașament, dorința s-o aibă mai aproape, apăreau abia în al doilea rînd. Cînd și-o închipuia pe Hilaria în brațele sale, inima îi era plină de dorința de a o face fericită; se gîndea mai mult la mulțumirea ei decît la desfătarea lui. Iar dacă voia să se bucure cu adevărat cînd și-o amintea, trebuia mai întîi să-și evoce dragostea pe care copila i-o mărturisise cu o puritate cerească, să se gîndească la clipa în care i se făgăduise în chip atît de nesperat.

Dar acum văzuse în noaptea aceea limpede o tînră persche înlăntuită, apoi pe fermecătoarea fată căzînd în brațele tînrului și, în sfîrșit, cum amîndoi, neluînd în seamă făgăduiala lui de a veni cu ajutoare, nu-l mai așteptaseră la locul indicat precis, ci se topiseră în noapte, lăsîndu-l într-o nedumerire sumbră — cine oare în asemenea situație n-ar fi fost cuprins de disperare?

Membrii acelei familii, obișnuiți să trăiască uniți și nădăjduind într-o unire și mai strînsă, acum se evitau,

descumpăniți ; Hilaria stătea cu încăpăținare în camera ei ; maiorul își luă curajul să-l întrebe pe fiul său despre cele întâmplate. Toată nenorocirea fusese cauzată de cochetăria feminină a frumoasei văduve : pentru a nu-l scăpa din mână pe Flavio, pînă atunci adorator pasionat, și a nu-l ceda unei alte femei încintătoare care-și pusese ochii pe el, văduva noastră îi arătase o preferință cu mult mai marcată decît se cuvenea. Înflăcărat și încurajat, Flavio căutase să-și atingă scopul, cu o ardoare depășind buna-cuviință ; de aici scene și certuri, apoi o ruptură formală care pusese capăt definitiv întregii legături.

Cînd greșelile copiilor au urmări atît de dureroase, inima părintească nu poate decît să le deplîngă și, dacă e posibil, să le îndrepte ; iar dacă ele trec mai ușor decît s-ar fi putut presupune, nu-i rămîne decît să le ierte și să le uite. După oarecare gîndire și discuții, Flavio plecă în locul tatălui său, ca să se ocupe de unele treburi pe domeniile luate în stăpînire ; urma să rămînă acolo pînă la expirarea permisiei, și apoi să se înapoieze la regiment, care în răstimp fusese mutat într-o altă garnizoană.

Maiorul se îndeletnici cîteva zile cu deschiderea scrisorilor și a pachetelor, ce se adunaseră la sora sa, în vremea cît lipsise el. Printre altele, găsi o scrisoare de la prietenul său cel cu cosmeticele, actorul atît de bine conservat. Deoarece aflase de la camelierul concediat despre intenția maiorului de a se căsători, prietenul îi înfățișa cu mult umor îndoielile pe care trebuie să le ai în vedere cînd întreprinzi așa ceva ; el privea împrejurarea aceasta în felul său și dădea a înțelege că, pentru un bărbat de o anumită vîrstă, cel mai sigur leac cosmetic este să se păzească de sexul frumos și să se bucure de o libertate onorabilă și comodă. Zîbind, maiorul arătă surorii sale scrisoarea, subliniind oarecum în glumă, dar destul de serios în fond, importanța conținutului ei. Cu acest prilej își aduse aminte și de o poezie, a cărei formă ritmică ne scapă

acum, dar al cărei conținut se distingea prin imagini delicate și un ton grațios :

„Luna tîrzie, ce încă lucește plăcut în noapte, pălește în fața soarelui care răsare ; iluzia de dragoste a bătrînilor dispăre în prezența tinereții pasionate ; molidul, ce pare iarna proaspăt și puternic, primăvara se arată mohorît și fără culoare, alături de mesteacănul gingaș înverzît.“

Totuși, nu vrem să atribuim nici filozofiei, nici poeziei hotărîrea definitivă pe care a luat-o maiorul ; căci, așa cum o întîmplare neînsemnată poate avea cele mai importante urmări, tot astfel poate înclina balanța de-o parte sau de alta cînd sentimentele sînt nehotărîte. Cu puțin timp înainte, maiorului îi căzuse un dinte din față și se temea că-l va pierde și pe cel de-alături. La înlocuirea lor prin mijloace artificiale nici nu era de gîndit, după părerea lui ; pe de altă parte, să aspire la mîna unei tinere iubite cu o asemenea lipsă începu să i se pară cu totul umilitor, mai ales acum, cînd se găseau amîndoi sub *același* acoperiș. Poate că mai înainte, sau mai tîrziu, o asemenea întîmplare n-ar fi avut importanță ; dar ea s-a produs exact în clipa cînd unui om, deprins să se știe sănătos și întreg, îi vine foarte greu s-o suporte. Se simte ca și cum i s-ar fi luat cheia de boltă a organismului și tot restul cupolei ar fi amenințat să se dărîme bucată cu bucată.

Oricum ar fi fost, maiorul a discutat cu sora sa, judicios și înțelept, asupra întîmplărilor acestora, în aparență atît de încurcate ; amîndoi au trebuit să recunoască că ajunseseră, printr-un ocol, la scopul de care era cît pe ce să îndepărteze în mod nechibzuit și întîmplător, datorită unei împrejurări străine și rătăcirii unei copile nesocotite ; au găsit că e cît se poate de firesc să stăruie pe același drum, să favorizeze alianța celor doi copii ai lor și să le consacre nestrămutat și cu credință grija părintească de care erau în stare. Cu totul de acord cu fratele său, ba-

roana se duse s-o caute pe Hilaria. Fata stătea la pian și cînta, acompaniindu-se ; răspunse cu o privire senină și o înclinare a capului la salutul mamei sale și-i făcu semn să asculte. Era un lied foarte plăcut și liniștitor, exprimînd o stare sufletească cum nu se poate mai favorabilă. După ce isprăvi de cîntat, Hilaria se ridică și, înainte ca mama prevăzătoare să-și poată începe discursul pregătît, spuse : Scumpă mamă ! a fost foarte bine că n-am discutat pînă acum despre o problemă atît de importantă ; îți mulțumesc că nici o clipă n-ai atins această coardă ; acum însă a venit vremea să ne lămurim, dacă dorești. Cum vezi, dumneata, lucrurile ?

Baroana, foarte bucuroasă că o găsea pe fiica sa liniștită și blindă, începu îndată o expunere plină de bun-simț asupra împlîririlor trecute, asupra personalității fratelui său și a meritelor lui ; recunoștea că fusese inevitabil ca singurul om de valoare pe care-l cunoscuse de aproape să producă o asemenea impresie asupra unei fete tinere cu inima liberă și, în loc de venerație și încredere filială, să se nască o afecțiune, cu aparența de dragoste, de pasiune. Hilaria asculta atentă și, prin expresia feței și gesturi aprobatoare, dădea a înțelege că era cu totul de aceeași părere ; baroana trecu apoi la fiu, și Hilaria își umbri ochii cu genele-i lungi ; iar dacă mama nu găsi pentru tînăr argumente tot atît de favorabile ca acelea pe care știuse să le însire pentru maior, ea stăruia mai ales asupra asemănării dintre cei doi, asupra avantajului pe care tinerețea îl dă lui Flavio, care va fi un tovarăș de viață desăvîrșit și va deveni cu timpul o întruchipare fidelă a tatălui său. Și aici se păru că Hilaria gîndește la fel, deși o privire mai serioasă, care uneori căta în jos, trăda o anumită emoție, foarte naturală în asemenea împrejurare. Apoi baroana aminti circumstanțele materiale fericite și în oarecare măsură obligatorii. Aranjamentul încheiat, foloasele pe care le asigura în prezent, perspectivele ce le deschidea în viitor, toate le-a expus

cu deplină sinceritate și, la urmă, i-a spus Hilariei că, așa cum putea să-și amintească, și ea, baroana, fusese odinioară logodită, chiar dacă numai în glumă, cu verișorul ei, tovarăș nedespărțit de joacă. La urmă, mama trase concluzia ce se impunea de la sine : că acum trebuia să aibă loc neîntârziat unirea tinerilor, cu consimțământul atât al ei cât și al unchiului.

Cu o privire și o voce calmă, Hilaria îi răspunse că nu putea admite atât de repede această concluzie ; și aduse, cu noblețe și cu grație, obiecții pe care desigur că le-ar fi împărtășit orice suflet delicat, dar noi nu ne vom apuca să le descriem aici prin cuvinte.

Cînd un om rezonabil găsește un mijloc pentru a înlătura o încurcătură sau a ajunge la un scop și apoi expune deslușit și în ordine argumentele imaginabile, e foarte neplăcut surprins dacă cei pe care vrea să-i ajute a-și găsi fericirea sînt cu totul de altă părere și, din motive ce zac adînc ascunse în inimile lor, se opun la ceea ce e lăudabil și necesar. Discutară în fel și chip, fără să ajungă să se convingă una pe alta ; rațiunea nu voia să înțeleagă sentimentul ; sentimentul nu voia să se împace cu ce e folositor, cu ce e necesar ; discuția se înfierbîntă ; ascuțișul rațiunii lovi inima și așa răniță, care acum își arăta adevărata stare, nu cu măsură, ci cu patimă, așa că pînă la urmă însăși mama, mirată, trebui să dea înapoi în fața mîndriei și demnității tinerei fete cînd aceasta i-a arătat cu energie și claritate nepotrivirea, ba chiar imoralitatea unei asemenea căsătorii.

Ne putem închipui cît de tulburată s-a întors baroana la fratele ei și probabil că putem ghici oarecum și sentimentele maiorului care, măgulit în adîncul sufletului lui de acest refuz hotărît, își asculta sora, fără speranță, dar consolat cel puțin, văzîndu-se ridicat din umilință și simțînd că se împacă în sinea lui cu acel fapt, devenit pentru el o problemă delicată de amor propriu. Pentru moment, nu-și mărturisi starea sufletească și-și ascunse satisfacția

dureroasă, declarînd, cum era foarte firesc, că nu trebuie grăbite lucrurile, ci trebuie să i se lase timp bieteii fete, pentru a porni de bună voie pe drumul deschis și, într-o măsură, de la sine înțeles.

Acum însă abia îndrăznim a cere lectorilor noștri să treacă de la aceste emoții intime, atît de înduioșătoare, la împrejurări exterioare, devenite totuși foarte importante. În timp ce Hilaria avea întreaga libertate să-și petreacă plăcut zilele făcînd muzică, desenînd și brodînd ori citind cu glas tare, pentru plăcerea ei și a mamei sale, maiorul, o dată cu apropierea primăverii, se ocupa cu punerea în ordine a treburilor de familie iar fiul, care se vedea în viitor proprietar bogat și soț fericit al Hilariei, lucru de care nu se putea deloc îndoii, se simțea deodată cuprins de entuziasm militar pentru glorie și rang, gîndindu-se la războiul ce amenința să izbucnească. Și astfel, în acel calm momentan, toți se credeau îndreptățiți să prevadă că problema, ce părea legată doar de un capriciu, va fi curînd lămurită și dezlegată.

Din păcate nimic nu se potolise sub acest calm aparent ; baroana aștepta zadarnic din zi în zi o schimbare de sentimente la fiica sa ; Hilaria dădea să se înțeleagă, cu modestie și rar, dar foarte precis cînd era cazul, că rămîne la hotărîrea sa, cu fermitatea de care e în stare numai cineva convins pînă în adîncul sufletului și căruia nu-i pasă dacă lumea din jur îi aprobă sau nu sentimentele. Maiorul se găsea într-o stare contradictorie ; s-ar fi simțit profund rănit dacă Hilaria s-ar fi decis cu adevărat în favoarea fiului său ; dar dacă s-ar fi hotărît pentru el însuși, era în aceeași măsură convins că trebuie să-i refuze mîna.

Să-l compătimim pe bietul maior, pe care aceste griji și frămîntări îl învăluiau mereu ca o negură fără astîmpăr, cînd ca un fundal, pe care se profilau realitățile și ocupațiile obligatorii ale fiecărei zile, cînd năvălind în primul plan, înecînd toate cele prezente. Aceste fluctuații i se

perindau mereu pe dinaintea ochilor minții și, dacă ziua îi impunea o activitate vie și utilă, în ceasurile de nesomn ale nopții toate contradicțiile își dădeau mîna într-o horă drăcească, ce se forma și se destrăma neconținut în suflul său. Viziunile amintite, ce se întorceau veșnic și de care nu putea scăpa, îl aduseră într-o stare vecină cu disperarea, căci activitatea și treburile, socotite de obicei drept cel mai bun leac în asemenea situații, însemnau, de data aceasta, doar o slabă alinare și nicidecum liniștea dorită.

În această stare, prietenul nostru primi un bilet scris de o mîna necunoscută, cu invitația de a merge la poșta dintr-un orașel vecin, unde un călător grăbit dorea stăruitor să-i vorbească. Obișnuit cu asemenea întîlniri, datorită numeroaselor sale relații de afaceri și de societate, nu șovăi să urmeze invitația, cu atît mai mult cu cît i se păru că-și amintește intrucîtva de scrisul acela cursiv, vioi. Calm și stăpînit, după cum îi era felul, se duse la locul indicat ; ajuns în camera de sus, încăpere aproape țărănească, pe care o cunoștea bine, îi ieși înainte frumoasa văduvă, mai frumoasă și mai încîntătoare decît atunci cînd se despărțise de ea. Oare din pricină că imaginea noastră nu-i capabilă să fixeze și să ne reprezinte din nou, aidoma, perfecțiunea, sau emoția momentului îi adăuga și mai mult farmec ? Oricum ar fi fost, maiorul avu nevoie de toată prezența de spirit ca să-și poată ascunde uimirea și tulburarea sub aparența politeții celei mai obișnuite ; o salută cuviincios, cu răceală prefăcută.

Nu așa, scumpe prietene ! exclamă ea, nu de asta te-am chemat între pereții aceștia văruiți, în locul acesta lipsit cu totul de noblețe ; un mobilier atît de sărăcăcios nu te îndeamnă la o conversație ceremonioasă. Vreau să-mi liberez inima de o povară apăsătoare, spunînd, recunoscînd, că am pricinuit mult rău familiei dumitale. — Maiorul se trase înapoi cu uimire. — Știu totul, continuă ea, nu mai avem nevoie să ne explicăm. Dumneata

și Hilaria, Hilaria și Flavio, buna dumitale soră — vă compățimesc pe toți. Vocea i se înecă, genele ei divine nu izbuteau să-i oprească lacrimile, obrații i se rumeniră ; era mai frumoasă ca oricând. Nobilul nostru prieten stătea în fața ei năucit, pătruns de o emoție necunoscută. Să ne așezăm, spuse adorabila făptură, ștergându-și ochii. Iartă-mă, compățimește-mă ; vezi și dumneata cât sînt de pedepsită. Și iarăși își duse batista brodată la ochi, ca să-și ascundă lacrimile amare.

Lămuriți-mă, stimată doamnă, spuse maiorul cu grabă. — Nu-mi spune stimată doamnă, replică ea cu un zîmbet ceresc ; numește-mă prietenă ; n-ai alta pe lume care să-ți fie mai credincioasă. Află, dragă prietene, că știu totul, cunosc precis starea întregii familii, vă știu toate sentimentele și durerile — De unde poți fi informată în asemenea măsură ? — Confesiunile. Desigur că serisul ăsta nu-ți e cunoscut ? Ea îi înfățișă cîteva scrisori deschise. — Dar ăsta-i scrisul surorii mele, misive care, după aspectul lor neglijent, trebuie să fie intime. Ați fost vreodată în relații cu ea ? — Nu direct, ci prin altcineva și numai de cîtva timp ; iată plicul. — Doamnei***. — O nouă enigmă ! Către Makaria, cea mai discretă dintre femeii ! — Și tocmai din această pricină confidenta, confesorul tuturor sufletelor chinuite, al tuturor celor rătăciți, care doresc să se regăsească și nu știu cum. — Slavă Domnului ! exclamă maiorul, că s-a găsit o astfel de mijlocitoare ; eu nu se cuvenea să mă adresez ei ; binecuvîntată fie sora mea că a făcut acest lucru ; cunosc și eu unele cazuri cînd ființa aceasta minunată, înfățișînd nenorociților o magică oglindă morală, i-a făcut să-și vadă, dincolo de aspectul lor exterior și tulbure, sufletul frumos și curat și i-a împăcat cu ei înșiși, dîndu-le puterea de-a începe o viață nouă.

Această binefacere și-a revărsat-o și asupra mea, răspunse frumoasa văduvă. În acea clipă, prietenul nostru simți hotărît, deși nu-și putea explica prea limpede im-

presia, că din acea ființă, atât de remarcabilă prin individualitatea ei, se degaja un caracter de o mare frumusețe morală, făcut să simtă și să inspire simpatie. — Nu eram nefericită, continuă ea, ci neliniștită ; nu mai eram cu adevărat stăpînă pe mine și pînă la urma urmei asta înseamnă că nu ești fericit. Nu-mi mai plăceam mie însămi și, oricum mă găteam în fața oglinzii, mi se părea totdeauna că mă costumez pentru o mascaradă ; dar de cînd Makaria mi-a pus în față oglinda sa, de cînd știu că poți să te împodobești cu ceea ce se află în sufletul tău, mi se pare iarăși că sînt foarte frumoasă. Spunea acestea printre zîmbete și lacrimi și trebuie să recunoaștem că era mai mult decît încîntătoare. Apărea demnă de respect și de un atașament veșnic și credincios.

Și acum, dragă prietene, să ne hotărîm repede ; iată scrisorile ! ca să le citești și să le recitești, să te gîndești asupra lor și să te pregătești, îți trebuie eventual o oră, sau mai mult dacă vrei ; după asta situația noastră se va decide în cîteva cuvinte .

Îl părăsi și se duse să se plimbe în grădină ; maiorul parcurse corespondența dintre baroană și Makaria, al cărui conținut îl vom indica pe scurt. Baroana se plînge de frumoasa văduvă. Reiese din scrisoarea aceea cum vede o femeie pe alta și cît de aspru o judecă. De altfel nu-i vorba decît de lucruri exterioare și de aparențe, nimic despre ce-ar putea fi în adîncul inimii.

Makaria răspunde cu o apreciere indulgentă, o zugrăvire a unei asemenea ființe pornind din profunzime în afară. Manifestările exterioare apar ca urmare a unor împrejurări ce nu trebuie blamate, ci mai degrabă scuzate. Apoi baroana relatează nebunia furișă a fiului, afecțiunea crescîndă a celor doi tineri, sosirea tatălui și refuzul hotărît al Hilariei. Răspunsurile Makariei sînt totdeauna pline de echitate și de convingerea fermă că din toate acestea trebuie să se nască o ameliorare morală. La urmă ea trimite toată corespondența tinerei văduve, al

cărui suflet se dezvăluie în frumusețea sa cerească și începe să-i înnobileze și înfățișarea exterioară. Totul se încheie cu o scrisoare de gratitudine către Makaria.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

WILHELM CĂTRE LENARDO

În sfârșit, iubite prietene, pot să-ți spun că am găsit-o și, spre liniștea dumitale, pot să adaug că e într-o situație care nu lasă nimic de dorit. Îngăduie-mi să vorbesc în termeni generali ; îți scriu chiar de la fața locului, avînd înaintea ochilor toate lucrurile despre care trebuie să-ți relatez.

O gospodărie întemeiată pe evlavie, însuflețită și întreținută cu sîrguință și ordine ; nici prea mică, nici prea mare, iar îndatoririle sînt pe măsura capacităților și a puterilor. În jurul ei se grupează meșteșugari, în accepția originară cea mai pură a cuvîntului ; aici se vedește o activitate limitată dar influentă, prevăzătoare, modestă, inocentă și harnică. Rar m-am aflat într-un loc mai plăcut și mai plin de făgăduințe pentru ziua de mîine și viitorul mai îndepărtat. Toate acestea, privite laolaltă, cred că sînt suficiente pentru a liniști pe cei interesați.

De aceea, aducîndu-ți aminte de toate cele discutate între noi, trebuie să te rog stăruitor să te mulțumești cu această schiță generală și eventual să-ți zugrăvești restul în minte, dar să renunți la orice alte cercetări ; consacră-te cu toată ardoarea la marea și importanta operă a vieții, în care acum probabil că ești perfect inițiat.

Trimit Hersilie o copie a acestei scrisori și o altă copie abatelui care, după cum bănuiesc, trebuie să știe cel mai sigur unde poți fi găsit. Acestui prieten încercat, ce merită tot atîta încredere în problemele de ordin public ca

și în cele confidentiale, îi mai scriu unele lucruri, pe care ți le va comunica. Te rog mult să te ocupi de cele ce mă privesc pe mine personal și să-mi sprijini proiectul cu toată prietenia dumitale credincioasă.

WILHELM CĂTRE ABATE

Dacă nu mă înșel, neprețuitul prieten Lenardo se află printre voi și de aceea trimit copia unei scrisori, ca să-i ajungă cu mai multă siguranță. Acum când, după cum sper, sufletul i s-a liniștit, cred că acest tânăr remarcabil se va uni cu cercul vostru, depunând o activitate neîntre-ruptă și importantă.

În ceea ce mă privește, după ce m-am supus unui examen îndelung și scrupulos, nu pot decît să reînnoiesc cu încă mai multă insistență cererea pe care v-am adresat-o odinioară prin Montan: dorința de a-mi termina anii de drumeție cu mai multă liniște sufletească și statornicie devine din ce în ce mai puternică. Încredințat că argumentele mele vor găsi înțelegere, mi-am și isprăvit pregătirile și mi-am luat toate măsurile. După ce voi termina treburile de aici așa cum dorește nobilul meu amic, voi putea începe încrezător noul meu fel de viață în condițiile pe care le-am arătat. După ce voi mai face un pelerinaj pios, am intenția să mă duc la***. Acolo sper că voi găsi scrisorile voastre și voi reîncepe o existență conformă cu înclinările mele firești.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

După ce a expediat scrisorile de mai sus, prietenul nostru și-a continuat drumul, străbătînd munții din împrejurimi și mergînd mereu mai departe, pînă i s-a des-

chis în fața ochilor un ținut de văi minunate, ținut în care, înainte de a-și începe felul nou de viață, mai avea de încheiat o mulțime de treburi. Pe neașteptate se întâlneau cu un călător tânăr și plin de viață, a cărui tovărășie i-a fost de folos, atât pentru a-și vedea duse la bun sfârșit strădaniile, cât și pentru a gusta bucurile ce-i ieșeau în cale. Iată-l deci în tovărășia unui pictor, așa cum apar și se vîntură atîția în lumea largă, și mai ales în romane și drame; dar de data aceasta călătorul se arată a fi un artist foarte talentat. De îndată, cei doi s-au înțeles foarte bine unul cu altul și și-au mărturisit reciproc înclinațiile, intențiile, și dorințele; curînd s-a vădit că acest pictor excelent care se pricepea să-și împodobească peisajele în acuarelă cu ingenioase figuri ornamentale, desenate și executate admirabil, era cuprins de pasiune pentru soarta, înfățișarea și ființa bieteii Mignon. El o pictase de foarte multe ori și pornise în această călătorie pentru a reda după natură locurile unde trăise drăgălașa copilă și pentru a o înfățișa în împrejurări și clipe fericite ori nefericite, evocînd și pentru ochii oamenilor chipul fetei ce dănuia în toate inimile delicate.

Cei doi amici ajunseră curînd în preajma lacului celui mare. Wilhelm încercă să regăsească rînd pe rînd locurile de care i se vorbea. Vile bogate, minăstiri întinse, lacuri și golfuri, limbi de pămînt și debarcadere, toate le-au cercetat, neuitînd nici locuințele bravilor pescari, orașele vesele, clădite pe maluri, și micile castele de pe înălțimile învecinate. Toate acestea le-a prins artistul, armonizîndu-le, prin efecte de culoare și de lumină, cu dispoziția sufletească trezită de fiecare dată de momentul istoric evocat, activitate care îl ținea pe Wilhelm într-o continuă și profundă emoție.

Pe mai multe dintre aceste tablouri, Mignon apărea în prim plan, așa cum arăta în viață, căci Wilhelm ajuta imaginația bogată a pictorului prin descrieri precise și știa

să încadreze ideea generală în limitele personajului reprezentat.

Și astfel fetița-băiat a fost înfățișată în locurile și atitudinile cele mai diferite. Sub portalul înalt al minunatei vile, privind gânditoare la statuile din vestibul, legănându-se în luntrea legată de mal, ori cățărându-se pe catarg, ca un marinăr îndrăzneț.

Dintre toate tablourile, se remarcă mai ales acela pe care artistul îl făcuse în timpul călătoriei, înainte de a se întâlni cu Wilhelm și în care prinsese toate trăsăturile caracteristice ale modelului. Grațioasa copilă, travestită în băiat, strălucește în mijlocul unor munți sălbatici, e înconjurată de stînci prăvălite, stropită de cascade, împresurată de o hoardă greu de descris. Poate că niciodată n-a fost mai atrăgător și mai semnificativ pictată o străveche văgăună sumbră și abruptă. O șatră pestriță de țigani, sălbatică și fantastică în același timp, stranie și vulgară, prea dezordonată ca să-ți inspire teamă, și prea neobișnuită ca să-ți trezească încrederea. Animale viguroase de povară trecînd pe cărări acoperite de crengi, sau coborînd pe trepte tăiate în stîncă, avînd un bagaj învîlmășit și pestriț de care atîrnă, bălăbănindu-se, tot soiul de instrumente făcute pentru o orchestră asurzitoare, ce obosesc urechea cu sunetele aspre pe care le scot din cînd în cînd. În mijlocul tuturor, drăgălașa copilă, închisă în sine fără îndirjire, revoltată fără să se împotrivească, luată fără voie, dar nu tîrîtă. Cine n-ar fi admirat acest tablou, remarcabil executat? Colțul acela îngrozitor de stîncărie, cu prăpăstii întunecoase, brăzdînd tot vîlmășagul de țăncuri grămădite pînă la cer și amenințînd să închidă orice ieșire, dacă un pod aruncat cu îndrăzneală n-ar fi arătat posibilitatea unei legături cu restul lumii, era deosebit de puternic caracterizat. Artistul, cu un simț echilibrat și poetic al adevărului, schițase de asemenea și o peșteră, ce putea fi o fabrică naturală de cristale sau bîrlogul unui neam fabulos și înspăimîntător de balauri.

Prietenii noștri au vizitat palatul marchizului, cuprinși de o sfântă sfială ; bătrînul încă nu se întorsese din călătorie ; dar și în acest ținut ei au fost bine primiți și tratați prietenește, pentru că știau să se poarte cum se cuvine cu autoritățile spirituale și cu cele lumești.

Lui Wilhelm i-a părut bine că stăpîna casei lipsea ; căci deși l-ar fi revăzut cu plăcere și l-ar fi salutat cordial, îi era teamă de generozitatea lui recunoscătoare și de vreo răsplată, pe care ar fi fost constrîns s-o primească, pentru devotamentul și dragostea cu care se purtase și pentru care primise de mult recompensa cea mai gingașă.

Apoi, într-o barcă elegantă, prietenii străbătură lacul în toate direcțiile de la un mal la altul. Era cel mai frumos anotimp și ei nu pierdeau nici un răsărit sau apus de soare, nici una dintre miile de nuanțe pe care lumina cerească o răspîndește cu dărnicie pe firmament și de acolo pe ape și pămînt, arătîndu-și deplina măreție abia în acest reflex.

O vegetație luxuriantă, semănată de natură, întreținută și favorizată de iscusința omenească, îi înconjura din toate părțile. Încă de la început, pădurile de castani le uraseră bun sosit, iar acum nu-și puteau stăpîni un surîs melancolic cînd, stînd întinși sub chiparoși, priveau cum se înalță dafinii, cum se rumenesc rodiile, cum înfloresc portocalii și lămîii și în același timp le strălucesc fructele prin frunzișul întunecat.

Datorită acestui proaspăt tovarăș Wilhelm gustă o nouă desfătare. Natura nu-i dăruise ochi de pictor. Pînă atunci nu fusese sensibil decît la frumusețea vizibilă a făpturii omenești — și deodată își dădu seama că un prieten înzestrat cu sentimente asemănătoare, dar format pentru cu totul alte lucruri și activități, îi dezvăluie lumea înconjurătoare.

Prin convorbiri instructive asupra frumuseților mereu schimbătoare ale peisajelor, însă mai ales asupra reproducerii lor plastice, ochii i s-au deschis și s-a eliberat de toate îndoielile păstrate pînă atunci cu încăpăținare.

Picturile făcute după peisaje italiene îi fuseseră totdeauna suspecte ; i se părea că cerul e prea albastru, că tonul vioriu al depărtărilor, fermecător, ce e drept, era fals, iar nenumăratele tonuri de verde proaspăt, prea împestriate. Dar acum se indentificase cu noul său prieten și, receptiv cum era, se deprinse să privească lumea cu ochii acestuia ; pe cînd natura își desfășura misterul vizibil al frumuseții sale, el simțea o atracție de neînvins pentru această artă, care e interpreta ei cea mai valoroasă.

Dar prietenul pictor, l-a inițiat pe Wilhelm, cu totul pe neașteptate, și în alt domeniu al artei. Intona uneori cîte un cîntec vesel, înviorînd și însoțind ceasurile liniștite ale plimbărilor de-a lungul și de-a latul lacului. S-a întîmplat odată să găsească într-unul dintre palate un instrument cu coarde cu totul deosebit ; o mică lăută cu sunet puternic și frumos, ușor de mînuit și de purtat ; pictorul se pricipu s-o acorde și să cînte din ea atît de iscusit și de plăcut, fermecîndu-i pe toți cei de față, încît, ca un nou Orfeu, izbuti să-l înduplece pe intendent, care pînă atunci se arătase sever și distant, să-i lase instrumentul o bucată de vreme, cu condiția să i-l restituie neapărat înainte de plecare și să vină într-o duminică sau într-o sărbătoare ca să înveselească familia cu cîntecele sale.

Lacul și malurile prinseseră acum o nouă viață ; bărcile și luntrele se întreceau să rămîină în preajma celor doi tineri, chiar corăbiile de mărfuri se opreau în apropierea lor, șiruri întregi de oameni se țineau după ei pe mal și, cînd debarcau, se vedeau îndată înconjurați de o gloată veselă ; iar la plecare, toți îi binecuvîntau, fericiți, dar și cu părere de rău.

Cineva străin, care i-ar fi urmărit pe prietenii noștri, și-ar fi putut da seama foarte bine că misiunea lor era propriu-zis terminată. Toate ținuturile și localitățile, care aveau vreo legătură cu Mignon, fuseseră schițate, unele cu indicațiile de lumină, umbră și culoare, altele terminate cu grijă în orele de arșiță ale zilei. Ca să ajungă la

acest rezultat au trebuit să se mute neconținut din loc în loc, pentru a nu călca legământul lui Wilhelm, dar câteodată s-au priceput să-l evite, făcându-și socoteala că angajamentul era obligatoriu numai pe pământ, dar că nu era aplicabil și pe apă.

Chiar și Wilhelm își dădea seama că scopul lor fusese atins; dar în același timp simțea că trebuie să-și împlinească și dorința de a o vedea pe Hilaria și pe văduva cea frumoasă, dacă voia să părăsească ținutul cu inima împăcată. Prietenul, cărui îi mărturisise întâmplarea, era tot atât de doritor să le întâlnească și se bucura că avea într-unul din desenele sale un loc liber minunat, pe care se gîndea să-l împodobească, artisticeste cu chipurile acelor persoane atât de grațioase.

Amîndoi au străbătut lacul în lung și lat, observînd punctele pe unde străinii au obiceiul să pătrundă în acest paradis. Și-au anunțat barcagii că speră să întâlnească acolo niște prieteni; n-a trecut mult și au văzut luncînd spre ei o barcă foarte elegantă, pe care au început s-o urmărească și nu s-au lăsat pînă n-au abordat-o cu îndrăzneală. Femeile, destul de speriate, s-au liniștit îndată ce Wilhelm le-a arătat foaia de hîrtie, pe care au recunoscut fără ezitare săgeata desenată chiar de ele. Imediat prietenii au fost poftiți să treacă în barca doamnelor, ceea ce au și făcut cu repreziciune.

Acum închipuiți-vă aceste patru personaje stînd față în față în cea mai minunată barcă, purtați de valurile strălucitoare, sub suflarea blîndă a zefirului, în peisajul cel mai încîntător. Gîndiți-vă la cele două femei, pe care le-am descris mai înainte, la cei doi bărbați, în tovărășia cărora călătorim de cîteva săptămîni și, după puțină reflecțiune, vă veți da seama că se aflau cu toții în cea mai plăcută, dar și în cea mai primejdioasă situație.

Pentru cele trei persoane, care cu voie sau fără voie, aparțineau celor care renunță, nu avem a ne îngriji prea

mult, însă a patra persoană trebuia să se vadă admisă în acea confrerie cît mai repede.

După ce au trecut de mai multe ori lacul și au vizitat locurile cele mai interesante de pe maluri și insule, doamnele au fost conduse la așezarea unde trebuiau să petreacă noaptea și unde un ghid priceput, ales pentru această călătorie, le procurase tot confortul dorit. Aici, legămîntul lui Wilhelm s-a dovedit un maestru de ceremonii corect, dar incomod, căci tocmai în această localitate prietenii noștri stătuseră de curînd trei zile și văzuseră tot ce era mai interesant prin împrejurimi. Artistul, pe care nu-l reținea nici un fel de legămînt, ceru voie doamnelor să le însoțească pe uscat, dar ele refuzară, așa că se despărțiră la oarecare distanță de port.

Îndată ce sări în barca sa, care se depărtă grăbită de mal, cîntărețul își apucă lăuta și începu să intoneze cu sensibilitate acel cîntec plin de o sfîșietoare melancolie, pe care gondolierii venețieni îl fac să răsune de pe maluri spre mare și de pe mare spre uscat. Fiind destul de priceput, ajunse de data aceasta să dea melodiei o interpretare deosebit de grațioasă și de expresivă, întărindu-și vocea pe măsură ce se îndepărta, așa că persoanele de pe mal puteau crede că cel plecat rămînea mereu la aceeași distanță. La urmă își lăsă lăuta să tacă și, încrezîndu-se numai în glasul său, avu bucuria să vadă că doamnele, în loc să se retragă în casă, zăboveau pe mal să-l asculte. Pictorul era atît de inflăcărat că nu se putea hotărî să înceteze nici atunci cînd, în sfîrșit, noaptea și distanța șterseră cu totul vederea celor aflați pe țărm. Pînă la urmă, prietenul său, care era cu mult mai calm, îi atrase atenția că, deși întunericul era favorabil muzicii, barca ieșise de mult din raza în care cîntecul ar mai fi putut fi auzit.

A doua zi, se întîlniră din nou pe lac, așa cum se înțeleseseră. Se familiarizară, într-o cursă rapidă, cu acele așezări minunate care se înșiruiau unele după altele, ori apăreau și dispăreau pe planuri diferite și care, reflec-

fate aidoma în apă, ofereau la plecarea de la mal cel mai variat și încântător spectacol. Pe lângă aceasta, desenele artistului îngăduiau doamnelor să intuiască ceea ce nu văzuseră direct în ziua aceea. Se părea că pentru toate acele frumuseți, tăcuta Hilaria poseda un simț deosebit.

Spre amiază, vraja din ajun reîncepu ; doamnele coborîră singure pe uscat, bărbații rămaseră în fața portului. Cîntărețul căuta să-și potrivească vocea cu distanța mică la care se afla și care îi îngăduia să spere că va obține efectul dorit, nu numai cu tonul duios și plin de modulații al unui cîntec de dor, ci și cu accente mai năvalnice, grațioase și vesele. De cîteva ori îi veniră pe buze, plutiră pe coardele lăutei, unele cîntece pe care le datorăm ființelor iubite din *Anii de ucenicie* ; dar el se stăpîni, dintr-un sentiment de delicatețe față de prietenul său și chiar față de el însuși, și preferă imagini și sentimente străine ; cîntecul său deveni astfel și mai seducător. Blocînd portul în felul acesta, amîndoi prietenii nu s-ar fi gîndit la mîncare și băutură, dacă doamnele, prevăzătoare, nu le-ar fi trimis o mulțime de bunătăți, însoțite de vinuri alese.

Orice despărțire, orice obstacol în calea unei pasiuni ce încolțește, o întărită în loc s-o înăbușe ; și de data aceasta putem bănuî că scurta absență a sporit de-o parte și de alta dorința de a se revedea. Într-adevăr, doamnele reapărură foarte repede, în gondola lor strălucitoare.

Dar cuvîntul gondolă nu trebuie luat în tristul sens venețian ; el denumește aici o barcă veselă și confortabilă, în care ar fi avut destul loc o societate de două ori mai numeroasă decît micul nostru grup.

Astfel au trecut cîteva zile, în această alternanță ciudată de întîlniri și despărțiri, de reuniri și separări ; dar în plina desfătare a acelei încîntătoare familiarități plutea meșeu, în fața sufletului emoționat, amenințarea despărțirii și a regretului. În prezența noilor prieteni, își aduceau aminte de prieteni vechi, cînd nu erau de

față, trebuiau să recunoască sincer că și aceștia își câștigaseră drepturi neîndoielnice la amintire. Numai un spirit încercat și stăpîn pe sine, ca al frumoasei noastre văduve, putea în asemenea ceasuri să se mențină într-un echilibru perfect.

Inima Hilariei era prea rănită pentru a fi în stare să primească o impresie nouă și pură ; dar cînd farmecul unui ținut minunat ne copleșește, potolindu-ne durerea, cînd blîndețea afectuoasă a unor prieteni ne înconjoară, spiritul și simțirea noastră sînt supuse unei influențe ciudate, care reclamă, ca în vis, trecutul și pe cei absenți, îndepărtînd prezentul, ca pe o fantasmă. Astfel au plutit cîteva zile, legănați mereu între aceste alternative, atrași și respinși, apropiați și îndepărtați.

Fără a-și îngădui să judece aceste relații, ghidul, om inteligent și cu experiență, observă o schimbare în comportarea, pînă atunci atît de calmă a doamnelor, și după ce-și lămuri, în sfîrșit, ciudățenia situației, se pricepu să intervină și aici cît se poate de abil. Tocmai cînd doamnele trebuiau să fie conduse la locul unde le era pregătit prînzul, întîlniră o altă barcă împodobită ; cînd se apropie de a lor, văzură o masă încărcată cu toate bunătățile îmbiindu-i la un prînz sărbătoresc. În felul acesta au putut să petreacă mai multe ceasuri împreună și numai sosirea nopții i-a hotărît să se despartă.

Din fericire, datorită unui anume spirit de contradicție, cei doi prieteni neglijaseră în plimbările lor de pînă atunci să viziteze tocmai insula cea mai remarcabilă și nu se gîndeau nici acum să arate doamnelor obiectele de artă pe care le conținea, și care nu erau în prea bună stare, pînă n-ar fi terminat de văzut toate minunatele decoruri naturale. Dar pînă la urmă le-a venit o idee, i-au spus-o în taină călăuzei, acesta a organizat imediat o excursie și toți călătorii au socotit-o admirabilă. După atîtea bucurii întrerupte mereu, acum puteau spera și aștepta să petreacă dumnezeiește trei zile întregi, reuniți într-un loc izolat,

Aici trebuie să lăudăm cu deosebire călăuza. Era unul dintre acei oameni neastîmpărați, activi și iscusiți care, însoțind mereu străini, băteau des aceleași drumuri, cunoscînd foarte bine avantajele și inconvenientele lor. Păzindu-se de unele și folosindu-se de altele, fără să-și neglijeze propriile interese, știa să-și conducă clienții prin ținut, mai plăcut și mai puțin costisitor, decît ar fi reușit ei singuri, pe socoteala lor.

În același timp, s-a înfățișat o femeie de serviciu foarte vioaie și capabilă să le slujească pe doamne, așa că frumoasa văduvă putu să pretindă celor doi prieteni să-i fie oaspeți, mulțumindu-se cu o găzduire modestă. Și de data aceasta, toate lucrurile au reușit cît se poate de bine, deoarece ca și în alte împrejurări, iscusita călăuză a știut să folosească atît de abil scrisorile de recomandare și de credit ale doamnelor. că, în absența proprietarului, li s-a deschis castelul și grădina ; li s-a pus la dispoziție bucătăria, ba chiar aveau oarecare perspective și în ce privește pivnița. Toate au contribuit ea, din prima clipă, călătorii să se simtă ca acasă, ca și cum ar fi fost stăpîni de drept ai aceluia rai.

Îndată au fost aduse pe insulă toate bagajele călătorilor noștri, spre tihna deplină a întregii societăți ; dar cel mai mare avantaj al acestui aranjament a fost stringerea la un loc a tuturor mapelor excelentului artist, ceea ce i-a îngăduit pentru întîia dată să arate doamnelor în ordine perfectă drumul pe care-l străbătuseră. Lucrările au fost cercetate cu incîntare. Nu se schimbă amabilitățile obișnuite între amatori și artiști, ci se aduceau elogiuri inteligente și bine simțite unui om excepțional. Dar pentru a nu fi bănuți că abuzăm de cititorii creduli înlocuind prin fraze generale ceea ce nu putem reproduce, vom da aici judecata unui cunoscător, care a admirat acele lucrări și altele asemănătoare cu mulți ani mai tîrziu.

„Artistul izbutește să redea liniștea senină a lacurilor calme, unde locuințele incîntătoare de pe mal se reflectă

în valurile limpezi, de parcă s-ar scălda în ele ; țărmurile mărginite de coline verzi, în spatele cărora se înalță munți împăduriți și piscuri acoperite cu ghețari și zăpezi veșnice. Coloritul acestor peisaje e limpede și vesel ; depărtările par învăluite de o ceață blândă cenușie, ce urcă din rîpe și văi indicînd conturul lor sinuos. Nu-i mai puțin de laudă măiestria artistului în înfățișarea văilor de la poalele munților prăpăstioși, cu pante acoperite de o vegetație bogată, unde torentele clare se revarsă vijelios.

El știe să arate admirabil, în înfățișarea puternică a arborilor stufoși din primul plan, caracterul deosebit al diferitelor soiuri, fie prin forma trunchiurilor, fie prin mișcarea ramurilor și detaliile frunzelor, precum și prin variația nuanțelor de verde proaspăt al frunzișului, în care se joacă lumina și adie suflarea blîndă a unui vînt ușor.

În planul din mijloc, tonul viu al verdelui se stinge treptat, topindu-se deasupra munților îndepărtați într-un siniliu slab, ce se unește cu albastrul cerului. Dar artistul nostru reușește mai ales în redarea priveliștilor din Alpii înalți : calmul și simplitatea lor măreață, pășunile lor întinse pe costișe, îmbrăcate în verdele cel mai proaspăt, brazii, singuratici și întunecați, înălțîndu-se din covoarele de iarbă, și izvoarele înspumate ce țîșnesc din pereții stîncoși. Fie că populează pășunile cu vite care pasc, sau cu cai de povară și catîri coborînd pe cărări înguste ce șerpuiesc printre stînci, toate le desenează perfect și cu inteligență ; animalele sînt așezate totdeauna la loc potrivit, și nu în mare număr, împodobind și dînd viață tablourilor, fără să distrugă sau să micșoreze liniștea singurătății. Execuția arată o mînă îndrăzneată de maestru : ușurință, cîteva trăsături sigure, dar desăvîrșite. Mai tîrziu artistul a întrebuintat culori englezești inalterabile, ceea ce a dat picturilor sale o strălucire deosebită, nuanțele fiind luminoase, dar în același timp puternice și intense.

Peisajele cu defileuri prăpăstioase, în care se înalță de pretutindeni numai piatră neînsuflețită, cu poduri aruncate

îndrăzneţ peste torente sălbatice ce spumegă turbat, ne plac mai puţin ; totuşi sîntem impresionaţi de realismul lor şi admirăm puternicul efect al ansamblului redat cu cea mai mare sobrietate, prin cîteva trăsături viguroase şi cîteva mase de culoare specific locală.

Tot atît de caracteristic ştie artistul să înfăţişeze regiunile munţilor înalţi, unde nu se mai află nici arbori, nici tufişuri, şi unde numai unele petice însozite, între ţancurile stîncilor şi piscurile înzăpezite, sînt presărate cu o iarbă delicată. Oricît de frumos şi de îmbietor a colorat aceste locuri, el s-a ferit, pe bună dreptate, să le adauge turme ce pasc, căci aceste ţinuturi nu dau hrană decît caprelor negre şi un ciştig plin de primejdii cosaşilor sălbatici.“

Noi nu ne îndepărtăm de la intenţia de a prilejui lectorilor noştri o cunoaştere cît mai exactă a acestor regiuni sălbatice, lămurind pe scurt expresia *cosaş sălbatic* întrebuinţată mai sus. Aşa sînt numiţi locuitorii săraci din munţii înalţi, care se încumetă să facă fin pe pajişti inaccesibile pentru dobitoace. Pentru asta ei se caţără pe povişurile cele mai pieptişe şi mai primejdioase, cu crampoane la picioare, sau, cînd e nevoie, se coboară pe frînghii pînă pe pajiştile de care am vorbit. Cînd iarba e cosită şi uscată, o aruncă de sus la vale, unde e din nou adunată şi vindută proprietarilor de vite, care preţuiesc cu deosebire acel fin, datorită calităţii lui.

Aceste tablouri, care aveau de ce să bucure şi să atragă pe oricine, erau privite de Hilaria cu o atenţie deosebită. Observaţiile ei dovedeau că nici ea nu era străină de această artă, lucru evident mai ales pentru artist, care ţinea mai presus de orice să fie preţuit de acea fiinţă, mai dragălaşă decît oricare alta pe lume. De aceea, prietena mai în vîrstă

nu mai tăcu și începu s-o dojenească pe Hilaria fiindcă sovăia și de data aceasta, ca totdeauna, să-și dea pe față aptitudinile ; nu era vorba să fie lăudată sau criticată, ci să învețe. O ocazie mai potrivită, poate că nu va mai găsi niciodată.

Abia cînd a fost obligată să-și arate desenele, s-a dovedit ce talent ascundea această ființă calmă și delicată ; calitățile ei erau înnăscute și exersate cu sirguință. Tinăra fată avea un ochi precis și îndemînarea pe care femeile o capătă lucrînd la gătelile lor și care le fac capabile și de o artă superioară. Ce e drept, se observa oarecare nesiguranță în desen, din care pricină nu era redat suficient caracterul obiectelor ; se putea admira sincer grija execuției, totuși ansamblul nu era prins în aspectul lui cel mai favorabil și nici tratat artistic. S-ar fi zis că pictorița se temea să nu profaneze subiectul dacă nu l-ar înfățișa absolut fidel, de aceea era timidă și se pierdea în detalii.

Acum, condusă de talentul puternic și liber al artistului și de mîna lui îndrăzneată, ea își dădea seama cum se trezește într-însa, ca dintr-un somn, simțirea și gustul artistic ; înțelegea că trebuie să urmeze, curajos și întocmai, sfaturile și preceptele generale pe care pictorul i le insufla neconținut cu prietenoasă stăruință. Astfel a ajuns să aibă siguranță în desen, încetul cu încetul s-a obișnuit să se oprească mai puțin asupra detaliilor și îndemînarea ei excepțională s-a transformat pe nesimțite într-o adevărată măiestrie. Tot așa, bobocul de trandafir pe lîngă care am trecut seara fără să-l observăm, a doua zi dimineața, o dată cu răsăritul soarelui, se deschide sub privirea noastră și ni se pare că vedem cu ochii tremurul de viață care îl face să se învîlbure superb în lumină.

O asemenea cultivare estetică n-a rămas fără urmări sufletești, căci sentimentul de recunoștință adîncă față de cel căruia îi datorăm o îndrumare decisivă, are un efect magic asupra oricărui suflet curat. Pentru Hilaria, aceasta era prima bucurie ce-i încălzea inima după atîta vreme. Să

ai zile întregi în fața splendorile lumii și să te simți dintr-o dată înzestrată cu puterea de a le reda ! Ce încântare să te apropii, prin desen și culoare, de ceea ce nu se poate exprima ! I se părea că-i năpădită de o nouă tinerețe și nu putea să se împotrivescă unei înclinări deosebite față de cel cărui îi datora asemenea fericire.

Cînd stăteau unul lîngă altul, n-ai fi putut deosebi care era mai grăbit : cel care dădea sfaturile artistice sau cel care căuta să le prindă și să le aplice. Era o întrecere frumoasă, cum rareori se naște între ucenic și maestru. Cîteodată prietenul voia să intervină pe foaia de hîrtie cu o trăsătură hotărîtoare ; dar eleva, îndepărtîndu-i încet mîna, se grăbea, spre uimirea lui, să execute ea însăși ceea ce era de dorit și necesar.

În acest timp frumoasa văduvă se plimba cu Wilhelm pe sub pini și chiparoși, sau pe sub bolțile de viță și de portocali, de-a lungul teraselor ; pînă la urmă n-a fost chip să se împotrivescă dorinței delicat exprimate de noul prieten, anume de a-i dezvălui întîmplările ciudate, datorită cărora prietenele s-au rupt de relațiile lor anterioare, s-au legat atît de strîns împreună și au pornit în lumea largă.

Wilhelm, care avea darul să memoreze totul cu precizie, a scris mai tîrziu această confidență pe care avem de gînd s-o împărtășim cîndva cititorilor noștri, așa cum a redactat-o și a trimis-o el Nataliei prin Hersilia.

Sosise ultima seară și strălucirea vie a lunii pline făcea să nu se simtă trecerea de la zi la noapte. Societatea se instalase pe una dintre terasele cele mai înalte, pentru a contempla în întreaga sa lărgime lacul liniștit, care primea și răsfrîngea lumina în toate direcțiile, în timp ce o parte din lungimea lui rămînea ascunsă.

În asemenea clipe, oamenii nu se pot stăpîni să nu repete ceea ce au mai spus de-o mie de ori despre aspectele minunate ale acestui cer, ale acestei ape, ale acestui pă-

mînt, sub influența unui soare puternic, a lunii blînde, și să nu elogieze toate în chip liric și exclusiv.

Dar ceea ce nu-și spuneau, ceea ce abia dacă-și mărturiseau lor înșiși, era sentimentul profund și dureros ce agita fiecare inimă mai puternic sau mai slab, dar la fel de sincer și de duios. Presentimentul despărțirii plutea asupra tuturor ; se așternu o tăcere ce devenea aproape îngrijorătoare.

Atunci cîntărețul se îmbărbăta, luă o hotărîre și începu să preludieze cu putere la lăută, uitînd de menajamentele pe care le avusese în vedere pînă atunci. Chipul bieteii Mignon îi apăru în minte, o dată cu primul citec duios al acelei copile adorabile. Exaltat peste măsură, însuflețind coardele sonore cu degetele-i înfrigurate, el începu să cînte :

Cunoști tu oare țara, unde-s lămîi în floare ?
Acolo portocale de aur...

Hilaria, zguduită, se ridică și plecă, acoperindu-și fruntea. Cu o mîină, frumoasa văduvă făcu un gest de dezaprobare spre cîntăreț, iar cu cealaltă mîină apucă brațul lui Wilhelm. Tînărul, foarte tulburat, se duse după Hilaria, iar văduva, mai stăpînă pe ea, păși cu Wilhelm în urma lor și, cînd toți patru se găsiră față în față sub lumina limpede a lunii, nu-și mai tănuiră emoția. Femeile căzură una în brațele celeilalte, bărbații se îmbrățișară și astrul nopții fu martorul celor mai nobile, mai curate lacrimi. Își reveniră cu încetul ; se despărțiră în tăcere, cuprinși de sentimente și de dorințe ciudate, lipsite de orice speranță. Articulul nostru, pe care prietenul îl luase cu dînsul, simți atunci sub firmamentul maiestuos, în ceasurile acelea grave ale nopții, că fusese inițiat în toate probele dure-roase, de primul grad, ale celor ce renunță, probe pe care ceilalți prieteni le trecuseră, dar acum se vedeau în primejdie de a fi din nou încercați dureros.

Tinerii se duseră tîrziu la odihnă ; sculîndu-se de dimineață, își făcură curaj pentru a-și lua rămas bun de la acel rai, alcătuiind felurite planuri, care le-ar fi îngăduit să-și prelungească șederea în vecinătatea plăcută a doamnelor, fără să-și calce legămîntul.

Tocmai se pregătea să le comunice proiectele lor, cînd li se aduse vestea neașteptată că doamnele plecaseră în zorii zilei. Un bilet scris de mîna suveranei inimilor le dădea explicații. Era greu de știut dacă fusese dictat de rațiune sau de bunătațe, de iubire sau de prietenie, din stimă pentru merit sau dintr-o prejudecată plină de pudoare și delicatețe. Din păcate, scrisoarea se încheia cu interzicerea fermă de a fi urmate sau căutate vreodată, ba chiar cu hotărîrea ca, dacă se vor mai întîlni cîndva din întîmplare, să se evite negreșit unii pe alții.

Pentru prietenii noștri, raiul se prefăcu într-o imensă pustietate, ca printr-o lovitură de baghetă magică ; desigur că ar fi surîs ei înșiși dacă în acea clipă și-ar fi dat seama limpede cît de nedrepti și nerecunoscători deveniseră dintr-o dată față de piesajul acela atît de frumos și de încîntător. Nici un om morocănos și egoist n-ar fi criticat și bagatelizat cu mai multă asprime și rea-voință clădirile ruinate, zidurile părăginite, turnurile roase de vreme, drumurile năpădite de buruieni, copacii uscați, grotele pline de mușchi mucegăit, și atîtea altele ce s-ar mai fi putut observa. Pînă la urmă au izbutit totuși să-și mai vină în fire ; pictorul și-a împachetat cu grijă lucrările și apoi s-au îmbarcat împreună : Wilhelm l-a condus pînă în regiunea de sus a lacului unde, potrivit înțelegerii luate dinainte prietenul urma s-o caute pe Natalia și să-i arate tablourile, transportînd-o astfel și pe ea în locuri pe care poate că nu le va vedea atît de curînd. În același timp, era autorizat să mărturisească împrejurarea neașteptată prin care a ajuns în situația de a fi primit atît de prietenește în sînul

membrilor confreriei celor ce renunță, care, prin tratamentul lor plin de afecțiune, dacă nu l-au vindecat, cel puțin l-au consolat.

LENARDO CĂTRE WILHELM

Scrisoarea dumitale, scumpe prietene, m-a găsit într-o activitate pe care aş putea-o numi zăpăceală, dacă n-ar avea un scop atât de înalt pe care sînt sigur că-l voi atinge. Asocierea cu ai dumitale e mai importantă decît am fi crezut-o şi unii şi alţii. Despre aceasta nu trebuie să încep a scrie, căci apar de la sine evidente amploarea întregii probleme şi caracterul inefabil al relaţiilor. Fapte fără vorbe, asta trebuie să fie de aici înainte lozinca noastră. Mii de mulţumiri că mi-ai dezvăluit din depărtare o taină atât de plăcută ; mă bucur că făptura aceea bună se află într-o situaţie atât de simplă şi fericită, în timp ce eu sînt purtat de un vîrtej de încurcături, în care totuşi îmi luceşte o stea călăuzitoare. Mai departe şi-a luat asupra-şi abatele să te informeze : eu n-am voie să mă gîndesc decît la progres ; durerea se alină în toiul muncii şi al activităţii. Dumneata m-ai — dar mă opresc : acolo unde-i mult de lucru, nu mai rămîne timp şi pentru gînduri.

ABATELE CĂTRE WILHELM

Puţin a lipsit ca scrisoarea dumitale atât de bine intenţionată, să nu devină foarte dăunătoare pentru noi, contrar dorinţei ce-o aveai. Descrierea celei pe care ai regăsit-o este atât de înduioşătoare şi are atîta farmec, încît ciudatul nostru prieten era gata să lase totul baltă pentru a se duce şi el la dînsa, dacă planurile noastre de aici înainte comune n-ar fi atât de măreţe şi nu ar avea perspective atât de

vaste. Acum însă văd că a trecut cu succes prin această încercare și s-a dovedit cu totul pătruns de importanța acțiunii noastre, care constituie singura lui preocupare.

După o cercetare mai amănunțită, a reieșit că această nouă legătură, ce ți-o datorăm dumitale, prezintă, atât pentru noi cât și pentru prietenul nostru, avantaje mult mai mari decît ne-am fi putut închipui la început.

Și aceasta pentru că de curînd s-a proiectat construirea unui nou canal într-o regiune prea puțin favorizată de natură și în care se găsește situată o parte dintre posesiunile lăsate lui Lenardo de către unchiul său, canal ce trebuie să străbată și proprietățile noastre și care, dacă ne asociem, ar putea ridica valoarea acestora în mod incalculabil.

Cu acest prilej, Lenardo va putea să-și dezvolte în voie înclinația lui dominantă de a porni lucrurile de la început. De ambele părți ale acestui curs de apă se găsesc destule terenuri necultivate și nelocuite ; acolo s-ar putea instala țesătoare și torcătoare, zidari, dulgheri și fierari, construindu-li-se ateliere corespunzătoare. Toate vor putea fi ridicate chiar de ei înșiși, în timp ce noi ne vom ocupa cu rezolvarea problemelor dificile și cu promovarea reformelor necesare.

Aceasta va fi deci prima sarcină a prietenului nostru. De la munte ajung pînă la noi mai multe plîngerii că acolo se întinde foametea ; totodată, după cît se pare, în aceste regiuni populația a crescut peste măsură de mult. El se va duce să facă cercetări la fața locului spre a cunoaște oamenii și situația lor, atrăgîndu-i de partea mișcării noastre pe cei cu adevărat harnici și folositori atât lor înșiși cît și altora.

Mai departe pot să te înștiințez că Lothario pregătește soluția definitivă. A întreprins o călătorie la pedagogi, pentru a le cere artiști, puțini la număr, dar din cei mai valoroși. Artele sînt sarea pămîntului ; ceea ce este sarea în bucate, este și arta în industrie. De la artă nu preluăm

decît atît cît e nevoie pentru ca meşteşugurile să nu fie lipsite de gust.

În genere, o legătură constantă cu acea instituţie pedagogică va fi pentru noi cît se poate de utilă şi necesară. Noi trebuie să acţionăm şi nu ne putem gândi la educaţie ; în schimb datoria noastră cea mai de seamă este să-i atragem de partea noastră pe cei ce au primit o bună educaţie.

De aceasta se leagă mii şi mii de consideraţii, însă, potrivit vechiului nostru obicei, îngăduie-mi să-ţi mai comunic numai o singură observaţie prilejuită de un pasaj din scrisoarea dumitale către Lenardo. Noi cu contestăm virtuţilor domestice valoarea ce li se cuvine ; pe ele se bazează siguranţa individului, şi pe aceasta se sprijină, în definitiv, fermitatea şi demnitatea lui ; ele nu înseamnă încă totul ; trebuie să le adăugăm şi virtuţile de ordin universal, să dăm sentimentelor noastre de probitate şi umanitate un câmp de aplicaţie mai vast, în aşa fel încît să ne îngrijim nu numai de aproapele nostru, ci de întreaga omenire.

Pentru a pomeni în sfîrşit de cererea dumitale, iată ce am a-ţi spune : Montan ne-a transmis-o la timpul potrivit. Acest om ciudat n-a vrut în ruptul capului să ne dezvăluie care-i de fapt intenţia dumitale, dar ne-a dat cuvîntul său de prieten că e o propunere înţeleaptă şi că, de va izbuti, va fi extrem de folositoare pentru asociaţie. De aceea ţi se iartă faptul că nici dumneata nu mărturişeşti nimic despre asta în scrisoarea dumitale. Într-un cuvînt, eşti acum dezlegat de orice restricţie, lucru care s-ar fi întîmplat mai de mult, dacă am fi cunoscut locul unde te afli. De aceea îţi repet în numele tuturor : proiectul dumitale, deşi nemărturisit nouă, este aprobat, datorită încrederii ce-o avem în Montan şi în dumneata. Călătoreşte, opreşte-te, circulă şi stabileşte-te unde crezi ; ceea ce vei izbuti, va fi bine ; aş dori să devii veriga cea mai necesară a lanţului nostru.

Închei, anexînd un mic tabel, ce-ți va indica centrul mobil al comunicațiilor noastre. Vei găsi în el locurile unde urmează să trimiți scrisorile, potrivit cu anotimpul ; am prefera să te folosești de curierii siguri, care sînt indicați în număr destul de mare în diferite localități. La fel, sînt însemnate pe tabel, locurile unde va trebui să cauți pe anumiți oameni de-ai noștri.

DIGRESIUNE

Ne găsim acum în situația de a anunța cititorilor noștri o pauză de cîțiva ani. Am fi încheiat bucuroși volumul în locul acesta, dacă lucrul n-ar fi fost legat de probleme de tipografie.

Totuși și intervalul dintre două capitole va fi suficient pentru a trece peste amintitul răstimp, căci sîntem de mult obișnuiți să acceptăm o asemenea convenție, între lăsarea și ridicarea cortinei, în prezența noastră.

În această a doua carte am văzut cum relațiile dintre vechii noștri prieteni se întăresc și, în același timp, ne-am cîștigat și alți cunoscuți ; perspectivele sînt de așa natură încît putem spera să-i vedem pe toți izbîndind, cum nu se poate mai bine, dacă vor ști să se conducă în viață. De aceea să ne așteptăm ca, pînă la urmă, să-i regăsim pe rînd, unul după altul, pe cărări bătute sau nu, reunindu-se și despărțindu-se iarăși.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Dacă am porni acum în căutarea prietenului nostru, pe care l-am lăsat de cîțva timp în voia soartei, l-am găsi pe

cale de a pătrunde dinspre șes, în Provincia pedagogică. Străbătînd lunci și pășuni, înconjurînd o mulțime de iazuri, pășind prin islazuri uscate și privind colinele acoperite mai degrabă de tufișuri decît de păduri, pretutîndeni vederea se întinde pînă departe, pe un teren foarte puțin accidentat. După toate aceste semne, își dă curînd seama că se găsește în regiunea crescătoriilor de cai ; de altfel, întîlnește ici și colo herghelii mai mici sau mai mari, alcătuite din aceste nobile animale de sexe și vîrste diferite. Deodată însă orizontul se întuneacă de un nor amenințător de praf, ce crește pe măsură ce se apropie învăluind toată lărgimea văii și apoi, împrăștiat de o pală de vînt răcoros, e silit să dezvăluie vîlmășagul clocotitor pe care-l ascunde.

O ceată mare de animale nobile năvălește în galop ; ele sînt mînate și ținute laolaltă de paznici călări. Iureșul trece pe dinaintea călătorului ; din mijlocul paznicilor, un tînăr chipeș îl privește uimit, se oprește, sare jos și-și îmbră-țișează tatăl.

Și încep întrebările și povestirile ; fiul îi spune tatălui că, în timpul primei perioade de încercare, a avut de îndurat multe ; îi părea rău după calul său și era nevoit să bată cîmpiile și pășunile cu piciorul ; așa cum spusese de la început, nu s-a prea distins în viața pașnică, dar anevoioasă de agricultor. Ce e drept, sărbătoarea secerișului i-a plăcut foarte mult, dar apoi nu s-a împăcat cu aratul, săpatul și toate celelalte munci legate de cultivarea ogoarelor. S-a ocupat și de animalele domestice, dar totdeauna fără nici o mulțumire sufletească, pînă ce, în sfîrșit, a fost primit în rîndul călăreților, unde e mai multă viață. Îndatorirea de a păzi iepele și mînji e uneori destul de plicticoasă ; în schimb, cînd vezi sărînd înaintea ta un mic animal vioi, care peste vreo trei-patru ani va purta vesel în spinare un călăreț, e cu totul altceva decît să-ți treci timpul cu vițeii și cu purceii, al căror singur rost în viață este să fie bine hrănit și, odată îngrășați, să fie tăiați.

Tatăl putea fi pe deplin mulțumit de felul în care crescuse băiatul, acum pe cale să devină un adolescent, de înfățișarea lui sănătoasă, de felul lui de a vorbi, liber și însuflețit, ba chiar spiritual. Amândoi porniră în grabă călări în urma hergheliei ce galopa și, trecind pe lângă câteva ferme izolate, ajunseră la locul unde se ținea iarmarocul cel mare. Acolo domnea o învălmășeală de neînchipuit și n-ai fi putut deosebi cine stârnea mai mult praf, negustorii, sau marfa. În acest loc se întâlneau laolaltă cumpărători din toate părțile, doritori să-și procure cai de rasă dresați cu grijă. Aveai impresia că auzi toate limbile din lume ; printre ele răsuna și larma veselă a instrumentelor de suflat. Totul arăta că acolo e mișcare, putere și viață.

Drumețul nostru îl întâlni la iarmaroc pe supraveghetorul pe care mai avusese prilejul să-l cunoască, însoțit de alți oameni destoinici, care se pricepeau să țină ordinea și disciplina pe tăcute și aproape fără a fi observați. Wilhelm, căruia i se păru că remarcă aici încă un exemplu de ocupație exclusivă și de educație specializată, dori să știe ce obiect mai sînt puși elevii să studieze, pentru a-i împiedica să devină, dat fiind ocupația lor sălbatică, brută chiar, tot atît de sălbatici ca și animalele pe care le hrănesc și le dresază. Și astfel află cu mare plăcere că specialitatea aceasta, violentă și aspră în aparență, este legată de studiul cel mai delicat din lume, cunoașterea și folosirea limbilor străine.

În clipa aceea, Felix plecă de lângă tatăl său, care-l zări amestecat în mulțime, tocmindu-se aprins cu un vînzător ambulant de la care voia să cumpere niște mărunțișuri. Curînd nu-l mai văzu deloc. Cînd supraveghetorul îl întrebă de ce părea neliniștit și tulburat și află că pricina era fiul său, îi răspunse pentru a-l liniști : Lăsați-l în pace, că nu se pierde ; dar iată cum îi ținem pe ai noștri laolaltă ! Suflă cu putere într-un fluieraș, ce-i atîrna la piept ; într-o clipă îi răspunseră zeci de fluierașe din toate părțile. Su-

praveghetorul continuă : Acum să ne mulțumim cu atât ; ăsta nu-i decît un semnal că supraveghetorul e pe aproape și vrea să știe aproximativ cîți îl aud. La al doilea semnal ei nu răspund, dar se pregătesc ; iar al treilea, răspund și se adună grabnic în jurul meu. De altfel, semnalele sînt de mai multe feluri și deosebit de folositoare.

Deodată în jurul lor se făcu un gol ; acum puteau vorbi mai în voie îndreptîndu-se spre înălțimile apropiate. Cît privește studiul limbilor, reluă vorba supraveghetorul, am ajuns la ideea aceasta, din pricină că aici se află tineri din toate părțile lumii. Pentru a împiedica pe compatrioți să se strîngă la un loc, așa cum se întîmplă de obicei în străinătate, și să formeze grupuri separate, despărțindu-se de celelalte națiuni, noi încercăm să creem între toți o apropiere, datorită posibilității de a comunica liber între ei în diferite limbi.

Acest studiu generalizat al limbilor este cu atât mai necesar, cu cît la astfel de iarmaroace oricărui străin îi face plăcere să se exprime în limba lui și, totodată, îi vine mai ușor să cumpere și să vîndă. Pentru ca să nu se nască însă o confuzie babilonică cu efecte nefaste, se vorbește în cursul anului, în general, numai cîte o *singură* limbă în fiecare lună, aceasta după principiul că nu trebuie să înveți nimic altceva, în afară de materia pe care vrei s-o stăpînești.

Noi îi privim pe toți elevii noștri ca pe niște înotători, care constată cu uimire că elementul ce amenința să-i înghită îi susține la suprafață ; așa e cu tot ce întreprinde omul.

Totuși, dacă vreunul dintre elevii noștri arată o înclinare deosebită pentru o limbă sau alta, se găsesc mijloace de a-i da o instrucție solidă și serioasă în mijlocul acestei vieți aparent tumultuoase, dar care oferă în același timp multe ceasuri de libertate, de trîndăvie în singurătate și chiar de plictiseală. Vă va fi greu să deosebiți printre acești centauri, cu și fără barbă, pe specialiștii noștri în

gramatică, dintre care unii sînt adevărați pedanți. Felix al dumneavoastră s-a consacrat limbii italiene și deoarece, așa cum știți, baza sistemului nostru de educație e cîntecul, îl veți putea auzi, în timpul ceasurilor lungi cît păzește herghelia la păscut, cîntînd o mulțime de lieduri, cu multă sensibilitate și delicatețe. O viață activă și practică e mult mai favorabilă, decît s-ar crede, unui învățămînt temeinic.

Deoarece fiecare regiune celebra sărbătoarea în chip deosebit, vizitatorul fu condus în districtul de muzică instrumentală. Începînd cu cîmpia, el oferea vederii văi ospitaliere și plăcute, dumbrăvi, pîraie line, pe malurile cărora apărea ici-colo cîte o stîncă acoperită cu mușchi. Pe dealuri erau risipite case, înconjurate, de verdeață ; în văi, casele se strîngeau mai aproape unele de altele. Cele de pe dealuri erau atît de împrăstiate încît nici sunetele, nici disonanțele nu mai răzbăteau pînă la ele.

Curînd ajunseră într-o piață întinsă și umbrită, înconjurată de clădiri, unde se strînsese om lingă om ; toți păreau stăpîniți de emoție, într-o așteptare încordată. Tocmai cînd oaspetele pătrunse în piață începu o simfonie puternică, executată de toate instrumentele, a căror forță și delicatețe îi stirni admirația.

Alături de orchestra aceasta mare, se afla alta, mai restrînsă, care îi atrase în mod deosebit atenția. Era formată din elevi de diferite vîrste, care stăteau cu instrumentele pregătite, dar fără să cînte ; erau cei ce încă nu puteau sau nu îndrăzneau să se alătore ansamblului. Se observa cu simpatie că păreau gata să se avînte și Wilhelm auzi că rar se încheie o asemenea serbare, fără ca să nu se vădească vreun talent nou.

Deoarece printre instrumente începură să se audă și cîntece, nu mai era îndoială că aici era cultivată și muzica vocală. La întrebarea călătorului dacă educația mai cuprinde și alte obiecte, i se răspunse că elevii învață și arta poetică, și anume latura ei lirică. Scopul care se urmărește aici este ca ambele arte să se dezvolte fiecare prin ea și

pentru ea și apoi reciproc și simultan. Elevii învață întâi să le cunoască toate caracterele specifice, pe urmă li se arată cum se condiționează una pe alta, pentru ca apoi să se emancipeze iarăși.

Ritmului poetic compozitorul îi opune măsura și mișcarea în tact. Aici se vedește însă repede superioritatea muzicii asupra poeziei, căci dacă poetul acordă, așa cum se cuvine și e necesar, toată atenția unităților sale cantitative, pentru muzician puține silabe sînt definitiv lungi sau scurte ; el sfarmă după plac construcția cea mai riguroasă a poetului, ba transformă și proza în cîntec, de unde rezultă posibilitățile cele mai uimitoare ; poetul s-ar simți nimicît, dacă n-ar ști la rîndul lui să-i inspire compozitorului respect prin gingășia și îndrăzneala sa lirică și să-i trezească noi sentimente, uneori prin curgerea dulce a versului, alteori prin tranziții neașteptate.

Cîntăreții care se află aici sînt cea mai mare parte și ei poeți. Se predă, de asemenea, și dansul în liniile lui generale, pentru ca toate aceste dexterități să se poată răspîndi uniform în orice regiune.

Cînd călătorul trecu hotarul în ținutul învecinat, dădu de un stil arhitectonic cu totul diferit. Casele nu mai erau răzlețe și nu mai semănau a cabane. Erau clădite după un anumit plan, solide și frumoase pe dinafară, încăpătoare, confortabile și elegante pe dinăuntru ; se vedea că se înălțase acolo un oraș întins, bine construit, în armonie cu regiunea înconjurătoare. Aici era sediul artelor plastice și al meșteșugurilor înrudite cu ele ; o liniște cu totul deosebită domnea pretutindeni.

Artistul plastic nu poate fi conceput decît în legătură cu tot ce există și se desfășoară în viața oamenilor, însă munca lui este solitară și, în același timp, printr-o contradicție din cele mai bizare, el are nevoie mai mult decît oricare altul de un mediu în care activitatea clocotește. Deci aici fiecare creează în tăcere ceea ce, curînd, va atrage veșnic privirile oamenilor. O liniște ca de sărbătoare dom-

nește în întreaga localitate și de nu s-ar auzi din cînd în cînd tîrnăcopul pietrarului sau ciocănelile ritmice ale dulgherilor, grăbiți să termine o clădire măreață, văzduhul n-ar fi tulburat de nici un sunet.

Călătorul nostru a fost surprins de seriozitatea, de uimitoarea severitate cu care erau tratați atît începătorii cît și elevii mai avansați. Ai fi zis că nici unul dintre ei nu lucrează din propria sa voință și inițiativă, și că un spirit tainic îi însuflețește și-i conduce pe toți spre un scop unic și măreț. Nicăieri nu se vedeau schițe și proiecte ; fiecare linie era trasă cu băgare de seamă. Atunci cînd Wilhelm rugă călăuza să-i explice felul acesta de a proceda, i se răspunse că imaginația este, după cum se știe, o facultate vagă și capricioasă, și tot meritul artistului plastic constă în a o canaliza, a o stăpîni și a o ridica pînă la înălțimea realității.

Se aminti de necesitatea unor principii sigure și în alte arte. Oare muzicianul ar îngădui elevului să atace corzile fără socoteală, sau să inventeze intervale după bunul său plac ? Aici apare evident că nu trebuie lăsat nimic pe seama capriciilor elevului ; ambianța în care trebuie să lucreze, îi este indicată cu precizie ; i se înmînează instrumentul de care urmează să se slujească, i se prescrie chiar și modul în care trebuie să se folosească de el, adică digitația, astfel încît un deget să nu stea în calea altuia, ci să pregătească locul celui următor. Numai prin această cooperare ordonată devine posibil ceea ce pare imposibil.

Exigențele noastre severe, regulile noastre absolute, se justifică mai ales prin faptul că tocmai geniul, talentul înăscut, le percepe imediat și li se supune cu cea mai mare docilitate. Numai mediocritatea ar vrea să înlocuiască universalitatea necondiționată cu individualitatea ei limitată și să prezinte într-o lumină frumoasă procedeele sale false, pretinzînd că ele ar izvorî dintr-o originalitate și o libertate nîngîrădite. Noi însă nu admitem asemenea lucruri ; dimpotrivă, ne ferim elevii de acele greșeli care

deformează și distrug o mare parte din viața unui om, ba, uneori, chiar viața întreagă.

Cel mai mult ne place să avem de-a face cu geniul, căci fiind însuflețit de un spirit just, știe să recunoască îndată ce-i este folositor. El înțelege că arta este artă tocmai pentru că nu este natură. Se supune cu respect chiar față de ceea ce s-ar putea numi convențional ; deoarece convenția nu-i altceva decît faptul că oamenii superiori sînt de acord să considere ceea ce este necesar și de neînlăturat, drept lucrul cel mai bun ; și oare asta nu-i totdeauna condiția fericirii ?

Pentru a ușura munca dascălilor, s-a introdus și aici, ca pretutindeni la noi, cele trei feluri de respect cu semnele lor exterioare, aducînd și cîteva modificări, potrivit cu natura ocupației principale.

Continuîndu-și vizita, călătorul era din ce în ce mai mirat văzînd cum orașul se tot întinde și cum străzile dau mereu din una în alta, oferind perspective variate. Exteriorul clădirilor arăta clar destinația lor ; erau sobre și impozante, mai mult frumoase decît somptuoase. După construcțiile nobile și severe din mijlocul orașului, urmau altele mai vesele ; se întindeau apoi elegante cartiere marginase, într-un stil foarte plăcut, care ajungeau în sfîrșit să se piardă printre vile cîmpenești.

Wilhelm nu s-a putut stăpîni să nu facă observația că locuințele muzicienilor din districtul învecinat nu se puteau compara, ca mărime și frumusețe, cu cele de față ale pictorilor, sculptorilor și arhitecților. I s-a răspuns că aceasta e în firea lucrurilor. Muzicianul trebuie să fie totdeauna interiorizat, să-și perfecționeze eul său lăuntric, pentru ca apoi să-l poată îndrepta spre exterior. El n-are nevoie să i se încînte ochiul. Ochiul înșală cu ușurință urechea, momind spiritul din adîncuri în afară. Artistul plastic însă trebuie să trăiască în lumea dinafară și oarecum inconștient să se manifeste prin obiectele exterioare și în obiectele exterioare. Artiștii aceștia trebuie să locu-

iască asemenea regilor și zeilor ; altfel cum ar putea zidi și împodobi lăcașurile regilor și ale zeilor ? În sfârșit, ei trebuie să se înalțe atât de sus deasupra vulgului, încât întregul popor să se simtă înnobilit în operele lor și prin operele lor.

Prietenul nostru mai ceru să i se explice și alt paradox : de ce tocmai în aceste zile de sărbătoare, când tumultul și veselia însuflețeau alte districte, aici domnește tăcerea cea mai deplină și lucrul nu e întrerupt ?

Un pictor sau un sculptor, i s-a spus, n-are nevoie de nici o sărbătoare ; pentru el, e sărbătoare tot anul. Când a creat o operă de seamă, aceasta rămîne expusă mereu înaintea ochilor săi și ai lumii întregi ; nu mai are nevoie de repetiție, de noi efortări, de noi succese, pentru care trudește atîta muzicianul, căruia trebuie să-i oferi sărbători splendide cu un auditoriu cît mai numeros.

Totuși, replică Wilhelm, cred că în aceste zile ar fi potrivită o expoziție, unde s-ar putea vedea și judeca cu plăcere progresele făcute timp de trei ani de cei mai buni elevi.

O asemenea expoziție poate fi utilă în alte locuri ; la noi însă nu. Toată ființa și viața noastră este o expoziție. Privește aceste clădiri felurite, toate construite de elevi, bineînțeles după planuri gîndite și discutate de nenumărate ori : căci cel care construiește nu trebuie să bijbie și să încerce. Ceea ce urmează să rămînă în picioare trebuie executat solid, așa fel ca să dureze, dacă nu o veșnicie, cel puțin o bună bucată de vreme. Poți oricînd săvîrși o greșeală, dar n-ai voie să construiești nici una.

Cu sculptorii și mai ales cu pictorii sîntem mai indulgenți : lor le e îngăduit să facă încercări, fiecare în genul lui. Sînt liberi să aleagă în interiorul sau exteriorul clădirilor, ori în piețele publice, locurile pe care doresc să le împodobească. Apoi ne comunică ideile lor și dacă acestea merită întrucîtva să fie aprobate, li se permite executarea

și anume în două moduri : fie cu dreptul de a-și retrage mai devreme sau mai târziu lucrarea, dacă însuși artistul n-o socoate izbutită, fie cu condiția s-o lase neschimbată la locul ei, o dată ce-a expus-o. Cei mai mulți dintre elevi aleg primul mod și-și mențin dreptul acordat ; în acest caz, nu au a se plînge niciodată. Cel de-al doilea caz se întâlnește mai rar și e de remarcat că atunci artiștii se încred mai puțin în ei și se sfătuiesc îndelung cu camarazii lor și cu cunoscătorii, izbutind astfel să producă opere care merită într-adevăr să dureze și să fie admirate.

După toate aceste explicații, Wilhelm nu uită să întrebe ce învățămînt era asociat cu cel al artelor plastice ; i se răspunse că poezia, și anume poezia epică.

Prietenul nostru a fost însă foarte mirat aflînd mai departe că elevilor nu li se îngăduie să citească sau să declame operele definitive ale poezilor antici sau moderni ; li se expune pe scurt numai un număr de mituri, tradiții și legende. Felul în care ei transpun aceste subiecte, în pictură sau în poezie, dă măsura facultății creatoare a talentului închinat uneia dintre aceste două arte. Și poetul și pictorul se adapă de la același izvor și fiecare încearcă să abată apa spre sine, pentru a-și atinge scopurile proprii, conform exigenței artei sale ; lucrul acesta îi izbutește mai bine așa, decît dacă ar căuta să prelucraze ceva gata făcut.

Călătorul avu prilejul să vadă cu ochii lui aplicarea acestui sistem. Într-o sală lucrau mai mulți pictori ; un tînăr vîoi istorisea însuflețit și cu numeroase amănunte o poveste foarte simplă, așa că întrebuița aproape tot atîtea cuvinte, pentru a-și rotunji istorisirea, cîte trăsături cu penelul aplicau pictorii.

Wilhelm a fost asigurat că tinerilor le place foarte mult acest gen de colaborare și că adesea ies la iveală improvizatori, care izbutesc să trezească un mare entuziasm pentru această dublă formă de exprimare.

Prietenul nostru își îndreptă din nou atenția spre arta plastică : Dumneavoastră nu aveți expoziții, zise el, și prin urmare, nici premii ? — De fapt, nu avem, răspuns însoțitorul ; însă aici, foarte aproape, vă putem arăta ceva mai folositor.

Pătrunseră într-o sală mare, luminată ingenios de sus. Wilhelm văzu mai întâi un cerc de artiști, lucrând cu înfrigurare ; în mijloc se înălța un grup colosal, expus în lumina cea mai bună. Figuri puternice de bărbați și femei în atitudini violente, aminteau acea luptă memorabilă între amazoane și eroi tineri, în care ura și dușmănia ajungă până la urmă să se contopească în ajutor și încredere reciprocă. Această operă, complicată, dar admirabilă, oferea o priveliște egal de satisfăcătoare din orice punct ai fi privit-o. Artiștii, șezând într-un cerc larg, sau stând în picioare, lucrau fiecare în felul său : pictorul, la șevalet, desenatorul, la planșetă ; unii modelau basoreliefuri, alții reliefuri, unii arhitecți făceau chiar proiectul pedestalei pe care mai târziu urma să fie așezată o asemenea capodoperă. Fiecare participant își urmărea propria sa inspirație ; pictorii și desenatorii reproduceau grupul pe suprafață plană, având grijă să nu distrugă efectul anasmblului, ci dimpotrivă străduindu-se să-l păstreze cu fidelitate. Tot așa și cu basoreliefurile. Un singur artist reproducea grupul în întregime, în dimensiuni reduse, și se părea că întrecuse chiar modelul în ce privește proporția membrilor și unele mișcări.

Wilhelm află că acesta era chiar autorul grupului care, înainte de a-l executa în marmură, îl supunea la o probă, nu critică, ci practică ; după ce observase cu grijă tot ceea ce colaboratorii lui văzuseră, păstrasera sau schimbaseră în lucrarea sa, fiecare după propria lui inspirație, știuse să profite de indicațiile lor și astfel să-și supună opera la un nou examen ; în felul acesta, grupul sculptat în marmură, deși conceput, modelat și executat de *un singur* ins, putea să pară că aparține tuturor.

Și în această incintă domnea cea mai desăvîrșită liniște ; dar supraveghetorul ridică vocea și strigă : Cine din cei de față ar putea, în prezența acestei opere imobile, să ațîțe într-atîta imaginația prin vorbe potrivite, încît tot ceea ce vedem aici încremenit, să recapete mișcare, fără a-și pierde însă caracterul său specific. demonstrîndu-ne astfel că lucrurile înfățișate de artist merită să dureze ?

Un tînăr chipeș, strigat pe nume de către toți, își părăsi lucrul și începu o expunere foarte liniștită, în care părea numai că descrie opera de artă pe care o vedea în față ; curînd însă se avîntă în domeniul propriu al poeziei, pătrunzînd pînă în miezul acțiunii cu desăvîrșită siguranță, stăpîn deplin pe subiectul ales ; treptat, datorită felului admirabil în care declama, descrierea sa atinse culmi atît de înalte, încît grupul imobil părea într-adevăr să se rotească pe ax, iar numărul figurilor să se dubleze și să se tripleze. Wilhelm, cuprins de entuziasm, se ridică în picioare exclamînd : Cine ar mai putea fi în stare să se stăpînească și să nu treacă la cîntecul adevărat, la poezia ritmică ?

Eu m-aș opune, răspunse supraveghetorul. căci dacă excelentul nostru sculptor vrea să fie sincer, atunci va recunoaște că poetul nostru l-a stîngerit, cei doi artiști fiind cît se poate de departe unul de altul ; în schimb, aș jura că mulți dintre pictori au găsit în această povestire unele trăsături pline de viață, ce și le vor însuși.

Totuși aș vrea ca prietenul nostru să asculte un cîntec plăcut și duios, unul dintre acelea pe care voi îl executați cu o gravitate plină de farmec ; el cuprinde arta în întregime și de cîte ori îl aud, simt că-mi crește inima.

După o clipă de liniște, în care timp tinerii își făceau semne și se înțelegeau între ei, în întreaga încăpere răsună acest cîntec nobil, făcut să înalțe sufletul și spiritul :

Întru taina zămislirii
Singur ești, o creator !
Bucuria împlinirii
O vei duce tuturor.
Însuși crugul vieții tale
Îți apare-n ei, deplin,
Truda-ți, semănată-agale,
Răsări-va-ntr-un vecin.

Situații, plan, idee,
Personaje, timp și loc
Îndeajuns de bun temei e
Cînd se-ndeamnă reciproc.
Compoziție-nțeleaptă,
Gingășie, stil frumos —
Iată iscusita-ți faptă
Ce-ți aduce-n veci prinos.

În multiplă-ntruchipare
Vezi *un* singur Ziditor.
Tot *un* singur sens ți-apare
Și pe-al artelor ogor.
Și-acel sens e adevărul
În frum'sețe îmbrăcat,
Care își înalță zborul
Spre ce-i pur și luminat.

După cum în vers și proză
Se vădește un poet,
Înflorescă-a vieții roză
Proaspătă, pe șevalet,
De surate-nconjurată
Și de-al toamnei dulce rod,
Ce vădesc în lumea toată
Al vieții-ascuns izvod,

Minunată ți-e menirea
Mii de forme să creezi
Și să simți dumnezeirea
Chip de om cînd modelezi.
Fiți, oricare vi-i unealta,
Frați întru același har
Și cîntînd, puneți înalta
Jertfă, pe încins altar.

Wilhelm aproba din toată inima aceste maxime, deși unele i s-ar fi părut foarte paradoxale și chiar imposibile, dacă nu le-ar fi văzut cu ochii lui. Deoarece însă lucrurile îi erau aduse la cunoștință pe față și liber, într-o înlănțuire perfectă, n-avea nevoie să mai pună nici o întrebare, pentru a mai afla și altele ; totuși, pînă la urmă, nu s-a putut împiedica să nu-l întrebe pe însoțitorul său următoarele : Văd că aici oamenii s-au îngrijit cu multă înțelepciune de toate cîte merită să fie dorite în viață ; v-aș ruga însă să-mi spuneți în ce regiune se arată aceeași grijă față de poezia dramatică, și unde m-aș putea informa în privința ei ? Mă uit la toate edificiile dumneavoastră și nu descopăr nici unul destinat unui asemenea scop.

La această întrebare, nu vă putem ascunde faptul că în toată Provincia noastră nu veți putea întîlni nimic asemănător ; deoarece drama presupune o mulțime trîndavă, poate chiar o plebe, ori așa ceva nu se găsesc aici ; căci oamenii fără căpătii, cînd nu pleacă ei înșiși de bună voie, sînt expediați peste graniță. Totuși, să fiți sigur că, într-o instituție atît de universală ca a noastră, un punct de importanța acesteia a fost totuși luat în considerație ; nici o regiune nu era înclinată să accepte, pretutindeni întîmpinam obiecții importante. Care dintre elevii noștri s-ar hotări cu ușurință să trezească, printr-o veselie prefăcută sau o durere simulată, un sentiment neautentic și necorespunzător acelei clipe, cu atîta intensitate încît să

stirnească la rîndul său o plăcere, totdeauna îndoielnică ? Aceste scamatorii, noi le socotim cu totul primejdioase și nepotrivite cu scopul nostru serios.

Totuși, se spune, răspunse Wilhelm, că această artă cu sfera ei de influență atît de largă, stimulează pe toate celelalte.

Nicidecum ! Ea se folosește de celelalte, dar le degradează. Eu nu iau în nume de rău actorului cînd se asociază cu pictorul, dar în această tovărășie, pictorul e cel în pierdere.

Fără nici un scrupul, dar cu folos pentru el, actorul va pune în slujba scopului său frivol tot ce-i oferă arta și viața ; pictorul însă, care ar vrea să obțină avantaje de pe urma teatrului, se va găsi totdeauna în pagubă ; muzicianul se găsește și el în aceeași situație. Artele, în totalitatea lor, îmi fac impresia unor surori, dintre care majoritatea sînt înclinate să trăiască chibzuit, dar una din ele, mai ușuratică, pofteste să pună mîna pe toată averea familiei și s-o risipească. E cazul teatrului ; are o origine dubioasă pe care nu și-o poate ascunde cu totul, fie că e privit ca artă, fie ca meșteșug sau ca simplă distracție.

Wilhelm își plecă fruntea, suspinînd adînc, căci deodată își aduse aminte de toate bucuriile și suferințele ce le simțise pe scenă și în preajma ei. În gînd, îi binecuvîntă pe acești oameni cu suflet curat, care-și feresc elevii de asemenea chinuri și care, din principiu și convingere, au alungat din cercul lor aceste primejdii.

Dar însoțitorul său nu-l lăsa multă vreme cufundat în gînduri ci continuă : Intrucît principiul nostru suprem și sacru este să nu îngăduim să se irosească nici o predispoziție, nici un talent, noi trebuie să ținem seamă că printre atît de mulți elevi, se poate ivi un adevărat dar înăscut pentru mimică ; el se vedește într-o plăcere nestăpînită de a imita caracterul, ținuta, gesturile sau felul de a vorbi al altora. Noi nu încurajăm asemenea predispoziție, dar îl observăm pe elev cu atenție și, dacă rămîne

credincios naturii sale, cum sîntem în legătură cu teatrele de frunte ale tuturor națiunilor, îl trimitem acolo pe acela care și-a dovedit cu adevărat aptitudinea, pentru a putea cît mai repede, ca rața pe iaz, să se bălăcească și să măcăiască pe scenă tot restul vieții.

Wilhelm asculta toate acestea cu răbdare, dar numai pe jumătate convins și probabil că destul de supărat; căci omul e atît de bizar încît chiar dacă e încredințat de lipsa de valoare a unui lucru iubit, chiar dacă nu mai ține la el și-l părăsește blestemîndu-l, nu suportă ca și alții să se comporte la fel. Spiritul de contradicție, innăscut în om, nu se manifestă poate niciodată mai viu și mai aprig ca în asemenea cazuri.

Chiar și redactorul acestor pagini mărturisește că inserează acest ciudat pasaj cu oarecare neplăcere. Căci n-a închinat el oare teatrului, în fel și chip, mai mult timp din viața sa și mai multă energie decît s-ar fi cuvenit? Și ar putea oare fi convins că aceasta a fost o greșeală de neiertat, o osteneală lipsită de roade?

Dar nu e vreme să ne lăsăm pradă acestor amintiri și sentimente, căci iată, prietenul nostru are din nou surpriza plăcută să vadă înaintea-i pe unul dintre cei trei, și anume chiar pe acel mai simpatic. Blindețea lui plină de bunăvoință, semn al unui suflet pașnic și curat, era comunicativă și binefăcătoare. Wilhelm se apropie de el cu încredere și simți că i se răspunde la fel.

Află de la acesta că superiorul e acum la sanctuare, predînd, instruind și binecuvîntînd, în timp ce ei trei își împărțiseră îndatorirea de a vizita toate regiunile pentru ca, adunînd informații precise și sfătuindu-se cu supraveghetorii în subordine, să continue dezvoltarea măsurilor introduse și să pună bazele unor înnoiri, îndeplinindu-și astfel cu devotament înalta lor misiune.

Acest om minunat îi dădu lui Wilhelm o idee generală despre situația internă și despre relațiile externe ale instituției, precum și despre influența diferitelor regiuni

una asupra alteia. Îi mai explică și cum poate trece un elev dintr-un district într-altul, după un timp mai lung ori mai scurt. Într-un cuvânt, i s-a confirmat pe deplin tot ce aflate până atunci. În același timp prietenul nostru s-a bucurat mult de felul cum i-a fost descris băiatul său, și programul la care voiau să-l supună pe viitor a primit deplina lui aprobare.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Pe urmă, Wilhelm a fost poftit de ucenici și de supra-veghetori la o serbare a minerilor, care urma să aibă loc curînd. Urcară cu greu muntele. Lui Wilhelm i se păru că, spre seară, călăuza rărea pasul, ca și cum nu se temea că întunericul va pune și mai multe piedici în cale. Dar cînd în jurul lor se lăsă o beznă adîncă, nedumerirea i s-a risipit; văzu cum pîlpiiau și licăreau, din văgăuni și văi, flăcări mici care se înălțau alcătuiind șiruri lungi, ce jucau pe coamele munților. Mult mai plăcut decît erupția unui vulcan ce amenință să distrugă ținuturi întregi sub împroșcările lui detunătoare, se înfățișa fenomenul acesta care devenea tot mai luminos, mai întîns și mai copleșitor; scînteia asemenea unui torent de stele, ce ar inunda tot ținutul, lent și încîntător, dar semeț.

După ce călăuza se bucură o bucată de vreme de uimirea lui Wilhelm — căci fețele și staturile lor erau luminate, la fel ca și poteca, de văpaia din depărtare — începu să dea explicații. Ce-i drept, vedeți aici un spectacol minunat; aceste lumini, care tot anul strălucesc și activează zi și noapte sub pămînt, înlesnind exploatarea comorilor ascunse și aproape inaccesibile, izvorăsc acum din abisurile lor iluminînd noaptea intensă. Rar poți să te bucuri de asemenea privilegii grandioasă în care munca cea mai

folositoare, dusă în măruntaiele pământului și ascunsă privirilor, se arată în toată plinătatea ei, revelînd o armonie măreață și tainică.

Tot vorbind astfel, ajunseră la un loc, unde piraiele de foc se adunau într-un lac de flăcări, în jurul unei insule scăldate în lumină. Acum călătorul se găsea într-un cerc orbitor, în care miile de lumini pîlpîitoare creau un contrast misterios cu cei care le purtau, înșirați pe fundalul întunecat al peretelui de stîncă. Deodată izbucni o muzică veselă acompaniată de glasuri puternice. O îngrămădire de stînci boltite înaintară, ca împinse de mașinării, formînd o grotă strălucitoare, sub privirile încîntate ale spectatorului. Reprezentanții de mimică și tot ce poate în asemenea momente să veselească mulțimea se uniră pentru a atrage și a satisface atenția publicului.

Dar cîta mirare îl cuprinse pe prietenul nostru atunci cînd fiind prezentat conducătorilor, recunoscîi printre ei, îmbrăcat în costum sobru și impunător de miner, pe amicul său Jarno ! N_u degeaba, spuse dînsul, mi-am schimbat numele cu cel semnificativ de Montan ; mă găsești aici inițiat în tainele munților și ale peșterilor și, cu toate îngrădirile în care trăiesc sub pămînt și la suprafața lui, sînt mai fericit decît ți-ai putea închipui. — Deci acum, cînd ești atît de învățat, replică Wilhelm, cred că vei fi mai darnic cu explicațiile și învățăturile decît ai fost față de mine acolo, în munți, printre stîncăriile unde te-am întîlnit. — Ba de loc ! răspunse Montan. Munții sînt dascăli muți și formează învățăcei tăcuți.

După această festivitate, s-a mîncat la un mare număr de mese. Toți oaspeții cîți se găseau acolo, poftiți sau nepoftiți, făceau parte din breaslă, din care pricină chiar și la masa la care se așezaseră Montan și prietenul său s-a pornit o discuție potrivită cu locul în care se aflau ; era vorba numai despre munți, filoane și zăcămintele de metal din țînut. Dar curînd s-a trecut la generalități, dezbătînd-

du-se, nici mai mult nici mai puțin, decât problema creației și originii lumii. Ajunsă însă aici, convorbirea n-a rămas multă vreme pașnică, ci, curînd, s-a iscat o aprigă controversă.

Unii voiau să explice apariția uscatului prin retragerea treptată a apelor care acoperiseră pămîntul. Ei citau în sprijinul lor, rămășițele de animale marine, ce se găsesc azi pe munții cei mai înalți și pe podișuri. Alții, adversari îndârjiți, socoteau că la început totul era topit și incandescent ; focul care domnea pretutindeni, după ce-a activat destul la suprafață, s-a retras în adîncuri, manifestîndu-se mereu prin vulcani, ce-și arată furia în mări ca și pe pămînt și care au format cei mai înalți munți prin erupții succesive și prin scurgeri de lavă ; celor ce nu erau de părerea lor, le opuneau faptul că fără foc nu poate exista căldură și că un foc activ presupune întotdeauna un focar. Oricît de conformă cu experiența ar fi părut această teorie, unii nu erau satisfăcuți de ea ; ei susțineau că în sînul pămîntului ar fi existat formațiuni enorme desăvîrșite și că, datorită unei forțe de elasticitate irezistibile, ele au fost proiectate în sus prin scoarță și că în timpul acestei erupții, părți din ele s-au desprins și au fost împrăstiate în jur pînă departe. Susținătorii acestei teorii făceau apel la o seamă de fenomene ce nu puteau fi explicate decât prin această ipoteză.

Un al patrulea grup, deși nu prea numeros, rîdea de eforturile acestea zadarnice, afirmînd că multe dintre fenomenele de pe suprafața terestră nu s-ar putea explica niciodată dacă nu s-ar admite că mase stîncoase, mai mari sau mai mici, au căzut din atmosferă și au acoperit întinderi întregi. Ei invocau blocurile de măriri felurite, ce se găsesc împrăstiate în multe țări și care, chiar și în zilele noastre, se consideră drept căzute din cer.

În sfîrșit, vreo doi-trei comeseni mai pașnici au invocat o epocă de frig groaznic, închipuîndu-și niște piste

încălnate de gheață pornind din lanțurile celor mai înalți munți, pînă departe pe cîmpie și care serviseră drept luncuș unor mase grele și străvechi de piatră. La epoca dezghețului, ele s-au prăbușit și au rămas pentru veșnicie pe teren străin. Se putea presupune că ghețarii plutitori ar fi putut aduce din nord blocuri imense de stîncă. Însă acești oameni cumsecade n-au putut să-și impună ideile lor cam glaciale. Se socotea că e mult mai potrivit cu legile naturii ca formarea lumii să se producă cu trosnete și izbucniri colosale, cu bubuituri sălbatice și împrôșcări de flăcări. Pe de altă parte, focul vinului contribuind și el în mare măsură, era cît pe ce ca minunata serbare să se termine cu o bătălie sîngeroasă.

Prietenul nostru rămase năucit și întristat ; în sinea lui fusese totdeauna convins că la început spiritul plutise deasupra apelor și valurile potopului întrecuseră cu cincisprezece coți cele mai înalte piscuri. După aceste discursuri neobișnuite i se părea că lumea, atît de bine rînduită, acoperită de vegetație și de populație se prăbușește în haos.

A doua zi dimineața, îi ceru lui Montan, a cărui seriozitate o prețuia atît de mult, lămuriri în legătură cu toate acestea. Ieri, îi spuse el, nu te-am putut înțelege ; între atîtea vorbe și discuții ciudate, am sperat să aud în sfîrșit părerea și verdictul tău ; în loc de asta, tu te alături cînd unora, cînd altora, căutînd întotdeauna să sprijini părerea celui ce vorbea în acel moment. Spune-mi acum într-adevăr ce gîndești despre subiectul ăsta, ce știi despre el ? Știu tot atît cît și ei și n-am chef de loc să mă gîndesc la acest lucru, răspunse Montan. — Dar în privința asta, replică Wilhelm, sînt o mulțime de păreri contradictorii și se zice că adevărul se află la mijloc. — Nicidecum, replică Montan ! în mijloc se află problema ; poate că e insolubilă, dar poate că e accesibilă, dacă știi cum s-o ataci.

După ce au mai vorbit cîtva timp, întorcînd lucrurile pe dos și pe față, Montan continuă confidențial : Mă învinuiești că l-am susținut pe fiecare vorbitor în parte ; dar pentru fiecare părere se poate găsi întotdeauna încă un argument nou. E drept că prin aceasta am sporit confuzia, numai că nu-i prea pot lua în serios pe indivizii aceștia. Sînt însă adînc convins că ceea ce ne e mai scump, convingerile noastre adică, trebuie să le ținem ascunse în adîncul sufletului nostru ; ceea ce știe fiecare, știe numai pentru sine însuși și trebuie să-și păstreze știința în taină ; de cum o exprimă, apare și contradicția și de se lasă atras în discuție, își pierde echilibrul interior, iar ceea ce e mai bun în el, de nu e nimicit, e totuși zdruncinat.

Provocat de unele obiecții ale lui Wilhelm, Montan și-a continuat lămuririle : Cînd apuci să cunoști esența lucrurilor încetezi de a mai fi vorbăreț. — Și care este esența lucrurilor ? întrebă Wilhelm, cu înfrigurare. — Nu-i mult de spus. Gîndire și acțiune, acțiune și gîndire, asta e toată înțelepciunea, recunoscută de cînd e lumea și tot de atunci practică, dar pe care nu oricine știe s-o vadă. Gîndirea și acțiunea trebuie să alterneze neconținut în viață ca inspirația și expirația ; trebuie să fie inseparabile ca întrebarea și răspunsul. Cel care acceptă drept lege ceea ce geniul rațiunii umane șoptește tainic la urechea oricărui nou-născut, și anume să verifice acțiunea prin gîndire și gîndirea prin acțiune, acela nu va greși niciodată, iar dacă greșește, va regăsi degrabă calea cea dreaptă.

Apoi Montan l-a condus metodic pe prietenul său prin districtul minier ; pretutindeni au fost salutați cu un vi-guros noroc bun, la care răspundeau voioși la fel. Îmi vine uneori, zise Montan, să le strig mai degrabă : minte bună ! căci mințea e mai importantă decît norocul ; totuși mulțimea are destulă minte atunci cînd conducătorii ei sînt înzestrați cu ea. Deoarece aici am dreptul, dacă nu să dau

ordine, cel puțin să dau sfaturi, m-am străduit să studiez natura acestor munți. Metalele pe care le conțin sînt deosebit de prețuite. De aceea am căutat să-mi explic existența unor asemenea zăcămintе și am izbutit. Norocul singur nu face nimic ; e nevoie de minte, ea atrage norocul și-l folosește. Nu știu cum s-au ivit munții aceștia și nici nu vreau să știu, dar mă străduiesc să le aflu particularitățile. Toți sînt avizi de plumbul și argintul ce se găsesc în măruntaiele lor. Nu spun nimănui cum procedez, ci dau numai prilejul de a se găsi metalele căutate. Bizuindu-se pe vorba mea, ceilalți întreprind cercetări, izbutesc și atunci se spune că am noroc. Ceea ce știu, știu pentru mine, ceea ce-mi reușește, reușește și pentru alții și nimănui nu-i trece prin cap că pe această cale ar putea izbuti și el la fel de bine. Oamenii mă bănuiesc că posed o baghetă magică ; dar nimeni nu observă că ei mă combat de îndată ce spun ceva rațional și că astfel își taie calea ce duce la pomul cunoașterii din care se pot rupe astfel de ramuri profetice.

Încurajat de aceste vorbe, convins că prin faptele și gândurile sale de pînă acum a reușit să satisfacă în esență cerințele prietenului său, cu toate că într-un domeniu cu totul diferit, Wilhelm îl puse la curent cu felul cum și-a întrebuințat timpul de cînd i se îngăduise să nu-și mai împartă în zile și ore drumetia la care fusese constrîns, ci potrivit cu scopul adevărat, acela al perfecționării educației sale.

Din întîmplare, n-a mai fost nevoie de multe explicații, căci un eveniment important i-a dat prietenului nostru prilejul să-și folosească cu iscusință și cu rezultat bun talentul pe care-l dobîndise, devenind astfel cu adevărat folositor societății omenești.

Dar de ce natură a fost acest eveniment, nu putem spune deocamdată ; însă cititorul nostru va fi încunoștințat pe larg înainte de a lăsa din mînă această carte.

CAPITOLUL AL ZECELEA

HERSILIA CĂTRE WILHELM

De ani îndelungați, toată lumea mă învinuiește că a fi o fată capricioasă și bizară. Chiar dacă sint astfel, nu e din vina mea. Oamenii au trebuit să aibă răbdare de mine și acum am și eu nevoie de răbdare față de mine înșămi, față de imaginația mea, care-mi aduce din cînd în cînd înaintea ochilor pe tată și pe fiu, ba împreună, ba pe rînd. Îmi apar mie înșămi ca o Alcmenă⁴ nevinovată urmărită neconținut de două ființe care nu înfățișează decît pe una și aceeași.

Am multe să-ți spun și totuși se pare că-ți scriu numai atunci cînd am a-ți istorisi o aventură ; ce e drept, și restul e destul de aventuros, dar nu-i o aventură. Iat-o așadar pe cea de azi :

Stau sub teii cei mari și termin un mic portofoliu, un lucru foarte elegant, fără să știu exact cine-l va avea tatăl sau fiul, dar desigur că unul dintre ei doi. Deodată se apropie un tînăr vinzător ambulant cu coșuri și cutiuțe, care se legitimează respectuos înfățișîndu-mi autorizația oficială ce-i îngăduie să meargă din casă în casă, pe la moșii. Mă uit la lucrurile lui, pînă și la fleacurile de care nimeni n-are nevoie, dar pe care fiecare le cumpără dintr-un îndemn copilăresc de a poseda și de a risipi banii. Băiețandru' pare să mă cerceteze iscoditor. Are ochi minunați, cam șireți, sprîncene frumos desenate, plete bogate, dinți scilipitori — pe scurt un aer oriental.

Îmi pune felurite întrebări despre persoanele din familie, cărora ar putea să le ofere ceva ; apoi, prin fel de fel de ocolișuri, ajunge să afle cum mă cheamă. Hersilia !

⁴ În mitologie, soția lui Amfitryon ; în lipsa soțului ei e vizitată de Zeus, care ia chipul bărbatului plecat. Îndată după aceea sosește și adevăratul Amfitryon. În urma acestei duble uniri, Alcmena naște doi fii.

rostește el discret, îmi va îngădui Hersilia să-i transmit un mesaj ? Mă uit la el mirată ; dînsul scoate la iveală o tăbliță foarte mică de ardezie cu ramă albă, din acelea care se fabrică la munte pentru copiii ce încep a învăța să scrie. O iau, văd că e ceva scris pe ea și citesc această inscripție, gravată frumos cu un condei de piatră ascuțită :

Felix
o iubește
pe Hersilia.
Maistrul călăreț
vine curînd.

Sînt surprinsă, sînt cuprinsă de uimire la vederea lucrului pe care-l țin în mînă, de ceea ce-mi văd ochii și mai cu seamă de faptul că soarta se arată a fi aproape și mai bizară decît mine. Ce-nseamnă asta ? mă întreb. Iar ștregarul acela mic îmi pare mai prezent decît oricînd ; ca și cum mi s-ar fi întipărit în ochi chipul său.

Încep să-l descos pe negustorul ambulant și nu obțin decît răspunsuri ciudate și nesatisfăcătoare ; îl cercetez și nu aflu nimic ; vreau să mă mai gîndesc și nu-mi pot aduna ideile. Pînă la urmă, potrivit toate cîte s-au spus, ajung să ghicesc că, trecînd prin Provincia pedagogică, el a cîștigat încrederea tînărului meu admirator, care i-a cumpărat o tăbliță și a scris pe ea aceste cuvinte, făgăduindu-i răsplată bună dacă-i va aduce măcar o vorbă drept răspuns. Iar băiatul, îmi întinde o tăbliță asemănătoare, din care avea mai multe printre mărfurile lui, și un condei, și mă roagă și stăruie atît de drăguț, că pînă la urmă le-am luat. M-am gîndit, m-am tot gîndit și, negăsind altceva, am scris :

Hersilia
îl salută
Pe Felix.
Maistrul călăreț
să fie sănătos.

Mă uitam la ce scrisesem și eram necăjită de stîngăcia expresiilor. Nici urmă de drăgălășie, nici duh, nici glumă, numai sfială și de ce ? Aveam în față un băietandru, scriam altuia la fel cu dînsul ; era firesc oare să-mi pierd cumpătul ? Cred chiar că am și suspinat și că aveam de gînd să șterg cele scrise ; dar solul mi-a luat atît de drăguț tăblița din mîină și m-a rugat să-i dau ceva în care s-o învelească, încît, nu știu cum s-a întîmplat, dar am pus tăblița în portofoliu, l-am legat cu panglica făcînd o fundă și i l-am dat băiatului ; el l-a apucat cu grație, s-a înclinat adînc mai zăbovind o clipă, atît cît să am timp să-i pun în palmă prunța mea, regretînd că n-am a-i da mai mult. A plecat sprinten și grăbit, și cînd m-am uitat în urma lui, dispăruse fără să-mi dau seama cum.

Acum toate acestea au trecut, am reintrat în monotonia rutinei zilnice și abia dacă mai pot crede în realitatea acestei apariții. Dar nu am tăblița în mîină ? E nespus de drăguță. Inscricția e executată foarte frumos și cu grijă ; cred că aș fi sărutat-o, de nu mi-ar fi fost teamă că voi șterge scrisul.

Am lăsat să treacă o vreme, după ce-am scris cele de mai sus, dar gîndurile mele sînt tot neclare. Chipul vînzătorului avea desigur ceva misterios ; asemenea chipuri sînt nelipsite în romanele de astăzi ; trebuie să le mai întîlnim și în viață ? Plăcut și suspect, straniu și totuși trezindu-ți încrederea ; de ce-a dispărut înainte de a mi se risipi tulburarea ? De ce n-am avut destulă prezență de spirit ca să-l rețin sub un pretext plauzibil ?

După o pauză, iau încă o dată pana în mîină ca să-mi continui mărturisirile. Afecțiunea hotărîtă și constantă a unui tînar care abia a pășit pragul adolescenței m-a măgulit ; dar, mi-a venit în minte că la această vîrstă se întîmplă adesea ca băieții să se uite la femei mai mature. Într-adevăr, există o tainică înclinare care îi atrage pe

tineri spre femeile mai coapte. Altădată, cînd lucrul acesta nu mă privea pe mine, rîdeam de așa ceva și spuneam cu maliție că e o reminiscență a duioșiei dintre sugar și doică, de care acești tineri nu s-au dezbărat încă. Astăzi însă nu-mi place acest gînd. Pe bietul Felix îl cobor la vîrsta copilăriei și totuși nici așa eu nu rămîn într-o postură avantajoasă. Vai, cit e de mare deosebirea cînd te judeci pe tine, sau cînd judeci pe altul !

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

WILHELM CĂTRE NATALIA

De cîteva zile mă învîrt de colo-colo și nu mă pot hotărî să pun mîna pe pană ; sînt atîtea de spus ; prin viu grai toate s-ar lega între ele, una ar atrage ușor pe alta după sine, de aceea dă-mi voie, mie, cel ce sînt atît de departe, să încep cu lucrurile mai generale ; poate că, pînă la urmă, ele mă vor duce la istoria ciudată, pe care vreau să ți-o comunic.

Ai auzit despre tînarul care, plimbîndu-se pe malul mării, a găsit o furchetă de vîslă. Interesul pe care aceasta i-a trezit-o l-a împins să facă o vîslă ca o completare necesară furchetei. Dar nici aceasta nu-i putea folosi la nimic. Atunci s-a apucat serios să facă o barcă și a izbutit. Totuși, barca, furcheta și vîsla neajutîndu-l la mare lucru, și-a făcut un catarg, pînze și tot așa mai departe, pînă ce-a avut tot ce trebuie pentru iuțeala și ușurința navigației. Apoi, printr-o străduință chibzuită, a cîștigat o iscusință deosebită, norocul l-a favorizat și, pînă la urmă, s-a văzut stăpînul și patronul unui mare vas și astfel s-a ridicat din succes în succes, cîștigînd avere, vază și renume printre navigatori.

După ce ți-am dat prilejul de a reciti această povestire frumoasă, trebuie să-ți mărturisesc că ea nu are decît o legătură foarte depărtată cu subiectul meu ; în schimb însă, îmi deschide calea spre ceea ce am a-ți spune. Dar deocamdată mai trebuie să facă încă un ocol.

Facultățile ce se află în om pot fi împărțite în generale și particulare ; cele generale trebuie privite ca aptitudini neutre și latente, care sînt trezite de împrejurări și îndreptate spre cutare sau cutare scop. Darul oamenilor de a imita este general, el vrea să reproducă, să copieze ceea ce vede, fără a avea totuși nici un mijloc intern sau extern de a-și ajunge scopul. E deci firesc să dorească să facă și el ceea ce vede că fac alții. Dar lucrul cel mai firesc ar fi ca un fiu să se apuce de meseria tatălui său. Aici toate se găsesc adunate laolaltă : o activitate specială, poate în-născută, îndreptată într-o direcție dată dintru început, o continuă practică, treptat progresivă, un talent dezvoltat ce ne obligă să continuăm pe calea pe care am apucat-o, chiar și atunci cînd se nasc în noi și alte îndemnuri ce ne-ar împinge să ne alegem o carieră pentru care natura nu ne-a înzestrat nici cu predispoziția, nici cu stăruința necesară. De aceea, îndeobște, oamenii cei mai fericiți sînt cei care au prilejul să-și formeze în cercul familiei un talent în-născut, moștenit din tată în fiu. Am văzut asemenea familii de pictori ; printre ei se aflau, desigur, și talente slabe, totuși au produs lucrări folositoare, și poate chiar mai bune decît ar fi putut face cu facultățile lor limitate, dacă ar fi fost lăsați să-și aleagă singuri altă carieră.

Dar cum nici aceasta nu-i ceea ce doream să-ți spun, trebuie să caut altă cale pentru a mă apropia de mărturisirea mea.

Cînd sîntem departe de prieteni, cel mai trist e faptul că nu putem expune legătura părților intermediare a gîndurilor noastre și asociațiile de idei, chiar în clipa în care ele se dezvoltă și se întîlesc cu iuțeala fulgerului. Voi începe deci cu una dintre oele mai vechi amintiri din copilăria mea.

Noi, copiii crescuți într-un oraș vechi și posomorît, ne formasem noțiuni doar despre străzi, piețe, ziduri înconjurătoare, apoi despre șanțuri de apărare, glacis¹ și grădini împrejmuite. Pentru a ne duce măcar o dată în aer liber, sau mai degrabă pentru a ieși ei înșiși din oraș, părinții noștri hotărîseră de mult o petrecere cu niște prieteni care locuiau la țară, plan care se tot amîna. În sfîrșit, de Rusalii, invitația a fost atît de stăruitoare, încît a fost acceptată, cu condiția să ne putem întoarce acasă la vremea nopții ; căci a dormi în alt pat decît în cel în care erau obișnuiți părea părinților noștri cu neputință. Desigur, era greu să concentrezi toate plăcerile zilei într-un timp atît de scurt ; trebuia să vizităm doi prieteni, cu atît mai pretențioși cu cît vizitele erau mai rare ; totuși se spera că toate vor fi îndeplinite cu cea mai mare punctualitate.

În cea de-a treia zi de sărbătoare toți eram veseli și gata din zori ; trăsura sosi la ceasul hotărît. Curînd am lăsat în urma noastră tot ce limita vederea — străzile, porțile, podurile și șanțurile orașului ; un orizont vast, neîngrădit de nimic, se întindea înaintea ochilor noștri nedeprînși cu asemenea priveliști. Ploaia din timpul nopții înviora verdele ogoarelor și al pășunilor ; nuanțele variate ale copacilor și arbuștilor abia înmuguriți, albul orbitor al pomilor în floare apărînd de pretutindeni, vesteau dulceața paradiziacă a orelor ce ne așteptau.

¹ Loc liber în fața fortărețelor.

La ceasul hotărît, am ajuns la primul popas : casa unui pastor venerabil. Primiți prietenește, ne-am încredințat repede că deși sărbătoarea bisericească se sfîrșise, vizitatorii dornici de odihnă și libertate nu au fost totuși lipsiți de atmosfera ei. Pentru prima dată în viață, am privit o gospodărie de țară cu plăcere și interes ; plugul și grapa, trăsura și căruța își arătau de la sine întrebuintările ; chiar și gunoiul, neplăcut la vedere, părea aici lucrul cel mai necesar ; era adunat cu grijă și așezat cu un fel de eleganță. Însă ochii neexperimentați, fixați asupra atîtor lucruri noi, dar totuși pe măsura priceperii noastre, au fost curînd atrași de un spectacol mai plăcut : plăcinte, la vederea cărora gura îți lăsa apă, lapte proaspăt și o mulțime de alte bunătăți obișnuite la țară ne-au cîștigat toată atenția. După aceea, părăsind grădinița din jurul casei și chioșcul primitiv, copiii au alergat în peticul de livadă învecinat, ca să îndeplinească o treabă dată de o mătușă grijulie. Anume, trebuiau să culeagă cît puteau de multă ciuboțica cucului, și s-o aducă negreșit în oraș, căci, gospodină cum era mătușa, obișnuia să facă din ea fel de fel de fierturi de leac.

Pe cînd alergam în toate părțile pe pajiști, pe marginea drumurilor și pe lîngă garduri, vîzîndu-ne de treaba ce ni se dăduse, mai mulți copii din sat s-au întovărășit cu noi, în timp ce mirosul plăcut al mănunchiurilor de flori primăvăratice părea că devine din ce în ce mai înviorător și mai puternic.

Culesesem atîtea flori cu tulpinile lor, că nu mai știam ce să facem cu ele ; atunci am început să rupem numai corolele galbene, căci numai de ele era nevoie ; fiecare căuta să adune cît mai mult în pălăriuța sau șăpcuța lui.

Cel mai mare dintre băieții din sat, fiul unui pescar, ceva mai răsărit decît mine, plictisindu-se pesemne să-și petreacă timpul cu florile, m-a chemat să mă duc cu el la rîul ce curgea prin apropiere și care era destul de lat. Băiatul acesta îmi plăcuse nespus de mult de cum l-am

văzut. Ne-am așezat cu câteva undițe într-un loc umbros, unde, în apa adîncă, liniștită și limpede, se vedea săgetînd încolo și încoace cîte un peștișor. Mi-a arătat cum să umblu cu undița, cum să pun nada în cîrlig și am izbutit de câteva ori să trag din apă, unul după altul, cîteva dintre acei peștișori delicați. Stînd așa liniștiți, rezemîndu-ne unul de altul, prietenul meu păru că se plictisește și-mi arătă o limbă de prundiș ce pornea de lîngă noi și se întindea pînă departe în apă. Era o ocazie grozavă de scăldat. Sărînd deodată în picioare, îmi strigă că nu se putea împotrivi ispitei și, pînă să bag de seamă, a coborît la mal, s-a dezbrăcat și a intrat în riu.

Deoarece înota foarte bine, n-a rămas mult acolo unde era apa mică, ci s-a lăsat dus de rîu și a venit pînă la mine, prin apa mai adîncă. Eram într-o stare sufletească ciudată. Cosașii săreau în jurul meu, furnicile mișunau în toate părțile, cărăbuși colorați se legănau pe ramuri iar libelulele, fecioarele soarelui, cum le spunea tovarășul meu de pescuit, zburau la picioarele mele schimbîndu-și mereu direcția, asemenea unor năluci, pe cînd el îmi arăta vesel un rac mare pe care-l scosese dintre niște rădăcini unde voia să-l ascundă pentru a-l regăsi mai tîrziu în locul știut. Era atît de puternică zăpușeala, încît fugeai de soare cău-tînd umbra și, după răcoarea umbrei, o doreai pe aceea mai mare a apei. Așa că prietenului meu nu i-a fost greu să mă ademenească ; nu m-am putut împotrivi îndemnului, deși teama de a-mi supăra părinții la care se adăuga și frica de un element necunoscut îmi pricinuia o neliniște neînchipuită. Îndată ce m-am dezbrăcat pe prundiș, am îndrăznit să intru încet-încet în apă, dar nu la adînc, ci numai cît îngăduia înclinarea ușoară a terenului. El m-a lăsat să-l aștept acolo și s-a îndepărtat, dus de valuri, apoi s-a întors ; cînd a ieșit din apă și cînd a rămas în picioare, ca să se usuce în plin soare, mi s-a părut că privirile mi-au fost orbite ca de un soare întreit, atît de minunat era trupul omenesc, de care pînă atunci nu avusesem

nici o idee. Mi s-a părut că și el se uită la mine cu aceeași luare-aminte. Îmbrăcându-ne în grabă, am rămas unul în fața celuiilalt, dar parcă am fi fost încă despuiați ; suflătele noastre se atrăgeau și, cu sărutări înfocate, ne-am jurat prietenie veșnică.

Apoi am alergat repede, repede spre casă, ajungînd tocmai la timp, deoarece cu toții erau gata să facă o foarte plăcută plimbare pe jos, prin pădure, cale cam de o oră și jumătate pînă la locuința judecătorului. Prietenul meu mă însoțea, eram acum nedespărțiți ; dar cînd, la jumătatea drumului, am cerut îngăduința de a-l lua cu mine și a sta împreună cu el acolo unde ne duceam, s-a împotrivit soția parohului, care a încercat să mă convingă cu blîndețe că nu se cuvenea să fac acest lucru ; în schimb i-a poruncit băiatului cu strășnicie să-i spună tatălui său, cînd s-o înțoarce, să-i aducă neapărat niște raci frumoși, pe care voia să-i dăruiască musafirilor, ca să-i ia la oraș ca o raritate. Băiatul s-a despartit de noi, dar mi-a făgăduit, strîngîndu-mi mîna, că mă va aștepta la vremea serii în colțul acela de pădure.

Grupul nostru a ajuns curînd după aceea la casa judecătorului, unde am dat iar peste o așezare de țară, dar mult mai importantă. Din vina stăpînei casei, care se agita prea mult, masa a întîrziat ; nu eram însă nerăbdător, căci am petrecut de minune plimbîndu-mă prin grădina bine îngrijită, împreună cu fiica judeului, o copilă ceva mai mică decît mine, care mă însoțea pe cărări și-mi arăta plantele. Erau flori de primăvară de toate soiurile umplînd straturi minunate rînduite sau împodobind marginea cărărilor. Însoțitoarea mea era frumoasă, blîndă și bălaie ; pășeam alături ca doi vechi prieteni și curînd ne-am luat de mînă, simțîndu-ne în culmea fericirii. În felul acesta, am trecut pe lîngă straturi de lalele, pe lîngă șiruri de narcise albe și galbene ; ea mi-a arătat mai multe locuri unde tocmai se trecuseră zambile dintre cele mai frumoase. În schimb luaseră măsuri și pentru anotimpurile următoare : tufe

de teișor și anemone începuseră să înverzească ; grija cu care fuseseră plantate nenumărate răsaduri de garoafe făgăduia o înflorire îmbelșugată ; mai grabnic urmau să se implinească speranțele tulpinelor bogate în flori ale crinilor, împrăștiați cu multă socoteală printre trandafiri. Și cite umbrare nu erau gata să dăruiască umbră și să se fălească mai tirziu cu caprifoi, iasomie și cu tot soiul de plante agățătoare !

Cînd, după atîția ani, mă gîndesc la starea în care mă aflam atunci, ea îmi apare într-adevăr vrednică de invidiat. Pe neașteptate, în aceeași clipă, a pus stăpînire pe mine presimțirea a ceea ce poate fi prietenia și dragostea. Căci, luîndu-mi cu părere de rău, rămas bun de la frumoasa copilă, mă și mîngîiam la gîndul că-i voi mărturisi acest sentiment tînărului meu prieten și voi avea și bucuria interesului pe care îl va arăta simțirii mele proaspete.

Și dacă pot să mai adaug o reflecție, atunci trebuie să mărturisesc că această primă înflorire a lumii exterioare a rămas totdeauna pentru mine adevărata natură primordială, față de care tot ce mai apoi ne atinge simțurile pare a nu fi decît o copie, asemănătoare desigur, dar lipsită de spiritul și sensul original.

Cît de disperați am fi, văzînd lumea dinafară atît de rece, atît de lipsită de viață, dacă nu s-ar trezi în adîncul nostru ceva ce proslăvește natura, dîndu-i cu totul alt chip, și conferindu-ne în același timp o forță creatoare ce ne înobilează pe noi înșine în sînul ei !

Începuse să se întunece, pe cînd ne apropiam din nou de acel loc din pădure, unde prietenul meu îmi făgăduise să mă aștepte. Mi-am încordat privirea ca să-l descopăr,

dar văzînd că strădania mea e zadarnică am apucat-o nerăbdător înaintea celorlalți, care păseau agale ; am alergat în toate părțile prin tufișuri ; l-am strigat, cuprins de îngrijorare ; nu-mi răspundea, nu era nicăieri ; am simțit pentru întâia oară o durere copleșitoare, durere întreită și însutită.

În mine se născuse o dorință nemăsurată de afecțiune încrezătoare ; simțeam nevoia irezistibilă de a-mi elibera spiritul de imaginea acelei făpturi blonde, vorbind despre ea cu un prieten, de a-mi ușura inima de sentimentele ce le trezise în mine. Preaplinul inimii mele era gata să se reverse, buzele începeau să șoptească singure. L-am învinuit cu glas tare pe bietul băiat că a rănit prietenia noastră, călcîndu-și cuvîntul.

Dar mă așteptau alte încercări mai grele. Din casele de la marginea satului au năvălit femei și copii țipînd și urlînd înfiorător ; nimeni nu era în stare să ne spună ce se petrece. De după colțul unei case, apăru pe uliță un convoi jalnic, care înainta încet ; părea un convoi mortuar, dar nu era unul singur ci mai multe ; năsăliile veneau una după alta. Țipetele sporeau într-una, mulțimea se aduna din toate părțile. S-au înecat, s-au înecat cu toții ! El ! Cine ? Care ? Mamele care-și vedeau copiii alături de ele, păreau mai liniștite. Dar un om în toată firea păși întunecat spre soția pastorului și-i spuse : Din nenorocire am venit acasă prea tîrziu. Adolf s-a înecat împreună cu alți patru băieți ; a vrut să-și țină fîgăduiala, și pe-a lui și pe a mea. Omul, era chiar pescarul, plecă mai departe după convoi ; noi am rămas locului înspăimîntați și împietriți. Un băiețel se apropie întinzînd un sac : Iată racii, doamnă pastor, zise el, ridicînd în sus obiectul fatal. Ne-am tras înapoi îngroziți ca din fața unui lucru blestemat. Băiețelul a fost întrebat, cercetat și s-a putut afla că el rămăsese pe mal ca să culeagă racii pe care ceilalți îi aruncau din apă.

După alte și alte întrebări, am aflat că Adolf intrase în râu cu doi băieți în stare să-l ajute, că alți doi mai mici li se alăturaseră nechemați și că toate ocările și amenințările lui Adolf n-au putut să-i oprească. Cei dintii aproape trecuseră de un loc primejdios, plin de pietre, când cei din spate au alunecat, s-au agățat unii de alții pînă a căzut și cel din frunte, iar la urmă s-au prăbușit cu toții în bulboană. Adolf, înotător bun, s-ar fi putut salva, dar toți ceilalți, în groaza lor, s-au prins de el, trăgîndu-l astfel la fund. Băiețelul de pe mal a alergat îndată în sat, țipînd și ținînd strîns în mîini sacul cu raci. Pescarul, care din întîmplare se întoarse tîrziu acasă, a alergat acolo împreună cu ceilalți chemați în ajutor. I-au scos pe copii rînd pe rînd : erau morți și acum îi aduceau în sat.

Pastorul și pescarul s-au îndreptat îngîndurați spre casa comunală. Luna plină răsărise luminînd cărarea morții ; adînc zguduit, am mers în urma lor, dar nu mi-au îngăduit să intru. Într-o stare sufletească groaznică am înconjurat casa și nu m-am lăsat pînă ce n-am găsit o fereastră deschisă și am sărit înăuntru.

În sala cea mare unde se țineau de obicei tot felul de adunări, nenorociții copii zăceau întinși pe paie, goi, țepeni, cu trupurile de un alb strălucitor, deși nu erau luminați decît de o biată lampă. M-am prăbușit peste trupul celui mai mare, peste prietenul meu. Eram ca ieșit din minți și plîngeam în hohote, scaldîndu-i pieptul larg cu șiroaie de lacrimi. Auzisem că, în asemenea cazuri, fricțiunile pot fi de folos. L-am frecat cu lacrimile mele și mă amăgeam cu căldura pe care o provocam astfel. În rătăcirea în care mă aflam, m-am gîndit să-l înviu cu suflarea mea, dar dinții lui, ca niște mărgăritare, erau încheștați ; buzele, pe care părea că mai stăruie încă sărutul de despărțire, refuzau să dea un semn cît de slab de răspuns. Înțelegînd că orice strădanie omenească este zadarnică, m-am refugiat în rugăciune. Am cerut ajutorul divin, am implorat, simțeam că în clipa aceea trebuia neapărat să

fac o minune, să rechem la viață sufletul ce mai sălășluia în el sau, dacă plutea în jur, să-l ademenesc să reintre în trup.

Am fost smuls de-acolo cu sila ; plîngînd și suspinînd stăteam în trăsură și nu pricepeam ce vorbeau părinții. Mama, așa după cum am auzit-o repetînd deseori mai tîrziu, spunea că asta a fost voia lui Dumnezeu. Pînă la urmă am adormit și m-am trezit în dimineața următoare foarte tîrziu, posomorît, într-o stare de tulburare de nedescris.

Dar cînd m-am dus la gustare, am găsit-o pe mama, pe mătușă-mea și pe bucătăreasă ținînd o consfătuire importantă. Răcii n-aveau să fie nici fierți, nici serviți la masă ; tata nu îngăduia să mai vadă ceva care să-i amintească în mod atît de direct de nenorocirea din noaptea trecută. Mătușa părea însă foarte doritoare să pună mîna pe lighioanele acelea, fără să uite, în același timp, să ne dojenească pe toți că nu i-am adus florile de ciuboțica cucului. Dar s-a potolit îndată, cînd i s-au înmînat monștrii aceia care se zvîrcoleau unii peste alții și despre soarta cărora a discutat apoi cu bucătăreasa.

Pentru a se înțelege mai bine semnificația acestei scene, trebuie să dau aici cîteva lămuriri asupra caracterului și felului de a fi al mătușii mele. Însușirile ei personale n-aveau nimic de laudă din punct de vedere strict moral ; totuși, considerate din punct de vedere social și familial, acele însușiri aveau folosul lor. Era zgîrcită în adevăratul înțeles al cuvîntului, căci îi părea rău de orice bănuț pe care era nevoită să-l scoată din pungă și căuta totdeauna să-și procure lucrurile de care avea nevoie umblînd după surrogate pe care le putea căpăta pe degeaba, prin schimb, sau prin alte mijloace. Astfel folosea ciuboțica cucului pentru un ceai pe care-l socotea mai sănătos decît oricare soi de ceai chinezesc. Dumnezeu, spunea ea, a dat fiecărei țări tot ce-i trebuie ca hrană, mirodenii și medicamente și nu-i nevoie să le cauți în străinătate. De aceea

cultiva într-o grădiniță cele ce, după părerea sa, făceau ca mâncărurile să fie gustoase și erau indicate pentru bolnavi ; nu intra niciodată într-o grădină străină fără să plece de acolo cu ceva de folos.

Maniile acestea, și toate cîte decurgeau din ele, îi erau ușor trecute cu vederea, deoarece capitalul pe care-l aduna cu atîta sirguință trebuia să revină pînă la urmă familiei. Tata și mama știau și ei să se supună mătușii și să-i facă pe plac.

Ea mai avea însă și o altă patimă, una care-i dădea mult de lucru și care se remarcă neconținut : mania de a fi luată drept o persoană importantă, plină de influență. Și, într-adevăr, își merita reputația pe care și-o cîștigase, căci se pricepuse să utilizeze în folosul ei flecărelile inutile și adesea dăunătoare ale femeilor. Știa foarte bine tot ce se întîmpla în oraș și în sînul fiecărei familii și nu se ivea nici o poveste încurcată, în care să nu găsească mijlocul de a se amesteca, ceea ce-i era cu atît mai ușor, cu cît căuta totdeauna să se facă folositoare, sporindu-și astfel creditul și reputația. Aranjase o mulțime de căsătorii în care măcar unul dintre cei doi soți era, poate, mulțumit. Dar ocupația ei de căpetenie era să ajute și să sprijine pe cei care căutau o slujbă sau o situație ; în felul acesta, ea își formase o clientelă numeroasă, a cărei influență o utiliza iarăși, în alte împrejurări.

Ca văduvă a unui înalt funcționar, om integru și sever, ea învățase cum îi poți cîștiga cu fleacuri pe cei pe care nu-i poți îndupleca prin ofrande mari.

Dar, pentru a nu ne îndepărta de subiect, să mai spunem că izbutise să capete o mare influență asupra unui om care ocupa un post important. Era tot așa de zgîrcit ca și dînsa și, spre nenorocul lui, tot atît de lacom și pofțicios. Așa că mătușa mea avea grijă înainte de toate să-i pună pe masă, sub vreun pretext oarecare, tot soiul de bunătăți îmbietoare. Conștiința acestuia nu era prea deli-

cată, dar trebuia să recurgi și la curajul și îndrăzneala lui în cazurile dificile, cînd urma să înăbușe vocea datoriei și rezistența colegilor săi.

Se nimerise că tocmai atunci mătușa noastră proteja pe un candidat fără nici un merit ; făcuse tot posibilul ca să-l vîre într-un post : lucrurile luaseră o întorsătură favorabilă și acum îi picaseră din fericire la timp racii, care, ce e drept, erau o raritate. Urmau să fie păstrați cu grijă și să-i fie serviți pe rînd la masă înaltului protector, care de obicei mîncă singur și pe sponci.

De altfel, acel accident funest a stîrnit multă vîlvă și multe discuții de interes social. Tata era, pe atunci, unul dintre primii care se simțea îndemnat de un vast spirit filantropic să-și extindă atenția și grija dincolo de cerul familiei și dincolo de raza orașului. Împreună cu cîțiva medici și cu cîțiva funcționari inteligenți, el și-a dat silința să îndepărteze marile piedici care frînau la început introducerea vaccinării antivariolice. O îngrijire mai bună în spitale, un tratament mai omenesc în închisori și tot ce mai putea fi în legătură cu acestea, constituiau obiectul, dacă nu al vieții, cel puțin al lecturilor și meditațiilor sale. Și, deoarece își exprima pretutindeni convingerile, a făcut într-adevăr foarte mult bine.

El privea societatea burgheză, oricare ar fi fost forma ei de guvernămînt, ca o stare naturală, cu părțile ei bune și rele, cu obișnuitul ei curs al vieții, cu succesiunile de ani de belșug și de sărăcie, cu grindinile, inundațiile și incendiile, tot atît de întîmplătoare și neprevăzute ; binele trebuie descoperit și folosit ; răul, ocolit sau suportat. Dar, după părerea lui, lucrul cel mai de dorit era răspîndirea unei bunăvoințe universale, independente de oricare alte considerații.

Datorită acestui fel de a gîndi, tatăl meu a fost determinat să vorbească din nou despre o activitate filantropică asupra căreia mai atrăsese atenția și altă dată : anume,

reanimarea celor socotiți morți, indiferent în ce măsură ar lipsi semnele exterioare ale vieții. Cu prilejul unor asemenea discuții, am aflat că se încercase și se întrebuițase pentru salvarea acelor copii tocmai ce nu trebuia și că fuseseră oarecum asasinați ; mai departe am auzit că, dacă li s-ar fi luat sânge, ar fi scăpat, poate cu toții. În zelul meu copilăresc m-am hotărât în sinea mea să nu pierd nici o ocazie de a învăța ceea ce e necesar în asemenea cazuri și mai ales cum se ia sânge și tot ce mai putea fi folositor.

Dar viața obișnuită m-a purtat repede înainte ! Nevoia de prietenie și dragoste îmi fusese trezită și căutam pretutindeni în jur prilej s-o potolesc. Cu timpul, simțurile, imaginația și spiritul mi-au fost cu totul stăpînite de teatru ; cît de departe m-a ademenit și m-a tîrît această pasiune, nu e nevoie s-o mai repet.

Cum m-aș putea dezvinovăți dacă, după această povestire atît de amănunțită, ar trebui să-ți mărturisesc că tot n-am ajuns încă la ținta ce mi-am propus și că numai printr-un ocol aș putea spera să ajung la ea ? În orice caz aș putea spune următoarele : dacă umoriștilor le este îngăduit să bată cîmpii, lăsîndu-i cu îndrăzneală pe cititori să descopere singuri, sub aluzii, semnificațiile ce se pot desprinde, trebuie să i se îngăduie și omului înțelept și rezonabil să-și dirijeze acțiunea, într-un mod bizar în aparență, asupra mai multor puncte, pentru ca apoi acestea să fie regăsite, concentrate și răspîndite într-un singur focar, învățînd pe cititori să recunoască felul în care influențele cele mai diverse care îl înconjoară pe om duc spre o concluzie pe care nu ar fi putut-o concepe pe nici o altă cale, nici în virtutea unui impuls interior și nici ca urmare a unei împjurări externe.

Printre diferitele lucruri ce-mi mai rămîn să-ți spun, pot să-l aleg pe acela cu care vreau să încep ; dar și aici ordinea înșirării nu are însemnătate. Trebuie să te înarmezi cu răbdare ; continuă să citești fără a te opri și vei ajunge pînă la urmă să desprinzi într-un mod foarte firesc, ceea ce, exprimat cu un singur cuvînt, ți-ar părea într-atît de ciudat, că n-ai mai găsi cu cale să dăruiești măcar o clipă de atenție acestor preliminări, date în chip de lămuriri.

Dar ca să mă apropii în anumită măsură de drumul dorit, aș vrea să mă reîntorc la acea furchetă de vislă și să amintesc o convorbire ce-am avut-o cu bunul nostru prieten Jarno, pe care l-am găsit în munți sub numele de Montan, convorbire ce mi-a trezit întîmplător un sentiment cu totul deosebit. Evenimentele din viața noastră au un curs misterios care nu poate fi calculat dinainte. Îți amintești desigur de trusa pe care a scos-o la iveală chirurgul vostru, cînd eram rănit și zăceam în pădure, iar tu te-ai apropiat să-mi dai ajutor. Acea trusă mi-a atras privirile și mi-a făcut o impresie atît de puternică, încît am fost încîntat cînd am regăsit-o, după ani de zile, în mîinile unui chirurg mai tînăr. Acesta nu-i acorda vreo importanță deosebită ; în ultima vreme se fabricau instrumente mai bune, mai potrivite cu scopul lor ; tînărul mi-a cedat trusa cu atît mai ușor, cu cît astfel i-am înlesnit procurarea uneia noi. De atunci am purtat-o mereu cu mine ; nu-mi folosește la nimic, firește, dar e o amintire cu atît mai credincioasă și consolatoare : a fost martora clipei în care a început fericirea mea și la care am ajuns abia după un lung ocol.

Jarno a văzut trusa din întîmplare, cînd am înnoptat la cărbunari, a recunoscut-o îndată și, după ce a ascultat lămuririle mele, mi-a spus : N-am nimic împotriva unor asemenea fetișuri în amintirea unei fericiri neașteptate, în amintirea consecințelor importante ce pot rezulta dintr-o întîmplare oarecare ; acesta ne înalță, ca orice lucru ce

are o semnificație neînțeleasă, ne susține în clipele grele și ne întărește speranțele. Totuși, ar fi și mai frumos dacă aceste instrumente te-ar îndemna să cunoști și întrebuințarea lor și să faci ceea ce ele îți cer în limba lor fără grai.

Trebuie să mărturisesc, i-am răspuns, că asta mi-a trecut prin gând de nenumărate ori ; se trezea în mine o voce interioară care-mi arăta adevărata mea vocație. I-am povestit apoi întâmplarea cu băieții înecați și cum, aflînd că ar fi putut fi salvați luîndu-li-se sînge, mă hotărîsem să învăț s-o fac, dar că o mulțime de împrejurări m-au îndepărtat de acest gând.

Apucă-te acum, a replicat Jarno. Te vād de-atîta vreme ocupîndu-te de lucruri care privesc spiritul, sensibilitatea, inima omului, sau cum le-o mai fi spunînd ; dar ce-ai cîștigat prin asta pentru tine și pentru ceilalți ? Sufărînte suflotești pricinuite de nenorociri sau de greșelile noastre nu le poate vindeca rațiunea, ci doar într-o mică măsură înțelepciunea și, într-o mai mare măsură, timpul ; în schimb o activitate hotărîtă vindecă totul ; fiecare să acționeze și efectul se va răsfrînge și asupra lui însuși ; asta se învață din experiența proprie și din experiența altora.

A continuat să mă cicălească folosind cuvinte tari și amare, așa cum îi e obiceiul, și mi-a spus vorbe aspre, pe care nu vreau să ți le repet. A încheiat astfel : Nimic nu-i mai demn de eforturile noastre decît cunoașterea unei științe, care ne dă puțința să ajutăm un om sănătos, lovit de un accident neprevăzut ; sănătatea se recapătă repede printr-un tratament priceput. Pe bolnavi să-i lăsăm medicilor ; dar nimeni n-are mai multă nevoie de chirurg, decît omul sănătos. În viața tihnită de la țară, în cercul restrîns al familiei, el e tot atît de binevenit, ca și în vîlmășagul bătăliilor ; în clipele cele mai dulci, ca și în cele mai amare și mai cumplite pretutîndeni domnește soarta

rea, mai crudă decît moartea și tot atît de brutală, ba încă vătămînd bucuria și viața într-un chip umilitor.

Tu îl cunoști și-ți vei închipui cu ușurință că nu m-a cruțat, așa cum nu cruță pe nimeni. Îndeosebi s-a sprijinit pe acest argument, pe care l-a îndreptat împotriva mea, în numele marii societăți : Cultura voastră generală și toate instituțiile legate de ea nu sînt decît niște caraghioslicuri. Ceea ce-i important e ca omul să cunoască temeinic ceva, să poată îndeplini la perfecție ceea ce nu poate face cu aceeași ușurință altul din apropierea lui. Acest aspect se vădește de la sine, mai ales în asociația noastră. Tu ești tocmai la vîrsta cînd omul are discernămintul necesar pentru a-și alege un scop, pentru a judeca lucrurile cu pricepere și a le aborda în felul cel mai potrivit, îndreptîndu-și talentele și iscusința spre activitatea care îi convine.

De ce să-ți povestesc mai departe ceea ce se înțelege de la sine ? Mi-a explicat că aș putea să fiu scutit de viața nomadă, ce mi-a fost atît de ciudat impusă, deși acest lucru va fi greu de obținut. Tu ești, mi-a spus el, unul dintre oamenii care se obișnuiesc ușor cu un anumit loc, dar nu cu o anumită însărcinare. Tuturor acestora, noi le prescriem un fel de viață rătăcitoare, în speranța că așa vor ajunge la un mod stabil de viață. Dacă vrei să te consacri cu seriozitate celei mai divine dintre toate profesiunile — să vindeci fără miracole și să faci miracole fără vorbe — atunci am să intervin pentru tine. Așa a vorbit, cu vehemență, adăugînd toate argumentele puternice pe care elocvența lui i le punea la îndemînă.

Acum sînt hotărit să închei ; în curînd însă vei afla amănunțit cum am folosit îngăduința de-a sta mai multă vreme într-un loc anumit și cum am știut să mă adaptez,

și să mă perfecționez în profesiunea pentru care am simțit totdeauna o atracție tainică. Într-un cuvânt, în marea operă pe care o întreprindeți, voi deveni un membru util și indispensabil al asociației și vă voi urma calea cu o anumită siguranță și cu o anumită mândrie de asemeni, căci nu-i mândrie mai nobilă decât aceea de a fi demn de voi.

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL ÎNȚII

După toate aceste întâmplări, primul gând al lui Wilhelm a fost să se apropie din nou de membrii asociației și să intre în legătură cu vreuna din secțiunile lor. De aceea, după ce și-a consultat tabelul, a pornit pe drumul ce făgăduia să-l ducă direct la țintă. Dar, deoarece pentru a ajunge la locul cel mai potrivit trebuia să străbată regiunea de-a curmezișul, s-a văzut nevoit să facă drumul pe jos, lăsând bagajele să-i fie trimise în urma lui. Osteneala i-a fost răsplătită, căci la fiecare pas descoperea pe neașteptate cele mai încântătoare priveliști, caracteristice regiunii dintre poalele munților și cîmpie : coline împădurite, costișe line, folosite gospodărește, pășuni verzi, nici un loc răpos, sterp sau nearat. Curînd a ajuns într-o vale largă, în care se vărsau toate pîrîiașele din văile laterale ; și aici pămîntul era cultivat cu grijă, oferind o priveliște foarte plăcută ; copaci cu trunchiuri zvelte se înălțau de-a lungul cotiturilor rîului și ale afluenților lui și cînd Wilhelm își consultă harta, ce-i slujea drept ghid, văzu cu surprindere că linia care i se indicase tăia tocmai această vale și deci, cel puțin deocamdată, se găsea pe drumul căutat.

Un castel vechi, în bună stare, renovat în epoci diferite, se înălța pe o colină împădurită, la poalele căreia se întindea un tîrgușor vesel, cu hanul lui care-ți atrăgea de la început privirea. Wilhelm se îndreptă într-acolo ;

hangiuil îl primi, ce-i drept foarte cuviincios, dar își ceru iertare că nu-l poate găzdui decît dacă va îngădui societatea ce închiriasse tot hanul pe mai multă vreme ; de aceea, el e silit să trimită pe toți oaspeții la hanul vechi, care se află ceva mai departe. După ce stătură puțin de vorbă, omul păru a cumpăni și spuse : Acum nu-i nimeni aici, dar azi e sîmbătă și trebuie să vină intendentul ca să încheie socotelile și să dea ordine pentru săptămîna viitoare. Oamenii aceștia sînt de cuvînt și-i o plăcere să ai de-a face cu ei, deși sînt strînși la pungă ; dar chiar dacă n-am un cîștig prea mare, în schimb am un cîștig sigur. Apoi îl pofti pe călător să urce în sala cea mare de sus și să aibă răbdare să aștepte ce se va întîmpla mai departe.

Wilhelm găsi sus o încăpere largă și curată, dar goală, numai cu cîteva bănci și cîteva mese ; cu atît mai mare i-a fost mirarea văzînd deasupra unei uși o tăblie pe care se puteau citi următoarele cuvinte, scrise cu litere de aur : „*Ubi homines sunt modi sunt*“ — ceea ce vom traduce astfel : Acolo unde oamenii sînt adunați în societate, se nasc imediat modalități de conviețuire. Maxima aceasta îl făcu pe Wilhelm să reflecteze ; o socoti un semn bun, căci găsea în ea confirmarea a ceea ce recunoscuse de multe ori în viață drept înțelept și folositor. Peste puțin timp, apăru și intendentul care, pregătit de hangiu, după o scurtă convorbire în care nu-i puse lui Wilhelm nici o întrebare indiscretă, îl primi la han cu următoarele condiții : să rămînă trei zile, să ia parte liniștit la tot ce se va petrece și, orice s-ar întîmpla, să nu ceară lămuriri, și nici nota de plată cînd va pleca. Călătorul nostru trebui să accepte toate condițiile, căci împuternicitul n-avea dreptul să cedeze în nici unul din aceste puncte.

Cînd tocmai voia să plece, se auzi pe scară răsunînd un cîntec ; intrară doi tineri chipeși cărora intendentul, printr-un simplu semn, le dădu să înțeleagă că străinul era primit între ei. Fără să-și întrerupă cîntecul, tinerii

il salutară prietenos ; duetul lor încântător dovedea că erau perfect exersați și mari meșteri în arta lor. Deoarece Wilhelm părea că-i ascultă cu foarte mult interes, ei se opriră și-l întrebă dacă în peregrinările lui nu i se întâmplă uneori să compună vreun cântec, ca să-l fredoneze pentru sine, pe drum. Natura nu mi-a dăruit o voce frumoasă, răspunse Wilhelm ; totuși, deseori mi se pare că un duh ascuns îmi murmură ceva ritmat, așa că pășesc totdeauna în tact ; în același timp am impresia că aud sunete ușoare acompaniind vreun lied care îmi vine în-țimplător în minte.

Dacă-ți aduci cumva aminte de un asemenea lied, scrie-l pentru noi, ziseră tinerii ; vrem să vedem dacă-l putem acompania pe demonul dumitale cîntăreț.

Wilhelm rupse o foaie din carnetul său și le înfățișă următoarele versuri :

Peste munți, peste coline
Și în vale, pînă-n zări,
Freamăt, ca de aripi line,
Dulce zvon, ca de cîntări.
Marele imbold al firii
E și-un sfat de tîlcuri plin' :
Lasă căile iubirii !
Fapta fie-al tău destin !

După ce s-au gîndit puțin, tinerii au început un cântec vesel, pe două voci, numai bun pentru drumeție, care înaintînd mereu cu repetiții și variații, l-a entuziasmat cu totul pe Wilhelm ; se întreba dacă era propia sa arie, tema lui inițială, sau dacă melodia fusese acum adaptată atît de bine, că nu ți-ai fi putut închipui alta mai potrivită. Cîntăreții continuau să cînte cu plăcere, cînd intrară doi flăcăi voinici, zidari fără îndoială, după înfățișare, apoi alți doi, care însă trebuie să fi fost dulgheri. Toți patru își puseră jos uneltele fără să facă zgomot, ascultară cu atenție cîntecul, apoi se alăturară și ei cu ușurință și siguranță,

de ai fi crezut că ai în față o întreagă societate de drumeție, străbătînd munți și cîmpii. Wilhelm era convins că nu auzise niciodată ceva mai plăcut, ceva mai înălțător pentru suflet și spirit. Dar încîntarea urma să-i fie încă mai mare, sporită la culme, atunci cînd o făptură uriașă urcă scara călcînd apăsător și cu putere, deși își dădea toată osteneala să pășească ușurel. Voinicul așează într-un colț sacul greu pe care-l purtase în spate și se lăsă și el pe o bancă, ce începu să pîrîie, lucru care stîrni rîsul celorlalți, fără totuși să le întrerupă cîntecul. Wilhelm a rămas însă uimit cînd acest fiu al lui Enac¹ începu și el să cînte cu-o voce grozavă de bas, de se cutremura sala. Interesant era faptul că uriașul schimbaseră iute refrenul în partea pe care-o cînta el și anume în felul acesta :

Și în locul zăbovirii,
Fapte după fapte vin.

Apoi se mai putea observa că tot el încetineea ritmul, silindu-i și pe ceilalți să-l urmeze. După ce se opriră, căci se săturaseră de cîntat, toți l-au dojenit că a căutat să-i încurce.

Nu-i adevărat ! strigă uriașul ; voi ați vrut să mă încurcați pe mine, să mă scoateți din pasul meu, care trebuie să fie măsurat și sigur cînd urc sau cobor pe drum de munte cu povara în spinare, ca să ajung la ceasul hotărît și să vă mulțumesc pe toți.

Apoi, unul după altul au intrat la intendent și Wilhlem înțelese că era vorba de socoteli, despre care însă nu putea cere nici o explicație. În acest răstimp au sosit doi băieți frumoși și sprinteni, care au pus iute masa, așezînd pe ea din belșug mîncare și vin ; intendentul intră din nou în sală și-i pofti pe toți să ia loc. Băieții slujeau la masă, dar nu uitau nici de ei, mîncînd în picioare. Wilhelm își aduse aminte de scene asemănătoare, pe vremea cînd ducea casă

¹ Aluzie la *Vechiul testament*, unde fiii lui Enac sînt înfățișați ca o seminție înaltă și puternică.

cu actorii ; însă adunarea de față i se părea cu mult mai serioasă, urmărind în viață nu gluma și aparența, ci țeluri importante.

Convorbirea meșteșugarilor cu intendentul îl lămură cât se poate de clar în această privință. Cei patru flăcăi voinici lucrau în apropiere, unde un incendiu violent prefăcuse în cenușă cel mai frumos orașel din regiune. Wilhelm mai află că harnicul intendent se ocupa cu procurarea lemnului și a celorlalte materiale de construcție ceea ce prietenului nostru i se păru de neînțeles, căci evident, oamenii aceștia nu erau localnici, ci se aflau doar în trecere.

La sfârșitul mesei, sfintu' Christoph, cum i se spune uriașului, aduse paharul de vin bun pus deoparte pentru a fi băut înainte de culcare, și un cântec vesel îi mai un câțva timp pe comeseni doar pentru auz, căci altfel se împărățiseră care încotro. Wilhelm a fost condus într-o cameră cu o vedere încântătoare. Luna plină răsărise luminând pravele bogată și trezind în inima călătorului nostru amintiri asemănătoare. I se perindară în minte chipurile tuturor prietenilor dragi, dar mai ales imaginea lui Lenardo era atât de vie încât i se părea că-l are aievea înaintea ochilor. Toate acestea îl aduseseră într-o stare sufletească prielnică somnului, când deodată aproape înghetă de spaimă la auzul unui zgomot nemaipomenit de ciudat. Răsuna din depărtare și totuși părea că pornește chiar din casă, căci uneori casa se cutremura și grinzile bubuiau, când tonul ajungea la apogeu. Wilhelm, care altfel avea o ureche destul de fină pentru a deosebi toate sunetele, nu putea cu nici un chip să-l identifice pe acesta ; îl asemuia cu sforăitul unei țevi groase de orgă care, datorită lărgimii, nu scotea un sunet precis. E greu de spus dacă această spaimă a nopții a încetat spre dimineață sau dacă Wilhelm, obișnuindu-se treptat, a ajuns să n-o mai simtă ; fapt este că, până la urmă, a adormit și s-a trezit vesel la răsăritul soarelui.

Îndată după ce unul dintre băieții care slujeau i-a adus gustarea de dimineață, în cameră intră un ins pe care-l remarcase la cină fără să priceapă ce meserie va fi avînd. Era un bărbat înalt, cu umeri largi și mișcări îndemînatice care, prin uneltele ce începuse să le înșire, dovedea că-i bărbier și se pregătește să-și facă oficiul de care Wilhelm avea atîta nevoie. Începu să lucreze tăcut, cu o mină extrem de ușoară, fără să articuleze măcar o silabă. Atunci începu Wilhelm vorba : Te pricepi în meseria dumitale ca un maestru și nu știu să fi simțit vreodată pe obraji un brici mai fin ; dar în același timp văd că ții seamă cu mare strășnicie de legile asociației.

Zîmbind mucalit și punîndu-și un deget pe buze, omul tăcut ieși pe ușă.

Pot să jur, strigă Wilhelm în urma lui, că ești Manta-roșie ¹, sau dacă nu chiar el, atunci sigur un descendent ; noroc că nu aștepți de la mine același serviciu ; ai păți-o rău !

De-abia plecase acel om straniu și intră pe ușă precunoscutul intendent ca să-i transmită o invitație pentru amiază, invitație care suna și ea destul de ciudat :

Uniunea, spuse el răspicat, îi urează străinului bun venit, îl poștește la masă și nădăduiește că va intra în relații mai strînse cu dînsul. Apoi intendentul se interesă cum se simte oaspetele și dacă e mulțumit de găzduire. Wilhelm nu avea decît cuvinte de laudă pentru tot ce-l înconjura. Ce-i drept, ar fi vrut să-l întrebe și pe omul acesta, ca mai înainte pe bărbierul cel tăcut, despre zgomotul înfiorător din timpul nopții, care dacă nu se poate spune că-l înspăimîntase, îl neliniștise totuși. Amintindu-și însă de angajamentul luat, se feri să pună întrebări, spe-

¹ Aluzie la bărbierul cu manta roșie din povestea *Dragoste tăcută* de scriitorul german J.K.A. Musäus (1735—1787) ; acest personaj, după ce duce la îndeplinire o treabă, cere un contraserviciu periculos.

rînd că, fără să fie indiscret, va afla ce dorește datorită amabilității celorlalți, sau din întîmplare.

Abia după ce rămase singur, prietenul nostru se gîndi la personajul ciudat care-i trimisese invitația ; nu știa bine ce trebuie să creadă ; i se părea o precauție prea mare ca unul sau mai mulți superiori să fie desemnați printr-un titlu colectiv neutru. Încolo, în jurul lui domnea o tăcere atît de adîncă, încît era încredințat că nu apucase nici odată o duminică mai liniștită. Ieși din casă și, auzind sunet de clopote, porni spre oraș. Liturghia tocmai se sfîrșise ; în mulțimea de localnici și țărani zări trei dintre cunoscuții lui din ajun, un dulgher, un zidar și unul dintre băieți. Mai tîrziu, recunoscu printre credincioșii protestanți pe ceilalți trei. Nu putea ști cum își îndeplinesc îndatoririle religioase ceilalți, dar crezu că poate trage concluzia că în acea societate domnea o libertate religioasă desăvîrșită.

La amiază, intendentul i-a ieșit înaintea pe poarta castelului și, conducîndu-l prin mai multe culoare, l-a introdus într-un vestibul mare unde l-a rugat să ia loc. Au trecut diferite persoane pe lîngă el, intrînd într-o încăpere vecină ; printre aceștia se aflau și cunoscuții săi ; chiar și sfîntu' Christoph trecu pe-acolo ; nici unul nu uita să salute pe intendent și pe noul sosit. Dar mai mult ca orice îl mira pe prietenul nostru faptul că nu vedea decît meseriași, toți îmbrăcați ca de obicei, dar în straie foarte curate ; în orice caz, erau prea puțini acei pe care i-ar fi putut lua drept funcționari de cancelarie.

După ce trecură toți musafirii, intendentul îl conduse pe prietenul nostru, printr-o ușă monumentală, într-o sală foarte vastă ; acolo era întinsă o masă mare de nu-i vedeai capătul și Wilhelm păși de-a lungul ei pînă sus, unde prezidau trei persoane. Dar cît de mult s-a mirat cînd, apropiindu-se, Leonardo îi sări de gît, înaintea chiar de-a apuca el să-l recunoască. Nici nu-și veni bine în fire și un altul îl îmbrățișă tot atît de focos și de însuflețit ; era năzdrăvanul de Friedrich, fratele Nataliei. Entuziasmul

prietenilor îi cuprinse pe toți cei de față ; un strigăt de bucurie și bun sosit răsună în toată sala. Însă dintr-o dată, după ce s-au așezat jos, s-a făcut liniște ; bucatele au fost servite și mâncate într-o atmosferă oarecum solemnă.

Către sfârșitul mesei, Lenardo făcu un semn și doi cîntăreți se ridicară în picioare, Wilhelm se minună auzind din nou cîntecul său din ajun, pe care găsim necesar să-l reproducem aici pentru o mai bună înțelegere a celor ce vor urma :

Peste munți, peste coline
Și în vale, pînă-n zări,
Freamăt, ca de aripi line,
Dulce zvon, ca de cîntări.
Marele imbold al firii
E și-un sfat de tîlcuri plin :
Lasă căile iubirii !
Fapta fie-al tău destin !

Dar cînd acest duo, acompaniat în surdină de un cor foarte plăcut, era pe sfîrșite, alți doi cîntăreți se ridicară dintr-o dată de cealaltă parte a mesei și, cu o ardoare plină de gravitate, mai mult transformară cîntecul decît îl continuară ; spre mirarea sa, noul sosit îl auzi cîntînd astfel :

Nu mai am ce să mă lege
Și încrederea s-a stins.
Nu știu, nu pot înțelege
Ce-ntîmplare m-a împins
Să pornesc la drum deodată
Ca o văduvă-ntristată,
Tot pe altul să-nsoțesc
Și mereu să rătăcesc.

Corul, care începuse să acompanieze această strofă, devenea tot mai numeros, tot mai puternic, dominat totuși de Vocea lui sfîntu' Christoph, așezat la celălalt capăt al mesei.

Pînă la urmă, această jeluire, amplificîndu-se, deveni aproape înfricoșătoare. Datorită talentului cîntăreților, starea de spirit sumbră dădea ansamblului un caracter de fugă muzicală, cutremurîndu-l pe Wilhelm. Într-adevăr cu toții păreau pătrunși de același sentiment, plîngîndu-și propria soartă în preajma despărțirii apropiate. Refrenurile în forme tot mai ciudate, dese reluări însuflețite, cîntăci ai fi socotit cîntecul gata să se stingă, a părut pînă la urmă primejdioase însuși corului ; Lenardo se sculă în picioare și îndată toți se așezară, întrerupînd imnul. În început cu aceste vorbe prietenești :

Nu vă pot ține de rău că vă amintiți neconținut de soarta care ne așteaptă, pentru a fi pregătiți în fiecare ceas-o înfrunțați. Dar dacă oameni bătrîni și osteniți de viață au strigat către ai lor : Gîndește-te la moarte ! noi tineri care ne bucurăm de viață, trebuie să ne încurajăm și să ne îndemnăm neconținut unii pe alții cu aceste vorbe vesele. Gîndește-te să călătorești ! Totodată e bine să pomenim cu măsură și voie bună ceea ce avem de gînd să facem, fie din voia noastră, fie din obligațiile pe care credem că le avem. Știți mai bine ca oricine ce e permanent între noi și ce e schimbător. Arătați-ne aceasta prin melodii care să ne insuflă curaj și veselie ; pentru aceste cîntece ale voastre ridic acum paharul de despărțire. Golindu-și paharul, Lenardo se așeză jos ; cei patru cîntăreți se ridicară îndată și începură pe mai multe tonuri armonizate între ele :

Nu sta locului, pornește !
Cap isteț, braț iscusit !
Pretutindenea găsește
Un voios bine-ai venit !
Și oriunde este soare
Griji puține vom avea.
Doar de asta-i lumea mare :
Să ne risipim în ea.

Cînd corul reluă cîntecul, Lenardo se sculă în picioare și, o dată cu el, toți cei de față. La un semn al lui, întreaga adunare din jurul mesei se puse în mișcare cîntînd. Cei din celălalt capăt al mesei, cu sfîntu' Christoph în frunte, ieșiră doi cîte doi din sală ; cîntecul de drumeție răsuna tot mai văios și mai liber ; cel mai mare efect îl avu atunci cînd societatea se adună pe terasele grădinii castelului și contemplă valea întinsă, în frumusețile căreia ar fi fost cu toții bucuroși să se piardă. Pe cînd mulțimea se împrăstia după plac, Wilhelm a putut să fie prezentat celui de-al treilea conducător. Acesta era administratorul regiunii, care pusese la dispoziție membrilor asociației, pentru timpul cît ei vor socoti că le convine să stea acolo, castelul unui conte, castel situat în mijlocul mai multor așezări seniorale, oferindu-le felurite avantaje, dar totodată, ca om priceput, trăgînd și foloase de pe urma prezenței unor oaspeți atît de neobișnuiți. Vinzîndu-le cu un preț foarte ieftin legume și procurîndu-le și celelalte alimente și mărfuri necesare, el izbutise să repare acoperișurile stricate de multă vreme, să schimbe căpriorii și să întărească zidurile, să reînnoiască dușumelele și să împlinească multe lipsuri, în așa fel, încît proprietatea părăginită și ruinată a unei nobile familii scăpătate luase înfățișarea veselă a unei case locuite, dovedind astfel că viața creează viață și că cel ce e folositor altora îi pune în situația să-i fie și lui folositor, la rîndul lor.

CAPITOLUL AL DOILEA

HERSILIA CĂTRE WILHELM

Starea mea îmi amintește de trageliile lui Alfieri¹ ;
confidenții lipsind cu desăvîrșire, toată acțiunea se petrece

¹ Vittorio Alfieri (1749—1803), scriitor italian, autor de tragedii de factură clasicistă.

pînă la urmă în monoloage. Într-adevăr, o corespondență cu dumneata seamănă perfect cu un monolog, căci răspunsurile dumitale nu fac altceva decît să reia superficial, ca un ecou, silabele rostite de mine. Ai răspuns oare măcar o singură dată ceva, la care să ți se poată răspunde din nou ? Scrisorile dumitale sînt reci și evazive ; cînd mă ridic, ca să-ți ies în întîmpinare, dumneata mă împingi iarăși înapoi pe scaunul meu.

Rîndurile de mai sus au fost scrise acum cîteva zile ; iată însă că s-a ivit un imbold nou și am prilej să trimit această scrisoare lui Lenardo ; ea te va găsi acolo, sau vor ști alții unde să te găsească. Dar ori în ce loc te vor ajunge aceste rînduri, dacă după ce le citești nu sari de pe scaun să alergi la mine, ca un pelerin devotat, nu-mi rămîne decît să declar că ești mai bărbat decît toți bărbații, adică lipsit cu totul de cea mai încîntătoare calitate a sexului nostru și anume curiozitatea, care pe mine, în clipa de față, mă chinuie îngrozitor.

Într-un cuvînt ; s-a găsit cheița prețioasei dumitale casete. Acest lucru însă nu trebuie să-l știe nimeni, afară de noi doi. Iată cum a ajuns în mîinile mele :

Acum cîteva zile, judecătorul nostru a primit de la o instanță străină o adresă în care e întrebare dacă în cutare și cutare timp n-a locuit în vecinătatea noastră un băiat care a făcut fel de fel de pozne și, pînă la urmă, și-a pierdut și haina într-o ispravă îndrăzneată.

După cum era descris acel pungaș, nu mai încăpea nici o îndoială că era vorba de vestitul Fitz de care ne tot povestea Felix și pe care dorea atît de des să-l aibă iarăși, camarad de joacă.

Instanța aceea ruga să i se trimită haina, dacă mai există, deoarece băiatul, care era sub cercetare, o invocă în apărarea lui. Judecătorul nostru ne vorbește întîmplă-

tor despre această cerere și ne arată și haina înainte de a o trimite.

Un duh bun, sau poate unul rău, m-a împins să scotesc în buzunarul de la piept al hăinuței ; dau de ceva mic, colțuros și ascuțit. Eu, care sînt de obicei atît de temătoare, delicată și ușor de înspăimîntat, apuc obiectul, strîng pumnul, nu spun nimic, și haina e expediată. Dintr-o dată am fost cuprinsă de cea mai ciudată senzație. De la prima privire, aruncată pe furiș, ghicesc, sînt sigură că e cheia casetei dumitale. Apoi m-au copleșit probleme ciudate de conștiință și fel de fel de scrupule. Să mărturisesc descoperirea și să predau obiectul, îmi era cu neputință ; ce să facă judecătorii cu un lucru care-i poate fi atît de folositor prietenului meu ? Legea și datoria au ridicat din nou alte argumente, dar nu m-au putut convinge.

Îți dai seama acum în ce stare m-a adus prietenia ; de dragul dumitale în mine se dezvoltă o facultate miraculoasă ; ce extraordinară întîmplare ! Numai de n-ar fi ceva mai mult decît prietenie sentimentul acesta care trage atît de greu în cumpănă față de conștiința mea ! Cuprinsă de o stranie tulburare, șovăi între vinovăție și curiozitate ; îmi fac fel de fel de gînduri și spaime despre urmările faptei mele ; cu legea și justiția nu-i de glumit ; Hersilia, făptura aceasta sinceră, uneori zburdalnică, să fie implicată într-un proces penal ! Căci lucrurile într-acolo se îndreaptă. Și ce-mi mai rămîne, decît să mă gîndesc la prietenul pentru care îndur toate acestea ? Mă gîndeam și înainte la dumneata, dar numai din cînd în cînd ; acum însă mă gîndesc neconținut. Cînd îmi bate inima și îmi amintesc de porunca a șaptea, mă întorc spre dumneata ca spre sfîntul care m-a făcut să calc porunca și care poate să-mi dea și dezlegarea ; numai deschiderea casetei mă va liniști. Curiozitatea îmi crește mereu. Vino cît mai repede și adă caseta. Vom hotări împreună de care tribunal ține secretul acesta ; pînă atunci, să rămînă numai între noi ; nimeni pe lume să nu afle nimic, oricine ar fi.

Dar caseta va sta mai întâi închisă între mine și dumneata și, după ce va fi deschisă, ne va porunci singură ce urmează să facem. Aș vrea să nu se găsească nimic în ea și cîte alte dorințe n-aș mai avea și cîte n-aș mai vrea să-ți povestesc... dar toate le trec deocamdată sub tăcere, ca să te hotărâsc să pornești mai grabnic la drum.

Și acum un post-scriptum, așa cum obișnuiesc fetele ! La drept vorbind, ce ne privește, pe mine și pe dumneata, caseta ? Îi aparține lui Felix ; băiatul a descoperit-o și și-a însușit-o ; pe el trebuie să-l aduci aici ; fără prezența lui n-avem dreptul s-o deschidem.

Și iarăși, de ce atîtea complicații ! Ele n-au alt scop decît să lungească vorba și să ne pierdem timpul.

De ce tot umbli mereu prin lume ? Vino aici și adu-l pe băiatul acela drăgălaș, pe care doresc atît de mult să-l revăd. Iată că lucrurile se repetă : tatăl și fiul ! Fă ce știi, dar veniți amîndoi.

CAPITOLUL AL TREILEA

Scrisoarea ciudată, pe care-am redat-o mai înainte, fusese, într-adevăr, scrisă de multă vreme și purtată dintr-un loc în altul, pînă cînd, în sfîrșit, a putut fi înmînată așa cum arăta adresa. Wilhelm se hotărî să răspundă prietenește, dar refuzînd, și să trimită răspunsul cu primul curier. Hersilia nu ținea, se vede, nici o socoteală de distanța ce-i despărțea ; în tot cazul, el era prea prins de ocupațiile* lui ca să mai poată simți chiar și cea mai slabă curiozitate pentru conținutul casetei.

Cîteva accidente suferite de unii dintre cei mai viguroși membri ai asociației i-au dat, tot în acel timp, prilej să-și dovedească măiestria, în arta căreia se consacrase. Și după cum o vorbă aduce alta, tot astfel și o faptă decurge inevitabil din altă faptă ; iar dacă pînă la urmă faptele se comentează cu vorbe, acestea sînt cu atît mai rodnice și mai înălțătoare. Convorbirile membrilor asociației erau instructive și totodată atrăgătoare pentru că prietenii își comunicau unul altuia tot ce se referea la mersul învățaturii și activității lor. De aici rezulta o dezvoltare intelectuală care-i uimea și pe ei înșiși în asemenea măsură, încît li se părea că trebuie să facă din nou cunoștință unii cu alții.

Deci, într-o seară, Wilhelm începu să povestească despre dînsul :

Studiile mele de chirurgie le-am făcut la cel mai important institut dintr-un oraș foarte mare, căci numai astfel poți învăța ceva temeinic ; de la început m-am pasionat pentru anatomie, ca disciplină de bază.

Încă dinainte cunoșteam destul de bine trupul omenesc ; această știință o căpătasem într-un mod ciudat, pe care nimeni nu l-ar putea ghici, și anume, în timpul carierei mele teatrale. Acolo, dacă te gîndești bine, rolul principal îl are fizicul : un bărbat frumos, o femeie frumoasă ! Dacă directorul e destul de norocos să-i găsească, succesul autorilor tragici și comici este asigurat. Moravurile mai libere în care trăiește o asemenea societate îngăduie membrilor ei să cunoască mai bine decît alții adevărata frumusețe a trupului omenesc gol ; chiar și unele costume îi obligă să-și scoată în evidență ceea ce, de obicei, se poartă acoperit. Despre toate acestea aș avea multe de spus, ca și despre defectele fizice pe care un actor priceput trebuie să știe a le vedea la el și la alții, pentru a le îndrepta, sau măcar pentru a le ascunde. Așa că eram destul de pregătit să urmăresc cu atenția cuvenită prelegerile de anatomie, care ne învață să cunoaștem precis structura exterioară a corpului ; nici structura internă nu-mi era necunoscută, căci avu-

sesem totdeauna un fel de intuiție despre ea. Studiile noastre întâmpinau însă o piedică neplăcută din cauza lipsei de material, din cauza numărului prea mic de corpuri neînsuflețite pe care un scop atît de nobil le cere pentru a fi supuse disecției. Ca să le obținem, dacă nu în număr suficient, cel puțin în număr cît mai mare, s-au emis legi drastice prin care ni se dădea dreptul nu numai asupra leșului criminalilor, care nu puteau dispune de ființa lor în nici un fel, dar și asupra trupurilor celor lipsiți la moartea lor de orice îngrijire corporală și spirituală.

O dată cu cerințele noastre și cu strictetea dispozițiilor, creștea și opoziția populației, care potrivit concepțiilor ei religioase și morale, nu putea să-și abandoneze propriul trup, și nici pe cel al persoanelor apropiate.

Situația se înrăutățea cu atît mai mult, cu cît se iscase spaima îngrozitoare că ar fi amenințate chiar și mormintele pașnice ale decedaților iubiți. Nici vîrsta, nici meritul, nici rangul înalt sau modest, nu mai asigurau nimănui liniștea de veci. Movilița ce fusese împodobită cu flori, inscripția ce trebuia să păstreze amintirea decedatului, nimic nu putea fi o apărare împotriva acestei tâlhării bănoase. De aceea durerea dispariției eterne devenea și mai crudă și oamenii se întorceau de la groapă stăpîniți de teama că trupul ființei iubite, împodobit pentru repaosul de veci, va fi tăiat, împrăștiat și profanat.

Toate acestea se dezbăteau mereu și tot mai aprig, fără ca să fi găsit vreun remediu, sau măcar ceva să se fi gîndit la el. Plîngerile se înmulțiră și de-o parte și de alta, cînd niște tineri, care urmăriseră cu atenție prelegerile, voiră să se convingă ei înșiși de cele ce învățaseră numai teoretic pînă atunci, ca să-și fixeze mai viu și mai adînc în minte acele cunoștințe atît de necesare. În asemenea clipe, se naște un soi de foame științifică ciudată și neferască, care împinge la căutarea satisfacției celei mai respingătoare, ca și cum ar fi cea mai plăcută și cea mai stringentă.

De cîtva timp oamenii de știință și de acțiune erau preocupați de aceste piedici și amînări, cînd o întîmplare, care a emoționat tot orașul, i-a făcut să discute cu violență într-o dimineață, timp de cîteva ore, împărțindu-i în două tabere „pentru” și „contra”. O fată frumoasă, cu mintea rătăcită din pricina unei iubiri nefericite, și-a căutat și și-a găsit moartea aruncîndu-se în apă ; institutul a intrat în posesia cadavrului. Zadarnic s-au zbatut părinții, familia și chiar iubitul, care fusese bănuït pe nedrept. Autoritățile superioare, care tocmai atunci publicaseră niște ordonanțe foarte stricte, nu au vrut să admită nici o excepție. De altfel prada a și fost împărțită cît s-a putut de repede, pentru a fi utilizată

Wilhelm, care fusese și el chemat, ca viitor aspirant, găsi în fața scaunului ce-i fusese destinat, o planșetă foarte curată și pe ea, acoperit cu o pînză albă, cel mai frumos braț de femeie care a înlănțuit vreodată gîtul unui tînăr. Stătea cu trusa în mînă și șovăia s-o deschidă ; rămăsese în picioare, neîndrăznind să se așeze. În el se lupta repulsia de a ciopîrți și mai mult această minunată operă a naturii, cu datoria pe care o are oricare om însetat de știință și pe care o îndeplineau acum toți cei din jurul lui.

În clipa aceea, văzu înaintînd spre el un bărbat distins pe care-l mai remarcase la cursuri, unde apărea, ce-i drept, rar, dar era extrem de atent la tot ce se petrecea în sală. Wilhelm ceruse adesea informații despre el, dar nimeni nu-i putuse da lămuriri precise ; că ar fi fost sculptor, despre asta erau cu toții de acord ; dar se zicea că mai era în același timp și alchimist și că locuia într-o casă mare și veche, unde persoanele care veneau să-l viziteze sau să lucreze cu el nu erau primite decît în vestibul ; toate celelalte încăperi erau încuiate. Omul acesta se apropiase în mai multe rînduri de Wilhelm ; ieșiseră uneori împreună din sala de cursuri, dar sculptorul părea să evite orice explicație și orice legătură mai strînsă.

De data aceasta însă îi vorbi cu mai puțină rezervă : Văd că șovăi ; te uiți la frumusețea asta și n-ai puterea s-o distrugi. Ridică-te deasupra spiritului de breaslă și vino cu mine. Apoi acoperi brațul, făcu un semn laborantului și plecă împreună cu Wilhelm. După ce-au mers o bucată de vreme în tăcere, noul cunoscut se opri în fața unei porți mari, deschise o ușiță joasă și-l introduse pe amicul nostru într-un gang mare, acoperit, cum se văd încă în vechile case de comerț, pentru a depozita baloturile și lăzile la sosire ; se aflau acolo mulaje de ghips, statui și busturi, precum și felurite lăzi, unele pline, altele goale. Arată a negustorie, zise omul ; posibilitățile de transport pe apă existente aici sînt pentru mine un avantaj neprețuit.

Toate acestea se potriveau perfect cu meseria de sculptor ; același lucru îl remarcă Wilhelm și atunci cînd amabila gazdă, făcîndu-l să urce cîteva trepte, îl conduse într-o încăpere spațioasă, împodobită de jur împrejur cu alto și basoreliefuri, cu figuri de diferite mărimi, cu busturi și chiar cu cîte un braț sau un picior foarte frumos modelate. Prietenul nostru privea la toate cu plăcere și asculta cu interes explicațiile instructive ale gazdei, dîndu-și seama totuși că era o prăpastie între lucrările acestea de artă și preocupările științifice de la care porniseră. În sfîrșit, stăpînul casei îi spuse cu oarecare gravitate : Vei înțelege îndată de ce te-am adus aici. Ușa aceasta, continuă el, dîndu-se la o parte, e mai aproape de sala de unde am plecat, decît ți-ai putea închipui.

Wilhelm intră acolo și avu într-adevăr de ce să fie mirat ; în loc să vadă ca mai înainte imitații de corpuri vii, găsi pereții acoperiți cu piese anatomice detașate ; erau din ceară sau din altă substanță și aveau aspectul proaspăt și colorat al preparatelor de curînd executate.

Aici, prietene, zise artistul, vezi surogate de preț în locul lucrărilor noastre pe care, trezind aversiunea lumii, le preparăm cu atîta osteneală în clipe nepotrivite, cu dezgust și adesea cu teama că se vor strica sau că se vor

păstra într-o formă respingătoare. Sînt silit să le execut în cea mai mare taină, căci desigur ai auzit pe specialiști vorbind de ele cu dispreț. Dar nu mă descurajez și sînt pe cale să realizeze ceva ce va avea, fără îndoială, o foarte mare importanță mai tîrziu. Mai ales chirurgul, dacă se va ridica la această concepție plastică, va putea la orice accident să vină mai cu folos în ajutorul naturii veșnic creatoare ; chiar și medicul va ajunge pe o treaptă mai înaltă a artei sale datorită unei astfel de concepții. Dar nu e nevoie de atîtea vorbe. Curînd vei afla că înveți mai mult construind, decît distrugînd, adunînd decît despărțind, în-suflețind ceea ce e mort, decît ucigînd a doua oară. Într-un cuvînt : vrei să fii elevul meu ?

La răspunsul afirmativ al lui Wilhelm, savantul îi înfățișă scheletul unui braț de femeie, chiar în poziția aceleuia pe care-l văzuseră cu puțin timp înainte.

Am remarcat, continuă maestrul, că dai o atenție deosebită studiului ligamentelor și ai dreptate, căci numai prin ele scheletul neînsuflețit începe să căpete, pentru noi, viață. Desigur că Iezechil¹ a văzut în felul acesta cîmpul lui plin de oseminte cum se adună și se leagă între ele, înainte ca mădularele să se miște, brațele să pipăie și picioarele să se țină drept. Aici ai ceară moale, bețișoare și tot ce ți-ar mai trebui ; încearcă-ți norocul !

Noul discipol se concentrează și, cînd începuse să examineze mai cu atenție oasele, observă că erau iscusit făcute din lemn.

Am întîlnit un om foarte îndemînat, continuă maestrul, pe care arta lui nu-l mai hrănea, căci sfinții și martirii pe care îi sculptase în lemn pînă atunci nu mai aveau căutare ; l-am sfătuit să se apuce de fabricarea scheletelor după natură, executîndu-le în diferite mărimi.

Prietenul nostru își dădu toată osteneala ca să cîștige laudele îndrumătorului său. Cu acest prilej își supuse unui

¹ Aluzie la profetul Iezechil din *Vechiul testament*.

examen memoria, găsind, cu plăcută uimire, că ea putea fi trezită prin activitate. Se pasionă de acea muncă și-i rugă pe maestru să-l găzduiască în casa lui. Acolo începu să lucreze fără preget. Peste puțin timp, oasele mari și mici ale brațului au fost legate cum se cuvine între ele. Dar după aceea, ele trebuiau să fie acoperite de tendoane și mușchi, și prietenului nostru i se păru cu neputință să reconstituie tot corpul la fel, cu toate părțile componente păstrînd proporțiile juste. Maestrul îl încurajă, arătîndu-i cum poate fi reprodus un obiect în mai multe exemplare cu ajutorul mulajului și, totodată, cum retușarea fiecărui exemplar, pentru a obține o copie exactă, cere mereu o nouă efortare și o nouă atenție.

Orice lucru de care se ocupă omul cu seriozitate nu are limite. Singura metodă de a învinge obstacolele e numai activitatea plină de emulație. Wilhelm se eliberă curînd de sentimentul propriei sale neputințe, care e totdeauna un soi de disperare, și ajunse să găsească satisfacție deplină în muncă.

Mă bucur că ai putut să-ți însușești procedeul, îi spuse maestrul ; pentru mine e o dovadă că metoda mea dă roade, deși nu e recunoscută de maeștrii breslei. Trebuie să avem o școală și preocuparea ei este, în primul rînd, tradiția : ce s-a făcut pînă acum, trebuie să se facă și pe viitor ; așa e bine, și așa trebuie să fie. Cînd școala se poticnește însă, trebuie să-ți dai seama și să reflectezi ; trebuie să surprinzi și să aplici mereu ceea ce-ți dictează viața, dar în taină, căci astfel ești stingherit de alții și stingherești și tu pe ceilalți. Dumneata ai simțit asta cu toată puterea și ai dovedit-o prin munca dumitale : e mai bine să reunești, decît să despați, mai bine să reproduci imaginea, decît s-o privești.

Wilhelm află apoi că acele modele aveau, pe ascuns, o largă răspîndire și mai află, cu foarte mare uimire, că piesele disponibile urmau să fie împachetate și să treacă oceanul. Curajosul artist intrase în legătură cu Lothario și

prietenii lui ; aceștia recunoscuseră că înființarea unei astfel de școli ar fi deosebit de potrivită în acele provincii în curs de formare, ba chiar foarte necesară printre aței oameni cumsecade, cu o civilizație naturală, pentru care disecția seamănă oarecum a canibalism. Dacă recunoști că majoritatea medicilor și chirurgilor nu păstrează în memorie decît o impresie generală despre anatomia corpului omenesc, și sînt încredințați că asta le este suficient, atunci e sigur că modelele noastre vor izbuti să le readucă în minte imaginile care s-au șters încetul cu încetul și să mențină viu ce e necesar. Datorită înclinării și pasiunii pentru această muncă, se va ajunge la reproducerea celor mai delicate rezultate ale disecției. S-a și reușit asta în desen, pictură și gravură.

Apoi maestrul deschise un dulăpior lateral și-i arătă lui Wilhelm o admirabilă reproducere a nervilor faciali : Aceasta e, din nefericire, ultima lucrare a unui tînăr asistent al meu, care a murit, și-n care îmi pusesem nădejdea că-mi va continua ideile și le va răspîndi în lume cu folos.

Au mai vorbit mult despre aspectele multiple și rezultatele acestui procedeu ; raporturile cu artelē plastice au constituit de asemenea subiectul unei convorbiri interesante. Ca un admirabil exemplu de aplicare a principiului, atît într-un sens cît și în altul, maestrul i-a arătat lui Wilhelm un frumos tors antic de adolescent, mulat de dînsul ; acum încerca să îndepărteze, cu pricepere, epiderma de pe acest chip ideal și să transforme frumoasa operă vie într-un preparat anatomic veridic al musculaturii.

Și aici, zise el, mijlocul și scopul se împletesc strîns și trebuie să mărturisesc că am acordat întîietate mijlocului, neglijînd scopul, dar nu cu totul din vina mea. Omul gol e omul adevărat. Sculptorul trebuie așezat alături de Elohim¹, care știa să transforme lutul amorf și hîd în chipuri

¹ Elohim — una dintre denumirile ebraice ale lui Dumnezeu.

minunate ; asemenea gânduri divine trebuie să nutrească și artistul. Pentru cel curat, totul e curat ; de ce n-ar fi la fel și înfăptuirea directă în natură a intenției lui Dumnezeu ? Dar veacului nostru nu-i putem cere așa ceva ; fără foi de viță și piei de animale n-o putem scoate la capăt, și încă nici astea nu-s de-ajuns. De-abia apucasem să învăț ceva și mi s-a cerut să fac oameni venerabili în halate, cu mîneci largi și nenumărate falduri. Atunci, am dat înapoi ; dacă nu-mi era îngăduit să-mi folosesc priceperea nici măcar pentru a exprima ce-i frumos, am preferat să fiu folositor, căci și acest lucru este important. Dacă dorința mea se împlinește, dacă se va recunoaște, ca în atîtea alte domenii, că faptul de a copia, și înseși copiile, vin în ajutorul imaginației și al memoriei cînd spiritul și-a pierdut din prospețime, atunci fără îndoială că mulți sculptori își vor schimba cariera, ca și mine, și vor prefera să lucreze pentru cei din breasla dumatăle, decît să continue, împotriva convingerilor și sentimentelor lor, un meșteșug dezgustător.

Aici se poate adăuga considerentul că arta și tehnica, înrudite de aproape, se cumpănesc mereu și se înclină în așa măsură una spre alta, încît arta nu poate decădea fără să se transforme într-un meșteșug lăudabil, iar meșteșugul nu se poate înălța, fără a lua un caracter artistic.

Cei doi se înțelegeau atît de bine și se obișnuiseră atît de mult unul cu celălalt, încît atunci cînd au trebuit să plece, fiecare urmărindu-și propria lui țintă, s-au despărțit cu multă părere de rău.

Ca să nu se creadă că vrem să ne situăm în afara naturii și că o renegăm, a spus maestrul, vom deschide o perspectivă nouă. Acolo, peste ocean, unde se dezvoltă mereu simțiri nobile, interzicerea pedepsei cu moartea va necesita construirea unor închisori vaste, spații închise cu ziduri, pentru a apăra contra criminalilor pe cetățenii pașnici și pentru a nu lăsa crima în libertate și nepedepsită. Acolo, prietene, în acele țărcuri ale tristeții, vom înălța o capelă

lui Esculap unde, izolată ca și pedeapsa însăși, știința noastră se va împropăta neconținut ca un material a cărui disecare nu va răni sentimentul de omenie și la vederea căruia scalpul nu ne va rămîne nemișcat în mînă, ca atunci cînd ai avut în față acel frumos braț nevinovat ; mila nu va mai înăbuși setea de cunoaștere.

Acestea au fost ultimele noastre convorbiri, încheie Wilhelm ; am văzut lăzile perfect împachetate coborînd fluviul și le-am urat, lor, călătorie bună, iar nouă, bucuria de a fi împreună de față la despachetare.

Prietenul nostru, care-și începuse expunerea cu însuflețire și entuziasm, și-a terminat-o la fel, ba chiar cu o anumită vioiciune în voce și limbaj, care în ultima vreme nu-i mai erau obișnuite. Totuși, către sfîrșitul cuvîntării, i se păru că Leonardo, distrat și absent, nu-i mai urmărise vorbele și că Friedrich, în schimb, zîmbise scuturînd de cîteva ori din cap. Wilhelm, fin și sensibil cunoscător al fizionomiilor, a fost atît de surprins de puțina atenție acordată de ei unui subiect ce-i părea de mare importanță, încît nu s-a putut abține să nu le ceară lămuriri.

Friedrich a răspuns simplu și sincer că socotea această acțiune lăudabilă și bună, însă în nici un caz deosebit de importantă și, mai ales, i se părea greu de realizat. Și-a susținut părerea cu argumente ce pot jigni, mai mult decît s-ar crede, pe un om pasionat de o idee pe care vrea s-o ducă la bun sfîrșit. De aceea, anatomistul nostru plastician, după ce l-a ascultat o bucată de vreme cu răbdare aparentă, i-a replicat vehement :

Dragă Friedrich, tu ai calități pe care nimeni nu ți le poate tăgădui, eu mai puțin ca oricare altul ; dar acum vorbești, așa cum vorbesc de obicei oamenii obișnuiți. În ceea ce e nou, ei nu văd decît partea ciudată ; dar ca să discerni îndată ce e semnificativ într-un lucru ciudat, se cere ceva mai mult. Pentru voi, toate trebuie să se transforme întîi în fapt, să se realizeze, să apară în fața

ochilor posibile, reale, și atunci abia le treceți în rîndul celorlalte lucruri acceptate. Îi aud de pe acum pe învățați și pe profani repetînd obiecțiile tale, cei dinții din prejudecată și ca să-și păstreze liniștea, ceilalți din indiferență. Poate că un proiect ca al nostru nu poate fi îndeplinit decît într-o lume nouă, unde spiritul trebuie să prindă curaj, să caute mijloace noi pentru satisfacerea unei necesități imperioase, căci mijloace tradiționale lipsesc cu totul. Atunci se trezește spiritul de inventivitate, atunci nevoii i se alătură îndrăzneala și perseverența.

Un medic, fie că intervine cu leacuri, sau numai cu mîna, nu are nici o valoare fără cunoașterea precisă a structurii corpului omenesc, atît a structurii interne, cît și a celei externe ; și nu-i de-ajuns să fi căpătat la școală o idee superficială despre forma, poziția și legătura diferitelor părți ale organismului uman, atît de insondabil. Adevăratul medic trebuie să caute zilnic prilej să-și reîmprospăteze cunoștințele asupra corpului omenesc, trebuie să aibă mereu în minte și în fața ochilor conexiunea părților componente ale acestui miracol viu. Dacă și-ar cunoaște interesul, cum n-are timp el însuși pentru asemenea lucrări, și-ar angaja un anatomist care, muncind în umbră și sub îndrumarea lui, ar ști să răspundă îndată la întrebările cele mai grele, ca și cum ar fi de față la toate formele complexe pe care le iau firele încurcate ale vieții.

Cu cît vom fi mai convinși de acest lucru, cu atît studiul anatomiei va fi cultivat cu mai mult zel, îndîrjire și pasiune. Dar în aceeași măsură se vor împuțina și mijloacele de studiu : materialele, corpurile omenesci, pe care se bazează aceste studii, vor lipsi, vor deveni rare, scumpe și se va naște un adevărat conflict între cei vii și cei morți.

În lumea veche nu e decît rutină : ce e nou, e vîrît în tipare vechi, ce e în creștere, e tratat rigid. Acest conflict pe care-l pîrevăd între vii și morți va fi o luptă pe viață și pe moarte ; se vor folosi intimidări, se vor face anchete, vor ieși mereu alte ordonanțe și nu se va ajunge la nimic.

În asemenea cazuri, interdicțiile și măsurile de prevedere sînt neputincioase ; trebuie să tai răul din rădăcină. Și tocmai acest lucru nădăjduim, maestrul meu și cu mine, să-l realizăm în noile împrejurări. De altfel, nu-i o noutate, lucrul e făcut ; numai că ceea ce este acum o artă trebuie să devină o meserie ; ceea ce se face în particular trebuie să se generalizeze, căci nimic nu se poate răspîndi dacă nu-i acceptat de toți. E necesar ca munca și activitatea noastră să fie recunoscute ca singurele remedii contra unei calamități ce amenință îndeosebi marile orașe. Vreau să vă împărtășesc vorbele maestrului meu și vă rog să mă ascultați cu atenție. Într-o zi mi-a spus în cea mai mare taină :

Cititorii gazetelor găsesc că-s interesante și chiar nostime materialele în care e vorba de oameni care învie morții. Aceștia încep prin a fura leșurile, neștiuți de nimeni ; împotriva lor se pun paznici în cimitire ; atunci ei vin în cete înarmate, ca să-și ia prada cu forța. Și se întîmplă lucrul cel mai îngrozitor : nu trebuie s-o spun cu glas tare, căci aș fi implicat într-o anchetă foarte primejdioasă, ce-i drept nu în calitate de complice, ci ca tăinuitor al unui fapt aflat din întîmplare. În orice caz aș fi pedepsit că n-am denunțat justiției crima, de îndată ce-am descoperit-o. Dumitale pot să-ți mărturisesc, prietene, că în orașul acesta s-au comis omoruri pentru a procura material de studiu anatomistilor, buni platnici. Corpul neînsufletit zăcea în fața noastră. Nu-ți pot descrie scena. Colegul meu a descoperit crima ; eu de asemeni ; ne-am uitat unul la altul și-am tăcut amîndoi ; am plecat privirile, n-am scos o vorbă și ne-am apucat de lucru. Și asta e, dragă prietene, ceea ce m-a exilat între ceară și ghips ; asta te va lega și pe dumneata, de arta care, mai devreme sau mai tîrziu, va fi prețuită mai mult decît toate celelalte.

Friedrich sări în picioare, bătînd, din palme și nemai-ținînd cu uralele, încît Wilhelm ajunsese să se supere cu adevărat.

Bravo ! exclamă Friedrich ; acum, în sfârșit, te recunosc. Pentru întâia oară, după atîta vreme, vorbești ca un om căruia îi pasă într-adevăr de ceva ; pentru întâia oară te-a răpit iarăși valul de vorbe ; te-ai arătat a fi un om în stare să înfăptuiască și să laude din toată inima ce face.

Lenardo luă cuvîntul și lămuri perfect mica neînțelegere : Păream absent, dar numai din pricină că eram mai mult decît prezent. Îmi adusesem aminte de un mare muzeu de acest fel, pe care-l văzusem în călătoria mea și care mă interesase atît de mult încît custodele, care, pentru a scăpa de mine, începuse să-mi turuie obișnuitele-i snoave învățate pe de rost, a ajuns foarte curînd să-și părăsească rolul și mi-a dat asupra tuturor exponatelor explicațiile cele mai savante, ceea ce nu era greu, căci era chiar autorul lor. Ce minunat contrast să văd în fața mea, vara, în săli răcoroase, pe cînd afară te înăbușeai de căldură, acele obiecte, de care abia îndrăznești să te apropii chiar și în toiul iernii. Acolo puteai să-ți satisfaci în voie curiozitatea științifică. Custodele mi-a arătat cu metodă și mult calm, minunile organismului omenesc, fericit că mă poate convinge că acea colecție era suficientă pentru a începe studiile chirurgicale și pentru a păstra amintirea celor învățate, ceea ce nu împiedică pe nimeni în răstimp să se adreseze naturii și, atunci cînd i se oferă prilejul, să studieze o parte sau alta a trupului omenesc. El m-a rugat să-i dau recomandării, căci pînă atunci nu lucrase decît o singură colecție pentru un muzeu foarte important din străinătate. Universitățile se opuneau cu încăpăținare, pentru că maeștrii se pricepeau să formeze prosectori, dar nu și proplasticieni.

Pînă atunci, crezusem că omul acela iscusit era singurul pe lume ; acum însă auzim că și altcineva se ocupă de aceleași lucrări. Și cine știe dacă nu se va mai ivi și un al treilea sau al patrulea ? Cît ne privește pe noi, vom

da acestei inițiative o mână de ajutor. Recomandările trebuie să vină dinafară și, în noua noastră situație, această acțiune folositoare va fi neapărat sprijinită.

CAPITOLUL AL PATRULEA

A doua zi dimineată, Friedrich intră la Wilhelm în odaie cu un caiet în mână, pe care i-l întinse, spunându-i : Ieri seară ai făcut o relatare atât de amănunțită despre toate virtuțile tale, că n-a mai fost loc să vorbesc despre mine și meritele mele cu care și eu pot să mă laud și care îmi conferă titlul de membru util al acestei caravane. Uită-te în acest caiet și vei vedea o mostră a priceperii mele.

Wilhelm parcurse filele în fugă și găsi relatarea făcută cu o zi înainte asupra studiilor sale anatomice, scrisă citeț, deși la repezeală, și aproape cuvânt cu cuvânt, așa cum o rostise. Își manifestă uimirea.

Cunoști, răspunse Friedrich, legea fundamentală a asociației noastre ; cine vrea să facă parte din ea, trebuie să stăpânească perfect o specialitate. Mi-am bătut multă vreme capul să aflu de ce-aș fi bun și nu găseam nimic, deși aș fi putut să-mi dau seama că nimeni nu mă întrecea în privința memoriei și nimeni nu scria mai iute, mai lesnicios și mai citeț. Ți-aduci desigur aminte de acest talent al meu de pe vremea carierei noastre teatrale, când iroseam praful de pușcă pe vrăbii, cum se spune, fără să ne gândim că un glonte tras mai cu socoteală putea să ne aducă în bucătărie un iepure. De câte ori n-am fost sufleur fără să am textul în față ! De câte ori n-am transcris rolurile din memorie numai în câteva ceasuri ! Asta vă convenea atunci, socoteați că era un lucru firesc ; așa credeam și eu și nici nu-mi trecea prin minte cît de bine

mi-ar putea prinde vreodată. Abatele a făcut cel dintîi descoperirea ; a socotit că asta ar aduce apă la moara lui ; m-a pus la muncă, și mie îmi făcea plăcere să îndeplinesc o treabă ușoară care mulțumea pe un om atît de serios ; acum, la nevoie, pot înlocui o cancelarie întreagă ; în afară de asta am introdus la noi un fel de mașină de calculat cu două picioare ; nici un prinț, cu oricîți funcționari, nu-i atît de bine servit ca șefii noștri.

Convorbirea însuflețită despre asemenea activități a amintit prietenilor noștri și de alți membri ai asociației. Ți-ar veni oare să crezi, întrebă Friedrich, că ființa în aparență cea mai inutilă din lume, Philine a mea, e pe cale să devină veriga cea mai folositoare din marele nostru lanț ? Dă-i o bucată de stofă, adă-i o femeie sau un bărbat în fața ochilor ; fără să ia măsuri, taie din bucata întreagă și se pricepe așa de bine să întrebuițeze toate bucățelele și resturile că realizează și o mare economie ; și toate astea fără nici un tipar. Are un ochi sigur care-i spune tot : numai se uită la tine și croiește ; după asta poți să pleci și să te duci unde poțeste, că ea croiește înainte și-ți scoate un costum de crezi că-i turnat pe tine. Totuși treaba n-ar fi cu putință dacă n-ar fi atras și o cusătoreasă, pe Lydia lui Montan, care s-a cumințit și va rămîne și de aici înainte cuminte. Coase mai bine decît oricine, face împunsătură după împunsătură, parcă înșiră mărgelile, parcă brodează. Iată ce se poate scoate din oameni ; numai că ne acoperă ca o manta peticită de calic atîtea lucruri inutile : obișnuință, inerție, slăbiciune și capricii. De aceea nu putem descoperi ce a vrut natura cu noi, și nu folosim însușirile cele mai de preț pe care ea le-a sădit în noi.

Felurite considerații generale, pe care prietenii le-au făcut asupra avantajelor oferite de o asemenea asociere fericită, au arătat cît de frumoase sînt perspectivele ce se deschideau înaintea lor.

Cînd a intrat la ei Lenardo, Wilhelm l-a îndemnat să le povestească și el, cu încredere prietenească, despre viața pe care a dus-o pînă atunci și despre felul în care a lucrat spre folosul său și al altora.

Ți-aduci desigur aminte, dragă prietene, răspunse Lenardo, în ce stare de exaltare mă aflu cînd ne-am cunoscut; eram prins în mrejele unui dor ciudat, pradă a unui îndemn căruia nu mă puteam împotrivi; atunci nu puteam vorbi de altceva, decît de clipa pe care o trăiam, de suferința ce-mi fusese hărăzită și pe care mă pricepeam atît de bine s-o fac eu însumi și mai cumplită. Nu ți-am putut împărtăși atunci istoria tinereții mele, așa cum o veți auzi acum, pentru a vă arăta drumul ce m-a adus aici.

Printre primele însușiri pe care împrejurările le-au dezvoltat treptat în mine, s-a arătat o anumită înclinare spre tehnică, hrănită de nerăbdarea ce o simți la țară cînd, cu prilejul construcțiilor mari, dar mai cu seamă a micilor schimbări, reparații sau fantezii, vezi că trebuie să te lipsești cînd de un lucrător, cînd de altul; preferi să te apuci singur de treabă, neîndeminatic și ca un cîrpaci, decît să întirzii așteptînd un meșter priceput. Din fericire, în ținutul nostru, umbla din loc în loc un meșter bun la toate, care-mi da ajutor, preferîndu-mă înaintea oricărui vecin, căci la mine ieșea mai bine la socoteală. Îmi instalase un strung de care se sluzea, de fiecare dată, mai mult în folosul lui decît spre învățătura mea. Mi-am mai procurat unelte de timplărie și înclinarea mea pentru astfel de îndeletniciri a crescut și s-a intensificat cu atît mai mult, cu cît pe atunci era foarte răspîdită părerea că nimeni nu trebuie să se arunce în vârtejul vieții dacă nu știe, la nevoie, să-și cîștige pîinea cu ajutorul unui meșteșug. Rivna mai era susținută și de principiile celor care m-au educat; nu-mi aduc aminte să mă fi jucat vreodată; toate ceasurile libere le foloseam lucrînd sau construind ceva. Mă pot chiar lăuda că eram încă un copil cînd,

datorită indemnurilor mele, un fierar îndemnat să s-a ridicat pînă la lăcătuș, șlefuitor de pile și ceasornicar.

Pentru a executa toate acestea, era nevoie, firește, să ne procurăm întii unelte și am căzut în boala acelor tehnicieni care, confundînd mijlocul cu scopul, își pierd timpul cu pregătirile și instalațiile, în loc să se țină serios de lucrarea propriu-zisă. Dar activitatea în care am putut realiza rezultate practice a fost înfrumusețarea parcurilor, de care nu se mai poate lipsi nici un proprietar ; tot felul de colibe din mușchi și scoarță de copac, ori poduri și bănci din ramuri sînt o dovadă a zelului cu care ne-am apucat să reproducem, în mijlocul lumii civilizate, arhitectura primitivă cu toate aspectele ei fruste.

Pe măsură ce treceau anii, acest impuls m-a făcut să mă ocup serios de tot ce e folositor lumii, ba chiar absolut necesar în starea ei actuală ; aceasta a dat lungilor mele călătorii un interes deosebit.

Totuși, deoarece omul înclină să continue pe drumul pe care a pornit de la început, mașinile îmi plăceau mai puțin decît munca manuală directă în care folosim puterea fizică simultan cu simțirea ; de aceea preferam să mă opresc în acele regiuni restrînse, în care se practica cîte un meșteșug tradițional. Asemenea specializări conferă fiecărei populații o fizionomie aparte ; fiecare familie a unui grup format din mai multe familii are un caracter bine definit ; ai sentimentul clar că ești în contact cu un tot organic.

Cu acest prilej, luasem obiceiul să-mi notez toate, înzestrîndu-mi însemnările cu desene ; îmi petreceam astfel timpul în mod mulțumitor și plăcut, și totodată cu anumite perspective în ce privește utilizarea viitoare a acelor însemnări.

Această înclinare, acest dar natural pe care mi l-am cultivat, îl folosesc acum în misiunea importantă ce mi-a fost încredințată de asociația noastră și anume, de a studia situația locuitorilor de la munte și de a-i atrage în cercul

nostru pe cei dornici de drumeție și care ne pot fi utili. Și acum, în seara asta frumoasă, când pe mine mă cheamă numeroase treburi, n-ați vrea să vă petreceți timpul citind o parte din jurnalul meu ? Nu spun că e agreabil de citit, dar cred totuși că-i interesant și chiar instructiv. E drept că ne place să ne oglindim mereu în tot ceea ce facem.

CAPITOLUL AL CINCILEA

JURNALUL LUI LEONARDO

Luni, 15 septembrie

După ce-am urcat cu destulă trudă muntele pînă la jumătate, am poposit noaptea, tîrziu, la un han bunicel ; spre marele meu necaz, înainte de revărsatul zorilor, m-a trezit dintr-un somn întremător, un zgomot prelung, de clopote și zurgălăi. Treceau cai de povară în șirag nesfîrșit, fără să-mi lase timp să mă îmbrac și să le-o iau înainte. Pornind la drum, am aflat îndată cît poate fi de neplăcută și supărătoare o astfel de tovărășie. Clinchetul monoton al clopoțelilor îți asurzește urechile ; povara (niște saci mari cu bumbac) se bălăbănește greoi de-o parte și de alta pe coastele animalelor și adesea se hîrșcie de stînci ; iar atunci cînd dobitoacele caută să se ferească trăgînd spre cealaltă latură a drumului, povara plutește deasupra prăpastiei, spre spaima și amețeala celui care privește ; dar cel mai rău e faptul că și într-un caz și în celălalt e cu neputință să-ți faci loc pentru a o lua înainte.

În sfîrșit, am ajuns lîngă o stîncă ieșită mai în cărare. Sfîntu' Christoph, care-mi purta voinicește bagajele, a dat binețe unui bărbat ce stătea acolo nemișcat, pîrînd că trece în revistă convoiul. Era într-adevăr conducătorul convoiului ; o mare parte dintre vitele de povară erau ale

lui, pe celelalte le închiriasse împreună cu cei ce le mînau ; în afară de asta, îi aparținea și o mică parte din marfă. Ocupația lui de căpetenie însă era să asigure transportul mărfurilor unor negustori mari. Stînd de vorbă cu dînsul, am aflat că bumbacul acela venea din Macedonia și Cipru prin Triest și că de la poalele munților era dus de cai și catîri pe aceste înălțimi și încă mai departe, pînă dincolo de munte, unde prin văi și vîgăuni, nenumărați torcători și țesători pregăteau o marfă mult căutată în străinătate. Pentru a fi transportată mai ușor, marfa era împărțită în baloturi de cîte o sută cincizeci de livre și de cîte trei sute de livre, acestea din urmă reprezentînd încărcătura maximă a unui animal. Omul lăudă calitatea bumbacului sosit pe această cale, comparîndu-l cu cel din Indiile de Est și de Vest, mai ales cu cel din Cayenne, cel mai cunoscut : părea că se pricepe bine în meserie și, deoarece nici eu nu eram străin de ea, convorbirea noastră a fost interesantă și folositoare. În răstimp, convoiul trecuse în întregime și mă uitam cu necaz la șirul nesfîrșit de dobitoace împovărate, șerpuind spre culmi, în urma căruia trebuia să pășesc agale și să mă coc printre stînci, sub soarele dogoritor ce se înălța tot mai sus. Pe cînd mă plîngeam de asta călăuzei mele, apărură un om scund și vesel, purtînd într-un coș de nuiele destul de mare, o povară ce nu părea prea grea. Ne-am salutat unii pe alții și, după strîngerea zdravănă de mînă, se putea vedea că sfîntu' Christoph și noul drumetș se cunoșteau foarte bine. Iată ce-am aflat îndată despre ei : în ținuturile de munte mai depărtate, de unde lucrătorilor izolați le vine greu să se ducă la tîrg, umblă un fel de negustor intermediar, sau colector, numit *Strînge-ață*. Acesta străbate văile și vîgăunile, umblă din casă în casă, aduce torcătorilor bumbac în cantități mici, ia în schimb sau cumpără fire de orice calitate și le vinde cu un mic cîștig fabricanților stabiliți la poalele muntelui.

Cînd am ajuns să pomenesc iar de neplăcerea de a mă tîri după catîri, omul îmi propuse să trecem într-o vale laterală, care se despărțea tocmai acolo de valea mare, ca să ducă apele într-o altă regiune. Ne-am hotărît repede și, după ce-am urcat, cu oarecare trudă, o creastă abruptă, am avut în fața noastră celălalt versant, care, la prima vedere, nu mi-a plăcut deloc. Piatra era de altă natură, cu un aspect de șist; nici un fel de vegetație nu dădea viață stîncilor și grohotișurilor și ne vedeam amenințați să tăiem un coboriș foarte prăpăstios. Din multe părți gîlgeiau izvoare; am trecut și pe lîngă un lac mic, înconjurat de stînci ascuțite. În sfîrșit, am dat de brazi, larice și mestecenî, întii ici-colo cîte unul, apoi pilcuri întregi, printre care se iveau locuințe țărănești foarte sărăcăcioase, ridicate chiar de locuitorii lor, din trunchiuri de lemn cioplite și încheiate între ele; șindrila groasă și înnegrită a acoperișurilor era proptită cu pietre, ca să n-o zboare vîntul. Dar, cu toată înfățișarea aceasta tristă pe dinafară, înăuntru, deși cam strîmt, nu era deloc neplăcut; era cald, uscat și foarte curat, atmosferă care se potrivea de minune cu înfățișarea voioasă a locuitorilor în mijlocul cărora te simțezi îndată ca la tine acasă.

Se părea că negustorul era așteptat; venirea lui fusese chiar pîndită de la obloanele căsuțelor, pentru că obișnuia, pe cît îi era cu putință, să sosească în aceeași zi a săptămîinii. A cumpărat fire de tors și a împărțit bumbac; apoi ne-am coborît repede spre un grup de colibe din apropiere, așezate una lîngă alta. De cum am fost văzuți, locuitorii au alergat cu toții în întîmpinarea noastră; copiii s-au îngrămădit și ei în jurul nostru, bucurîndu-se grozav cînd au primit cîte o pîinișoară ori un covrig. Încîntarea era mare și a crescut și mai mult atunci cînd sfințu' Christoph a scos și el din sac asemenea bunătăți, avînd, la rîndul lui, bucuria de a primi mulțumirile copiilor, cu atît mai plăcute pentru el, cu cît, ca și tovarășul lui, știa foarte bine cum să se poarte cu cei mici.

În schimb, bătrînii aveau o mulțime de întrebări de pus ; fiecare voia să afle vești despre război, care, din fericire, se purta departe, dar și de-ar fi ajuns mai aproape, tot n-ar fi fost primejdios pentru acele locuri. Totuși, se bucurară auzind că e pace, deși erau îngrijorați de altă primejdie ce-i amenința ; căci era de netăgăduit ca în țară mașinile se înmulțeau neconținut, amenințînd să lase atîtea mîini harnice fără muncă. Se mai găsiră, totuși, temeiuri destule pentru a-i îmbărbăta pe acești oameni, dîndu-le noi speranțe.

Totodată, noului venit i s-au cerut fel de fel de sfaturi, căci nu le era numai prieten, ci și medic de casă, purtînd cu el totdeauna picături de leac, săruri și alifii.

Intrînd în diferite case, am avut prilejul să-mi satisfac vechea mea pasiune și să cercetez îndeaproape tehnica torsului. M-am uitat atent la copiii care scărmanau harnic și cu multă grijă ghemotoacele de bumbac, curățîndu-le de semințe, rămășițe de coji și alte impurități ; asta se numește *alesul*. Am întrebat dacă alesul e lăsat numai în grija copiilor și am aflat că, în serile de iarnă, se așază la lucru și bărbații casei.

Apoi, firește, mi-au atras atenția robustele torcătoare ; iată cum se pregătește materialul : bumbacul, ales și curățat, este întins pe carde, desfăcut și dărăcit, operație prin care se scoate praful și se dă firelor aceeași direcție ; apoi bumbacul e tras din darac și făcut fuioare pentru roțile de tors.

Mi s-a arătat deosebirea dintre firul tors la stînga și cel tors la dreapta ; oel dintîi e mai fin și se obține trecînd coada ce învîrte fusul în jurul turtelei, așa cum se vede clar din desenul de alături. (Pe care, cu părere de rău, nu-l putem reproduce aici, cum nu putem reproduce nici celelalte desene.)

Torcătoarele stau în fața roții pe cîte un scăunel scund ; unele țin pe loc roata cu picioarele încrucișate,

altele o țin numai cu piciorul drept, trăgînd stîngul înapoi. Cu mîna dreaptă, torcătoarea învîrte roata, întinzînd brațul cît mai departe și mai sus, prilej pentru mișcări frumoase ce scot în evidență, prin aplecarea grațioasă a corpului, o talie zveltă și rotunjimea unui braț plinuț. Poziția torcătoarelor care țin roata numai cu piciorul drept e și mai picturală, așa că frumoasele noastre doamne n-ar trebui să se teamă că ar pierde ceva din farmec și grație adevărată dacă ar vrea cîndva să schimbe chitara cu roata de tors.

În acea atmosferă mă copleșeau simțiri și senzații cu totul noi ; sfîrșitul roților are un fel de elocvență ; fetele cîntă psalmi și uneori, mai rar, și alte cîntece. Scatili și sticleții din cuștile atîrnate pe perete cîrpesesc și ei laolaltă ; cu greu s-ar putea să găsești o priveliște unde să domnească atîta activitate însuflețită ca în camera unde lucrează mai multe torcătoare.

Mult mai prețuit decît firul tors la roată, așa cum l-am descris, este firul tors la cornet, pentru care se întrebuințează bumbacul cel mai bun, cu fire mai lungi. După ce a fost ales bine, în loc să fie dat la darac, bumbacul e pieptănat pe piepteni făcuți din șiruri de țepi lungi de oțel ; după aceea, fișile cu firele cele mai lungi și mai fine se iau cu un cuțit tocit (termenul meșteșugăresc e tăietor), se păturesc și se așază într-un soi de cornet, firul este tras cu mîna și tors cu fusul, de aceea i se spune fir de cornet.

Acest fel de a lucra e adoptat numai de ființe blînde și liniștite ; torcătoarea la cornet are o înfățișare mai calmă, mai delicată decît cea de la roată ; torsul la roată se potrivește făpturilor zvelte și voinice. Aveam în față asemenea caractere diferite lucrînd diferit, în aceeași încăpere, și pînă la urmă nu mai știam bine la ce să mă uit, la lucru sau la lucrătoare ?

Trebuie însă să recunosc că muntencele, însuflețite de prezența unor oaspeți atît de rari, se arătau foarte prie-

tenoase și îndatoritoare. Se bucurau mai ales că întrebam despre toate atât de amănunțit și că le ascultam explicațiile cu atenție, desenînd uneltele și mașinile lor simple și schișînd în treacăt, cu delicatețe, o mînă, un braț, o siluetă elegantă, așa cum se poate vedea în desenele alăturate. Seara, fiecare și-a arătat lucrul făcut ; apoi au așezat fusele pline în lădițe speciale și au pus cu grijă la păstrare întreaga muncă a zilei. Familiaritatea dintre noi crescuse, dar activitatea își urma cursul ; acum venise la rînd depănatul și mi s-a arătat, cu și mai multă voie bună, mașinile și întrebuințarea lor, iar eu mi-am notat, cu grijă, toate.

Depănătoarea are o roată și un indicator ; la fiecare învîrtitură se ridică un arc, care cade după ce roata a făcut o sută de învîrtituri. La o mie de ture e gata un scul și după greutatea lui e apreciată finețea firului.

Firul tors la dreapta dă 25 pînă la 30 de sculuri la un pfund, iar cel tors la stînga, dă 60 pînă la 80 și uneori chiar 90 de sculuri. Circumferința depănătoarei e aproximativ de un cot și trei sferturi, sau ceva mai mult. Torcătoarea cea zveltă și harnică susținea că ea toarce zilnic la roată 4 sau chiar 5 sculuri, ceea ce înseamnă 5 000 de ture ale depănătoarei, deci 8 000 pînă la 9 000 coți de fir ; era gata să pună rămășag și să ne dovedească, dacă am fi vrut să mai rămînem acolo o zi.

La asta, torcătoarea cea liniștită și modestă, care torcea din cornet, n-a vrut să se lase mai prejos ; ne-a încredințat că ea poate scoate dintr-un pfund 120 de sculuri, într-un timp potrivit. (Torsul din cornet merge mai încet decît cel la roată, dar e și mai bine plătit ; poate că la roată se toarce de două ori mai mult.) Ea tocmai își împlinise numărul turelor la depănătoare și mi-a arătat cum se răsucesc firul de cîteva ori în jurul sculului și cum se înnoadă ; apoi a luat sculul, l-a răsucit trăgînd un capăt prin celălalt și mi-a arătat astfel, cu o mîndrie naivă, cum arată munca încheiată a unei torcătoare îndemînatice.

Cum nu mai era nimic de văzut și de notat în această materie, mama fetelor s-a ridicat de la locul ei spunând că, deoarece tinărul domn dorește să vadă toate, ea îi va arăta și țesutul uscat. Apoi, așezându-se la război, mi-a explicat cu aceeași răbdare și bunăvoie, că la ei acesta era singurul fel de a țese, potrivit numai pentru stamba grosolană, la care bătătura se pune neumezită și nu se bate prea tare ; apoi mi-a arătat și câteva bucăți țesute astfel ; această țesătură e totdeauna netedă, fără dungi, pătrățele sau vreun alt desen, și nu-i mai lată de un cot și-un sfert.

Luna strălucea clar pe cer și colectorul de fire stăruie să mergem mai departe, căci trebuia să respecte zilele și orele, dacă voia să ajungă pretutindeni la timp ; potecile erau bune și se vedeau limpede, mai ales cu asemenea făclie de noapte. Noi, din partea noastră, am înveselit despărțirea oferind panglici și băsmăluțe de mătase, din pachetul destul de mărișor, pe care-l căra sfîntu' Christoph ; am predat stăpînei casei darurile, ca să le împartă ea celor din familie.

Martî, 16, dimineața

Drumul, pe o noapte nemaipomenit de luminoasă, a fost ușor și plin de farmec. Am ajuns la un cătun ceva mai măricel, care s-ar fi putut numi chiar sat ; la oarecare depărtare, pe o colină, se afla o capelă ; locul începea să pară mai populat, mai civilizat. Am trecut pe lângă îngrădituri care arătau că acolo, deși nu se aflau grădini, se apărau totuși finăturile cu grijă.

Ne-am oprit într-un loc unde, pe lângă tors, oamenii se ocupau mai serios cu țesutul.

Călătoria din ajun, care se prelungise pînă noaptea tîrziu, istovise cu totul puterile noastre tinere și robuste ; colectorul de fire s-a urcat îndată într-un pod cu fîn și tocmai aveam de gînd să-l urmez, cînd sfîntu' Christoph

îmi dădu în grijă coșul lui și ieși pe ușă afară. Știam bunele lui intenții și l-am lăsat în pace.

A doua zi dimineată însă, s-a strîns toată familia și le-a interzis cu strășnicie copiilor să iasă pe ușă, căci un urs sau vreo altă dihanie înspăimîntătoare se afla probabil prin împrejurimi; noaptea se auziseră dinspre capelă gemete și mîrieli de se cutremurau stîncile și casele din jur. Am fost sfătuiți că în drumul nostru lung din ziua aceea să fim cu multă băgare de seamă. Am căutat să-i liniștim pe oamenii aceia de treabă pe cît ne-a fost cu putință, lucru ce s-a dovedit a fi destul de greu în pustietatea de acolo.

Colectorul de fire îmi spuse că se va grăbi să-și termine treburile și că va veni îndată după aceea să ne ia, căci ne aștepta un drum lung și greu; nu mai aveam de coborît în văi, ca pînă acum, ci urma să ne cătărăm pe o creastă de munte ce se înălța în fața noastră ca o barieră. M-am hotărît să folosesc cît mai bine timpul și să mă las inițiat de către gazdele mele în tainele țesutului.

Amîndoi erau bătrîni, binecuvîntați la o vîrstă înaintată cu doi sau trei copii; sentimentele lor religioase și ideile superstițioase ce-i stăpîneau se vedeau în tot ce-i înconjura, în faptele și vorbele lor. Ajunsesem tocmai la începutul lucrului, la trecerea de la tors la țesut, și cum nu găseam nici o altă distracție, i-am pus să-mi dicteze operația întocmai așa cum se desfășura în fața mea.

Prima lucrare, încleiatul firului, se făcuse în ajun. Firul se fierbea într-un amestec subțire de amidon și clei de tîmplărie, datorită căruia devenea mai țeapăn. Dimineata, firele erau uscate și gata să fie depănate, adică înfășurate pe țevi cu ajutorul vîrtelniței. Această muncă ușoară o îndeplinea moșul șezînd lingă sobă; un nepotel stătea în picioare lingă dinsul și părea doritor să învîrte și el roata. În vremea asta, tatăl, care se pregătea să urzească, așeza țevile pe un cadru împărțit prin niște bețe transversale, astfel că aceștea se mișcau liber în

jurul unor sîrme tari așezate perpendicular, lăsînd firul să circule. Pe unele țevi firul e mai gros, pe altele mai subțire, toate fiind așezate într-o ordine anumită, după cum cere modelul, sau mai degrabă dungile țesăturii. Un instrument, un fel de scîndurică, are de ambele părți niște găuri prin care se trag firele ; țesătorul îl ține în mîna lui dreaptă, în timp ce cu stînga prinde firele laolaltă și le așază cu o mișcare de dute-vino pe cadru. Cînd dai o dată de sus în jos și apoi de jos în sus, înseamnă o bătaie ; numărul bătăilor depinde de grosimea și lățimea țesăturii. Lungimea e sau de 64 de coți sau numai de 32. La începutul fiecărei bătai se așază cu degetele mîinii stîngi unul sau două fire sus și tot atîtea jos ; asta se cheamă *firuță* ; firele încrucișate sînt așezate pe două cuie în partea de sus a cadrului, pentru ca țesătorul să poată menține totdeauna firele în aceeași ordine. Cînd urzitul s-a isprăvit, se leagă jos firele încrucișate și fiecare bătaie se execută cu multă grijă, ca să nu se încurce itele, apoi se fac la ultima bătaie *semne* cu o soluție de sulfat de cupru, pentru ca țesătorul să predea aceeași cantitate. În sfîrșit, se scoate totul și se strînge în formă de scul mare, care se numește *urzeală*.

Miercuri, 17

Am pornit la drum cu mult înaintea zorilor și ne-am bucurat de o lună minunată, care mai zăbovea pe cer. Zorii ce mijeau, apoi soarele ce se înălța ne-au dezvăluit un ținut mai populat și mai bine cultivat. Acolo sus, ca să trecem piraiele, nu găseam ca să pășim decît bolovani sau, cîteodată, vreo punte îngustă avînd numai într-o parte o bară de sprijin ; aici se aflau poduri de piatră, peste ape din ce în ce mai late. Încetul cu încetul, frumusețea ordonată se îmbina tot mai mult cu sălbăticia, umplînd de bucurie sufletele drumeților.

Din cealaltă parte a muntelui, din altă vale, se apropie de noi un bărbat zvelt, cu plete negre și cîrlionțate, care strigă de departe, ca unul ce are ochi buni și glas puternic : Ziua bună, cumetre Stringe-ață ! Acesta îl așteptă să se mai apropie, apoi strigă și el cu mirare : Mulțumim dumitale, cumetre Drege-toate ! De unde vii ? Ce întîlnire neașteptată ! Pășind spre noi, omul îi răspunde : De două luni tot bat munții dimprejur ca să le dreg oamenilor uneltele, să le tocmesc războaiele, ca să mai poată lucra iarăși o bucată de vreme.

Atunci colectorul se întoarce spre mine : Deoarece, dumneata, domnișorule, vădești atîta dragoste și plăcere față de munca noastră și te interesezi atîta de ea, omul ăsta pică tocmai la timp, așa cum ți-am dorit eu zilele astea, în sinea mea. Te va lămuri mai bine decît fetele, cu toată bunăvoința lor ; e mare meșter în meseria lui și se pricepe la toate cîte țin de torcătorie, țesătorie și celelalte asemănătoare, explicînd, întocmind, întreținînd și dregînd orice lucru de care e nevoie, ori îl dorește cineva.

Am stat de vorbă cu el și am găsit că-i un om foarte isteț, chiar instruit într-un anume sens, cunoscîndu-și meseria perfect, așa că am repetat cu dînsul ceea ce învățasem pînă atunci, rugîndu-l să-mi limpezească unele îndoieli ; i-am spus ce aflasem în ajun în legătură cu principiile țesutului. Atunci el a exclamat cu bucurie : Văd că am ajuns tocmai la timp ca să dau unui domn atît de respectabil și de cumsecade toate lămuririle despre cea mai veche și mai nobilă artă care, de fapt, l-a făcut pe om să se deosebească de dobitoace. Astăzi vom ajunge la niște oameni de treabă și pricepuți și, uite, să nu-mi mai spui meșter Drege-toate dacă n-ai să pricepi îndată meșteșugul ăsta tot așa de bine ca și mine.

I-am mulțumit din toată inima și am urmat să vorbim despre tot felul de lucruri ; după cîteva popasuri și după ce am gustat ceva, am ajuns la un grup de case, așezate,

ce-i drept, și ele, care mai sus, care mai jos, însă cu mult mai bine construite. Omul nostru ne-a îndreptat la cea mai arătoasă dintre acestea. A intrat întâi collectorul de fire cu sfințu' Christoph și cu mine, așa cum ne înțelesesem și abia pe urmă, după primele saluturi și câteva glume, a urmat și meșterul, stîrnind, vădit, mare bucurie tuturor. Tatăl, mama, fetele și copiii s-au adunat în jurul lui ; o fată frumoasă, care stătea la război, rămase în aer cu suveica pe care tocmai voia s-o treacă prin urzeală ; se opri din lucru, se ridică și ea, încet și sfioasă, și veni să-i întindă mîna. Cei doi, cumătrul Strînge-ată și meșterul Drege-toate, își reluară, glumind și istorisind, vechiul lor drept de prieteni ai casei ; după ce au petrecut așa o bucată de vreme, vrednicul meșter s-a întors spre mine spunîndu-mi : Dragă domnule, cu toată bucuria pricinuită de revederea prietenilor noștri, nu se cade să vă dăm uitării ; cu ei mai pot flecări zile întregi, dar dumneavoastră trebuie să plecați mîine ; de aceea eu zic să vă arătăm tainele meșteșugului nostru. Scrobitul și răsucitul le cunoașteți, să vă arătăm și restul ; fetele au să fie bune să m-ajute. Văd că la războiul ăsta tocmai se înfășura urzeala. De treaba asta se apucase fata mai mică, de care ne-am apropiat. Cea mare se așeză din nou la războiul ei și-și relua tăcută și zîmbitoare lucrul, în ritm vioi.

M-am uitat cu băgare de seamă la înfășurare. Aceasta se face trecînd rînd pe rînd firele urzelii, în ordine, printre dinții unui *pieptene* mare, de lățimea sulului, pe care trebuie să se înfășoare ; sulul e prevăzut cu o creștătură pe care se sprijină un bețișor rotund, trecut prin capătul urzelii. Un băiețel sau o fetiță stă sub război și ține urzeala bine întinsă, în timp ce țesătoarea învîrte repede sulul cu ajutorul unei pîrghii, băgînd mereu de seamă ca toate firele să vină în ordine. Cînd înfășurarea s-a terminat se trec prin *risp vergelele*, adică un bețișor rotund și alte două plate, ca să se țină tare ; apoi începe legatul.

De la țesutul dinainte, mai rămăsese pe cel de-al doilea sul cam un sfert de cot de pînă, cu fire lungi cam de trei sferturi de cot ; de ele, țesătoarea a legat cu grijă, unul după altul, firele noii urzeli și, cînd a isprăvit, le-a tras pe toate deodată, așa fel ca firele noi să ajungă pînă la sulul gol din față. Se înnoadă firele rupte, băteala e depănată pe țevi mici ca să intre în suveică și se trece la ultima pregătire înainte de țesut, anume netezitul.

Pe toată lungimea războiului, se umezește bine urzeala cu niște perii mulate mereu într-un clei subțire preparat din piele de mînuși ; apoi se trag îndărăt vergelele care țineau urzeala, așezînd cu grijă toate firele la locul lor, și se face vînt deasupra cu o pană de gîscă legată de-un băț, pînă ce se usucă ; acum se poate începe țesutul și merge înainte pînă ce e nevoie iarăși de netezit.

Netezitul și vînturatul e lăsat de obicei pe seama copiilor atrași de meseria țesutului ; dar în seri de iarnă, dacă n-au altă treabă, vreun frate sau vreun drăguț al țesătoarei îi face acest serviciu, sau măcar îi deapănă băteala pe țevile mici pentru suveică.

Muselina fină e țesută umedă ; asta înseamnă că firul bătelii e vîrît în apă cleioasă, depănat încă ud pe bobine și imediat lucrat ; prin aceasta țesătura iese mai netedă și arată mai strălucitoare.

Joi, 18

Găsesc că aceste mici ateliere de țesătorie au în ele ceva activ, plin de viață, intim și pașnic. Mai multe războaie erau în mișcare ; alături sfîrșiau roțile de tors și vîrtelnitele, iar lîngă sobă bătrînii stăteau la taifas cu vecinii sau cunoscuții veniți în vizită. Din cînd în cînd se auzeau și cîntece, de cele mai multe ori psalmi pe patru voci al lui Ambrosius Lobwasser¹, mai rareori cîntece lumești ; apoi

¹ Ambrosius Lebwasser a adaptat în 1573 pentru psalmii săi versificați melodile religioase ale francezului Goudinel.

mai răsuna și risul voios al vreunei fere, cînd vărul Jacot spunea cîte o glumă cu haz.

O țesătoare îndemînică și, în același timp, harnică, poate să facă într-o săptămînă, dacă i se dă ajutor, o bucată de muselină obișnuită de 32 de coți ; dar asta e rar și, dacă mai punem la socoteală și treburile casnice, asemenea muncă cere 14 zile.

Frumusețea țesutului depinde de mersul regulat al războiului, de bătaia regulată a spatei, ca și de faptul dacă urzeala e umedă sau uscată. La acestea mai contribuie și *păsuirea* puternică, dar egală a urzelii ; de aceea, femeia care țese stambă mai fină atîrnă un pietroi greu de cuiul sulului din față. Dacă țesătura e întinsă foarte tare în timpul lucrului, la 64 de coți ea sporește cam cu un cot și jumătate, iar la 32 de coți, cam cu trei sferturi de cot. Această diferență se plătește țesătoarei în plus sau în rămîne ca să-și facă din ea basmale, șorțuri și altele.

În noaptea cu lună, care răspîndea o lumină clară și dulce cum numai la munte se poate vedea, toți ai casei împreună cu oaspeții stăteau în fața ușii vorbind cu însuflețire ; numai Lenardo era cufundat în gînduri. Chiar în toiul activității, pe cînd se interesa de aspectele diferite ale acestui meșteșug, și-a reamintit de scrisoarea pe care Wilhelm i-o scrisese că să-l liniștească. Cuvintele pe care le citise și le recitise, rîndurile pe care le privise de atîtea ori, îi apăruseră iar înaintea ochilor. Și așa cum o melodie îndrăgită răsună pe neașteptate în auz, tot astfel în adîncul sufletului său revenea acea comunicare delicată :

O gospodărie întemeiată pe evlavie, însuflețită și întreținută cu sîrguință și ordine ; nici prea mică, nici prea mare, iar îndatoririle sînt pe măsura capacităților și a puterilor. În jurul ei se grupează meșteșugari, în accepția originară cea mai pură a cuvîntului ; aici se vedește o activitate limitată dar influentă, prevăzătoare, modestă, inocentă și harnică.

Dar acum amintirea mai mult îl ațîța decît îl liniștea pe Lenardo. Descrierea aceasta generală și laconică se potrivește cu tot ceea ce mă înconjură aici, își spunea el. Nu-i și aici pace, evlavie, activitate neîntreruptă ? Nu văd însă lîmpede o influență la distanță. Poate că Nahodina însuflețește un cerc asemănător acestuia, dar unul mai larg, mai bun ; poate că-i mulțumită, ca și oamenii aceștia de aici, poate că-i și mai mulțumită decît ei și privește în jur cu mai multă seninătate și siguranță.

Apoi atenția i-a fost atrasă de convorbirea celorlalți, devenită mai însuflețită și mai zgomotoasă : ascultînd despre ce era vorba, îi apăru clar în minte o idee care îl urmărea de mai multe ceasuri. Nu s-ar putea oare ca omul acesta, care bate drumurile, reparînd cu îndemnare unelte și războaie de țesut, să devină cel mai folositor membru al asociației noastre ? Cumpănea în gînd toate calitățile pe care le remarcase la acest lucrător priceput. Îndreptă discuția pe acest făgaș, întrebînd, oarecum în glumă, dar într-un fel cu atît mai firesc, dacă meșterul n-ar vrea să intre într-o asociație importantă și să emigreze peste ocean.

Omul mărturisi pe același ton glumeț că nici nu se gîndește, că-i merge bine aici și așteaptă să-i meargă și mai bine, că-i născut în ținutul acela și s-a obișnuit cu el, că toată lumea îl cunoaște și pretutindeni e primit cu încredere. De altfel, în văile acelea nu bîntuie dorul de emigrare, oamenii nu se tem de nici un necaz, iar muntele, dacă te-a prins o dată, te ține bine.

Tocmai de aceea mă mir, spuse collectorul de fire, de zvonul că doamna Suzana se mărită cu asociatul ei, își vinde proprietățile și pleacă peste ocean cu bănuți frumoși. Întrebînd, Lenardo află că e vorba de o văduvă tînără, care făcea comerț cu produsele de pe munte în condiții foarte bune, lucru de care se va putea convinge și el singur a doua zi, căci după cum era hotărît, trebuia să ajungă la ea dis-de-dimineată. Am auzit pomenindu-se

de multe ori de doamna Suzana, zise Lenardo ; se spune că dă viață văii acestăia și face mult bine, dar pînă acum n-am avut prilej să întreb mai pe indelete despre dînsa.

Să mergem mai bine la culcate, spuse colectorul de fire, ca să folosim din zori ziua de mîine care arată să fie senină.

Manuscrisul se termina aici și cînd Wilhelm ceru urmarea, află că în momentul acela nu mai era în mîinile prietenilor lui. I s-a spus că fusese trimis Makariei care, cu înțelepciunea și dragostea ei, trebuia să aplaneze unele încurcături ce erau menționate acolo și să rezolve niște complicații grave. Prietenul nostru trebui să se resemneze și să aștepte seara, cînd avea să se distreze cu discuții vesele, în tovărășie plăcută.

CAPITOLUL AL ȘASELEA

Seara, pe cînd prietenii stăteau sub o boltă de viță de unde priveleştea se întindea de jur împrejur pînă departe, apăru în prag un personaj cu o statură impozantă ; Wilhelm recunoscă imediat pe bărbierul din dimineața aceea. La înclinarea lui adîncă și mută, Lenardo răspunse : Ca totdeauna, vii la timp potrivit ; cred că n-ai să refuzi să ne distrezi cu talentele dumitale. Apoi, întorcîndu-se spre Wilhelm, continuă : Am să-ți povestesc cîte ceva despre asociația noastră, în care mă pot lăuda că sînt elementul de coeziune. Astfel, nimeni nu intră în cercul nostru decît dacă dovedește că are un talent cu care poate fi de folos sau procura o plăcere oricărei societăți. Omul acesta este un chirurg îndrăzneț care, în cazuri grele, cînd se cere hotărîre și forță fizică, stă cu vrednicie alături de maestrul

său. Cît privește arta bărbieritului, poți să-i dai dumneata însuși un brevet. De aceea, pentru noi el e tot atît de necesar, pe cît de binevenit. Dar, deoarece profesiunea aceasta e întovărășită de obicei de o flecăreală nesfîrșită și obositoare, el și-a impus pentru propria-i educație o condiție ; e știut că oricine vrea să trăiască printre noi trebuie să suporte o limitare într-un anumit domeniu, deși în celelalte i se dă cea mai deplină libertate. Deci, el și-a interzis să vorbească atît timp cît n-are de exprimat decît ceva obișnuit sau lipsit de importanță. De aici însă s-a dezvoltat în el un alt talent oratoric, care urmărește intenționat un efect estetic și pedagogic, vreau să spun darul de povestitor.

Viața lui e plină de peripeții ciudate, pe care altădată le risipea pălăvrăgind cînd era timpul mai nepotrivit ; acum, însă, fiind obligat să tacă, el și le repetă în gînd și le pune în ordine. La aceasta se adaugă și imaginația, care împrumută viață și mișcare faptelor întîmplătoare. E meșter iscusit în a spune basme pline de adevăr și istorii fantastice, cu care ne prilejuiește ceasuri pline de încîntare, atunci cînd îi dezleg limba, cum fac acum. Totodată vreau să-l laud, că de cînd îl cunosc nu s-a repetat niciodată. Nădăjduiesc că și de data asta, de dragul și în cinstea scumpului nostru prieten, va fi la înălțime.

Chipul lui Manta-roșie se luminează de o voce bună plină de duh. Fără a mai zăbovi își începu povestirea.

NOUA MELUSINĂ ¹

Preaonoraților domni, deoarece știu că nu vă plac discursurile preliminare și introducerile, vreau să vă asigur fără multe vorbe că de data aceasta nădăjduiesc s-o scot bine la capăt. Pînă acum am povestit destul de multe is-

¹ Zină din legendele și romanele cavalierești franceze, preluată de romanele și cărțile populare germane.

torii adevărate, spre marea și deplina mulțumire a tuturor ; dar azi trebuie să spun că am de istorisit una care depășește cu mult pe cele de pînă acum și care, deși sînt ani de cînd mi s-a întîmplat, mă tulbură încă de cîte ori îmi amintesc de ea, ba chiar mă face aproape să nădăjduiesc într-un alt deznodămînt. Cu greu s-ar putea găsi o poveste asemănătoare.

Înainte de toate trebuie să vă mărturisesc că nu mi-am întocmit totdeauna viața așa fel ca să fiu sigur de viitor, sau măcar de ziua de mîine. În tinerețe n-am știut de loc să mă chivernisesc și m-am aflat adesea în felurite încurcături. Într-o zi am hotărît să întreprind o călătorie, ce trebuia să-mi aducă un bun cîștig ; dar îmi croisem un plan prea mareț, așa că după ce am pornit în caleașcă și am continuat cu diligența o bucată de vreme, pînă la urmă, m-am văzut silit să-mi sfîrșesc drumul mergînd pe jos.

Cum eram un băiat vesel, îmi făcusem obiceiul ca, de îndată ce ajungem la un han, s-o caut pe hangiță sau pe bucătăreasă și să le cîștig bunăvoința cu lingușiri ; în felul acesta, izbuteam de cele mai multe ori să cheltuiesc mai puțin.

Într-o seară, ajungînd la hanul poștei dintr-un mic orașel, tocmai mă pregăteam să-mi încerc norocul precum v-am spus ; deodată se oprește drept în spatele meu o trăsură frumoasă cu două locuri, trasă de patru cai ; mă întorc și văd în ea o doamnă singură, fără cameristă, fără servitor. Mă reped îndată să-i deschid portiera și s-o întreb dacă pot să-i fiu de folos cu ceva. Cînd a coborît din trăsură, am văzut că avea o statură frumoasă, dar fața ei plăcută, dacă o priveai cu luare-aminte, arăta o urmă ușoară de tristețe. Am întreat-o din nou dacă-i pot fi cumva de folos. O, da ! zise dînsa, dacă ai vrea să iei cu grijă caseta asta din trăsură și s-o duci sus ; dar te rog

foarte mult s-o ții foarte drept și să n-o clătini sau s-o zgîlții cumva. Am luat caseta cu multă băgare de seamă ; ea a închis portiera și, după ce am urcat amîndoi scările, a spus slugilor că voia să mîie peste noapte acolo.

Ne aflam singuri în cameră ; doamna m-a rugat să așez caseta pe o masă rezemată de perete și, cînd am observat după unele mișcări că ar dori să rămînă singură, mi-am luat rămas bun, sărutîndu-i mîna respectuos, dar înfocat.

Comandă, te rog, cina pentru noi doi, îmi spuse ea atunci. Vă puteți ușor închipui cu cîtă plăcere i-am îndeplinit porunca ; acum, în înfumurarea mea, abia de mă mai uitam peste umăr la hangîță și la slugi. Așteptam cu nerăbdare clipa ce trebuia să mă readucă în preajma ei. Cînd masa a fost servită, ne-am așezat unul în fața celui-lalt ; de multă vreme nu mai avusesem parte de o mîncare atît de bună și de o priveliște atît de încîntătoare ; ba mi se părea că necunoscuta, cu fiecare clipă, se făcea tot mai frumoasă.

Conversația ei era plăcută, dar evita tot ce avea legătură cu simpatia sau dragostea. După masă am șovăit, căutînd tot felul de șiretlicuri cu ajutorul cărora să mă apropiu de ea, în zadar însă ; mă ținea la distanță cu un fel de demnitate care-mi impunea și, împotriva dorinței mele, a trebuit să mă despart de dînsa destul de devreme.

După o noapte de nesomn și visuri neliniștite, m-am sculat dis-de-diminează și m-am interesat dacă a dat ordin să fie înhămați caii ; mi s-a răspuns că nu. M-am dus atunci în grădină și, văzînd-o că stă îmbrăcată la fereastră, am zburat sus la ea. Cînd mi-a ieșit înainte, atît de frumoasă, mai frumoasă ca în ajun, s-a trezit deodată în mine dorința, șiretenia și îndrăzneala ; m-am repezit spre ea și am cuprins-o în brațe strigînd : Ființă angelică, irezistibilă, iartă-mă, dar nu mă pot împotrivi ! Ea s-a desprins din brațele mele cu o îndeminare de necrezut și n-am putut s-o sărut măcar o dată pe obraz

Stăpînește-ți asemenea izbucniri de patimă subită, îmi spuse, dacă nu vrei să pierzi în chip ușuratic, o fericire care-ți stă foarte aproape, dar pe care n-o vei putea dobindi decît după ce vei trece prin unele încercări.

Cere-mi ce vrei, îngere ! am strigat, dar nu mă împinge la disparare.

Ea replică zîmbind : Dacă vrei să intri în slujba mea, atunci ascultă care sînt condițiile. Am venit aici ca să-mi vizitez o prietenă la care am de gînd să rămîn cîteva zile ; doresc însă ca în vremea aceasta trăsura mea și caseta să fie duse mai departe. Vrei să iei asta asupra dumitale ? Nu ai nimic de făcut decît să așezi cu grijă caseta în trăsura și tot așa s-o scoți cu grijă ; în trăsura, să stai alături de ea și să fii mereu cu băgare de seamă. Cînd ajungi la un han, s-o așezi pe o masă, într-o cameră separată, în care nu trebuie să locuiești, nici să dormi. Vei încuia de fiecare dată camera cu cheia asta, care încuie și deșcuie orice broască și are însușirea că nimeni altul nu-i în stare să deschidă ușa ce-a fost încuiată cu ea.

Am privit-o cuprîns de o simțire ciudată și i-am făgăduit să fac orice, dacă puteam spera că o voi revedea curînd și dacă voia să-mi pecetluiască această speranță cu un sărut. Ea mi-a îndeplinit dorința și din acea clipă i-am devenit rob. Acum dă ordin să înhame, îmi zise ea. Am discutat despre drumul pe care trebuia să merg și despre locurile unde trebuia să mă opresc și s-o aștept. La sfîrșit, mi-a pus o pungă cu galbeni în mînă, iar eu mi-am pus buzele pe mîinile ei. Părea foarte mișcată la despărțire, cît despre mine nu mai știam nici ce fac, nici ce-ar trebui să fac.

După ce-am dat poruncile cuvenite în ce privește trăsura, m-am întors și am găsit odaia închisă. Am încercat îndată cheia miraculoasă care și-a trecut perfect proba. Ușa s-a deschis, dar înăuntru nu mai era nimeni ; numai caseta se afla pe masă, acolo unde o așezasem eu.

Trăsura a tras la scară ; am coborît cu grijă caseta și am pus-o lângă mine. Hangița m-a întrebat : Dar doamna unde-i ? Un copil i-a răspuns : A plecat în oraș. Mi-am luat rămas bun și am pcrnit în triumf, eu, care cu o seară înainte ajunsesem acolo cu ghetete prăfuite. Vă puteți ușor închipui că n-aveam altă îndeletnicire decît să mă gîndesc în fel și chip la această întîmplare, să-mi număr banii, să fac tot felul de presupuneri și să mă uit din cînd în cînd la casetă. Am ținut drumul drept înainte, am trecut de cîteva stații de poștă, fără să cobor, și nu m-am oprit decît cînd am ajuns într-un oraș mai important, pe care mi-l numise dînsa. I-am îndeplinit toate poruncile cu grijă ; am așezat într-o cameră deosebită caseta, cu cîteva lumînări neaprinse alături, tot după cum hotărîse stăpîna, și am închis ușa cu cheia. Apoi m-am instalat în camera mea, avînd grijă să-mi fie și mie bine.

Mi-am petrecut o bucată de vreme gîndindu-mă la frumoasa doamnă, însă curînd am început să mă plictisesc. Nu eram obișnuit să trăiesc fără tovarășe ; însă așa ceva am găsit ușor și după placul meu, pe la birturi și în localuri publice. Dar cu acest prilej au început să se topească banii și au dispărut chiar cu totul din pungă într-o seară cînd, imprudent, m-am lăsat tîrît la un joc pătimaș de cărți. M-am întors în cameră scos din fire. Lipsit de bani, așteptîndu-mă la o notă de plată foarte pipărată, datorită înfățișării mele de om bogat, neștiind dacă și cînd se va arăta iar frumoasa mea, mă găseam în cea mai cumplită încurcătură. Oftam îndoit după dînsa, încredințat că nu voi mai putea trăi fără ea și fără banii ei.

După cina care nu-mi plăcuse deloc, pentru că de data asta fusesem silit să mănînc singur, am început să mă învîrtesc tulburat prin cameră, să vorbesc cu mine însumi, să-mi fac muștrări ; mă trînteam la pămînt, îmi smulgeam părul, într-un cuvînt m-am purtat într-un fel cu totul nestăpînit. Deodată aud în camera încuiată de alături o mișcare ușoară și, îndată după aceea, niște bătăi în ușa ză-

vorită. Mă silesc să-mi vin în fire, iau iute cheia, dar canaturile se deschid de la sine și la pilpiirea celor două luminări aprinse o văd pe frumoasa mea ieșindu-mi înainte. Mă arunc la picioarele ei, îi sărut veșmintul, mâinile, ea mă ridică de jos, eu nu îndrăznesc s-o îmbrățișez, nici măcar s-o privesc ; totuși îi mărturisesc sincer și rușinat greșeala în care-am căzut. — Poți fi iertat, zise ea, numai că, din păcate, cu asta ai amînat fericirea dumatăle și a mea. Iar trebuie să pornești în lume o bucată de vreme, pînă să ne putem revedea. Iată ai aici iarăși niște aur care îți va ajunge dacă vei fi mai chibzuit. Dacă de data asta vinul și jocul de noroc te-au dus la asemenea necaz, de acum înainte să te păzești de vin și de femei ; să nădăduim că ne vom revedea curînd.

S-a întors repede în cameră și canaturile s-au închis ; am bătut la ușă, m-am rugat, dar n-am mai auzit nimic. Cînd, în dimineața următoare, am cerut socoteala, chelnerul mi-a spus zîbind : Acum știm și noi de ce vă încuiați ușile atît de iscusit și misterios, că nu le putem deschide cu nici un șperaclu. Bănuiam că aveți bănet și lucruri de preț, dar am văzut comoara zburînd pe scară și ni s-a părut că merită într-adevăr să fie bine păzită.

N-am răspuns nimic, i-am achitat nota și, luîndu-mi caseta m-am urcat în trăsură. Am pornit iar în lume, hotărît ca pe viitor să țin seama de sfaturile misterioasei mele prietene. Totuși cum am ajuns iarăși într-un oraș mare, am și făcut cunoștință cu niște femei foarte simpatice, de care n-am putut scăpa cu nici un chip. Se părea că voiau să mă pună la plată grea pentru amabilitățile lor căci, deși mă țineau mereu la distanță, mă duceau dintr-o cheltuială în alta și deoarece căutam să le fac plăcere, nu m-am mai gîndit nici de data asta la bani, ci plăteam și risipeam mai departe, așa cum mi se mai întîmplase. Cît de mare mi-a fost însă uimirea și satisfacția, cînd am observat, după cîteva săptămîni, că punga nu numai că nu scăzuse, dar era tot atît de rotofeie și bucsită ca la în-

ceput. Am vrut să mă încredințez de această însușire frumoasă, așa că m-am apucat iar s-o duc într-o petrecere cu societatea mea, ca și înainte. N-au lipsit călătorii la țară, plimbări pe apă, dansuri, cîntece și alte distracții. Nu era însă nevoie de prea mare atenție, ca să-mi dau seama că punga se micșora cu adevărat, ca și cum prin numărătoarea mea nesăbuită am păgubit-o de însușirea ei miraculoasă. Dar viața mea de petreceri mergea înainte ; nu mă mai puteam opri și curînd am dat de fundul pungii. Îmi blestemam starea în care ajunseseam, îmi ocăram prietena care mă împinsese astfel în ispită, o țineam de rău că nu se mai arată, îmi spuneam, în necazul meu, că eram eliberat de orice obligație față de ea ; așa că m-am hotărît să deschid caseta, să văd dacă nu găsesc acolo ceva care să mă scoată din încurcătură. Căci, deși nu era atît de grea ca să conțină bani, putea să fie în ea giuvaere și mi-ar fi fost și acestea de mare folos. Eram pe cale să-mi îndeplinesc planul, totuși am amînat pînă la vremea nopții, ca să nu fiu stingherit și m-am grăbit să mă duc la un banchet, unde tocmai fusesem poftit. Acolo lucrurile mergeau iarăși grozav, erau cu toții foarte aprinși de vin și de fanfare, dar la desert am avut o surpriză neplăcută : fostul prieten al iubitei mele a intrat pe neașteptate, sosind dintr-o călătorie și s-a așezat alături de ea, încercînd fără multă vorbă să-și valorifice vechile drepturi. De aici s-a iscat supărare, ceartă și bătaie. Am scos armele din teacă și am fost adus acasă cu mai multe răni, pe jumătate mort.

Chirurgul m-a pansat și m-a părăsit ; era noaptea tîrziu ; îngrijitorul meu dormea ; ușa camerei alăturate s-a deschis, prietena mea misterioasă a pășit înăuntru și s-a așezat lingă patul meu. M-a întrebat cum mă simt ; nu i-am răspuns nimic, căci eram sleit de puteri și supărat. Ea a continuat să-mi vorbească afectuos și mi-a frecat tîmplele cu un balsam, după care m-am simțit deodată înzdrăvenit, atît de înzdrăvenit ca să mă pot înfuria și s-o cert. Cu violență am aruncat toată vina nefericirii mele

asupra ei, asupra patimii ce mi-a insuflat, asupra aparițiilor și disparițiilor sale, asupra plictiselii, a dorului care mă măcina. Mă înfierbîntam din ce în ce mai mult, ca și cum aș fi fost cuprins de febră, și la urmă i-am jurat că dacă nu vrea să fie a mea, să-mi aparțină și să se unească cu mine, atunci nu mai vreau să trăiesc ; i-am cerut un răspuns limpede. Deoarece ea șovăia și întîrzia să se explice, mi-am ieșit din fire, am smuls bandajele de pe răni, cu intenția hotărîtă de a-mi pierde tot sîngele. Dar ce uimit am fost cînd mi-am văzut toate rănilor vindecate, trupul neatins și strălucitor de sănătate, iar pe ea în brațele mele.

Eram perechea cea mai fericită din lume. Ne ceream tertare unul altuia fără să știm nici noi bine de ce. Mi-a făgăduit apoi că va călători mai departe cu mine ; curînd stăteam unul lîngă altul în trăsura, cu caseta pe bancheta din fața noastră. Nu-i pomenisem niciodată de ea ; nici acum nu-mi trecea prin gînd să-i vorbesc, deși caseta se afla în fața ochilor noștri și, printr-un fel de înțelegere tacită, îi purtam fiecare de grijă, după cum era nevoie ; numai că tot eu o scoteam și o așezam iar în trăsura și mă ocupam de încuiatul ușilor, ca și înainte.

Atît timp cît s-a mai găsit ceva în pungă, am continuat să plătesc eu ; dar cînd banii au început să fie pe sfîrșite, i-am atras luarea-aminte. La asta e ușor de găsit leac zise ea, arătîndu-mi sus, de o parte și de alta a trăsurii două buzunărașe, pe care le văzusem de mult, dar nu le folosisem. Le-a desfăcut și a scos din unul cîteva monede de aur și din celălalt cîteva monede de argint, arătîndu-mi astfel că putem să cheltuim mai departe după plac.

Așa am călătorit din oraș în oraș, din ținut în ținut, plini de voie bună și cînd eram numai noi, și cînd eram cu alții. Nu mi-a trecut prin minte că ar putea iar să mă lase singur, cu atît mai mult cu cît observasem, de o bucată de vreme, că aștepta un copil, fapt care ne sporea bucuria și dragostea. Dar, din nefericire, într-o dimineață n-am mai găsit-o, și cum mi-era urît să rămîn pe loc fără ea, am

pornit iar la drum cu caseta ; am pus la încercare puterea celor două buzunărașe și m-am bucurat că și-o păstraseră neștirbită.

Călătoria se desfășura fără nici un necaz ; dar dacă pînă atunci nu mă gîndisem prea mult la aventura mea, așteptînd ca această miraculoasă întimplare să se termine într-un fel firesc, totuși s-a ivit ceva, un fapt care m-a umplut de uimire, îngrijorare, ba chiar de spaimă. Deoarece nu puteam sta într-un loc și eram deprins să călătoresc ziua și noaptea, adesea mergeam pe întuneric și dacă se întîmpla să mi se stingă felinarele, rămîneam uneori cufundat în beznă. Într-o asemenea noapte întunecoasă am adormit și, cînd m-am deșteptat, am văzut o licărire de lumină pe acoperișul trăsुरii. Privind cu luare-aminte, mi-am dat seama că ieșea din caseta care părea a avea o crăpătură, pricinuită, probabil, de vremea caldă și uscată a începutului de vară. M-am gîndit iarăși la giuvaeruri și presupunînd că în casetă se afla un rubin, am vrut să mă încredințez de acest lucru. M-am sucit și m-am răsucit cît am putut și am izbutit să mă uit cu un ochi prin crăpătură. Dar cît de mare mi-a fost uimirea cînd am văzut o cameră bine luminată cu luminări, mobilată cu mult gust, ba chiar luxos ; parcă priveam în sala unui palat, prin lucarna unei bolți ! Ce e drept, nu puteam vedea decît o parte a încăperii, dar asta mă ajuta să-mi închipui și restul. Se părea că arde un foc într-un cămin, lîngă care se afla un fotoliu. Mi-am ținut răsufierea și am continuat să privesc. Din partea cealaltă a sălii a apărut o doamnă cu o carte în mîini și am recunoscut-o îndată pe soția mea, deși chipul îi era redus la cele mai mici proporții. Frumoasa se așeză în fotoliul de lîngă cămin ca să citească și clăti tăciunii mai bine, cu cel mai nostim vătrai din lume ; cu acest prilej am observat limpede că acea ființă minusculă și adorabilă aștepta de asemenea un copil. Cîrînd am fost obligat să-mi schimb întrucîtva poziția incomodă în care mă aflu, dar cînd am vrut să mă uit din

și priveam într-o beznă pustie.

nou și să mă conving că n-a fost un vis, lumina dispăruse

E lesne de înțeles cit de uimit și de speriat am fost. Mi-am făcut fel de fel de gânduri despre această descoperire și de fapt nu știam ce să cred. Apoi am adormit și, când m-am trezit, mi-am închipuit că visasem numai; totuși parcă mă simțeam ceva mai înstrăinat față de iubita mea și, purtînd caseta cu mai multă grijă decît oricînd, nu știam dacă trebuie să doresc sau să mă tem de reapariția ei în mărime naturală.

După cîtva timp, într-o seară, ea s-a întors într-adevăr, îmbrăcată în alb și, deoarece în cameră tocmai începuse să se întunece, mi s-a părut mai înaltă ca de obicei ; atunci mi-am adus aminte că, după cum auzisem, toți cei din neamul ondinelor și spiridușilor își sporesc simțitor înălțimea la căderea nopții. A zburat ca de obicei în brațele mele, dar n-o puteam strînge cu bucurie sinceră la piept căci eram tulburat.

Iubitul meu, exclamă ea, simt prea bine, după felul în care mă primești, ceea ce, din nefericire, am și aflat ! M-ai văzut în acest răstimp ; acum știi starea în care mă aflu în anumite epoci ; prin asta, fericirea ta și a mea e zdruncinată, ba e gata să fie nimicită cu desăvîrșire. Trebuie să te părăsesc și nu știu dacă te voi mai vedea cîndva.

Prezența ei, drăgălășia cu care-mi vorbea au șters de îndată aproape orice amintire a acelei înfățișări, care și pînă atunci îmi plutise în fața ochilor numai ca un vis. Am strîns-o în brațe cu patimă, încredințînd-o de dragostea mea și, asigurînd-o că nu sînt vinovat, i-am istorisit cum am descoperit totul din întîmplare, într-un cuvînt am făcut tot ce se putea, încît părea că s-a liniștit și acum încerca, la rîndul ei, să mă liniștească pe mine.

Gîndește-te, îmi spuse ea, dacă această descoperire n-a dăunat dragostei tale, dacă poți uita că mă aflu lîngă tine sub două înfățișări diferite, dacă micșorarea ființei mele nu-ți micșorează și dragostea față de mine.

Mă uitam la ea ; era mai frumoasă ca oricînd și-mi spuneam în sinea mea : E oare atît de mare nenorocire să ai o soție care, din cînd în cînd, se face pitică încît poți s-o duci într-o casetă ? N-ar fi cu mult mai rău dacă ar deveni uriașă și și-ar vîri bărbatul în cutie ? Îmi recăpătasesm veselia. Pentru nimic în lume n-aș fi lăsat-o să plece. — Inimioară scumpă, am exclamat eu, să rămînem așa cum am fost și pînă acum. Ar putea fi oare ceva mai minunat ? Fă cum vei găsi de cuviință, iar eu îți făgăduiesc să am și mai multă grijă de casetă. Cum ar putea să-mi lase o impresie neplăcută lucrul cel mai dragălaș ce l-am văzut în viața mea ? Ce fericiți ar fi amanții dacă ar putea avea asemenea miniaturi ! Și, la urma urmei, n-a fost decît o viziune, un fel de scamatorie. Tu mă pui la încercare și glumești cu mine, dar ai să vezi cum am să mă port

Lucrul e mai serios decît îți închipui, îmi spuse frumoasa mea ; totuși sînt foarte mulțumită că-l iei în ușor ; asta poate să aducă pentru amîndoi urmările cele mai fericite. Voi avea încredere în tine și, din parte-mi, voi face tot ce-i cu putință ; dar jură-mi că nu te vei gîndi niciodată cu neplăcere la această descoperire. Și mai adaug o rugămintă foarte stăruitoare : ferește-te mai mult ca oricînd să bei și să te înfurii.

I-am făgăduit ce-mi cerea ; eram gata să-i făgăduiesc orice ; dar ea singură a schimbat vorba și totul a reintrat pe făgașul de mai înainte. N-aveam de ce să schimbăm locul în care ne aflăm ; orașul era mare, societatea variată, iar anotimpul prilejuia multe petreceri la țară și în aer liber.

La toate aceste distracții, soția mea era foarte bine primită și căutată atît de bărbați, cît și de femei. Felul ei de a fi, plăcut și atrăgător, și un anumit aer maiestuos, o făceau iubită și respectată de toată lumea. În afară de asta, cînta și se acompania admirabil cu lăuta și toate petrece-

rile nocturne trebuiau să fie neapărat încununate de talentul ei.

Trebuie să mărturisesc însă că muzica nu m-a interesat niciodată, ba chiar avea asupra mea un efect neplăcut. Iubita mea, care-și dăduse îndată seama, n-a căutat niciodată să mă distreze în felul acesta, atunci când eram singuri; în schimb, părea că se despăgubește în societate, unde găsea admiratori cu duiumul.

Și, de ce să ascund? Ultima noastră convorbire, cu toată bunăvoința mea, n-a fost în stare să mă liniștească deplin; mai degrabă pot spune că mi-a schimbat felul de a simți, fără să fiu prea conștient de acest fapt. Dar, într-o seară, pe când ne aflam într-o societate numeroasă, nemulțumirea mea tănuită a izbucnit și de-aici mi s-au tras cele mai grozave necazuri.

Dacă mă gândesc acum bine, trebuie să recunosc că, de când cu descoperirea aceea nefericită, îmi iubeam mai puțin soția și devenisem și gelos, ceea ce, până atunci, nu-mi trecuse niciodată prin gând. În acea seară, pe când ne aflam la masă, așezați la oarecare depărtare unul în fața celuilalt, m-am simțit de minune între vecinele mele, două doamne care, de cîtva timp, mi se păreau fermecătoare. Printre vorbe glumețe și galante, vinul curgea din plin, pe când de cealaltă parte a mesei doi amatori de muzică îmi acaparaseră soția și-i îndemnau pe ceilalți să cînte, cîte unul singur, sau în cor. Asta m-a indispus; cei doi iubitori de muzică deveneau tot mai stăruitori; muzica mă enerva și când mi s-a cerut și mie să cînt o strofă solo, m-am infuriat de-a binelea, mi-am golit paharul și l-am trîntit pe masă, într-un fel foarte nedelicat.

Ce-i drept, datorită drăgălășeniei vecinelor mele, m-am potolit îndată; totuși, nu e bine când minia apucă să se stîrnească. Ea clocotea înainte pe ascuns, deși toate ar fi trebuit să mă dispună la veselie și îngăduință. Dimpotrivă, am devenit și mai arțăgos atunci când a fost adusă lăuta și soția mea începu să se acompanieze, spre admirația

tuturor celorlalți. Din nefericire s-a cerut liniște deplină ; deci nu mai puteam să flecăresc și muzica îmi călca pe nervi. Nu e de mirare că, pînă la urmă, o mică scînteie a aprins pălălaia.

Cîntăreața tocmai isprăvisese de cîntat un lied în aplauzele însuflețite ale celor de față și-mi aruncă o privire, trebuie s-o mărturisesc, foarte dragăstoasă. Din păcate, însă, privirea ei m-a lăsat nesimțitor. Văzînd că de-abia golisem un pahar de vin și acum îl umpleam din nou, mă amenință drăgălaș cu degetul. Bagă de seamă, e vin ! îmi spuse ea încet, ca s-o aud numai eu. — Apa-i pentru ondine ! i-am strigat eu. — Doamnelor, zise ea, adresîndu-se vecinilor mele, împodobiți-i paharul cu toate grațiile dumneavoastră ca să nu-l golească atît de des ! — Cred că n-ai să te lași dădăcit ! îmi șopti la ureche una din vecinele mele. — Ce tot vrea pitica de la mine ? am urlat eu, gesticulînd violent, din care pricină am răsturnat paharul. — Acum s-au răsturnat multe ! exclamă soția mea ; apoi făcu să sune coardele ca să abată atenția societății de la acest incident și s-o atragă asupra ei. Și a reușit, într-adevăr, cu atît mai mult cu cît s-a ridicat în picioare, ca și cum ar fi vrut să aibă o poziție mai comodă pentru cîntat, continuînd să preludeze.

Cînd am văzut cum se întinde vinul roșu de pe fața de masă, mi-am venit iar în fire. Îmi dădeam seama acum de marea greșală săvîrșită și eram distrus sufletește. Pentru înțîia oară, muzica îmi spunea ceva ; prima strofă pe care a cîntat-o era un prietenos rămas bun societății, care nu avea încă de gînd să se împrăstie. La strofa următoare, societatea parcă se topise, fiecare se simțea singur, izolat, nimeni nu se mai credea de față la petrecere. Dar ce să mai spun de a treia strofă ? Ea mi se adresa numai mie, era vocea iubirii rănite care-și lua rămas bun de la orgoliu și minie.

Am condus-o fără să scot o vorbă și neașteptînd nimic bun. Dar abia ajunserăm în camera noastră, și ea se arătă

foarte prietenoasă și plină de drăgălășenie, chiar glumeată, făcându-mă să mă simt cel mai fericit om din lume.

În dimineața următoare, i-am spus înseninat și plin de iubire : Ai cîntat adesea cînd te ruga o societate aleasă ; de pildă, ieri seara, cîntecul acela atît de mișcător de despărțire... Cîntă-mi acum numai pentru mine, un cîntec frumos și vesel, de bun sosit în ceasul acesta al dimineții ; să ne simțim ca atunci cînd ne-am întîlnit pentru înțîia oară.

Acest lucru nu mi-e cu putință, dragă prietene, îmi răspunse ea grav. Cîntecul de ieri seara era o aluzie la despărțirea noastră, care trebuie să aibă loc chiar acum și nu pot să-ți spun decît atîta : încălcarea făgăduinței și jurămîntului are pentru noi amîndoi cele mai rele urmări ; tu ai distrus în chip ușuratic o mare fericire și eu însămi trebuie să renunț la dorința mea cea mai scumpă.

Cînd am stăruit și am implorat-o să vorbească mai limpede, ea mi-a răspuns : Din nefericire pot să fac acest lucru, căci de-aici înainte nu voi mai rămîne cu tine. Află deci acum ceea ce aș fi dorit să-ți ascund cît mai multă vreme. Înfățișarea sub care m-ai văzut în casetă e într-adevăr aceea cu care m-am născut și-mi este naturală, căci eu sînt din spița regelui Eckwald ¹, puternicul suveran al piticilor, despre care istoria cea adevărată spune atîtea. Poporul nostru e tot atît de harnic și de activ ca și în vechime, și de aceea e ușor de cîrmuit. Să nu-ți închipui însă că piticii au rămas în urmă în ceea ce privește munca lor. Pe vremuri erau renumiți pentru săbiile care urmăreau dușmanul cînd erau aruncate asupra lui, pentru lanțurile misterioase și nevăzute, pentru scuturile de nepătruns și atîtea altele. Astăzi însă se ocupă mai ales cu obiecte de lux și de podoabă și, în domeniul acesta, întrec toate popoarele din lume. Ai fi uimit, dac-ai putea străbate atelierele și depozitele noastre. Toate ar fi bune, dacă n-ar

¹ Regele piticilor; Eckwald, ca și alte motive provin din cartea populară *Stegfried cel cornos*.

exista o împrejurare cu totul deosebită, care privește întreaga națiune, dar mai ales familia regală.

Deoarece a tăcut o clipă, i-am cerut amănunte asupra acelei taine misterioase ; ea a continuat să-mi explice :

Se știe că Dumnezeu, îndată ce a zidit lumea, când tot pământul era uscat și munții se ridicau puternici și măreți, se știe, zic, că Dumnezeu a creat, înainte de toate, neamul piticilor pentru a se găsi și ființe raționale, care să-i poată admira și proslăvi minunile în adâncul pământului, în peșteri și crăpături de stinci. Se știe mai departe că, după aceea, neamul nostru mărunțel s-a semetăt și a vrut să pună stăpânire pe întregul pământ, de aceea Dumnezeu i-a creat pe zmei, ca să-i împingă iar pe pitici în munții lor ; dar fiindcă zmeii s-au încuibat și ei în peșterile cele mari și în crăpăturile dintre stinci și au rămas să locuiască acolo, ba unii dintre ei vărsau foc pe nări și săvârșeau și alte pustiiri, neamul piticilor a ajuns în așa mare primejdie și necaz, că nu mai știa ce să facă și de aceea s-a întors umilit și rugător către Domnul Dumnezeu, implorându-l să nimicească neamul cel spurcat al zmeilor. Atunci, fiindcă în înțelepciunea sa, nu se putea hotărî să distrugă faptele făcute de el, iar pe altă parte i se rupea inima de jalea bieților pitici, Dumnezeu a creat pe uriași, care aveau menirea să se războiască cu zmeii și să-i stîrpească sau măcar să-i împrăzineze.

Dar apoi, când uriașii mai că isprăviseră cu zmeii, li s-a urcat și lor la cap înfumurarea și împăunarea, din care pricină au săvârșit o sumedenie de nelegiuiri, mai ales față de piticii atât de pașnici care, în deznădejdea lor, s-au îndreptat iar spre Domnul. Și atunci, Domnul, în atotputernicia sa, i-a creat pe cavaleri, ce trebuiau să lupte cu uriașii și cu zmeii și să trăiască în bună înțelegere cu piticii. Astfel zidirea lumii a fost terminată în această privință și de atunci s-au ținut laolaltă zmeii cu uriașii, iar cavalerii cu piticii. Din acestea poți vedea, dragă prietene, că noi

sîntem din neamul cel mai vechi pe lume, ceea ce ne face multă cinste, dar ne aduce și necazuri multe.

Deoarece însă nimic nu poate dăinui veșnic, ci dimpotrivă, tot ce-a fost odată mare devine mic și împruținat, așa și noi scădem de la facerea lumii încoace, iar mai mult decît toți ceilalți, familia noastră regală care, din pricina purității singelui ei, este cea dintîi supusă acestei fatalități. De aceea, cu mulți ani în urmă, înțelepții noștri s-au gîndit că singura scăpare este să fie trimisă din cînd în cînd pe pămînt o prințesă din casa regală, spre a se căsători cu un cavaler de vază, ca astfel seminția piticilor să fie înprospătată și salvată de la o decădere totală.

În timp ce iubita mea rostea aceste vorbe cu un ton plin de sinceritate, eu o priveam bănuitor, căci mi se părea că vrea să-și bată joc de mine. În ce privește obîrșia ei atît de simpatică, aici nu mai aveam nici o îndoială ; dar faptul că m-a ales tocmai pe mine în locul unui cavaler, mă făcea să fiu neîncrezător, deoarece mă cunoșteam prea bine și nu-mi puteam închipui că strămoșii mei au fost creați de-a dreptul de Dumnezeu.

Ascunzîndu-mi uimirea și îndoiala, am întrebat-o cu un ton prietenos : Dar, ia spune-mi, copilă dragă, cum ai ajuns la statura asta înaltă și maiestuoasă ? Căci cunosc prea puține femei, care să se poată măsura cu tine în ce privește frumusețea trupului. — Vei afla și asta, îmi răspunse iubita mea. De cînd e lumea, regii piticilor au avut principiul să se ferească, atît cît este cu putință, de orice pas neobișnuit, lucru pe care-l găsesc și eu foarte potrivit și firesc. Poate că ar mai fi trecut multă vreme pînă să fie trimisă iarăși o prințesă în lume, dacă frățiorul meu, mezinul, n-ar fi fost într-atît de mic, încît doicele l-au pierdut printre scutece și nu se mai știe ce s-a ales de el. Datorită acestei întîmplări nemaipomenite în analele regatului nostru, înțelepții s-au adunat la sfat și pînă la urmă au hotărît să fiu trimisă în căutarea unui soț.

Au hotărît ! am exclamat eu ; ușor de zis ! Poți hotărî și decide cît vrei ! Dar cum de-au izbutit înțelepții voștri să dea unei pitice o înfățișare de zeiță ?

Și asta a fost prevăzut de strămoșii noștri, răspunse ea, În vistieria regală se găsește un inel de aur, fără seamăn de mare. Vorbesc despre el așa cum mi-a apărut atunci cînd, în copilărie, mi-a fost arătat acolo unde se afla, căci e același care-l poart acum pe deget. Iată cum s-a procedat : într-o zi mi s-a spus despre toate cîte mă așteaptă și am învățat ce trebuie să fac și ce nu se cade să fac.

S-a construit un palat măreț, după modelul reședinței de vară a părinților mei, alcătuit dintr-o clădire principală, aripi laterale și tot ce se poate dori. Palatul era așezat la intrarea unei peșteri mari și arăta ca o adevărată podoață. În ziua hotărîtă, curtea a pornit într-acolo împreună cu părinții mei și cu mine. A defilat armata și douăzeci și patru de preoți au adus cu destulă greutate, pe o targă de preț, inelul miraculos, care a fost depus pe pragul palatului, chiar la intrare, astfel că trebuia pășit peste el. După ce s-au săvîrșit diferite ceremonii și după ce mi-am luat un duios rămas bun, am pornit la treabă. M-am apropiat de inel, am pus mîna pe el și îndată am început să cresc văzînd cu ochii. În cîteva clipe am ajuns la mărimea pe care o am acum, după care mi-am pus îndată inelul pe deget. Cît ai clipi, s-au închis ferestrele, ușile și poarta, aripile laterale s-au tras în corpul principal al clădirii și lîngă mine, în locul palatului, se afla acum o casetă, pe care-am ridicat-o și am luat-o cu mine, cu un simțămînt plăcut, văzîndu-mă atît de mare și de puternică, ce e drept tot o pitică față de arbori și munți, de riuri și cîmpii, dar totuși o uriașă față de iarbă și buruieni și mai ales față de furnici, cu care noi, piticii, nu sîntem totdeauna în bune relații și care așesea ne chinuie îngrozitor.

Ar fi multe de povestit despre cum mi-a mers în pelerinajul meu, pînă ce te-am întîlnit pe tine. Pe scurt, i-am pus pe mulți la încercare, dar nimeni în afară de tine nu

mi s-a părut vrednic să reînnoiască și să perpetueze stirpea nobilului Eckwald.

La toate poveștile astea, fără să vreau, clătinam din cînd în cînd ușurel din cap. I-am pus felurite întrebări, la care n-am primit nici un răspuns precis. Am aflat doar atît, spre marea mea mîhnire, că după cele ce se petrecuseră, ea trebuia neapărat să se întoarcă la părinții ei. Ce e drept, mai păstra nădejdea că va putea să revină la mine, dar acum trebuia numaidecît să se înfățișeze acolo, altfel totul ar fi pierdut, și pentru ea și pentru mine. Pungile ar fi încetat curînd să mai plătească și ar fi urmat multe alte neplăceri.

Cînd am auzit că aveau să ne lipsească banii, n-am mai întrebat ce altceva se mai putea întîmpla. Am dat din umeri, am tăcut și ea păru că mă înțelege.

Ne-am făcut bagajele și ne-am așezat în trăsură, punînd în fața noastră caseta, pe care tot nu mă puteam obișnui s-o privesc ca pe un palat. Așa am trecut cîteva stații. Banii pentru poștă și bacșișuri au fost plătiți din belșug și fără nici o greutate, scoțîndu-i din buzunărașele din dreapta și din stînga trăsुरii, pînă ce am ajuns într-un ținut muntos unde ne-am coborît ; frumoasa mea a luat-o grăbită înainte, iar eu, la chemarea ei, am urmat-o cu caseta. M-a dus pe-o cărare cam pieptișă, pînă într-o pajiște prin mijlocul căreia sărea și șerpuia un pîrîiaș limpede. Aici ea mi-a arătat un tăpșan mai înălțat, mi-a poruncit să așez caseta jos și mi-a spus : Rămii cu bine ! Ai să-ți găsești ușor drumul înapoi. Nu mă uita ; nădăjduiesc să te revăd.

În clipa aceea, mi se părea că n-aș putea-o părăsi. Era iarăși ca în zilele, sau, dacă vreți, ca în ceasurile ei bune. Singur, cu o ființă atît de adorabilă, într-o poiană mare, între iarbă și flori, înconjurat de stînci și de murmurul apei, ce inimă ar fi rămas nesimțitoare ? Am vrut s-o iau de mîină, s-o îmbrățișez, dar ea m-a respins, amenințînd-

du-mă, destul de drăgăstos totuși, că mă așteaptă o mare primejdie dacă nu plec imediat.

Dar nu-i oare nici un mijloc ca să rămîn cu tine, să mă păstrezi lângă tine ? am strigat eu, însoțind aceste cuvinte cu gesturi și suspine atît de jalnice, încît ea păru mișcată și, după oarecare șovăire, îmi mărturisi că o prelungire a legăturii noastre n-ar fi chiar cu neputință. Cine era mai fericit ca mine ? Stăruințele mele tot mai vii au silit-o pînă la urmă să vorbească și să-mi dezvăluie că, dacă m-aș hotărî să devin și eu tot atît de mic cum o văzusem pe ea, aș putea să rămîn chir din clipa asta cu dînsa, urmînd-o în casa ei, în regatul ei, în familia ei. Propunerea nu mi-a prea plăcut, dar în acel moment nu mă puteam despărți de iubita mea și, cum eram deprins de multă vreme cu miraculosul și gata oricînd să iau hotărîri la repezeală, am fost de acord, declarînd că poate face cu mine ce vrea.

Atunci a trebuit să întind degetul cel mic de la mîna dreaptă, lângă care l-a lipit pe al ei, și împingînd încetîșor cu mîna stîngă inelul ei de aur mi l-a trecut pe deget. Îndată am simțit o durere cumplită, inelul se tot strîngea pricinuindu-mi chinuri îngrozitoare. Am scos un țipăt puternic și, fără voie, am întins mîinile în jur după iubita mea, dar ea dispăruse. N-aș putea găsi cuvinte să descriu prin ce-am trecut atunci. De altfel nu-mi mai rămîne de spus decît că, foarte curînd, mi-am pomenit sub chipul unui om mititel lângă frumoasa mea, în mijlocul unei păduri de fire de iarbă. Bucuria revederii după o despărțire atît de scurtă și atît de ciudată sau, dacă vreți, regăsirea fără să fi avut loc o despărțire întrece orice închipuire. Am îmbrățișat-o, ea a răspuns mîngîierilor mele și perechea cea mititică se simți la fel de fericită ca și cea mare.

Am urcat apoi, cu oarecare greutate, o colină, căci covorul de iarbă devenise pentru noi o pădure aproape de nestrăbătut. Totuși, pînă la urmă, am ajuns într-o poiană ; cît de mare mi-a fost uimirea văzînd acolo un fel de munte

înalt și de formă regulată în care am recunoscut caseta, în poziția în care o așezasem !

Du-te, dragă prietene, îmi zise iubita mea, și ciocănește cu inelul ; vei vedea minuni. M-am apropiat și cum am atins caseta cu inelul, am văzut într-adevăr cea mai mare minune. Părțile laterale s-au prefăcut în două aripi de clădire ; în același timp, au început să cadă, ca niște solzi sau niște așchii, diferitele părți ale unui edificiu, apărînd dintr-o dată, la locurile potrivite, uși, ferestre, colonade și toate cîte sînt necesare unui palat desăvîrșit.

Cine a văzut vreuna din ingenioasele mese de scris ale lui Röntgen ¹ la care, printr-o simplă apăsare, sînt puse în mișcare o mulțime de arcuri și resorturi, făcînd să apară deodată, sau repede, pe rînd : pupitrul, cele trebuincioase pentru scris, sertarele cu scrisori ori cu bani, acela își poate imagina desigur felul cum a apărut palatul în care m-a condus dulcea mea însoțitoare. În sala de primire, am recunoscut îndată căminul pe care-l văzusem altădată de sus, și jilțul în care se așezase ea atunci. Iar cînd mi-am înălțat privirea, mi s-a părut într-adevăr că mai deslușesc în copolă crăpătura pe unde privisem înăuntru. Vă scutesc de descrierea celorlalte detalii ; ajunge să spun că palatul era spațios, cu mobile de preț și de foarte bun gust. De-abia începusem să-mi vin în fire din uluială, cînd am auzit de foarte departe o muzică militară. Soția mea sări în sus de bucurie și-mi anunță, încîntată, sosirea părintelui ei. Ne-am apropiat de poartă și am văzut un alai strălucitor ieșind din crăpătura largă a unei stînci. Soldați, slujitori, gărzi și o somptuoasă curte regală înaintau pe rînd. În sfîrșit, a apărut și regele în mijlocul unei mulțimi de curteni în veșminte de aur. Cînd întreg cortegiul a ajuns și s-a oprit în fața palatului, regele împreună cu suita au pășit înainte. Fiica lui iubită s-a repezit în întîmpinare, trăgîndu-mă și pe mine cu dînsa. I-am căzut în genunchi ;

¹ David Röntgen (m. 1807) era un cunoscut timplar de mobilă fină din Neuwied.

regele m-a ridicat cu bunăvoință, dar cînd m-am înălțat în fața lui, mi-am dat seama că, în lumea aceea mărunță, tot eu aveam statura cea mai arătoasă. Am intrat cu toții în palat și regele, în prezența întregii sale curți, într-un discurs bine ticluit, a binevoit să-mi ureze bun venit, exprimîndu-și uimirea că ne găsea acolo ; m-a recunoscut de ginere și a fixat ceremonia nunții pe a doua zi.

Cînd am auzit vorbindu-se de înșurătoare, m-am înspăimîntat grozav, căci totdeauna m-am temut de așa ceva mai mult chiar decît de muzică, și aceasta, totuși, mi se păruse odinioară lucrul cel mai adios de pe pămînt. Cei ce fac muzică, obișnuiam eu să spun, trăiesc în iluzia că se înțeleg unii cu alții și că lucrează în armonie ; căci după ce și-au acordat îndelung instrumentele și ne-au spart urechile cu tot felul de disonanțe, sînt încredințați că de aici înainte lucrurile merg strună și că fiecare instrument se potrivește perfect cu celelalte. Chiar și capelmaistrul împărtășește această fericită iluzie și așa încep să cînte voios, pe cînd nouă, celorlalți, ne țiuie neconținut urechile. Dar în căsătorie lucrurile nu stau nici măcar așa : căci deși nu-i decît un duet și s-ar putea crede că două voci, adică două instrumente, ar trebui să se poată acorda într-o oarecare măsură, asta se întîmplă, totuși, foarte rar ; în realitate, cînd bărbatul dă un ton, femeia o ia repede pe un ton mai înalt, iar bărbatul, la rîndul lui, și mai înalt ; așa că se trece de la muzica de cameră la cea de cor și așa mai departe, încît pînă la urmă nici instrumentele de suflat nu i-ar mai putea urma. Iar eu, care nu pot să sufăr nici măcar muzica armonioasă, sînt cu atît mai puțin în stare s-o suport pe cea lipsită de armonie.

Nu pot și nici nu vreau să vă povestesc despre toate ceremoniile care s-au desfășurat în ziua aceea, întrucît nu prea le-am luat în seamă. Nici mîncarea aleasă, nici vinurile excelente nu mi-au tihnit deloc. Mă gîndeam și mă tot socoteam ce-i de făcut, dar nu erau multe de gîndit. M-am hotărît ca, fără multă vorbă, s-o șterg de-acolo de

cum s-o lăsa noaptea și să mă ascund pe undeva. Am avut norocul să găsesc o crăpătură într-o piatră, în care m-am strecurat și m-am ascuns cît am putut mai bine. Prima mea grijă a fost să-mi scot blestematul acela de inel de pe deget, dar nu am izbutit cu nici un chip. Dimpotrivă, simțeam că mă strîngea tot mai tare de cum încercam să-l trag, pricinuindu-mi o durere violentă, care dispărea însă îndată ce renunțam la intenția mea.

M-am trezit devreme, căci mica mea persoană dormise foarte bine, și tocmai cînd voiam să pornesc mai departe, mi s-a părut că plouă deasupra mea ; într-adevăr cădea ceva peste firele de iarbă, peste frunze și flori, un fel de nisip ori moloz, dar cît de tare m-am îngrozit văzînd că în jurul meu totul se pune în mișcare și că năvălește vijelios spre mine o nesfîrșită armată de furnici. Îndată ce m-au zărit, m-au și atacat din toate părțile ; deși m-am apărat voinicește și cu destul curaj, pînă la urmă am fost atît de copleșit de ele, pișcat și chinuit, încît m-am bucurat cînd le-am auzit strigîndu-mă să mă predau. M-am predat imediat ; atunci, o furnică de statură impozantă s-a apropiat politicoasă, chiar respectuoasă, și mi s-a recomandat. Am aflat că furnicile deveniseră aliatele socrului meu și că, în împrejurarea aceasta, el a făcut apel la dînsule și le-a cerut să mă aducă la palat. Acum eu, mititelul, eram în mîinile altora și mai mici decît mine. Deci mă aștepta căsătoria și trebuia să-i mai și mulțumesc lui Dumnezeu că socrul meu nu s-a înfuriat și că iubita mea nu era supărată.

Dați-mi voie să trec sub tăcere toate ceremoniile ; pe scurt, ne-am căsătorit. Dar, oricît de vioiși și de mulțumiți eram, se găseau totuși și ceasuri de singurătate, în care mă lăsam furat de gînduri și mi s-a întîmplat ce nu mi se mai întîmplase niciodată ; ce anume și cum, am să vă spun îndată.

Toate în jurul meu erau potrivite cu înălțimea și cu nevoile mele, garafele și paharele exact pe măsura unui

băutor mititel, ba chiar, proporțional, măsura lor era mai potrivită decît cea de la noi. Găseam delicioasă mîncarea ; o sărutare dată de gurița soției mele era mai mult decît o încîntare și nu neg că noutatea făcea ca toate să mi se pară cît se poate de plăcute. Totuși, din păcate, nu puteam uita situația mea trecută. Simțeam în mine scara mărimii mele dinainte și asta mă neliniștea și mă făcea nefericit. Atunci am înțeles pentru întîia oară ce vor să înțeleagă filozofii prin idealurile lor, care-i chinuie pe oameni atît de cumplit. Aveam un ideal despre mine însumi și uneori îmi apăream, în vis, ca uriaș. Într-un cuvînt, nevasta, inelul, înfățișarea mea de pitic și atîtea alte cătușe mă făceau nespus de nenorocit, așa că am început să mă gîndesc foarte serios la eliberarea mea.

Deoarece eram incredințat că toată vraja era ascunsă în inel, m-am hotărît să-l plesc. De aceea, am furat cîteva pile de la giuvaiergiul curții. Din fericire eram stîngaci ; așa se explică de ce nu făcusem nimic în viața mea cu dreptul. M-am așezat curajos la treabă ; nu era ușor, căci cercul de aur, oricît de subțire părea, devenise cu atît mai indesar cu cît se micșorase. Pe ascuns, am consacrat acestei lucrări toate orele mele libere și am fost destul de prevăzător ca atunci cînd metalul a fost aproape tăiat, să mă așez în fața ușii palatului. Și socoteala mea a fost bună : cercul de aur a sărit deodată de pe deget, iar eu am țîșnit cu asemenea putere în sus, de-am crezut că dau cu capul de bagdadia cerului ; în tot cazul aș fi putut sparge cupola palatului nostru de vară, ba chiar aș fi putut dărîma întreg edificiul, cu creșterea mea subită și disproporționată.

Iată-mă, deci, iarăși mare, cu mult mai mare, numai că, după cît îmi dădeam seama, și cu mult mai tont și mai neajutorat ca înainte. Cînd mi-a trecut amețea, am văzut lîngă mine caseta ; mi s-a părut destul de grea, cînd am ridicat-o ; am purtat-o cu mine pe cărarea care ducea

la stația de poștă, unde am poruncit îndată să se înhame caii la trăsură și am pornit mai departe. Pe drum, am încercat cele două buzunărașe laterale. În locul banilor, care dispăruseră, am găsit o cheiță ; era de la casetă, în care se afla o despăgubire destul de bună. Cît timp mi-a ajuns, m-am folosit de trăsură ; apoi am vîndut-o și mi-am continuat drumul cu poștalionul. De casetă m-am despărțit la urmă de tot, căci tot așteptam să se mai umple o dată. Și astfel am ajuns, în sfîrșit, ce-i drept după un ocol destul de mare, iarăși la vatra bucătăriei, unde m-ați cunoscut întîia oară.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

HERSILIA CĂTRE WILHELM

Cunoștința cu cineva are adesea urmări foarte importante, chiar atunci cînd pare a fi un lucru indiferent ; cu alît mai mult cunoștința cu dumneata, care chiar de la început nu mi-a fost de loc indiferentă ! Cheița miraculoasă mi-a căzut în mină ca un gaj ciudat ; acum posed și caseta. Cheița și caseta, ce spui de asta ? Ce s-ar putea spune ? Ascultă cum s-au petrecut lucrurile.

Un tînăr distins se anunță la unchiul meu și-i istorisește că ațel ciudat negustor de antichități, cu care ai fost mult timp în relații, a murit de curînd, lăsîndu-i toată interesanta lui colecție. Totodată, însă, i-a impus și îndatorirea de a restitui neîntîrziat toate obiectele străine care fuseseră de fapt numai depozitate la el. Bunurile proprii, spunea bătrînul, nu-ți dau griji căci de le pierzi, singur suferi paguba. De aceea nu și-a îngăduit să țină în păstrare bunuri străine decît în cazuri speciale și nu voia să-l încarce nici pe el cu asemenea povară ; ba chiar cu dragoste și autoritate paternă îi interzicea să se ocupe cu

aşa ceva. Spunînd aceste lucruri, tînărul scoase la iveală caseta ; deşi o cunoşteam din descrierea dumată, mi s-a părut excepţională.

Unchiul meu, după ce a examinat-o pe toate laturile, i-a dat-o înapoi, spunîndu-i că şi el îşi făcuse o lege să se comporte la fel şi să nu se împovăreze cu nici un obiect antic, oricît de frumos, de remarcabil ar fi, dacă nu ştie cui îi aparţinuse înainte şi ce interes istoric prezintă. Or caseta aceea nu purta nici un fel de litere sau cifre, nici însemnarea anului sau vreo altă indicaţie, după care să bănuieşti ce meşter a făurit-o, sau cui a aparţinut ; aşadar era pentru el cu totul nefolositoare şi lipsită de interes.

Tînărul părea foarte încurcat şi, după o clipă de gîndire, îl întrebă dacă nu i-ar îngădui s-o depună la tribunalul local. Unchiul zîmbi, apoi întorcîndu-se spre mine îmi spuse : Asta ar fi o afacere bună pentru tine, Hersilia ; ai pînă acum tot soiul de podoabe şi lucruri de preţ drăguţe ; aşaz-o şi pe asta printre ele ; căci pot pune rămăşag că prietenul tău, care nu ţi-e indiferent, se va reîntoarce într-o zi şi o va lua.

Ţi-am descris toate acestea ca să-ţi arăt cum s-au petrecut lucrurile şi trebuie să mărturisesc de asemeni că priveam caseta cu jînd şi că un soi de lăcomie pusese stăpînire pe mine. Mi-era nesuferit gîndul să ştiu că acea splendidă casetă, pe care soarta a hărăzit-o frumosului Felix, va fi închisă în lada veche de fier ruginit de la tribunal. Mîna îmi era atrasă spre ea, ca bagheta magică de comorile ascunse în pămînt ; doar slaba mea raţiune o mai ţinea pe loc. Aveam cheia, însă lucrul acesta nu-l puteam dezvălui ; trebuia oare să-mi impun acum şi tortura de a nu mă atinge de broască, sau să mă las în voia unei îndrăzneli vinovate şi s-o deschid ? Dar, nu ştiu dacă era presentiment sau dorinţă, îmi închipuiam că vei veni, că vei veni îndată, că poate ai şi venit şi te voi găsi cînd voi intra în camera mea. Pe scurt, eram într-o stare deosebit de ciudată şi de confuză, aşa cum mi se întîmplă în-

totdeauna cînd sînt obligată să ies din liniștea mea senină. Nu spun nimic mai mult, nu mai descriu și nu mai explic nimic ; într-un cuvînt, caseta-i în fața mea, așezată în sertarul meu, cheia e alături, și, dacă ai cît de cît inimă și simțire, gîndește-te în ce stare sînt, cîte patimi se luptă în mine, cît de mult doresc să fii aici, împreună cu Felix, ca să sfîrșim odată, sau cel puțin să știm ce trebuie să credem despre aceste miraculoase găsiri, regăsiri, despărțiri și întîlniri. Și chiar de nu voi scăpa de toate nedumeririle mele, doresc cu înfocare ca măcar aceasta să se lămurască, să se încheie, chiar dacă va trebui, după cum mi-e tare teamă, să mi se întîmple ceva încă și mai rău.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Printre hîrțile care se află în fața noastră la redactarea acestei cărți dăm de o snoavă hazlie, pe care o însemnăm aici fără nici un alt fel de pregătire, deoarece evenimentele devin din ce în ce mai grave și mai tîrziu nu vom mai putea găsi loc pentru asemenea digresiuni.

Pe de altă parte s-ar putea ca această poveste să placă mult cititorilor, așa cum a fost spusă de sfîntu' Cristoph, într-o seară, în fața unei adunări de tovarăși veseli.

RĂMĂȘAGUL PRIMEJDIOS

Este știut că oamenii, de îndată ce le merge bine și după plac, nu-și mai încap în piele de înfumurare și obraznicie ; tot așa, niște studenți veseli își făcuseră obiceiul ca, în timpul vacanțelor, să străbată ținutul în cete și să pună la cale farse care, bineînțeles, n-aveau totdeauna urmările

cele mai bune. Printre ei se aflau oameni de toată mîna, așa cum îi adună și-i leagă viața de student. Erau diferiți prin naștere și avere, spirit și educație, dar strîns legați între ei, cînd era vorba să umble și să se îndemne la petreceri. Pe mine mă alegeau adesea de tovarăș : căci duceam poveri mai grele decît oricare dintre ei, dar totodată trebuiau să-mi dea și titlul onorific de mare poznaș, și asta din pricină că șotiile mele, fiind mai rare, erau cu atît mai grozave, după cum pot dovedi cele ce urmează.

În drumețiile noastre, am ajuns într-un frumos sat de munte care, cu toate că era așezat într-un loc cam retras, avea o stațiune de poștă și cîteva fete drăguțe printre cele ce locuiau în acea singurătate. Voiam să ne odihnim, să ne trecem timpul, să facem dragoste, să trăim o bucată de vreme mai ieftin și, în schimb, să risipim bani mai mulți.

Eram tocmai după masă ; unii se aflau într-o stare de mare veselie, iar alții erau abătuți. Unii se culcaseră și dormeau ca să le treacă beția, în timp ce alții erau dornici de isprăvi îndrăznețe. Aveam cîteva camere bune, într-o aripă laterală, spre curte. Duruitul unui echipaj frumos, tras de patru cai, ne atrase pe toți la ferestre. Servitorii au sărit de pe capră și i-au ajutat să coboare din trăsură unui domn cu o înfățișare impunătoare și distinsă care, cu toată vîrsta sa, părea destul de viguros. Nasul lui mare și bine modelat mi-a sărit în ochi și nu știu ce duh m-a inspirat, că într-o clipă am născocit planul cel mai nebun și, fără să mă mai gîndesc, am pornit să-l duc la îndeplinire.

Ce credeți despre acest domn ? am întrebat societatea. — Arată ca unul care nu știe de glumă, zise cineva. — Dă, da ! întări un altul. Arată tocmai ca domnii aceia respectabili de care nu te poți atinge. — Ei, și cu toate acestea, am răspuns eu foarte sigur de mine, pe ce

puneți rămășag că-l apuc de nas. fără să mi se întâmple nimic rău, ba mai vreau încă să-mi și mulțumească ?

Dacă izbutești asta, zise Raufbold, îți dăm fiecare câte un galben. — Încasează banii pentru mine, am strigat ; în dumneata am încredere ! — Cel mai tânăr dintre ei spuse : Mai degrabă aş smulge un fir din mustața unui leu. — N-am timp de pierdut, am replicat eu și am coborît scara în fugă.

Observasem de la întâia privire că străinul nu era bărbierit de câteva zile și am bănuir că nici unul dintre oamenii lui nu se pricepea să-l radă. L-am întâlnit pe hangiu și l-am întrebat dacă străinul nu căutase vreun bărbier. — Ba da, răspunse hangiu, și are mare nevoie. Valețul lui a rămas în urmă, cale de două zile. Domnul vrea să scape neapărat de barbă și singurul nostru bărbier a plecat undeva, Dumnezeu știe unde.

Atunci anunță-mă pe mine, i-am spus ; recomandă-mă ca bărbier și n-am să te fac de rușine. Am luat instrumentele de ras, pe care le-am găsit la han și l-am urmat pe hangiu.

Bătrînul domn m-a primit cu multă gravitate, m-a privit din creștet pînă în tălpi, ca și cum ar fi vrut să-mi vadă iscusința după fizionomie. Apoi m-a întrebat : Ești priceput la meseria dumatăle ?

Fără să mă laud, n-am găsit încă pe cineva care să mă întreacă, i-am răspuns eu.

De altfel eram sigur pe mine, căci practicasem mai de mult această artă nobilă și eram vestit mai ales pentru faptul că rădeam cu mîna stîngă.

Camera în care respectabilul domn își făcea toaleta dădea în curte și era întîmplător astfel așezată, încît prietenii mei puteau vedea perfect ce se petrece înăuntru, mai ales dacă ferestrele erau deschise. Eu isprăvisem cu

pregătirile ; nu mai lipsea nimic. Clientul meu se așezase pe scaun cu șervetul legat în jurul gîtului. M-am apropiat de el foarte umil și i-am spus : Excelență ! Exercitîndu-mi arta mi-am dat seama de un lucru ciudat și anume că pe oamenii simpli îi rad mai bine și mai mulțumitor decît pe cei de vază. Am cugetat multă vreme, căutînd pricina cînd ici, cînd colo, iar la urmă am descoperit că lucrez cu mult mai bine în aer liber decît într-o cameră închisă. De aceea, dacă excelența-voastră îmi dă voie să deschid fereastra, veți vedea îndată efectul, după satisfacția ce-o veți simți. El s-a învoit, și am deschis fereastra. Făcînd prietenilor mei un semn, am început să-i săpunesc barba aspră cu multă delicatețe. Cu aceeași îndemînare și ușurință i-am cosit otava ce-i acoperise fața, iar cînd am ajuns la buza de sus, nu am uitat să-mi apuc clientul de nas, răsucindu-l cînd într-o parte, cînd în alta. Totodată am avut grijă să stau în așa fel, încît cei cu care pusesem rămășag să-și poată da seama și recunoaște, spre marea lor plăcere, că l-au pierdut.

Bătrînul se îndreptă foarte grav spre oglindă și se privi cu o vădită mulțumire de sine căci, ce-i drept, era un bărbat foarte chipeș. Apoi își întoarse spre mine privirea ochilor lui negri și focoși, dar în care se citea bunăvoință, spunîndu-mi : Meriți, prietene, laudele multora dintre confrății dumitale, căci observ că ai mai puține obiceiuri proaste decît ceilalți. Văd că nu dai de mai multe ori în același loc, ci îți ajunge o *singură* mișcare. Și nici nu-ți ascuți briciul cum fac alții, în podul palmei, și nu treci clientului pe la nas resturile de clăbuci și păr. Îndeosebi este însă de admirat îndemînarea mîinii stîngi. Iată aici pentru ostentația dumitale, continuă el, dîndu-mi un florin. Însă să știi un lucru : nu se cade să apuci de nas oamenii de vază. Dacă pe viitor te vei lăsa de obiceiul acesta țărănesc, vei reuși frumos în viață.

M-am ploconit adînc, i-am făgăduit tot ce a vrut, rugîndu-l ca, dacă va mai trece pe acolo la întoarcere, să mă onoreze din nou, și m-am grăbit cît am putut să mă duc la tinerii mei tovarăși care, în ultimele clipe, ajunseseră să mă sperie rău. Scoteau asemenea strigăte, rîdeau atît de tare, sărînd ca ieșiți din minți prin casă, bătînd din palme, trezindu-i pe cei adormiți și povestind iarăși întîmplarea, făcînd cu acest prilej din nou larmă și izbucnind în noi hohote de rîs, încît, de cum am intrat în cameră, înainte de toate am închis fereastra și i-am rugat să se liniștească ; dar, pînă la urmă, a trebuit să rîd și eu cu ei de acea ispravă smintită pe care-am dus-o la capăt cu atîta seriozitate.

După cîtva timp, cînd larma hohotelor de rîs s-a mai potolit întrucîtva, am putut să mă gîndesc la norocul meu ; aveam în buzunar galbenii și florinul cîștigat și mă socoteam bine căptușit, lucru cu atît mai îmbucurător, cu cît societatea noastră hotărîse ca a doua zi să se împrăștie. Dar nu ne-a fost dat să ne despărțim cuminte și în ordine. Întîmplarea era prea hazlie ca tovarășii mei să n-o spună și altora, deși îi rugasem stăruitor ca, măcar pînă la plecarea bătrînului, să-și țină gura. Unul dintre noi, poreclit Neastîmpăratul, era în dragoste cu fata hangiuului. Au avut o întîlnire și, cine știe de ce, poate că negăsind cum s-o distreze altfel, i-a povestit toată păcăleala și au rîs împreună de s-au prăpădit. Dar lucrurile nu s-au sfîrșit aici. Fata a dus povestea mai departe și așa a ajuns destul de repede la urechile bătrînului domn, care tocmai se pregătea de culcare.

Noi stăteam mai liniștiți decît ne era obiceiul, căci peste zi făcusem destul tărăboi, cînd ajutorul hangiuului, care ne era devotat, dădu buzna în cameră strigînd : Fugiți, vor să vă omoare în bătaie ! Am sărit cu toții în

picioare, vrînd să aflăm amănunte, dar el o și ștersese. M-am repezit și am tras zăvorul. În aceeași clipă am auzit bătăi și izbituri în ușă, ba chiar ni se părea că auzim cum e crăpată cu lovituri de secure. Ne-am retras mașinal în camera din fund ; amuțiserăm cu toții. Sîntem trădați, am strigat eu. Acum dracul ne ține pe noi de nas !

Raufbold și-a scos spada din teacă, în timp ce eu mi-am arătat încă o dată puterea de uriaș împingînd fără nici un ajutor un scrin greu în ușă, care, spre norocul nostru, se deschidea înăuntru. Îndată am auzit însă larmă în camera de alături și lovituri puternice în ușa noastră.

Raufbold părea hotărît să se apere, dar i-am strigat de cîteva ori și lui și celorlalți : Fugiți, căci nu-i vorba numai de lovituri, ci și de insulte, lucrul cel mai rău pentru cei de neam mare. Fata, cea care ne trădase, pătrunse disperată în cameră, știindu-l pe iubitul ei în primejdie de moarte. Fugiți, fugiți ! strigă ea și își apucă iubitul de mîină ; fugiți, plecați ! am să vă duc prin pod, hambare și curte. Veniți cu toții ; ultimul trage scara după el !

Toți s-au năpustit afară pe ușa din spate ; eu am mai ridicat un cufăr, vrînd să-l pun peste scrin, ca să împing înapoi canaturile crăpate ale ușii asediate ; dar strădania și îndirjirea mea erau să-mi fie fatale.

Cînd m-am repezit să-i urmez pe ceilalți, am găsit scara trasă și orice speranță de a mă salva spulberată. Și astfel, eu, vinovatul cel adevărat, mă aflu acolo, fără a mai avea vreo nădejde să mă văd scăpat teafăr. Și cine știe — dar, să nu vă mai înșir nimic, deoarece sînt acum împreună cu dumneavoastră și pot să vă istorisesc povestea asta. Aflați doar că această șotie smintită s-a isprăvit foarte prost. •

Domnul cel bătrîn, adînc jignit de batjocura rămasă nerăzbunată, s-a îmbolnăvit de inimă rea și se zice că

pățania aceasta i-a pricinuit și moartea, dacă nu de-a dreptul, apoi în tot cazul a contribuit mult. Fiul său, care a pornit pe urmele făptașilor, a aflat din nenorocire despre participarea lui Raufbold și, după ani de zile, când s-a convins de vina lui, l-a provocat la duel și i-a pricinuit o rană omului aceuia frumos, desfigurându-l pe tot restul vieții. Adversarul său a pierdut de asemeni câțiva ani buni, datorită unor împrejurări legate întâmplător de acel duel.

Și acum orice poveste cuprinde și o învățătură, cred că morala acesteia pe care v-am spus-o e cât se poate de clară pentru toți cei de față.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Ziua cea importantă sosise ; trebuia să se facă primii pași spre o emigrație generală și să se hotărască cine va pleca într-adevăr în lumea nouă și cine preferă să rămână și să-și caute norocul în partea ceastălaltă, pe pământul vechiului continent.

Un cîntec voios răsună pe toate străzile din tîrgușorul acela vesel ; se formau grupuri ; meșterii ce țineau de aceeași breaslă se adunau între ei și se îndreptau spre sală cîntînd la unison, într-o ordine stabilită prin tragere la sorți.

Conducătorii lor, așa cum am hotărît să-i numim pe Lenardo, Friedrich și administratorul regiunii, tocmai se gîndeau să-i urmeze și să-și ocupe locurile cuvenite, cînd un bărbat cu înfățișare plăcută se apropie de ei și le ceru îngăduința de a lua parte la adunare. Nu i s-ar fi putut refuza nimic, atît de politicoasă, prevenitoare și amabilă

era comportarea lui, care dădea un farmec deosebit unei statui impunătoare, indicînd o carieră de militar și, în aceeași măsură, de curcan și om de lume. A intrat și el împreună cu ceilalți și i s-a oferit un loc de cinste. Toată lumea s-a așezat jos, numai Lenardo a rămas în picioare, începînd să vorbească în felul următor :

Prieteni, dacă ne uităm la provinciile și statele cele mai populate din vechiul continent, vedem că pretutindeni unde se găsește un teren utilizabil, acel teren e cultivat, plantat, amenajat, înfrumusețat și în aceeași măsură dorit, posedat, fortificat și apărut. Aceasta ne dovedește deosebita importanță a proprietății funciare și ne silește să o privim ca pe cel dintîi și cel mai de seamă bun la care omul poate aspira. Examinînd lucrurile mai de aproape, găsim că dragostea filială și cea paternă, că unirea strînsă a locuitorilor de la sat sau de la oraș, precum și sentimentul general patriotic, se bazează nemijlocit pe pămînt ; așadar cucerirea și apărarea unui ținut, fie el mare sau mic, ne apare tot mai întemeiată și mai merituosă. Da, așa a vrut natura. Un om născut în glie îi aparține prin puterea obișnuinței ; omul și glia devin un singur tot și între ei se creează cele mai frumoase legături. Cine s-ar încumeta să atace aceste temelii ale oricărei existențe și să nu recunoască valoarea și sfințenia acestui unic dar cersc ?

Și totuși, trebuie să spunem : dacă ceea ce posedă omul are o valoare atît de mare, atunci se cere să atribuim o valoare și mai mare acțiunilor și înfăptuirilor sale. De aceea, privind lucrurile dintr-un punct de vedere mai vast, putem considera că proprietatea funciară nu e decît o mică parte din bunurile care ne-au fost hărăzite. Cele mai mari și mai importante dintre ele constau de fapt în bunurile mobile și în cele ce sînt dobîndite printr-o viață activă.

Mai ales noi, tinerii, sîntem siliți să ne îndreptăm privirile în această direcție, căci chiar dacă am fi moștenit de la părinții noștri dorința de a sta locului și de a rămîne la cele vechi, totuși mii de împrejurări ne îndeamnă să deschidem ochii spre perspective mai îndepărtate și orizonturi mai vaste. Să alergăm la malul mării și dintr-o singură privire să ne încredințăm de spațiul nemărginit ce se deschide în fața activității noastre ; acest singur gînd ne va insufla o ardoare nouă.

Dar să nu ne pierdem în asemenea întinderi nemăsurate, ci să ne îndreptăm atenția asupra teritoriului concret și vast al felurilor țări și regate. Vedem acolo ținuturi întregi străbătute de nomazi ale căror așezări sînt mobile, ale căror turme ce-i hrănesc, avere vie, trebuiesc mîinate pretutindeni. Îi vedem în inima deșerturilor, pe pășuni întinse și verzi, poposind ca și cum ar fi ancorat într-un port multdorit. Aceste deplasări, aceste migrații au devenit pentru ei o obișnuință, o nevoie. Ei ajung să privească fața pămîntului ca și cum n-ar fi zăgăzuită de munți, nici străbătută de ape. Doar am văzut nord-estul îndreptîndu-se spre sud-vest ; am văzut popoare izgonind pe altele dinaintea lor, schimbînd cu totul stăpînirea și proprietatea asupra pămîntului.

Aceasta se va mai întîmpla încă de multe ori de-a lungul istoriei, pornind din ținuturile suprapopulate. Ar fi greu de spus ce ne așteaptă din partea unor străini ; dar e semnificativ faptul că, din pricina suprapopulației, ne stingherim unii pe alții la noi acasă și, fără a mai aștepta să fim izgoșiți ne izgonim singuri, rostind noi înșine unii față de alții sentința de exil.

A venit acum momentul ca, fără mîhnire și descurajare, să facem loc în inima noastră unei anumite mobilități, să nu înăbușim neastîmpărul care ne îndeamnă să ne schimbăm locul. Totuși, gîndurile și proiectele noastre

să nu ne fie dictate de patimă sau de oricare altă presiune, ci să izvorască dintr-o convingere întemeiată pe rațiune.

S-a spus și s-a repetat : Unde-mi merge bine, acolo mi-e patria. Totuși, această maximă consolare ar fi și mai bine formulată, dacă ar suna așa : Unde-s folositor, acolo-i patria mea. Acasă la el, un om poate fi nefolositor, fără ca acest lucru să se bage de seamă îndată ; afară, în străinătate, omul nefolositor se dă pe față de la început. Și dacă spun : Fiecare să se străduiască oriunde s-ar afla, să fie folositor lui și celorlalți, aceasta nu-i nici învățătură, nici sfat, ci sentința vieții însăși.

Acum să ne uităm la globul pămîntesc și deocamdată să nu ne ocupăm de mări, să nu ne lăsăm atrași de forfota corăbiilor, ci să ne fixăm privirea asupra uscatului și să ne minunăm cum e împînzit de un neam de furnici, mișunînd pretutindeni și încrucîșîndu-și drumurile. Însuși Domnul Dumnezeu a hotărît astfel, împiedicînd înălțarea turnului Babel și împrăștiînd seminția omenească pe tot întinsul pămîntului. Să-l slăvim, căci această binecuvîntare s-a transmis asupra tuturor generațiilor.

Observați acum cu bucurie cu cîtă ușurință se pun tinerii în mișcare. Negăsind nici în casă, nici la ușă învățătura de care sînt însetați, ei aleargă spre țările și orașele unde îi atrage renumele savanților și al înțelepților de-acolo. După ce s-au instruit grabnic și cît de cît mulțumitor, se simt îndată îmboldiți să-și rotească privirile mai departe în lume, nerăbdători să descopere și să-și însușească orice experiență utilă, care i-ar putea ajuta să-și realizeze scopurile, să-și încerce deci norocul. Să ne mai gîndim la acei oameni desăvîrșiți, luminați, la acei nobili cercetători ai naturii, care înfruntă în chip conștient orice dificultate și orice primejdie pentru a deschide lumii lumea și pentru a croi cărări și căi prin ținuturile de nepătruns.

Dar uitați-vă și la drumurile mari și netede, pe care colbul se ridică în trimbe de noui în urma trăsurilor confortabile, ticsite de bagaje și în care călătoresc cei puternici și bogați și atîția alții, ale căror năzuințe și fel de a gândi le analizează Yorick¹ atît de frumos.

Vrednicul meseriaș ce merge pe jos poate privi cu liniște în urma lor, el, căruia patria i-a impus să-și însușească iscusința în țări străine și să nu se întoarcă la căminul părintesc decît după ce a izbutit s-o facă. Și mai des întîlnim pe aceste drumuri neguțători și misiți. Chiar și un mic vînzător de mărunțișuri trebuie să-și părăsească din cînd în cînd dugheana și să bată iarmaroacele și tirgurile pentru a se apropia de neguțătorii cei mari, sporindu-și modestul lui cîștig prin pilda unei mișcări comerciale nelimitate și prin contactul cu ea. Dar și mai neliniștiți străbat drumuri principale și lăturalnice mulțimea de călăreți singuratici, care caută să ne scoată banii din pungă chiar și împotriva voinței noastre. Mostre de toate felurile și liste de prețuri ne urmăresc la oraș și la țară și, oriunde ne-am refugia, ne găsesc, oferindu-ne negustorește ocazii, pe care noi înșine nu ne-am fi gîndit niciodată să le căutăm. Dar ce să mai spun de neamul acela care și-a însușit înaintea oricărui altul binecuvîntarea de a fi veșnic călător și care prin activitatea lui neostentată se pricepe să înșele pe oamenii sedentari și s-o ia înaintea tovarășilor de drum ! Despre aceștia nu trebuie să vorbim nici de bine nici de rău ; să nu-i vorbim de bine, fiindcă asociația noastră se ferește de ei ; să nu-i vorbim de rău, deoarece călătorul are îndatorirea să se poarte prietenos cu oricine s-ar întîlni, gîndindu-se la avantajele reciproce.

¹ Se referă la Yorick, eroul romanului *Călătorie sentimentală* (1768) de Laurence Sterne, care dă la început o listă de diferite tipuri de călători.

Dar, înainte de toate, trebuie să ne amintim cu simpatie de toți artiștii în genere, căci și ei sînt strîns legați de mișcarea întregii lumi. Nu umblă oare pictorul cu șevalețul și paleta lui de la un chip la altul ? Iar confrății săi nu sînt oare chemați cînd ici, cînd colo, pentru că pretutindeni e ceva de clădit și de sculptat ? Muzicantul pășește încă și mai repede, căci, de fapt, el e cel ce aduce surprize noi pentru mereu alte urechi, un nou prilej de uimire pentru o sensibilitate mereu proaspătă. Apoi actorii care, deși disprețuiesc carul lui Thespis¹, străbat totuși mereu țara în grupuri mai mici și-și înjgheabă într-o clipă lumea lor agitată, în orice loc ar poposi. Sacrificînd uneori legături serioase și avantajoase, își schimbă adesea locul, îmboldiți de un talent în creștere și de cerințele ce cresc și ele în același timp. De obicei ei se pregătesc în acest scop, nelăsînd nici un teatru important din țară, pe scena căruia să nu se fi urcat.

Aceste considerații ne îndeamnă acum să ne ocupăm de corpul didactic ; îl găsiți de asemenea într-o mișcare continuă ; dascălii trec de la o catedră la alta, pentru a împărți pretutindeni cu dărnicie sămînța unei instrucțiuni rapide. Dar mai sîrguincioase și cu o activitate mai largă sînt acele suflete pioase ce se împrăstie în toate părțile lumii pentru a duce popoarelor mîntuirea. Alții, în schimb, pornesc în pelerinaj pentru propria lor mîntuire ; ei se duc în cete numeroase spre locurile sfințite, făcătoare de minuni, căutînd să dobîndească ceea ce sufletele lor nu puteau găsi la ele acasă.

Dacă toți aceștia nu ne pot stîrni mirarea, căci de cele mai multe ori faptele lor n-ar putea fi concepute fără călătorii, n-ar trebui, în schimb, să-i socotim legați de

¹ Thespis, poet elin, socotit creatorul tragediei grecești (sec. VI î.e.n.).

glie cel puțin pe cei care-și dăruiesc pământului toată osîrdia lor ? Nicidecum ! Utilizarea unui lucru poate fi concepută și fără posesiunea lui și-l vedem pe plugarul harnic părăsindu-și ogorul de pe care a avut timp de cîțiva ani foleaze și bucurie în calitate de arendaș temporar ; cuprins de neastîmpăr, el caută un folos egal, sau mai mare, fie în apropiere, fie mai departe. Dar chiar și proprietarul își părăsește pământul proaspăt desțelenit, trecîndu-l altuia mai puțin priceput și căruia i-a plăcut, văzîndu-l cultivat. Și iată-l avîntîndu-se din nou în pustietăți, defrișînd păduri și, ca răsplată pentru primele sale strădanii, întinzîndu-se pe un spațiu de două și de trei ori mai mare, pe care poate nici nu se gîndește să rămînă.

Să-l lăsăm să se lupte cu urșii și alte jivine și să ne întoarcem în lumea civilizată, unde nu vom găsi nici aici mai multă liniște. Să privim oricare stat mare și bine organizat ; acolo omului celui mai capabil i se cere să fie totodată și cel mai activ. La un semn al prințului, la ordinul consilierului de stat, cel ce e folositor va fi trimis dintr-un loc în altul. Și lui i se potrivește lozinca noastră : Caută pretutindeni să fii de folos și pretutindeni vei fi ca la tine acasă. Dar cînd vedem oameni de stat importanți părăsindu-și cu părere de rău posturile înalte, avem motive să-i plîngem, căci nu-i putem socoti nici călători, nici emigranți ; nu sînt emigranți, căci pierd o poziție de invidiat, fără a avea posibilitatea de a găsi cît de cît una mai bună, și nu sînt călători, căci rareori le e dat să fie în altă parte utili în vreun fel oarecare.

Însă, viața cea mai rătăcitoare e menită soldatului ; chiar și în vreme de pace, e trimis cînd într-un post, cînd într-altul ; ca să poată lupta pentru patrie, în apropiere sau la depărtare, trebuie să fie mereu gata de plecare ; și nu numai pentru salvarea imediată a patriei își îndreaptă

pașii spre toate părțile lumii ci și după placul popoarelor și al suveranilor ; numai la puțini le e dat să se stabilească într-un loc anumit. Dacă bravura e însușirea de căpetenie a soldatului, ea e întotdeauna asociată cu noțiunea de fidelitate ; de asta vedem că anumite populații, renumite pentru statornicia lor, sînt chemate peste hotare spre a sluji ca gardă personală principilor și înaltelor fețe bisericești.¹

Mai este o categorie foarte nobilă și foarte necesară statului, anume aceea a oamenilor cu misiuni diplomatice, trimiși de la o curte la alta, care asediază pe principii și pe miniștri și leagă tot pămîntul locuit cu fire invizibile. Nici unul dintre aceștia nu-i măcar o clipă sigur că va rămîne într-un loc. În timp de pace, cei mai abili dintre ei sînt trimiși dintr-o parte într-alta a lumii ; în timp de război, ei urmează armata victorioasă sau asigură retragerea celei învinse, fiind mereu gata să părăsească un loc pentru altul ; de aceea duc cu ei întotdeauna o mare provizie de scrisori de rămas bun.

Dacă pînă acum, la fiecare pas, am putut să ne mîndrim cu cinstea de a avea elita oamenilor de acțiune ca tovarăși și părtași la aceeași soartă, în încheiere, scumpi prieteni, v-am rezervat o satisfacție și mai înaltă, căci vă veți găsi înfrățiți cu împărații, regii și principii. Să ne gîndim mai întîi, binecuvîntîndu-l, la Hadrian², acel nobil împărat călător, care a străbătut pe jos, în fruntea armatei sale, tot pămîntul ce-i era supus și astfel l-a luat în stăpînire cu adevărat. Să ne gîndim cu groază la cuceritor, acel călător înarmat, contra căruia împotrivirea e de prisos, căci zidurile și bastioanele nu pot apăra popoarele

¹ Aluzie la elvețieni, care au îndeplinit acest rol vreme de mai multe secole.

² Împărat roman (76—138).

pașnice ; și, în sfârșit, să-i însoțim cu sinceră părere de rău pe acei nefericiți principii alungați, care, căzuți din înălțimea situației lor, nu pot fi primiți nici măcar în societatea modestă a drumetșilor întreprinzători.

Acum, după ce am trecut în revistă toate acestea și le-am lămurit, să nu ne lăsăm cuprinși de vreo melancolie mărginită sau de o îngîmfare pătimașă. A trecut vremea cînd o luai razna prin lumea întreagă ca un aventurier ; datorită unor călători în jurul lumii care ne-au lăsat lucrări științifice, descrieri judicioase și ilustrații artistice, sîntem astăzi destul de informați pentru a ști cu aproximație la ce ne putem aștepta pretutindeni.

Totuși, un om singur nu poate ajunge la o cunoaștere desăvîrșită. Însă asociația noastră are posibilitatea să-l lumineze pe fiecare, după cerințele și scopurile ce și-a propus. Dacă cineva are în minte o țară către care e atras, noi căutăm să-i clarificăm în amănunt obiectul năzuințelor sale, care pînă atunci îi plutea vag în închipuire ; schimbul de vederi asupra lumii locuite și locuibile este cel mai plăcut și mai folositor subiect de conversație.

În sensul acesta, putem să ne considerăm înrolați într-o asociație mondială. Ideea e simplă și măreață ; îndeplinirea ei é ușoară, dacă se întemeiază pe rațiune și forță. Unirea e atotputernică, de aceea între noi nu trebuie să fie nici o dezbinare, nici o contradicție. În măsura în care avem principii, ele trebuie să fie comune tuturor. Noi spunem că omul trebuie să învețe a gîndi fără imbold exterior ; să caute logica, nu în circumstanțe, ci în sine însuși ; acolo o va găsi și o va cultiva cu dragoste. El se va forma și se va organiza astfel, că pretutindeni se va simți acasă. Cel ce se dedică lucrurilor foarte necesare, acela își ajunge pretutindeni scopul, în chipul cel mai simplu. Alții însă, care năzuiesc spre lucruri mai înalte, mai delicate, trebuie să fie mai prevăzători în ce privește

alegerea drumului. Dar omul, orice ar plănuî şi ar începe, dacă e singur, nu poate face faţă ; societatea este absolut necesară pentru un ins activ. Toţi cei utili trebuie să fie în legătură unul cu altul, aşa cum cel ce vrea să clădească caută un arhitect, iar arhitectul caută zidari şi dulgheri.

Ştiţi cu toţii cum şi în ce mod s-a întemeiat, şi s-a organizat asociaţia noastră. Printre noi nu se află nimeni care să nu-şi poată exercita meseria oricînd şi cu folos, care să nu fie încredinţat că oriunde l-ar duce întîmplarea, înclinarea, sau chiar pasiunea, va fi totdeauna bine recomandat, bine primit şi încurajat, iar în caz de nenorocire va fi ajutat, pe cît se poate, să-şi restabilească situaţia dinainte.

Noi ne-am mai impus cu strictete două obligaţii : să respectăm orice formă de cult religios, căci toate sînt mai mult sau mai puţin cuprinse în *Crez* ; apoi să admitem toate formele de guvernămînt şi, întrucît toate cer şi încurajează o activitate folositoare, să lucrăm în cadrul fiecăreia aşa cum ni se cere, cît timp va fi nevoie. În sfîrşit, socotim de datoria noastră să practicăm şi să încurajăm moralitatea, dar fără pedanterie şi strictete, aşa cum ne pretinde respectul faţă de noi înşine, care rezultă din cele trei forme de respect pe care le profesăm cu toţii ; căci toţi avem norocul şi bucuria, unii dintre noi chiar din tinereţe, să fi fost iniţiaţi în această înţeleaptă şi înaltă doctrină universală. Toate aceste lucruri am vrut să le reamintim, să medităm la ele, să le recunoaştem şi să le proclamăm încă o dată în ceasul solemn al despărţirii şi să le pecetluim cu un cînteţ de rămas bun cordial.

• Nu sta locului, porneşte !
Cap isteţ, braţ iscusit
Pretutindenea găseşte
Un voios bine-ai venit !

Și oriunde este soare
Griji puține vom avea.
Doar de asta-i lumea mare :
Să ne risipim în ea.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Cît a răsunat acest cîntec de încheiere, o mare parte dintre participanți s-au sculat grăbiți și au părăsit sala în ordine, doi cîte doi, cu aclamații care răsunau pînă departe. Așezîndu-se, Lenardo îl întrebă pe străin dacă avea de gînd să-și facă acolo, în public, propunerea, sau dacă dorea o întrunire specială. Străinul se ridică, salută adunarea și vorbe astfel :

Aici, tocmai într-o asemenea întrunire, doresc să dau explicații. Toți acești oameni, ce-au rămas în sală liniștiți și care par toți de ispravă după înfățișare, arată limpede, stînd la locurile lor, că doresc și au de gînd să trăiască mai departe pe pămîntul patriei. Îi salut pe toți din inimă, căci le pot declara că sînt în situația de a le oferi tuturor destul de lucru pentru mai mulți ani. Totuși, voi cere curînd o nouă adunare, pentru că e necesar ca, înainte de toate, să expun pe larg planurile mele onorațiilor șefi care i-au condus pînă acum, și să-i conving de seriozitatea misiunii ce o am. Se cuvine apoi să discut în parte cu fiecare dintre cei rămași pe loc, pentru a afla cu ce servicii se gîndesc să răspundă la importanta mea ofertă.

Lenardo îi ceru un oarecare răgaz pentru a se ocupa de treburi urgente și după ce s-a fixat viitoarea întrevvedere, cei rămași în sală s-au ridicat cuviincioși și au plecat, ca și ceilalți, doi cîte doi, cîntînd în cor.

Apoi Odoard le-a dezvăluit celorlalți doi șefi intențiile și proiectele sale, arătîndu-și împuternicirea ce i se dă-

duse. Dar cu niște oameni atât de aleși nu se putea discuta multă vreme fără a se atinge mobilele de ordin sufletesc pe care se întemeia întreaga acțiune. Convorbirea i-a dus reciproc la explicații și mărturisiri personale. Astfel au rămas împreună pînă noaptea tîrziu, rătăcind tot mai mult prin labirintul sentimentelor și destinelor omenești. Încetul cu încetul, Odoard s-a simțit îndemnat să-și mărturisească parte din preocupările spiritului și ale inimii; bineînțeles că și din această discuție nu avem decît o relatare incompletă și nesatisfăcătoare. Totuși, datorită tot talentului lui Friedrich de a prinde și a reține orice, sîntem în măsură să reproducem unele scene interesante din viața unui om eminent, care începe să ne preocupe, și să aruncăm oarecare lumină asupra lor, chiar dacă pentru un moment nu avem decît simple indicații asupra faptelor, pe care nădăjduim să le aflăm cîndva mai amănunțit și mai legat.

NU PEA DEPARTE

Bătuse ora zece și totul era gata pentru ceasul hotărît : în sufrageria cea mică, împodobită cu ghirlande de flori, era pregătită o masă splendidă pentru patru persoane ; un tort minunat și fel de fel de dulciuri erau așezate printre flori și candelabre strălucitoare. Ce se mai bucurau copiii de toate bunătățile, căci aveau să se așeze și ei la masă cu cei mari ! Deocamdată țopăiau prin cameră, costumați și mascați și, deoarece nimic nu-i poate poci pe copii, ei semănau cu doi spiriduși adorabili. Tatăl îi chemă lîngă dînsul și micuții recitară, cît se poate de drăgălaș și fără prea mult ajutor, urarea în versuri compusă pentru aniversarea mamei.

Timpu zbura ; din sfert în sfert de ceas bătrîna slujnică nu se putea stăpîni să nu vină din bucătărie, spo-

rind nerăbdarea stăpînului. Lămpile de pe scară sînt gata să se stingă, se tînguia ea ; mi-i teamă c-au să se ardă mîncările ce-i plac sărbătoritei ! De plictiseală, copiii începură să fie neastîmpărați, devenind chiar nesuferiți. Tatăl lor se stăpînea și totuși calmul lui obișnuit începea să-l părăsească ; asculta atent, doar o auzi o trăsură ; trecură cîteva fără să se oprească ; era gata să se înfurie. Ca să omoare timpul, ceru copiilor să mai facă o repetiție ; dar copiii, obosiți la culme, neatenți și stîngaci, recitau fals, cu gesturi nepotrivite, exagerînd ca actorii, cînd nu simt ceea ce joacă. Chinul bietului om creștea cu fiecare clipă ; era mai bine de zece și jumătate ; urmarea lăsăm să ne-o zugrăvească el însuși.

Ceasul bătuse unsprezece ; nerăbdarea crescuse pînă la disperare ; nu mai nădăjduiam, mi-era frică. Tremuram la gîndul că va intra și se va scuza în treacăt, cu obișnuita-i grație ușuratică, spunînd că-i obosită și comportîndu-se ca și cum mi-ar reproșa că-i stric bucuriile. În mine se învălmășeau toate ; toate cîte îndurasem ani de zile îmi apăsau din nou sufletul. Simțeam c-o urăsc și nu mai știam în ce fel ar trebui s-o întîmpin. Bieții copii, împodobiți ca niște îngerași, dormeau liniștiți pe sofa. Îmi ardea pămîntul sub picioare, nu mai îmi dădeam seama ce-i cu mine și nu-mi mai rămînea decît să fug, pînă aveau să treacă primele clipe de disperare. Am alergat spre poartă, așa cum eram îmbrăcat, într-un costum subțire de sară. Nu știu ce explicații am mormăit bătrînei, care m-a silit să pun un pardesiu pe umeri, și m-am trezit pe stradă, într-o stare în care nu mă mai aflasem de mulți ani. Asemenea tinerilor cuprinși de patimă, care nu mai știu ce-i cu ei, am pornit-o la întîmplare pe străzi ; aș fi ajuns și în cîmp, dacă un vînt rece și umed n-ar fi bătut tăios și aprig, potolindu-mi oarecum mînia.

După cum se poate lesne remarca din acest pasaj, ne-am însușit dreptul poetului epic, introducînd pe cititorul binevoitor cam repede în mijlocul acestei relatări pasionante. Am văzut un om de vază, frămîntat de neazuri domestice, fără a ști nimic mai mult despre el ; de aceea, deocamdată, ca să lămurim întrucîtva situația, să ne întoarcem la bătrîna cea cumsecade, ascultînd cele ce murmură sau exclamă cu glas tare, în emoția și nedumerirea ei.

Am văzut eu asta de multă vreme ; am și spus-o ; n-am cruțat-o pe cucoana și i-am atras de multe ori atenția ; dar trebuie să fie ceva mai tare decît ea. Cînd domnul vine obosit după o zi întreagă de treburi la cancelarie, în oraș sau la țară, găsește seara casa goală, sau plină de oameni care nu-i plac. Doamna nu se poate dezbara de asta. Dacă n-are lume și bărbați în jurul ei, dacă nu vine și pleacă, dacă nu se îmbracă și se dezbracă schimbînd rochiile, parcă s-ar înăbuși. Azi, cînd e ziua ei de naștere, pornește de dimineată la țară. Bun ! Noi facem aici toate pregătirile și dumneai jură că-i acasă la nouă. Sîntem gata. Domnul îi pune pe copii să spună o poezie drăgălașă pe care-au învățat-o pe de rost ; sînt îmbrăcați frumos. Lămpile și luminările sînt aprinse, mîncărurile și fripturile sînt gata — nimic nu lipsește, dar dumneai nu vine. Domnul se ține bine, își ascunde nerăbdarea, însă pînă la urmă tot izbucnește. Acum pleacă de acasă la ora asta de noapte ! De ce ? Asta e limpede. Dar încotro ? Eu am amenințat-o de multe ori pe dumneai cu o rivală, da, i-am spus-o cîstit și pe față. Pînă acum n-am observat nimic la domnul ; dar este una care îl pîndește de multă vreme și-i face ochi dulci. Cine știe cum s-a ferit pînă acum ? De data asta însă s-a isprăvit ; l-a împins disperarea, că-și vede bunăvoința neluată în seamă și a pornit-o de-acasă la vreme de noapte ; cred că acum

s-a sfîrşit. I-am spus eu de atîtea ori să nu împingă lucrurile prea departe !

Acum să ne întoarcem la prietenul nostru şi să-l ascultăm din nou :

Trecînd pe dinaintea celui mai mare hotel din oraş, am văzut jos lumină ; am bătut în fereastră şi l-am întrebat pe chelnerul care se apropiase dacă nu sosiseră sau nu se anunţaseră nişte străini. Recunoscîndu-mi vocea, băiatul s-a grăbit să deschidă uşa, mi-a răspuns negativ la întrebare şi m-a poftit înăuntru. În situaţia în care mă aflam, am găsit potrivit să-mi continui minciuna. I-am cerut o cameră pe care mi-a şi dat-o imediat la etajul al doilea ; primul etaj trebuia să rămînă, după părerea lui, pentru străinii care urmau să vină. A şi alergat să pregătească toate ; l-am lăsat să facă ce vrea garantînd plata. Pînă aici toate erau bune, dar pe mine m-a cuprins iarăşi disperarea ; îmi aduceam aminte de toate cîte au fost, cînd agravîndu-le, cînd atenuîndu-le ; mă ocăram pe mine însumi, încercînd să mă stăpînesc, să mă potolesc ; îmi spuneam că a doua zi de dimineată toate se vor linişti ; vedeam chiar cum în ziua următoare toate îşi vor relua cursul obişnuit ; apoi mînia izbucnea nestăvilită din nou ; n-am crezut niciodată că aş putea fi atît de nefericit.

Fără îndoială că acest bărbat nobil, pe care un eveniment neînsemnat în aparenţă l-a tulburat atît de brusc şi pătimaş, a stîrnit interesul cititorilor noştri în asemenea măsură, încît ei ar dori să cunoască încă multe amănunte despre viaţa lui. Vom folosi deci momentul de răgaz în aventura lui nocturnă, cînd se plimba mut şi agitat prin cameră.

Odoard era vlăstarul unei familii vechi căreia un şir întreg de generaţii îi transmisese cele mai nobile calităţi. Fusese educat în şcoala militară, unde îşi însuşise o ţinută

frumoasă care, îmbinată cu cele mai alese calități spirituale, dădea ființei sale un farmec deosebit. Un serviciu de scurtă durată la curte îl apropiase de cele mai de vază personalități și, datorită favorii pe care și-o cîștigase repede, fusese, atașat unei misiuni diplomatice, avînd astfel prilejul să vadă lumea și să cunoască unele cunoscute străine. Dovedise de la început o minte clară, o memorie excelentă chiar a celor mai mici amănunte și mai ales un zel deosebit în toate împrejurările. Ușurința lui de a se exprima în mai multe limbi, felul lui de a se purta nestîngherit, dar discret, îl făcuseră să înainteze din treaptă în treaptă. Avusese succese în toate misiunile lui diplomatice, pentru că știa să cîștige bunăvoința oamenilor și astfel, ajungea să aplaneze diferendele și îndeosebi să împace interesele părților opuse, cîntărind cu dreptate temeiurile existente.

Primul ministru se gîndise să-și apropie un bărbat atît de remarcabil și-l căsătorise cu fiica sa, o fată deosebit de frumoasă, înzestrată cu toate calitățile ce se cer în societate. Dar, cum în cursul oricărei fericiri omenești, se ivește cîteodată un zăgaz ce-i stă împotrivă, așa se întimplase și de data aceasta. La curtea princiară fusese crescută principesa Sofronia, ca pupilă, fiind cea din urmă mlădiță din neamul ei; bunurile și drepturile pe care le moștenise erau destul de mari, deși pămîntul și iobagii îi reveniseră unchiului ei. De aceea, pentru a evita discuții ce ar fi putut duce prea departe, voiau s-o mărite cu prințul moștenitor, care, e drept, era mai tînăr decît ea.

Odoard fusese bănuît că ar avea o slăbiciune deosebită pentru principesă; se socotea că ar fi proslăvit-o prea pătimaș într-un poem, sub numele de Aurora. Din partea Sofroniei se mai adăugase și o imprudență: cu caracterul ei impulsiv răspunsese prea sfidător la unele

glume ale domnișoarelor sale de onoare, afirmind că ar trebui să n-aibă ochi ca să rămână oarbe în fața atîtor calități.

Prin căsătoria lui, bănuiala se potolise, dar dușmanii lui ascunși continuau totuși s-o întrețină și, cînd se ivea prilejul, s-o înțețească.

Cît despre problemele referitoare la drepturile principesei asupra moștenirii și chiar asupra coroanei, oricît se căuta să nu fie atinse, tot se mai vorbea despre ele. Principele, dar mai ales înțelepții lui sfetnici, socoteau că lucrul cel mai bun era ca situația să fie lăsată și mai departe așa cum era, pe cînd susținătorii secreți ai principesei doreau ca situația să fie rezolvată și s-o vadă pe nobila doamnă bucurîndu-se de o mai mare libertate, cu atît mai mult cu cît bătrînul rege al statului învecinat, rudă și protector al Sofroniei, mai era încă în viață și se arăta dispus să-și exercite la nevoie influența paternă.

Cu prilejul unei misiuni cu caracter de pură ceremonie, Odoard fusese bănuît că ar fi încercat acolo să reinvie iarăși problema pe care principele voia s-o trăgăneze. Adversarii lui Odoard se folosiseră de această întîmplare și socrul său, pe care l-a convins de nevinovăția lui, trebui să-și uzeze toată influența pentru a-i obține un fel de post de guvernator într-o provincie îndepărtată. Acolo, el se simțea foarte fericit, căci putea să-și desfășoare întreaga energie ; erau de făcut o mulțime de lucruri necesare, folositoare, bune, frumoase importante ; putea crea opere durabile, fără să se sacrifice, pe cînd, în situația dinainte, ocupîndu-se împotriva convingerilor sale de lucruri efemere, risca să ajungă la propria-i ruină.

Dar soția sa era de altă părere ; ea nu putea trăi decît în cercurile înalte și-l urmase abia mai tîrziu, de nevoie. Odoard se purta față de dînsa cu toate menajamentele

posibile, oferindu-i tot ce putea să-i înlocuiască plăcerile de pînă atunci : vara, petreceri cîmpenești în împrejurimi, iarna, un teatru de amatori, baluri și tot ce mai poftea. Răbdase chiar și prezența unui prieten al casei, un străin, care îi vizita des de cîțva timp, deși lui nu-i plăcea de loc, fiindcă, priceput la oameni cum era, i se păruse că descoperă la el o anumită falsitate.

Din toate cîte le-am spus pînă aici, e foarte probabil că, în grava împrejurare în care se afla acum, în sufletul lui Odoard se perindau imagini după imagini, unele întunecoase și tulburi, altele mai clare și mai coerente. În tot cazul, dacă după această expunere confidențială, el cărei material îl datorăm memoriei deosebite a lui Friedrich, ne întoarcem la Odoard, îl vom regăsi umblînd tulburat prin cameră, arătînd prin gesturi și exclamații ce luptă se dă în el.

Cufundat în asemenea gînduri, umblam agitat prin cameră ; chelnerul îmi aduse o ceașcă de supă, de care aveam mare nevoie, căci fiind preocupat de pregătirile serbării, nu mîncasem nimic la mine acasă, unde cina rămăsese neatinsă. În clipa aceea, am auzit pe stradă sunetele foarte plăcute de corn ale unui poștalion. Vine dinspre munte, zise chelnerul. Ne-am dus la fereastră și am văzut la lumina a două felinare o trăsură luxoasă, încărcată de bagaje și trasă de patru cai, oprindu-se în fața hotelului. Servitorii au sărit de pe capră. Au sosit ! strigă chelnerul ; și porni grăbit în întîmpinare. L-am ținut pe loc, cerîndu-i stăruitor să nu spună că sînt acolo și nici că s-au făcut pregătiri ; mi-a făgăduit și a zburat pe ușă.

Dar nu reușisem să observ cine a coborît din trăsură și o nouă nerăbdare m-a cuprins ; mi se părea că băiatul acela zăbovește prea mult să-mi aducă vestea. În sfîrșit am aflat de la el că oaspeții erau femei ; o doamnă mai în vîrstă, cu o înfățișare distinsă, una de vîrstă mijlocie

de o grație nespusă și o cameristă cum nu se poate mai pe placul inimii. A început, povesti el, cu porunci, a continuat cu lingușiri, iar când a văzut că-i fac ochi dulci, a trecut la un ton voios și ștregăresc care pare că-i cel mai apropiat de firea ei adevărată.

Mi-am dat seama curînd, continuă băiatul, cît erau de uimite văzîndu-mă atît de plin de zel, și găsind toate pregătite pentru primire: camerele luminate și focul aprins în cămin; s-au instalat bine, au găsit în sufragerie o cină rece și le-am oferit și o supă de care s-au bucurat foarte mult.

Doamnele s-au așezat deci la masă. Cea în vîrstă mîncea puțin, cea frumoasă și drăgălașă aproape nimic; camerista, care se numea Lucia, mîncea strașnic și lăuda hotelul, admirînd sfeșnicile cu atîtea luminări, fața de masă, porțelanurile și tacîmurile. După ce s-a încălzit la flăcările din cămin, l-a întrebat pe chelner, cînd a revenit, dacă hotelul lor era totdeauna pregătît așa, zi și noapte să primească oaspeți sosiți pe neașteptate. Băiatul acela îndemînat s-a purtat de data asta la fel ca și copiii, care, deși știu să țină un secret, nu pot totuși ascunde că li s-a încredințat o taină. Mai întîi le răspunse în doi peri, apoi se apropie de adevăr și la urmă, cînd zvăpăiata cameristă îl zăpăci cu întrebările, mărturisi că venise un servitor, adică venise un domn, dar că plecase, ba se întorsese și, pînă la urmă, strîns cu ușa, îi spuse că domnul acela era într-adevăr sus, la etaj, și că se tot plimba neliniștit prin cameră. Doamna cea tînără sări în picioare, celelalte făcură la fel. Trebuie să fie un domn în vîrstă, ziseră ele cu grabă. Chelnerul le asigură că, dimpotrivă, era tînăr. Și, deoarece dîsele se îndoiau, el a susținut cu tărie că spune adevărul. Încurcătura și neliniștea sporeau. Sigur că e unchiul meu, fusese de părere tînăra; lucrurile astea nu i se potrivesc, replică doamna

cea în vîrstă. Dar nimeni altul nu putea ști că vom sosi aici la ceasul ăsta, stăruind în părerea ei. Chelnerul însă susținea înaintea că era un bărbat tînăr, voinic și chipeș. Lucia în schimb jura că trebuie să fie unchiul stăpînei sale și că nu pot să se încreadă în chelner, un șoltic, care de o jumătate de ceas se contrazice mereu.

După toate acestea, chelnerul a fost silit să se ducă sus ca să-l roage stăruitor pe domnul acela să coboare îndată, căci altfel vor veni doamnele spre a-i mulțumi. E o harababură de neînchipuit, adăogă băiatul ; nu înțeleg de ce șovăiți să vă arătați ; sinteți luat drept un unchi bătrîn, pe care doamnele doresc cu nerăbdare să-l îmbrățișeze din nou. Coboriți, vă rog. Nu sînt oare persoanele pe care le așteptați ? Nu disprețuiți o aventură atît de încîntătoare ; face s-o vedeți și s-o auziți pe doamna cea frumoasă și tînără ; sînt persoane foarte respectabile. Veniți degrabă jos căci altfel urcă ele să vă caute aici, în cameră.

Pasiunea provoacă pasiune. Tulburat cum era, Odoard dorea ceva nou, ceva străin de situația în care se găsea. Coborî, nădăjduind că va urma o explicație și o discuție cu doamnele, într-o formă plăcută și veselă, că va afla lucruri noi, că se va distra, și totuși avea presentimentul că merge în întîmpinarea unei vechi cunoștințe. Ajunse la ușă ; doamnele, care credeau că aud mersul unchiului, se grăbiră să-i iasă înainte ; Odoard intră. Dar ce înțîlnire ! Ce apariție ! Doamna cea tînără scoase un strigăt și se aruncă la pieptul doamnei în vîrstă ; Odoard le recunoscu pe amîndouă, se trase speriat îndărăt, apoi se avîntă și căzu la picioarele frumoasei, atingîndu-i o clipă mîna cu cel mai respectuos sărut. Pe buzele lui se stinseră silabele : A-u-ro-ra !

Dacă acum ne întoarcem privirea spre casa prietenului nostru, vom găsi și acolo o situație dintre cele mai

ciudate. Bătrîna nu ştia ce să mai facă : ţinuse aprinse lămpile din vestibul şi de pe scară, dar mîncarea o luase de pe foc căci unele bucate se şi arseseră. Camerista rămăsese lingă copiii adormiţi şi supraveghease numeroasele luminări din sufragerie, tot atît de calmă şi răbdătoare, pe cît era bătrîna de necăjită şi agitată.

În sfîrşit, trăsura se opri în faţa casei ; doamna coborî şi află că soţul ei plecase de cîteva ceasuri, chemat undeva. Urcă scările fără să bage de loc de seamă luminiţa aceea de sărbătoare. Bătrîna află de la lacheu că pe drum avuseseră un accident : trăsura se răsturnase în şanţ şi urmaseră tot felul de necazuri.

Doamna intră în sufragerie : Ce-i mascarada asta ? întrebă ea, arătînd spre copii. V-ar fi făcut mare plăcere, răspunse camerista, dacă aţi fi sosit mai devreme. Copiii, treziţi din somn, săriră în picioare şi, văzînd-o pe măicuţa lor, începură să-i recite felicitarea învăţată. Deşi erau stingheriţi, la început a mers cum a mers, dar apoi, lipsiţi de încurajare şi de ajutor, bietii copii începură să se poticnească şi pînă la urmă se opriră de tot ; cu cîteva mîngîieri, au fost trimişi la culcare. Văzîndu-se singură, doamna se aruncă pe sofa şi izbucni în hohote de plîns.

Acum, totuşi, e necesar să dăm informaţii mai precise asupra doamnei şi asupra serbării cîmpeneşti care se sfîrşise atît de prost, după cum se pare. Albertina era una dintre acele femei căreia n-aveai ce să-i spui între patru ochi, dar pe care o întîlneai cu cea mai mare plăcere în societate. Aceste femei sînt podoaba reuniunilor şi mijlocul de a stimula conversaţia în clipa cînd lîncezeşte ; au o graţie căreia îi trebuie spaţiu vast pentru a străluci şi a evolua nestingherită ; au nevoie totdeauna de multă lume în jur, de o atmosferă care să le îmboldească şi să le oblige să fie amabile ; în faţa unui singur om nici nu ştiu cum trebuie să se poarte.

Prietenul casei își câștigase simpatia și și-o menținea numai pentru că organiza și-i oferea ocazii să fie mereu în mișcare și pentru că întreținea în jurul ei o societate, nu prea numeroasă, dar foarte veselă. La împărțirea rolurilor, își alegea pe cel de tată nobil și se pricepea, prin comportarea lui demnă și gravă, s-o ia cu mult înaintea tinerilor amorezi de rangul întâi, al doilea sau al treilea.

Florina, proprietara unui domeniu important din apropiere, avea obligații mari față de Odoard, ale cărui reforme economice aduceau întimplător multe foloase proprietăților ei și perspectiva ca în viitor să le sporească venitul în mod simțitor. Ea își petrecea iarna la oraș și vara la moșie, care devenea scena multor petreceri plăcute. Îndeosebi, nu lăsa să treacă nici o aniversare fără să n-o sărbătorească, organizând tot felul de distracții.

Florina era o ființă veselă și glumeață, dar se părea că nu ține la nimeni și că nu încurajează nici nu dorește vreun atașament. Dansatoare pasionată, ea îi prețuia pe bărbați numai în măsura în care se mișcau corect în tact ; plină de vioiciune în societate, îi erau nesuferiți cei ce rămâneau chiar și o clipă cu privirile pierdute, părînd că reflectează la ceva ; de altfel juca foarte plăcut rolurile de subretă veselă, roluri care se găsesc în toate piesele și în toate operele, astfel că nu se naștea nici o rivalitate între ea și Albertina, care juca rolurile de ingenuă.

Pentru a-și sărbători apropiata aniversare într-o societate plăcută, poftise persoanele cele mai de vază din oraș și de la moșiile din jur. Dansul, început chiar după gustarea de dimineață, continuase și după-masă ; balul se lungise ; se plecase prea târziu și, surprins de întuneric pe un drum rău, de două ori mai rău, căci de-abia fusese reparat, vizitiul cîrmise greșit și răsturnase trăsura într-un șanț. Frumoasa noastră, împreună cu Florina și prietenul casei se văzuseră în situația cea mai proastă.

Prietenul izbutise însă repede să se ridice ; apoi, aplecîndu-se peste trăsură, strigase ; Florino, unde ești ? Albertinei i se părea că visează ; el întinsese mîna și o trăsese afară pe Florina, care era leșinată ; îi dăduse primele îngrijiri și luînd-o în brațe o dusesse pînă la drumul bun. Albertina rămăsese în trăsură de unde o ajutară să iasă vizitiul și lacheul ; sprijinindu-se de acesta din urmă, ea încercase să meargă mai departe. Dar drumul era prost și deloc potrivit pentru pantofii ei de bal ; deși susținută de servitor, se poticnise la fiecare pas. Însă în suflet se simțea și mai îndurerată, și mai pustie. Nu știa, nu pricepea ce i se întîmplă.

Cînd însă ajunsese la han și o găsi într-o odăiță pe Florina întinsă pe un pat și alături de ea pe hangiță și pe Lelio îngrijind-o, își dădu seama de nenorocirea ei. Dintr-o dată, cu iuțea fulgerului, i se dezvăluise că între prietenul necredincios și amica perfidă era o legătură tainică. Trebuise să fie martoră cum Florina, deschizîndu-și ochii, se aruncase de gîtul lui cu voluptatea pasiunii renăscute, cum ochii ei negri străluceau din nou și cum o roșeață vie îi rumenise dintr-o dată obrajii palizi ; într-adevăr arăta întinerită, fermecătoare, adorabilă.

Albertina rămăsese în picioare, cu ochii în pămînt, singură, neluată în seamă de nimeni. Îndrăgostiții își veniră în fire, adoptară o atitudine potrivită, dar răul fusese săvîrșit. Fuseseră nevoiți să se urce iar în trăsură și desigur nici chiar în iad n-ar fi fost mai strîns îngrămădiți trădătorii și victima lor.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

Lenardo și Odoard au fost foarte ocupați timp de cîteva zile ; Lenardo îi aproviziona pe emigranți cu toate cele

trebuincioase, iar Odoard făcea cunoștință cu cei ce rămăneau pe loc, căutînd să le cîntărească însușirile, pentru a-i putea instrui asupra proiectelor sale. În acest timp Friedrich și Wilhelm au avut destul răgaz pentru a sta de vorbă pe îndelete. Wilhelm ceru să i se explice planul general al asociației și, după ce s-a familiarizat îndeajuns cu ținutul, și-a exprimat nădejdea că într-un teritoriu atît de vast se va dezvolta o populație numeroasă ; astfel convorbirea s-a îndreptat curînd de la sine spre ceea ce îi unește propriu-zis pe oameni : religia și morala. Asupra acestora, Friedrich, cel totdeauna plin de voie bună, a vorbit pe larg și cititorii noștri ne-ar fi desigur îndatorați, dacă am putea reproduce în întregime discuția care, prin întrebări și răspunsuri, prin obiecții și argumente, s-a desfășurat în chip interesant, ajungînd după diverse ocoluri să-și atingă adevărata țintă. Dar nu se cade să zăbovim atît de mult ; preferăm să dăm dintr-o dată concluziile, decît să lăsăm ca ele să se nască pe rînd în spiritul cititorilor noștri.

În cele ce urmează se găsește, deci, chintesența celor discutate :

Morala noastră e cu totul independentă de religie ; e pur activă și poate fi formulată în cîteva comandamente ; moderație în cele ce facem din propria noastră voință, sîrguință în cele ce facem sub imperiul necesității. În viață fiecare poate utiliza aceste maxime laconice în felul său, căci textul acesta atotcuprinzător poate fi dezvoltat la infinit.

Tuturor copiilor noștri li se insuflă un mare respect față de noțiunea de timp, ca fiind cel mai înalt dar al lui Dumnezeu și al naturii, și însoțitor vigilent al existenței. La noi se găsesc orologii pretutindeni, iar minutarele și

bătaia lor arată fiecare sfert de oră. Pentru a răspîndi cît mai mult cu putință aceste semnale, aparatele telegrafice instalate în ținutul nostru indică, atunci cînd nu-s ocupate cu altceva, ceasurile din timpul zilei și al nopții, folosind un procedeu foarte ingenios.

Așadar, morala noastră, care e întru totul practică, insistă cu deosebire asupra chibzuinței și aceasta e favorizată în cea mai mare măsură de împărțirea timpului, de atenția dată fiecărei ore. În orice moment omul trebuie să facă ceva și cum s-ar putea asta, dacă n-am fi atenți la munca noastră și la trecerea orelor ?

Ținînd seama că ne aflăm abia la început, acordăm mare importanță legăturilor de familie. De aceea ne gîndim să impunem părinților îndatoriri mari ; educația va fi la noi cu atît mai ușoară, cu cît fiecare trebuie să se servească singur, să fie propriul său slujitor sau slujitoare.

Firește că unele discipline trebuie predate după o regulă uniformă ; abatele s-a însărcinat să învețe pe toată lumea cu ușurință, cititul, scrisul și socotelile ; metoda lui seamănă cu învățămîntul mutual, dar e mai ingenioasă ; în esență totul se reduce la formarea în același timp atît a dascălilor cît și a elevilor.

Dar trebuie să mai pomenesc despre încă un învățămînt mutual : și anume de exercițiile de atac și apărare. Aici e specialist Lothario ; manevrele lui au ceva asemănător cu cele ale vîinatorilor noștri de cîmp, însă, fiind vorba de Lothario, îți închipui că nu pot fi altfel decît originale.

Cu acest prilej adaug că în viața civilă n-avem clopote și în cea militară n-avem tobe ; ne sînt suficiente vocea omenească și instrumentele de suflat. Acestea au existat și există și acum ; dar folosirea lor cu pricepere o atri-

buim spiritului, care, de altfel, ar fi putut foarte bine să le și inventeze.

Nevoia cea mai importantă a unui stat e să aibă un guvern curajos și guvernul nostru nu va duce lipsă de așa ceva ; noi toți sîntem nerăbdători să ne apucăm de lucru, convinși că trebuie să începem simplu. De aceea nu ne gîndim la justiție, ci la poliție. Principiul ei de bază este exprimat energic astfel : nimeni să nu stînjenească pe ceilalți ; cine stînjenește va fi dat la o parte, pînă va înțelege cum trebuie să se poarte pentru a fi îngăduit de ceilalți. Dacă ne încurcă un lucru neînsuflețit, lipsit de rațiune, de asemeni va fi îndepărtat din cale.

În fiecare circumscripție, se află trei directori de poliție, care se schimbă între ei la fiecare opt ore, așa cum e și în mine, unde activitatea nu trebuie să se întrerupă niciodată ; unul dintre acești oameni trebuie să se afle la îndemîină totdeauna în timpul nopții.

Directorii aceștia de poliție au dreptul să atragă atenția, să mustre, să admonesteze și să excludă ; dacă găsesc necesar, ei pot convoca un număr oarecare de jurați. Cînd părerile lor sînt împărțite în mod egal, nu decide președintele, ci se trage la sorți, deoarece sîntem convinși că față de două păreri opuse, n-are importanță pe care din ele o urmezi.

Cît privește majoritatea, avem păreri cu totul proprii ; o admitem atunci cînd e vorba de împrejurări necesare și curente de viață, dar în chestiunile grave, importante, nu prea avem încredere în ea. Dar despre asta n-am totuși dreptul să vorbesc mai mult.

Autoritatea superioară, care dirijează totul, nu poate fi găsită niciodată într-un loc *unic*. Ea circulă neconținut, pentru a menține echilibrul în lucrurile obligatorii și a-i

lăsa fiecăruia libertatea în cele facultative. De altfel, aceasta s-a mai întâmplat în decursul istoriei ; împărații germani călătoreau mereu din loc în loc și acest lucru e cel mai conform cu spiritul statelor libere. Ne e teamă să fixăm o capitală, deși vedem de pe acum punctul din teritoriul pe care-l posedăm, unde se va aduna cel mai mare număr de oameni. Dar lucrul acesta îl ținem însă ascuns ; capitala se va alcătui încetul cu încetul și, oricum, destul de curînd.

Acestea-s în general punctele asupra cărora sîntem în cea mai mare parte de acord ; dar ele sînt discutate din nou de către membrii asociației, de fiecare dată cînd se întrunesc în număr mai mare sau mai mic. Esențialul este ca noi să ne găsim la fața locului. De fapt, noua situație a asociației, aceea care trebuie să dureze, o exprimă legea. Pedepsele noastre sînt blinde ; fiecare are dreptul de a dojeni, dacă a atins o anumită vîrstă ; numai celor mai bătrîni, cu o autoritate recunoscută, le e îngăduit să mustre și să admonesteze ; iar pedeapsa se hotărăște de un număr de membri, convocați în acest scop.

Se observă că legile severe se tocesc repede și că încetul cu încetul devin tot mai îngăduitoare, pentru că natura își afirmă totdeauna drepturile sale. Noi avem legi îngăduitoare, pentru a putea să devenim treptat mai severi. Pedeapsa noastră consistă în îndepărtarea din obște, în mod mai blînd sau mai strict, pe timp mai scurt sau mai lung, după caz. Cînd averea cetățenilor va crește, atunci li se va tăia din ea o parte, în proporție cu vina lor, ca să fie pedepsiți și în acest fel.

Acestea au fost aduse la cunoștința tuturor membrilor asociației și la examenul ce s-a instituit, s-a constatat că fiecare face asupra sa însuși cele mai potrivite aplicații ale punctelor capitale. Principalul este să ducem cu noi

peste ocean avantajele civilizației și să lăsăm în urma noastră dezavantajele ei : cîrciumi și săli de lectură n-o să îngăduim la noi ; prefer să nu-ți spun cum ne vom comporta față de cărți și de garafe ; asemenea lucruri, pentru a fi judecate, cer să fie mai întîi îndeplinite.

Din aceleași motive, cel ce-a adunat aceste hîrtii și le-a pus în ordine nu vrea să vorbească de alte dispoziții care circulă în cadrul asociației, deocamdată numai ca probleme, și care poate că, la fața locului, nu vor fi găsite bune de aplicat. Dacă le-am expune aici amănunțit, ar avea și mai puțin șorți să fie aprobate.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

Ziua hotărîtă pentru conferința lui Odoard sosise ; după ce s-a adunat toată lumea și s-a făcut liniște, el a început a vorbi în felul următor : Opera măreață, la care am poftit să ia parte această mulțime de oameni vrednici, nu vă e cu totul necunoscută, căci v-am mai vorbit despre ea în linii generale. Din cele ce v-am spus, reiese că atît în lumea veche, cît și în cea nouă se află pămînturi care se cer cultivate mai bine decît au fost pînă acum. Acolo, natura a desfășurat întinderi mari și vaste, rămînînd neatinsă și sălbatică, încît omul nu se încumetă să pornească la luptă cu ea. Și totuși, pentru cei hotărîți, e destul de ușor să pună cu încetul mîna pe acele pustietăți și să-și asigure stăpînirea asupra lor. În lumea veche e dimpotrivă. Aici, pretutindeni proprietatea e ocupată, împărțită și dreptul asupra ei e mai mult sau mai puțin consfințit de un trecut îndelungat ; și, dacă acolo lipsa de limite pare

o greutate de neînvins, aici delimitarea prezintă piedici aproape și mai greu de biruit. Natura poți s-o constrângi prin hârnicie; pe om însă, numai prin forță sau putere de convingere.

Dacă proprietatea particulară e privită de toată societatea drept sacră, cu atât mai mult ea e astfel pentru cel ce-o posedă. Obişnuința, impresiile din tinerețe, respectul față de înaintași, aversiunea față de vecin și o mie de alte lucruri îl fac pe proprietar să fie rigid și potrivnic oricăror schimbări. Cu cât asemenea situație este mai veche, mai complexă, mai divizată, cu atât e mai greu să înfăptuiești ideea binelui general, pentru ca, luînd ceva de la individ, să rezulte un folos pentru întreaga societate și, prin răsfrîngere, chiar și pentru individul însuși.

De cîțiva ani guvernez în numele prințului meu o provincie, care fiind despărțită de statele sale, multă vreme n-a fost exploatată așa cum s-ar putea. Tocmai această separare, sau dacă vrei această încercuire a împiedicat pînă acum să se ia vreo măsură, care să dea locuitorilor prilejul de a-și exporta produsele și de a primi dinafară cele ce le sînt necesare.

În acest ținut dispun de puteri nelimitate. Erau multe lucruri bune de făcut, dar toate numai într-o măsură limitată. Pretutindeni drumul progresului era zăvorît și se părea că reformele cele mai de dorit se aflau într-o altă lume.

Nu aveam altă obligație decît de a administra bine. Și ce poate fi mai ușor decît asta? Tot atât de ușor e să înlături abuzurile, să te folosești de capacitățile oamenilor și să le încurajezi strădaniile. Cu ajutorul rațiunii și al puterii, toate acestea pot fi îndeplinite fără prea multă trudă, toate s-au făcut oarecum de la sine. Dar atenția, grija mea deosebită s-au îndreptat asupra vecinilor, care

nu-și conduceau și nu lăsau să fie conduse provinciile în același spirit, și încă și mai puțin după aceleași convingeri.

Aproape că mă resemnasem, hotărît să mă mențin în limitele situației mele și să mă folosesc cît s-o putea mai bine de rutină, cînd am observat deodată că veacul îmi vine în ajutor. În vecinătate au fost numiți funcționari mai tineri; aveau aceleași păreri ca și mine, dar, bineînțeles, la ei nu era decît o bunăvoință teoretică. Au adoptat pe încetul planurile mele de alianță multilaterală mai ales pentru că am luat asupra-mi sacrificiile cele mai mari, fără însă ca vreunul să observe că și cele mai mari avantaje îmi reveneau tot mie.

Sîntem trei care guvernăm provincii însemnate; principii și miniștrii noștri sînt convinși de cinstea și folosul proiectelor susținute de noi, căci la drept vorbind, e mai greu să cuprinzi cu privirea avantajele în linii mari, decît în amănunte. Aici nevoia ne arată totdeauna ce trebuie să facem sau să evităm și această normă e suficientă pentru prezent; dar acolo trebuie să făurim un viitor și chiar dacă un spirit pătrunzător ar găsi un plan potrivit, cum ar putea el spera că și ceilalți îl vor adopta?

În nici un caz la asta nu poate ajunge individul izolat; timpul care descătușează spiritele, deschide totodată și ochii spre depărtări, și, acolo, se vede cu ușurință ce e cu adevărat mare; astfel se poate mai lesne înlătura una dintre piedicile cele mai puternice care stau în calea activității omenești, și anume faptul că oamenii pot fi de acord asupra unui scop, dar mult mai rar și asupra mijloacelor care duc la el. Căci ce-i cu adevărat mareț ne ridică deasupra noastră înșine și strălucește înaintea noastră ca o stea; însă alegerea mijloacelor ne întoarce iar la noi înșine și atunci individul, readus la ce era înainte, se simte ca și cum n-ar fi făcut niciodată parte dintr-un tot.

Deci, să repetăm : secolul trebuie să ne vină în ajutor, timpul să forțeze rațiunea și, în inimile devenite mai cuprinzătoare, interesul superior să precumpănească.

Cu asta cred că am spus de-ajuns ; chiar dacă acum pare prea mult, mai târziu voi avea grijă să o repet fiecărui asociat. S-au făcut măsurători precise ; drumurile au fost trasate, s-au stabilit locurile unde se vor ridica hanuri și, mai târziu, poate și sate. Sînt binevenite, ba chiar necesare, fel de fel de construcții. Arhitecți și tehnicieni pricepuți prevăd toate. Planurile și devizele sînt întocmite ; avem intenția să încheiem acorduri, unele mai mari, altele mai mici și cu un control foarte riguros să utilizăm sumele disponibile spre uimirea patriei mume ; căci trăim cu nădejdea că de acum înainte se va dezvolta o activitate generală în toate direcțiile.

Dar este o problemă, asupra căreia vreau să atrag atenția tuturor asociațiilor, pentru că poate avea o influență asupra hotărîrii lor : e vorba de organizația, de forma în care ne gîndim să-i unim pe toți colaboratorii și să le creăm o situație onorabilă în ceea ce privește raporturile între ei, și față de restul cetățenilor lumii.

De îndată ce vom păși pe teritoriul indicat, toate meșteșugurile vor fi declarate arte, iar pentru a le deosebi clar de cele „liberale“, le vom numi „arte stricte“. E vorba aici numai despre activitățile ce se referă la construcții ; toți cei de față, tineri și bătrîni fac parte din această categorie.

Să-i enumerăm aici pe rînd, în ordinea în care ei înalță o clădire, pentru a o face încetul cu încetul de locuit.

Pomenesc întîi de pietrari, care cioplesc pietrele de temelie și cele de colțuri și, cu ajutorul zidarilor, le așază la locul lor, potrivit unor indicații precise. Apoi vin zidarii care, pe temelia riguros verificată, consolidează prezentul.

și viitorul. Mai devreme sau mai târziu, dulgherii își aduc grinzile pregătite dinainte și le îmbină și astfel, treptat, clădirea se înalță după planul hotărât. Apoi chemăm în grabă pe cel ce face acoperișul; pentru interior avem nevoie de timplar, geamgiu, lăcătuș și, dacă nu pomenesc decît la urmă despre zugrav, e din pricină că munca lui se poate face în momente foarte diferite, pentru a da la urmă de tot un aspect plăcut întregului, atît pe dinăuntru cît și pe dinafară. Nu mai menționez o seamă de activități mai mărunte, căci aici eu urmăresc numai esențialul.

Va trebui să se țină seamă cu strictețe de treptele de ucenic, calfă și maestru, care s-ar putea încă subdiviza în numeroase etape, dar numai după examene cît se poate de riguroase. Acel ce intră în societatea noastră știe că se dăruiește unei arte stricte, care nu-i poate îngădui nici o neglijență; într-un lanț mare, o singură verigă ruptă poate nimici totul. În marile întreprinderi, ca și în primejdiile mari, ușurătatea trebuie exclusă.

Tocmai din acest punct de vedere arta strictă trebuie să servească de exemplu artelor liberale și să caute să le întreacă. Dacă privim artele zise liberale, care sînt numite astfel într-un sens foarte înalt, vedem că e perfect indiferent dacă sînt bine sau rău practicate. Cea mai proastă statuie stă la fel de bine în picioare, ca și cea mai bună; un chip pictat merge foarte mîndru pe niște picioare rău desenate, brațele-i diforme îmbrățișează cu putere; personajele nu sînt așezate în plan potrivit și totuși terenul nu se prăbușește din pricina asta. În muzică lucrul acesta este și mai evident; scîrțîielile unei scripci pun grozav în mișcare picioarele flăcăilor voinici într-o cîrciumă de stat și am auzit de-atîtea ori la biserică o muzică detestabilă, în timp ce credincioșii se reculegeau cu evlavie. Acum, dacă vrei să socotești și poezia ca o artă liberală, veți vedea cu ușurință că nici ea singură nu știe pînă unde se întind limitele ei. Și totuși orice artă are legile ei interioare, dar

încălcarea lor nu aduce nici o pagubă omenirii ; artele stricte dimpotrivă nu-și pot îngădui așa ceva. Artistul liberal poate fi laudat, talentul lui poate să producă plăcere, chiar dacă opera lui nu rezistă unui examen mai amănunțit.

Dar dacă analizăm aceste două categorii de arte, pe cea liberală și pe cea strictă, în starea lor cea mai desăvârșită, vedem că prima trebuie să se ferească de pedanterie și formule depășite, iar cealaltă de nechibzuință și cîrpăceală. Cel ce are misiunea să le conducă trebuie să fie atent, numai așa vor fi evitate abuzurile și lipsurile.

Nu mai repet, căci toată viața noastră va fi o repetare a celor ce v-am spus ; mai adaug numai următoarele observații : cel ce se consacră unei arte stricte, trebuie să-i închine toată viața. Pînă acum se numea muncă manuală, foarte logic și pe bună dreptate ; meșteșugarii lucrează cu mîna ; dar mîna, ca să îndeplinească ce are de îndeplinit, trebuie să fie însuflețită de o viață proprie, trebuie să fie ea însăși o individualitate, să aibă o gîndire proprie, voință proprie. Or, la asta nu poate ajunge pe altfel de căi.

După ce vorbitorul încheie adăogînd cîteva bune urări, toți cei de față se ridicară în picioare, dar în loc să plece, meșteșugarii făcură cerc în jurul mesei conducătorilor lor. Odoard le întinse o foaie de hîrtie tipărită, care merse din mînă în mînă ; pe ea se aflau următoarele strofe, pe care le cîntară într-un tempo moderat și voios, pe o melodie cunoscută :

Dacă pleacă, de rămîne,
Celui vrednic i-i egal.
Muncă de folos să facă
Și-atunci locu-i ideal.
Celui care te urmează,
Calea i se luminează :
I-arăți loc ocrotitor.
Trăiască turmă și păstor !

Drămuiești cu chibzuire
Și poveri și bucurii.
Dai bătrînilor cinstire,
Celor tineri dai soții.
Cînd încrederea domnește,
Casa iute se clădește.
Cu gard o împrejmui
Și în vecini ne bizuim.

Pe drumuri nou construite
Vom găsi un han curat.
Ne vor fi distribuite
Ogoare de cultivat.
Hai toți acolo să plecăm,
Hai iute să ne așezăm
Într-un pămînt ocrotitor.
Trăiască turmă și păstor !

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

După activitatea însuflețită din acele ultime zile, a urmat o liniște deplină. Cei trei prieteni rămăseseră singuri, ei între ei, și se putea observa bine că doi dintre dînșii, Lenardo și Friedrich, erau cuprinși de o îngrijorare ciudată ; nu ascundeau cît îi contraria faptul că nu puteau încă pleca din locul acela. Așteptau un mesager, după cum spuneau, și în răstimp nu erau în stare să discute nimic important, nimic hotărîtor.

În sfîrșit, curierul sosi aducînd un plic voluminos ; Friedrich se precipită să-l deschidă, dar Lenardo îl opri, zicîndu-i : Lasă-l așa și pune-l pe masă în fața noastră ; să-l privim, să ne gîndim și să încercăm să ghicim ce poate

conține. Căci soarta noastră e gata să se hotărască și, dacă e vorba că nu sîntem noi stăpîni pe ea, ci atîrnă de înțelepciunea, de sentimentul altora, și trebuie să ne așteptăm la un da, sau la un nu, la un așa, sau la un altminteri, se cuvine să ne păstrăm calmul, să ne reculegem și să ne întrebăm de vom suporta hotărîrea ca o sentință divină, față de care ne e poruncit să ținem rațiunea sub obroc.

Nu ești deloc atît de calm pe cît ai vrea să pari, răspuse Friedrich ; de aceea, n-ai decît să rămii singur cu secretele tale și fă cu ele ce poțestești ; în orice caz pe mine nu mă privesc. Dar lasă-mă să dezvălui totul acestui prieten vechi și încercat și să-i înfățișez situația critică pe care noi i-am ascuns-o atîta vreme. Cu aceste vorbe, îl luă pe Wilhelm cu el și pe drum exclamă : A fost găsită, a fost găsită demult, și acum întrebarea-i ce se va întîmpla cu ea ? !

Știam, răspuse Wilhelm, căci prietenii își mărturisesc cel mai limpede tocmai ceea ce vor să-și ascundă. Ultimul pasaj din jurnalul lui, acela în care Lenardo își amintește în mijlocul munților de scrisoarea pe care i-o trimisesem, mi-a readus în minte chipul ființei aceleia delicate, cu spiritul și sensibilitatea ei. Îl și vedeam cum, în dimineața următoare, o regăsește, o recunoaște, vedeam și ce mai putea urma. Dar trebuie să mărturisesc sincer că tăcerea și rezerva voastră față de mine m-a neliniștit, nu din curiozitate, ci din simpatie adevărată pentru ea.

Atunci, exclamă Friedrich, pachetul care-a sosit trebuie să te intereseze cît se poate de mult ! Urmarea jurnalului fusese trimisă Makariei și nu voiam să-ți stricăm plăcerea povestindu-și întîmplarea aceasta gravă și frumoasă. În clipa asta o vei afla ; Lenardo desigur că a și desfăcut plicul și n-are nevoie de jurnal ca să afle ce vrea să știe.

Friedrich se repezi, cum îi era obiceiul, se întoarse tot în goană și aduse caietul făgăduit. Acum trebuie să aflui și eu ce se petrece cu noi, strigă el. Apoi o luă iar la fugă, iar Wilhelm citi cele ce urmează :

Jurnalul lui Lenardo

Continuare

Vineri, 19

Deoarece astăzi nu trebuia să zăbovim, ca să ajungem devreme la doamna Suzana. am gustat la repezeală ceva cu întreaga familie, căreia i-am mulțumit, și am felicitat-o în cuvinte învăluite, încredințându-i pe furiș meșterului Drege-toate, care mai rămânea acolo, daruri pentru fete, daruri mai bogate și mai feciorelnice decât cele de ieri ; omul nostru nu mai putea de bucurie.

De data aceasta, drumul l-am străbătut repede ; după câteva ore am dat de o vale liniștită și nu prea întinsă ; într-o parte, stînci înalte se oglindeau în valurile limpezi ale unui lac ; cele câteva case arătau a fi solid zidite și în jurul lor era pămînt fertil și bine cultivat, foarte potrivit pentru grădinărie, fiind expus la soare. Colectorul de fire m-a însoțit în casa cea mai arătoasă și m-a prezentat doamnei Suzana. Am avut un sentiment foarte ciudat cînd mi s-a adresat cu prietenie și ne-a spus cîte de bucuroasă că am venit vinerea, ziua cu cele mai puține ocupații din săptămîină, deoarece mărfurile erau trimise joia, la vreme de seară, în orașul de dincolo de lac. Tot Daniel le transportă ? întrebă colectorul de fire. Da, tot el ; își îndeplinește treaba atît de bine și cu atîta credință, de parcă ar fi mărfurile lui. — Dar nici nu-i prea mare deosebire, zise colectorul de fire.

După ce-a primit unele comenzi din partea prietenoasei gazde, s-a grăbit să plece, ca să-și vadă de treburile ce-l așteptau în văile laterale, făgăduind să se întoarcă peste câteva zile pentru a mă însoți mai departe.

Cît despre mine, mă afluam într-o stare sufletească foarte curioasă. De cum am intrat am avut presimțirea că ea era cea dorită ; privind-o mai mult, îmi spuneam că nu-i dînsa, iar dacă mă uitam în altă parte sau dacă se întorcea cu spatele, mi se părea iarăși că e ea ; întocmai ca în vis, amintirea și fantezia se luptau una cu alta.

Cîteva torcătoare, ce întîrziară cu lucrul lor săptămînal, îl aduseră atunci. Stăpîna, dojenindu-le cu blindețe, se tîrgui cu ele ; dar, pentru a sta de vorbă cu oaspetele, a lăsat această treabă pe seama a două fete, pe care le-a numit Gretchen și Lieschen și pe care le-am privit cu multă atenție, ca să văd dacă se potriveau cu descrierea făcută de meșterul Drege-toate. Aceste două chipuri m-au descumpănit cu desăvîrșire și mi-au nimicit orice asemănare între femeia căutată și stăpîna casei.

Dar mă uitam cu și mai multă atenție la ea și mi se părea că e ființa cea mai deosebită și mai plăcută dintre toate persoanele pe care le-am întîlnit în călătoria mea prin munți. Aveam acum destule cunoștințe ca să pot vorbi cu pricepere despre meseria ei, pe care o îndeplinea atît de bine. Interesul și înțelegerea ce le arătam i-au făcut mare plăcere ; cînd am întrebat-o de unde își procura bumbacul, căci văzusem cu cîteva zile înainte un mare transport peste munte, ea mi-a răspuns că tocmai cu transportul acela își asigurase o provizie însemnată. De altfel și așezarea locuinței sale era foarte prielnică, deoarece drumul principal ce ducea spre lac era numai la un sfert de oră depărtare și deci putea lua singură în primire baloturile trimise de la Triest și adresate ei,

sau i le aducea un comisionar ; așa se întâmplase și alaltăieri.

M-a condus apoi într-o pivniță mare și aerisită unde era păstrată provizia de bumbac, ca să nu se usuce prea tare și să nu-și piardă din greutate și suplețe. De asemeni, am găsit la ea, adunate la un loc, toate cîte văzusem pînă atunci ; îmi arăta fiecare lucru pe rînd, iar eu o ascultam cu interes și pricepere. Am văzut că devine tot mai tăcută și, după întrebările ei, am putut ghici că mă crede de meserie. Căci, îmi spunea dînsa, primise bumbacul și acum aștepta un trimis sau un asociat al casei de comerț din Triest, ce trebuia să sosească pentru a-și face o idee asupra întreprinderii ei și a încasa banii datorați pentru transport. Doamna Suzana avea suma pregătită pentru oricine s-ar fi putut legitima.

Intrucîtva încurcat, îi răspundeam evaziv și o priveam cum merge prin cameră, dînd ordine ; parcă era Penelopa printre slujnicele sale.

Cînd s-a întors lîngă mine, mi s-a părut că se petrecuse în ea ceva deosebit. — Deci, dumneata nu ești negustor ? mă întrebă. Nu știu de unde-mi vine încrederea și cum de îndrăznesc s-o cer pe-a dumitale. Nu vreau să te silesc, dar dăruiește-mi-o, dacă te lasă inima. Zicînd aceasta, chipul străin al femeii mă privi cu niște ochi atît de cunoscute și care păreau să mă recunoască și pe mine atît de bine, încît m-am simțit străpuns pînă în adîncul sufletului și eram gata să-mi pierd cumpătul. Mi se muiau picioarele și judecata mă părăsea cînd, spre norocul meu, cineva a chemat-o grabnic afară. Am izbutit să-mi vin în fire și să-mi întăresc hotărîrea de a mă stăpîni cît timp voi putea, deoarece aveam bănuiala că mă amenință iar primejdia unei legături fatale.

Gretchen, o copilă cuminte și prietenoasă, m-a luat să-mi arate țesăturile lucrate artistic ; mă lămurea cu

pricepere și calm ; ca să-i arăt că-i dau atenție, scriam cele ce-mi spunea în tabletele mele, unde au rămas ca mărturie a unui lucru făcut mașinal, căci aveau cu totul altceva în minte ; notele sunau așa :

Urzeala unei țesături *călcate* ca și a uneia *trase* se face după cum cere modelul, cu fir alb, slab răsucit, iar uneori și cu fire vopsite cu roșu turcesc sau cu albastru, care sînt folosite la dungi sau flori.

Pentru tuns, se înfășură țesătura pe niște cilindri, care formează un cadru de forma unei mese, în jurul căruia se așază mai mulți lucrători.

Lieschen, care stătea printre tunzătoare, sări de pe scaun, veni la noi și se amestecă în vorbă, numai ca s-o încurce pe Gretchen, contrazicînd-o. Și deoarece tot lui Gretchen îi dădeam mai multă atenție, Lieschen începu să se învîrte prin cameră, chipurile să caute, să aducă ceva și, cu toate că era destul loc, mi-a atins într-adins brațul de două ori cu cotul ei delicat, lucru care nu mi-a prea plăcut.

Buna și Frumoasa (merită s-o numești așa, mai ales dacă o compari cu celelalte femei) m-a dus în grădină, ca să ne bucurăm de apusul soarelui, care dispărea după muntele cel înalt. Un zîmbet plutea pe buzele ei, așa cum se întîmplă cînd șovăi să spui ceva plăcut ; de altfel și eu eram într-o stare sufletească de dulce tulburare. Mergeam unul lingă altul și nu mă încumetam să-i apuc mîna, deși aș fi făcut-o bucuros ; s-ar fi zis că amîndurora ne era teamă de vorbe și gesturi care ar fi putut să trădeze prea repede în fața lumii fericirea acestei întîlniri. S-a oprit și mi-a arătat cîteva ghivece în care încoltiseră tulpini de bumbac. — Cultivăm și îngrijim aceste semințe, nefolositoare pentru munca noastră și urîte, care au făcut un drum atît de lung pînă la noi, împreună cu bumbacul.

Le cultivăm din recunoștință și avem o plăcere deosebită să vedem, în stare vie, planta ale cărei resturi moarte dau viață existenței noastre. Aici vezi începutul, faza de mijloc c cunoști, și diseară, dacă avem noroc, îți voi arăta și un sfârșit îmbucurător.

Joia seara, noi, meșteșugarii, sau un comisionar al nostru, cărăm la vasul de transport mărfurile ce ne-au intrat în cursul săptămânii și, în tovărășia altora care fac același comerț, ajungem vinerea dimineața în oraș. Aici, fiecare își duce marfa la negustorii toptangii, căutînd s-o vîndă cît mai bine ; adesea luăm drept plată bumbacul brut de care avem nevoie.

Dar negustorii care se duc la tîrg nu se întorc numai cu bani, sau cu materie primă pentru fabricație, ci se aprovizionează cu tot felul de alte lucruri foloșitoare sau plăcute. De aceea cînd unul din familie a plecat la oraș ca să tîrguiască, acasă domnește așteptarea, nădejdea și dorința, ba adesea neliniștea și teama. Dacă se iscă furtună și vreme rea, ne cuprinde grija ca nu cumva să pățească ceva vasul. Cei aprigi la cîștig așteaptă să afle cum a mers vînzarea mărfii și socotesc dinainte cîștigul net ; cei curioși așteaptă noutățile din oraș, cei cărora le plac gătelile așteaptă hainele sau lucrurile la modă pe care trebuie să le aducă cel plecat ; în sfîrșit, pofticioșii, și mai cu seamă copiii, așteaptă bunătățile, fie măcar și pîinișoare proaspete.

Plecarea din oraș întîrzie de obicei pînă seara ; atunci, treptat, lacul¹ se însuflește ; pe fața lui netedă plutesc bărci purtate de pînze sau împinse de vîsle ; fiecare se silește să-i întreacă pe ceilalți, iar cei ce reușesc fac mare haz de cei ce se văd siliți să rămînă în urmă.

¹ Din însemnările lui H. Meyer, pictor, istoric de artă și prieten al lui Goethe, rezultă că e vorba de lacul Zürich.

E un spectacol minunat călătoria asta pe lac ; oglinda apei și munții din jur se aprind de roșeața amurgului, apoi treptat se umbresc și se întunecă ; încep să se vadă stelele, se aud clopotele de vecernie, în satele de pe munte se aprind lumini, răsfrîngîndu-se în unde. Apoi se înalță luna, împrăștiindu-și luciul pe fața aproape nemiscată a lacului. Tot ținutul acesta bogat îți trece prin fața ochilor ; sat după sat, fermă după fermă rămîn în urmă. În sfîrșit, cînd te apropii de casă, se sună din corn și îndată se văd, ici-colo, pe munte, apărînd făclii ce se apropie de mal ; fiecare familie care are pe vreunul dintre ai săi pe corabie, îi trimite pe cineva, ca să-l ajute să care pachetele.

Noi locuim mai sus, dar fiecare am făcut destul de des acest drum și toți avem aceleași interese, cînd e vorba de munca noastră.

Eu ascultasem cu uimire cît de bine și de frumos povestea și nu m-am putut stăpîni să n-o întreb cum de-a ajuns să fie atît de cultivată, trăind în ținutul acela aspru și avînd o îndeletnicire atît de mecanică. Mi-a răspuns cu un zîmbet încîntător, puțintel șăgalnic, privind înaintea ei : M-am născut într-un ținut mai frumos și mai blînd, pe care îl administrau oameni foarte aleși ; cu toate că de mică eram o fire sălbatică și încăpățînată, acei proprietari inteligenți au avut o mare înrîurire asupra mea, ca și asupra tuturor celor din jur. Dar cea mai puternică influență, asupra unei ființe tinere cum eram eu, a exercitat-o educația pioasă, care a dezvoltat în mine un anumit sentiment de dreptate și cinste, insuflat parcă de dragostea divină și omniprezentă. Ne-am mutat însă din ținutul acela, continuă ea — și zîmbetu-i gingaș îi dispăru de pe buze și o lacrimă furișă îi sclipi între gene — am plecat departe, departe, trecînd mereu dintr-un ținut în altul, sfătuiți cu

bunăvoință și îndrumați de Cel-de-sus. În sfârșit, am ajuns aici, în această regiune clocotind de activitate ; casa în care mă vedeți acum era locuită de oameni cu sentimente asemănătoare cu ale noastre ; am fost primiți cu încredere ; tatăl meu vorbea și gîndea la fel ca ei ; curînd părea că facem parte chiar din familie.

M-am apucat cu hărnicie de treburile casei și ale atelierului ; am învățat, am deprins și am îndeplinit pe rînd toate muncile pe care, după cum vezi, le conduc eu acum. Feciorul gazdelor, un băiat voinic și chipeș, ceva mai mare decît mine, m-a îndrăgit și mi s-a destăinuit. Era o fire puternică și totodată gingașă. Pietatea, așa cum era practică în casă, nu-l atrăgea, nu-l mulțumea ; citea pe ascuns anumite cărți pe care și le aducea de la oraș, cărți dintr-acelea care deschid minții o cale mai largă, mai liberă. Cînd a băgat de seamă și la mine aceeași pornire, aceleași înclinații, a început să-mi împărtășească treptat tot ce-i frămînta sufletul. Pînă la urmă, văzînd că sînt întru totul de părerea lui, nu s-a mai putut stăpîni și mi-a dezvăluit taina lui în întregime. Eram o pereche ciudată căci, în plimbările noastre singuratece, nu discutam decît despre principiile care-i fac pe oameni de sine stătători, iar atracția noastră reciprocă părea că nu are alt scop decît de a ne întări unul pe altul în aceste sentimente, care de obicei îi izolează pe oameni.

Cu toate că nu mă uitam țintă la dînsa, ci îi aruncam numai din cînd în cînd cîte o privire, am observat totuși cu uimire și interes cum trăsăturile ei exprimau întocmai sensul vorbelor sale. După cîteva clipe de tăcere, fața i se luminează. La întrebarea dumitale, zise ea, trebuie să-ți fac o mărturisire, care ar putea să te lămurească mai bine în legătură cu felul meu lesnicios de a vorbi, uneori poate nu destul de natural.

Din nefericire eram siliți amîndoi să ne ascundem față de ceilalți și, cu toate că ne feream să mințim și să fim prefăcuți în sensul grosolan al cuvîntului, o făceam totuși într-un sens mai delicat ; de pildă, nu puteam găsi niciodată vreun pretext pentru a nu asista la adunările foarte numeroase ale fraților și surorilor întru credință. Dar, deoarece eram obligați să ascultăm acolo multe lucruri împotriva convingerilor noastre, el m-a ajutat să-mi dau repede seama că nu veneau toate dintr-o inimă plină ; că de cele mai multe ori erau vorbe goale, imagini, alegorii, formule tradiționale, versete și fraze sonore care se tot repetau, parcă s-ar fi învîrtit în jurul unei singure axe. De atunci am fost mai atentă și mi-am însușit în așa măsură felul acela de a vorbi, că aș fi putut rosti o cuvîntare tot atît de bine ca oricare dintre predicatori. La început, prietenul meu a rîs, dar pînă la urmă a ajuns să se dezguste și să nu mai aibă răbdare ; ca să-l îmbunzez am pornit pe cealaltă cale ; l-am ascultat cu foarte multă atenție și, după o săptămînă, am putut repeta expunerea lui sinceră și caldă cu aproape aceeași libertate și într-un spirit foarte asemănător.

Astfel legătura noastră devenea din ce în ce mai strînsă și intimă ; de fapt, ne unea pasiunea pentru adevăr și bine, sub orice formă s-ar fi manifestat, și dorința de a le pune în practică.

Acum, dacă mă întreb ce te-a putut îndemna să mă aduci la asemenea mărturisiri, înțeleg că-i din pricina descrierii mele însuflețite a zilelor minunate de tîrg. Nu trebuie să te miri ! Pentru mine și pentru logodnicul meu, cea mai frumoasă petrecere în ceasurile de odihnă și libertate era să admirăm cu inima senină priveliștile încîntătoare și nobile ale naturii. Poeți de frunte ai patriei noastre ne-au trezit și au întreținut în noi acest sentiment.

Reciteam adesea *Alpii* lui Haller¹, *Idilele* lui Gessner², *Primăvara* lui Kleist³ și contemplem peisajul minunat ce ne înconjură, cînd sub aspectele lui încîntătoare, cînd sub aspectele lui sublime.

Îmi mai aduc amînte cu plăcere cu cîtă ardoare ne luăm amîndoi la întrecere, căutînd să descoperim cu un ochi pătrunzător și atotcuprinzător fenomenele pămîntești și cerești. Era cea mai frumoasă recreație pentru noi, nu numai după treburile zilnice, dar și după acele discuții serioase, care adesea ne cufundau prea acînc în propriul nostru suflet, amenințînd să ni-l tulbure.

În vremea aceea a poposit la noi un călător, care de bună seamă își ascundea numele adevărat ; dar noi i-am pus întrebări, căci ne-a cîștigat îndată încrederea prin felul lui de a fi ; se purta în toate foarte cuviincios și urmărea cu atenție întrunirile noastre. Prietenul meu, care l-a călăuzit prin munți, a găsit că-i un om serios, cultivat și cu o înțelegere adîncă. Am luat și eu parte la discuțiile lor filozofice, în care a venit vorba rînd pe rînd despre toate cîte îl interesează profund pe cineva deprins să-și cerceteze sufletul. Dînsul a observat curînd o șovăire în felul nostru de-a gîndi despre lucrurile divine. Expresiile religioase deveniseră banale pentru noi ; nu mai vedeam simburile care trebuia să fie în ele. El ne-a atras atenția asupra primejdiei în care ne aflăm, și cît e de gravă îndepărtarea de tradiție, de care sînt legate atîtea, încă din copilărie. Spunea că primejdia este foarte mare, mai ales cînd sufletul nu-i încă deplin dezvoltat. E adevărat că

¹ Albrecht von Haller (1708—1777), naturalist, medic și poet elvețian.

² Salomon Gessner (1730—1788), poet elvețian din epoca iluminismului.

³ Ewald von Kleist (1715—1759), poet german, autor de idile.

o pietate, care e practică zilnic și la ceasuri hotărâte, ajunge să nu mai fie decît o pierdere de timp, funcționînd ca un soi de constrîngere pentru buna-cuviință exterioară, dar nu și pentru ființa noastră lăuntrică ; singurul leac e să cultivi în propria-ți inimă sentimente morale tot atît de valoroase, de eficiente și de consolatoare.

Părinții acceptaseră legătura noastră printr-o înțelegere tacită și nu știu cum s-a făcut că prezența noului nostru prieten a grăbit logodna ; se părea că a fost dorința lui să sărbătorim această întărire a fericirii noastre, într-un cerc intim, și a trebuit să asculte și el împreună cu noi pe predicator, care a folosit acest prilej ca să ne amintească de episcopul din Laodicea ¹ și de primejdia grozavă a nepăsării religioase, ce s-ar fi observat la noi. Am mai avut apoi unele convorbiri asupra acestui subiect și prietenul nostru ne-a lăsat o scrisoare tot în această privință și pe care mai tîrziu am avut deseori motiv s-o recitesc.

Apoi noul prieten ne-a părăsit, dar s-ar fi zis că toate duhurile bune și-au luat zborul o dată cu el. Nu-i o observație originală că apariția unui om deosebit într-un anumit cerc face senzație și că la plecarea lui se creează un gol, pe care adesea îl înlocuiește o întîmplare nefericită. Îngăduie-mi să arunc un vâl asupra celor ce-au urmat. Un accident a întrerupt brusc viața logodnicului meu, nimicindu-i făptura minunată ; energic cum era, și-a închinat ultimele ceasuri spre a ne lega prin căsătorie, pentru a-mi asigura dreptul la partea lui de moștenire. Această întîmplare a fost cu atît mai dureroasă pentru părinții săi, cu cît pierduseră mai înainte o fată și acum rămăseseră, într-un fel, ca niște orfani ; simțirea lor gîngășă a fost atît de zdruncinată, că n-au putut supraviețui. S-au dus

¹ Întîmplarea este relatată în *Biblie*.

și ei repede după cei ce le fuseseră dragi, iar pe mine m-a ajuns o altă nenorocire : tatăl meu, lovit de paralizie, rămăsese în legătură cu lumea doar prin simțuri, dar nu mai putea avea nici o activitate sufletească sau trupească. Și atunci, în atîta nenorocire și singurătate, am avut cu adevărat nevoie de acea tărie de caracter, pe care de mult mă străduisem s-o dobîndesc în speranța unei căsnicii și a unei conviețuiri ferice, tărie care sporise în ultima vreme datorită cuvintelor cu adevărat dătătoare de viață ale acelui călător misterios.

Dar nu se cuvine să fiu nerecunoscătoare, deoarece, în situația mea, mi-a mai rămas un ajutor vrednic care se ocupă de toate cîte, în asemenea negustorie, cad în seama bărbaților. Dacă se va întoarce diseară de la oraș și-l vei cunoaște, vei afla ce relații ciudate am cu el.

În vremea aceasta spusesem și eu cîte ceva și, prin interesul binevoitor pe care i-l arătam, am făcut-o să-și deschidă tot mai mult inima și să-și urmeze povestirea. Nu evitam să stărui asupra lucrurilor ce nu fuseseră încă deplin lămurite ; chiar și dînsa se apropia tot mai mult de ele și ajunseserăm atît de departe încît, la cel mai neînsemnat prilej, taina, care încetase de a mai fi ascunsă, s-ar fi putut dezvălui în vorbe.

Ea se ridică și-mi spuse : Să mergem la tata ! Porni înainte, iar eu am urmat-o fără grabă ; clătinam din cap, gîndindu-mă la situația ciudată în care mă aflam. Am intrat într-o cameră foarte curată din spatele casei, unde bietul bătrîn stătea nemișcat într-un jilț. Se schimbase foarte puțin. Cînd m-am apropiat de el, întîi m-a privit țintă, apoi ochii i s-au luminat, trăsăturile feței i s-au destins ; încerca să-și miște buzele, și cînd am întins mîna spre mîna lui inertă, el mi-a apucat-o, mi-a strîns-o și, sărind în picioare, și-a întins brațele către mine.

Doamne Dumnezeule ! a exclamat, domnișorul Lenardo, el e ; e chiar el ! Nu m-am putut stăpîni să nu-l string în brațe. El se prăbuși iar în jilt ; fiică-sa alergă să-l susțină, exclamînd la rîndul ei : El e ! Dumneata ești, Lenardo !

Cea mai tînăra dintre nepoate venise și ea în fugă ; amîndouă îl conduseră în camera lui pe bătrîn, care acum putea merge din nou și care, întorcîndu-se spre mine, roști foarte limpede : Cît sînt de fericit, cît sînt de fericit ! Ō să ne revedem curînd !

Rămăsesem singur, gînditor și cu privirile pierdute. Mariechen se întoarse și-mi întinse o foaie de hîrtie, spunîndu-mi că e aceea despre care fusese vorba. Am recunoscut îndată scrisul lui Wilhelm, așa cum îi recunoscusem și persoana, din descrierea făcută de Suzana. Cîteva chipuri străine au trecut repede pe lîngă mine ; în tindă era o mișcare neobișnuită. Sîntem totdeauna cuprinși de un sentiment penibil cînd, din entuziasmul unei revederi curate, din convingerea că ți s-a păstrat o amintire recunoscătoare, din gîndul că ai descoperit un destin ciudat, din căldura și frumusețea pe care toate acestea ni le trezesc în suflet, sîntem smulși dintr-o dată de realitatea aspră și reduși la viața cotidiană, cu zarva ei banală.

De data aceasta, seara de vineri n-a mai fost plină de veselie și forfotă ca de obicei. Comisionarul nu se întorsese cu corabia din oraș ; anunțase doar printr-o scrisoare că anumite treburi nu-i îngăduiau să plece decît a doua sau a treia zi și că va veni cu un alt prilej, aducînd cu el toate cele comandate și făgăduite. Vecinii tineri și bătrîni care se adunaseră ca să-l aștepte, ca întotdeauna, erau nemulțumiți ; mai cu seamă Lieschen, care se dusesse să-l întîmpîne, părea foarte supărată.

Eu mă refugiasem la mine în cameră și țineam hîrtia în mînă, fără să mă uit la ea, căci mă cuprinsese un necaz

ascuns cînd aflasem din cele povestite, că Wilhelm grăbise logodna. Toți prietenii sînt la fel, îmi spuneam eu, toți sînt diplomați ; în loc să răspundă sincer la încrederea noastră, ei își urmăresc planurile lor, contrariindu-ne dorințele și încurcîndu-ne destinul ! Curînd însă am înțeles că judec greșit. I-am dat dreptate prietenului meu, gîndindu-mă mai ales la situația de față, și m-am apucat să citeșc cele scrise.

Orice om, din primele clipe ale vieții sale își dă seama, întîi în mod inconștient, apoi pe jumătate conștient și în sfîrșit perfect conștient că este totdeauna condiționat, limitat de poziția sa. Deoarece însă nimeni nu cunoaște tînta și scopul existenței sale sau, mai degrabă, deoarece misterul ei e ascuns de mîna Celui-de-sus, omul nu face altceva decît să bijbiie, cînd apucîndu-se de un lucru, cînd lăsîndu-l să-i scape din mîină, cînd oprîndu-se, cînd pornind din nou, cînd șovăind, cînd pripîndu-se, după feluritele chipuri în care se nasc erorile ce ne fac să rătăcim.

Chiar și omul cel mai înțelept e constrîns, în viața de toate zilele, să se preocupe de clipa trecătoare și de aceea, în linii mari, nu ajunge niciodată să aibă o viziune în general clară. Rareori știe omul în chip sigur încotro să-și îndrepte pașii următori și ce are de făcut sau la ce trebuie să renunțe.

Din fericire, la toate acestea, și încă la o sută de alte întrebări ciudate, viața dumatăle activă răspunde fără încetare. Îndeplinește fără preget îndatorirea zilei și pune-ți

la încercare curăția inimii și tăria minții. Apoi, în clipele de răgaz și odihnă, când ai prilej să-ți înalți sufletul, vei ști desigur să găsești atitudinea cuvenită față de Cel înalt, căruia trebuie să ne dăruim cu toată smerenia, preamărindu-l în toate felurile și primind cu venerație tot ce se întâmplă, recunoscînd în toate îndrumarea venită de sus.

Sîmbătă, 20

Cufundat în gînduri în al căror labirint ciudat m-ar urmări compătimitor orice suflet sensibil, m-am plimbat în zorii zilei, în sus și în jos, pe malul lacului ; stăpîna casei — eram fericit că nu trebuia s-o privesc ca pe o văduvă — se arată, spre mulțumirea mea, mai întîi la fereastră, apoi la ușă. Îmi povesti că tatăl ei dormise bine, că se trezise vesel și-i spusese, în cuvinte foarte clare, că vrea să rămînă în pat și dorește să mă vadă, nu azi, ci mîine, dar numai după slujba religioasă, cînd este încredințat că se va simți mult mai în putere. Suzana a mai adăugat că astăzi mă va lăsa mai mult singur, căci ea avea o zi foarte încărcată de treburi ; a coborît și mi-a lămurit cîte avea de făcut.

Eu o ascultam numai ca s-o aud vorbind ; cu acest prilej m-am convins că era pătrunsă de munca ei, că o atrăgea ca o datorie sacră în care-și depunea toată voința. De obicei, e stabilit, spuse Suzana, ca țesăturile să fie terminate spre sfîrșitul săptămîinii și să fie duse în după-amiaza de sîmbătă la șeful depozitului, care le cercetează, la măsoră și le cîntărește, ca să se încredințeze că lucrul e făcut cum trebuie și fără defecte și că i s-a predat cantitatea corespunzătoare în ceea ce privește greutatea și dimensiunile. Dacă totul e în ordine, plătește pe loc țesătorului suma cuvenită. Pe urmă el se silește să curețe

bucata de firele ce mai atirna, sau de noduri și s-o așeze cît mai elegant, punînd deasupra, la vedere, partea cea mai frumoasă și fără defecte, ca să facă marfa cît mai atrăgătoare.

Pe cînd vorbeam, sosiră de la munte mai multe țesătoare, aducîndu-și lucrul ; printre ele am zărit-o și pe cea care-l interesa pe meșterul Drege-tot. Mi-a mulțumit foarte drăgălaș pentru darul pe care i-l lăsasem și mi-a povestit cu însuflețire că domnul Drege-tot era la ei și-i repara războiul la care nu lucra astăzi ; la despărțire, meșterul i-a spus că doamna Suzana va recunoaște îndată, după marfa lucrată, reparația ce o va face el. Apoi, fata a intrat în casă împreună cu celelalte, iar eu nu m-am putut opri să n-o întreb pe scumpa mea gazdă : Pentru Dumnezeu, cum de-ai ajuns la numele ăsta ciudat ? E al treilea care mi s-a dat, îmi răspunse ea. L-am primit cu plăcere, pentru că așa doreau părinții logodnicului meu ; e numele fetei care le murise și în locul căreia veneam eu, și numele este totdeauna cea mai frumoasă și mai vie aducere aminte a unei ființe. La asta i-am răspuns : Eu am găsit un al patrulea ; aș vrea să te numesc Buna și Frumoasa, dacă îmi este îngăduit. Ea se înclină grațios și modest și știu atît de bine să exprime și să lege împreună încîntarea de a-l vedea înșănătoșit pe tatăl ei cu bucuria de-a mă reîntîlni, încît socot că în viața mea n-am auzit și n-am simțit ceva mai măgulitor și mai plăcut.

Buna și Frumoasa, chemată mereu în casă, m-a încredințat unui om inteligent și instruit, care trebuia să-mi arate lucrurile cele mai interesante din munți. Am plecat împreună pe o vreme minunată și am străbătut un ținut cu aspecte foarte variate. Dar se înțelege de la sine că nici stîncile, nici pădurea, nici cascadele și cu atît mai puțin morile și făurăriile, ba nici chiar familiile care

sculptau destul de artistic în lemn, n-au putut să-mi cîştige atenția. Totuși, plimbarea trebuia să dureze toată ziua ; călăuza mea ducea în raniță o gustare îmbietoare ; la amiază am găsit o masă bună la cantina unei mine, unde nimeni nu știa ce trebuie să creadă despre mine, căci nimic nu-i mai stingheritor pentru niște oameni de treabă decît să le arăți un interes fățarnic, care ascunde lipsa de interes.

Călăuza mă înțelegea încă și mai puțin. Colectorul de fire mă descriesese lăudîndu-mi peste măsură cunoștințele tehnice și interesul deosebit pentru toate aceste lucruri. Omul acela de treabă îi istorisise și despre notele și observațiile nenumărate pe care le luam, astfel că tovarășul meu de drum se pregătise și el pentru așa ceva, dar după ce-a așteptat în zadar să-mi scot carnetul de însemnări, pînă la urmă, pierzîndu-și răbdarea, m-a înțrebat singur despre tabletele mele.

Duminică, 21

Era aproape de amiază cînd am putut, în sfîrșit, să-mi revăd prietena. În acest timp se celebrase slujba religioasă în casă, la care dînsa nu dorise să fiu de față ; tatăl luase și el parte la ceremonie și i-a mișcat pe toți cei de față, și pe fiică, pînă la lacrimi, rostind lîmpede și deslușit o predică înălțătoare. Erau, îmi povesti ea, sentințe cunoscute, versete, expresii și formule, pe care le auzisem de sute de ori și care mă supăraseră altădată ca niște sunete lipsite de sens ; de data aceasta, izvorau parcă din inimă și se topeau unele în altele, arzînd potolit și curățate de orice zgură, ca metalul topit ce curge-n jgheab. Mi-era tare teamă să nu se istovească revărsîndu-și astfel inima, totuși era destul de vioi cînd a fost dus și așezat din nou în pat ;

spunea că vrea să-și vină în fire și să cheme pe oaspetele său de îndată ce se va simți destul de întremat.

După-masă discuția noastră a fost mai însuflețită și mai intimă, dar toamai de aceea am putut simți și observa mai bine că-mi ascundea ceva, că se lupta cu niște gânduri ce-o nelinișteau și că nu prea izbutea să-și însenineze chipul. După ce am căutat în toate feburile s-o fac să vorbească, i-am spus deschis că văd la ea o oarecare tristețe, o expresie de îngrijorare și dacă are cumva necazuri, cu casa ori cu negustoria, trebuie să-mi spună și mie ; în orice caz, eram destul de bogat ca să mă pot achita de-o veche datorie.

Mi-a răspuns, zîmbind, că nu era vorba de așa ceva. Cînd ai venit, continuă ea, te-am luat drept unul dintre domnii de la Triest, care-mi fac credit, și eram foarte bucuroasă știind că am banii pregătiți și puteam să-i plătesc toată suma, sau o parte, după cum mi-ar fi cerut. Ceea ce mă apasă însă este, totuși, o grija în legătură cu negustoria mea, dar nu pentru momentul de față, ci pentru viitor. Mă neliniștește și mă sperie răspîndirea tot mai mare a mașinilor ; se rostogolesc asupra noastră încet, încet, ca niște nori de furtună ce și-au ales direcția și ne vor ajunge. Și soțul meu era cuprins de presimțirea asta tristă. Ne gîndim, vorbim despre asta, dar gîndurile și vorba nu sînt de nici un folos. De altfel, nimeni nu poate să-și închipuie calamitățile ce vor urma. Gîndește-te că muntele e străbătut de foarte multe văi ca aceea pe care ai venit încoace ; mai ai încă înaintea ochilor viața plăcută și veselă pe care ai văzut-o acolo zilele trecute și despre care ți-a adus mărturie mulțimea de oameni frumos îmbrăcați, care te îmbulzeau ieri aici, venind din toate părțile ; gîndește-te că toate acestea, treptat, treptat, se vor

risipi, vor pieri ; pustiul, populat și însufletit de atâtea vécuri, va cădea iarăși în izolarea lui străveche.

Aici rămîn numaidecît două căi, amîndouă la fel de triste : ori să adopți tu însuți sistemul nou și să grăbești dezastrul, ori să pleci, luînd cu tine pe cei mai vrednici și să-ți cauți dincolo de ocean o soartă mai bună. Fiecare cale are neajunsurile ei ; dar cine ne va ajuta să cîntărim temeiurile, care trebuie să determine hotărîrea noastră ? Știm foarte bine că în vecinătate unii oameni se gîndesc să-și instaleze mașini și astfel să răpească hrana celor mulți. Nu pot învinovăți pe nimeni că ține mai întîi la cei ce-i sînt mai apropiați ; dar m-aș socoti vrednică de dispreț dacă aș jefui niște oameni de treabă și i-aș vedea la urmă sărăciți și siliți să emigreze ; și totuși vor trebui să emigreze, mai curînd sau mai tîrziu. Ei bănuiesc că așa va fi, o știu, și o spun mereu, dar nimeni nu se încumetă să facă vreun pas hotărîtor care să-i salveze. De unde se va ivi hotărîrea ? Nu-i pentru fiecare tot atît de greu ca și pentru mine ?

Logodnicul meu se hotărîse să emigrăm împreună ; vorbea adesea despre posibilitățile de a pleca de aici. Căuta în jurul lui pe cei mai buni lucrători, cu care ar fi putut să se unească să-i atragă și să-i ia cu el. Tînjeam, cu o speranță poate prea tinerească, după ținuturi în care e un drept și o datorie ceea ce aici e socotit crimă. Acum însă mă aflu într-o situație cu totul diferită ; omul cîstit care a rămas după moartea soțului să mă ajute, un om admirabil în toate privințele și care e legat de mine printr-o prietenie adîncă, este cu totul de altă părere.

Trebuie să-ți vorbesc despre el înainte de a-l întîlni ; mai bine era să-l fi cunoscut întîi, căci prezența fizică a cuiva explică multe lucruri. Cam de aceeași vîrstă cu soțul meu, încă de pe cînd era un băiețaș sărman s-a legat de

camaradul de joacă bogat, ce-i arăta bunăvoință ; apoi de familia lui, de casă și de meșteșug ; au crescut împreună și au rămas mereu uniți, deși erau două firi deosebite ; unul comunicativ și încrezător, celălalt, încă din copilărie, rezervat, închis, ținând aprig la cel mai neînsemnat obiect pe care-l posedă, avînd, ce e drept, sentimente pioase, dar gîndindu-se mai mult la dînsul decît la alții.

Știu foarte bine că încă de la început a pus ochii pe mine ; putea s-o facă, deoarece eram mai săracă decît el ; totuși, a dat înapoi de îndată ce-a observat sentimentele prietenului său pentru mine. Prin străduință, hărnicie și credință a devenit curînd asociat la întreprindere. Soțul meu avea de gînd ca, la emigrarea noastră, să-l instaleze aici și să-i încredințeze treburile pe care le lăsam în urma noastră. Îndată după moartea soțului meu, omul acesta s-a apropiat de mine și, de cîtva timp, mi-a mărturisit că dorește să-mi ceară mîna. Însă între noi se ridică acest dublu ostacol ; el s-a declarat de mult împotriva emigrării și, în schimb, urmărește cu înfrigurare să instalăm aici mașini. Argumentele lui sînt, ce-i drept, convingătoare, căci în munții noștri se găsește un om care, dacă ar lăsa în părăsire uneltele noastre simple și s-ar apuca să construiască altele mai complicate, ar putea să ne ruineze. Acest om, foarte iscusit în specialitatea lui — noi îl numim meșterul Drege-tot — face parte dintr-o familie avută din împrejurimi și se crede că are de gînd să întrebuițeze acele invenții perfecționate pentru folosul său și al prietenilor săi. Împotriva argumentelor aduse de asociatul meu nu-i nimic de obiectat, căci și așa am pierdut destul timp și dacă alții ne-o vor lua înainte, va trebui să facem și noi la fel, dar cu paguba întîrzierii. Asta mă chinuie și mă îngrijorează ; de aceea mă uit la dumneata ca la un înger păzitor.

Nu prea aveam ce să-i răspund, ca s-o consolez ; găseam că acest caz era foarte încurcat, așa că am cerut un răgaz de gîndire. Ea însă continuă : Am încă și altele să-ți dezvălui, și poziția mea îți va apărea și mai ciudată. Tînărul acesta, care nu mi-e antipatic, dar care nu poate să-l înlocuiască în nici un chip pe soțul meu și nici să-mi cîștige dragostea — și ea suspină spunînd aceasta — de cîtva timp devine tot mai stăruitor ; propunerile lui sînt pe cît de afectuoase, pe atît de rezonabile. Că e necesar să-i acord mîna mea și că e neînțelept să mă gîndesc la o emigrare, sacrificînd astfel singurul mijloc de a-mi păstra situația, sînt lucruri ce nu pot fi contestate ; iar rezistența mea, fanteziile mele cu privire la emigrare i se par prietenului meu că se potrivesc atît de puțin cu simțul meu practic încît, la ultima discuție, ceva mai aprigă, am băgat de seamă că bănuiește că inima mi-i prinsă în altă parte. Suzana spuse aceste ultime cuvinte șovăind și plecîndu-și ochii în pămînt.

Ce fior am simțit ascultînd-o, poate să înțeleagă oricine, și totuși, o judecată iute ca fulgerul m-a ajutat să înțeleg că orice vorbă în plus n-ar face decît să sporească încurcătura. Totodată, avînd-o în fața mea, mi-am dat seama limpede că o iubesc din tot sufletul și a trebuit să-mi adun toată puterea, toată rațiunea și mintea ce-mi mai rămăsese, ca să nu-i ofer imediat mîna mea. Ar părăsi ea oare toate ca să mă urmeze ? mă întrebam eu. Dar suferințele mele din anii trecuți m-au oprit în loc. Vrei să nutrești iarăși o falsă speranță, ca să pătimesti apoi tot restul vieții ?

Amîndoi am tăcut o bucată de vreme, cînd deodată Lieschen, pe care n-o văzusem intrînd, apăru lîngă noi pentru a cere învoirea să-și petreacă seara la fierăria din apropiere. I s-a îngăduit fără nici o greutate. În răstimp,

mi-am venit în fire și am început să-i povestesc Suzanei că, în timpul călătoriilor mele, am văzut cum toate acestea se pregăteau de multă vreme, cum impulsul și obligația de a emigra sporeau în fiecare zi, dar că o asemenea aventură este întotdeauna foarte primejdioasă. O plecare pripită și nepregătită se sfârșește cu o întoarcere nefericită ; nici o altă acțiune nu cere mai multă prevedere și îndrumare ca emigrarea. Observațiile nu erau noi pentru Suzana, se gîndise mult la toate posibilitățile, și mi-a spus cu un oftat adînc : Zilele acestea, cît ai stat aici, am sperat mereu că voi putea dobîndi mai mult curaj, discutînd sincer cu dumneata ; sînt însă mai deznădăjduită decît înainte, simt pînă-n adîncul sufletului cît sînt de nefericită. Își ridică privirile spre mine dar, ca să-și ascundă lacrimile ce izvorau din ochii ei frumoși și plini de bunătate, întoarse capul și se îndepărtă cîțiva pași.

Nu vreau să mă dezvinovățesc ; însă din dorința de a consola sufletul acesta nobil, sau cel puțin de a-l însenina, mi-a venit ideea să-i vorbesc despre asociația ciudată a unui număr de călători și emigranți, asociație în care intrasem de curînd. Pe nesimțite, am ajuns atît de departe cu destăinuirile încît nu mă mai puteam opri, cînd, deodată, am înțeles ce imprudentă putea fi mărturisirea mea. Ea se liniști, se miră, se învioră ; ai fi crezut că toată ființa îi înflorea și mi-a pus întrebări cu atît interes și pricepere, că nu mai puteam da îndărăt și-a trebuit să-i mărturisesc tot adevărul.

Gretchen veni poftindu-ne la tatăl Suzanei. Fata părea foarte îngîndurată și nemulțumită. Cînd să plece, Buna și Frumoasa îi spuse : Lieschen are învoire în seara asta : ai grijă tu de toate. — N-ar fi trebuit să-i îngăduiți, replică Gretchen. Pune la cale ceva necurat. Prea-i căutați

în coarne acestei viclene. Vă încredeți într-însa mai mult decît merită. Am aflat chiar acum că ieri i-a trimis o scrisoare ; a ascultat ce ați vorbit și acum s-a dus să-l întîmpine.

Un copil, care rămăsese cu bătrînul în vremea asta, mă rugă să mă grăbesc, fiindcă bietul om își pierdea răbdarea. Am intrat cu toții înăuntru ; stătea în capul oaselor și era liniștit, aproape vesel. Copii, ne spune el, mă rog neconținut de cîteva ceasuri ; am spus toți psalmii lui David, fără să uit pe nici unul și acum adaug de la mine, așa cum mă pricep și cu credință sporită : De ce nu nădăjduiește omul decît în cele ce-i stau în preajmă ? Aici trebuie el să acționeze și să se ajute singur ; nădejdea trebuie să și-o pună în cele din depărtare, încredințîndu-se lui Dumnezeu. Luă apoi mîna lui Lenardo și pe cea a fiicei sale și, unindu-le, urmă : Aceasta nu trebuie să fie o legătură pămîntească, ci una cerească ; iubiți-vă, îngrijiți-vă și ajutați-vă unul pe altul ca frate și soră, cu generozitate și cu inima curată, așa cum vă ajută Dumnezeu pe voi. După ce rosti aceste cuvinte, căzu pe spate cu un zîmbet ceresc și își dădu sufletul. Suzana se prăbuși în genunchi înaintea patului, Lenardo se aplecă lîngă ea, obrazii li se atinseră și lacrimile li se amestecară, picurînd pe mîinile bătrînului.

În clipa aceea, asociatul năvăli înăuntru și rămase încremenit în fața scenei. Cu o privire sălbatică, fluturîndu-și pletele negre, tînarul acela vînjos strigă : A murit ! Tocmai cînd îi revenise vorbirea și voiam să-i cer să hotărască soarta mea, soarta fiicei lui, a ființei pe care-o iubesc cel mai mult după Dumnezeu, căreia-i doresc o inimă întreagă, o inimă care să poată simți prețul dragostei mele. Dar pentru mine ea-i pierdută, stă în genunchi lîngă un altul. V-a binecuvîntat ? Mărturisiți !

În răstimp, nobila făptură se ridicase ; Lenardo era și el în picioare și își venise în fire. Nu te mai recunosc, șopti

ea. Dumneata, un om blînd și pios, ai devenit dintr-o dată sălbatic ; doar știi cît îți sint de recunoscătoare, știi cîtă stimă am pentru dumneata !

Nu-i vorba aici de stimă și recunoștință, răspunse tînărul, mai stăpînit, ci de fericirea sau nefericirea vieții mele. Bărbatul acesta străin mă îngrijorează : așa cum îl văd că arată, nu mă încumet să mă mășor cu el ; nu pot să lupt împotriva unor drepturi cîștigate, să desfac legături mai vechi.

Cînd ai să-ți revii, spuse Buna, mai frumoasă decît oricînd, cînd se va putea vorbi cu dumneata ca mai înainte, atunci am să-ți spun, am să-ți jur pe rămășițele pămîntesti ale tatălui meu că nu am cu acest domn și prieten alte legături, decît cele pe care poți să le cunoști, să le încuviințezi și să le împărtășești, și de care trebuie să te bucuri.

Lenardo tresări pînă în adîncul sufletului ; toți trei rămaseră în picioare o bucată de vreme, nemișcați, cufundați în gînduri ; tînărul întrerupse cel dintîi tăcerea. Clipa aceasta e prea importantă ca să nu fie și hotărîtoare. Ceea ce-am să spun acuma e lucru chibzuit, am avut răgaz să mă gîndesc, așa că ascultă-mă : Motivul pentru care tu nu vrei să-mi dai mîna era refuzul meu de a te urma în cazul în care ai emigra de nevoie sau din capriciu. Dar îți declar aici solemn, față de acest martor onorabil, că nu mai pun nici o piedică în calea emigrării, ci vreau să te ajut și să te urmez oriunde vrei vrea. Însă, în schimbul acestei declarații pe care o fac nesilit și care a fost numai grăbită de împrejurări neașteptate, îți cer mîna chiar în clipa asta. El și-o întinse pe a sa ; stătea mîndru și sigur de sine ; ceilalți doi, surprinși, se traseră fără voia lor înapoi.

Am înțeles, spuse tînărul calm și cu un fel de demnitate plină de fervoare. Așa a trebuit să se întîmple, e pentru binele nostru al tuturor. Dumnezeu a vrut astfel. Dar ca să

nu crezi că hotărîrea mea a fost luată în pripă sau din capriciu, află că de dragul tău am renunțat la munți și la stînci, și că zilele acestea, la oraș, am luat toate măsurile ca să trăiesc după voia ta. Acum însă plec singur, desigur că n-ai să-mi refuzi mijloacele ; îți mai rămîn bani de-ajuns ca să-i pierzi aici, așa cum ți-i teamă, pe bună dreptate. Căci, pînă la urmă, m-am convins și eu : vicleanul acela iscusit și harnic și-a pus ochii pe valea de sus ; acolo își aduce mașinile și ai să-l vezi cum trage la el toate resursele oamenilor ; poate că atunci, poate chiar foarte curînd, ai să-l chemi înapoi pe prietenul credincios pe care acum îl alungi.

Rar s-au găsit trei oameni împreună, într-o situație atît de penibilă, fiecare temîndu-se, că-l pierde pe celălalt și neștiind în acea clipă ce-i de făcut pentru a împiedica asemenea nefericire.

Cu o hotărîre impetuoasă, tînărul se repezi pe ușă afară. Buna și Frumoasa își puse mîna pe pieptul răcit al tatălui ei. Să nu speri în cele din preajmă, exalamă ea, ci în cele din depărtare ! aceasta este ultima lui binecuvîntare. Să avem încredere în Dumnezeu, în noi înșine și în ceilalți, și totul va merge bine.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

Prietenul nostru citi cu mare interes cele de mai sus ; dar, în același timp, fu nevoit a recunoaște că, încă de la sfîrșitul celui_lalt caiet, simțise, bănuise că ființa aceea bună fusese descoperită. Descrierea aceluî ținut aspru și muntos i-a atras întîii atenția, dar mai ales presimțirea lui Lenardo,

în noaptea aceea cu lună, și repetarea cuvintelor din scrisoarea sa, l-au dus pe urma adevărului. Friedrich, căruia i-a spus totul cu amănunțime, nu l-a contrazis nici el.

Dar iată că obligația noastră de a povesti, de a zugrăvi, de a dezvolta și de a prescurta, devine din ce în ce mai grea. Cine nu simte că de data asta ne apropiem de sfârșit și că sîntem pe de o parte stăpîniți de teamă să nu zăbovim asupra prea multor amănunte, iar pe de altă parte, de dorința să nu lăsăm nimic nelămurit ! Depeșa de curînd sosită ne informează despre o sumedenie de lucruri ; totuși scrisorile și diferitele hîrtii anexate, conțin o seamă de fapte ce nu sînt de un interes general. Așa că ne-am gîndit să îmbinăm cele ce am aflat atunci cu cele ce-au ajuns mai tîrziu la cunoștința noastră și, în felul acesta, să ne îndeplinim pînă la capăt datoria serioasă de fidel cronicar.

Înainte de toate, trebuie să comunicăm că Lothario s-a îmbarcat împreună cu Therese, soția sa, și cu Natalia care nu voia să se despartă de fratele ei ; abatele îi însoțea. Au plecat sub semne, de bun augur și nădăjduiam că un vînt favorabil le umflă pînza corăbiei. Ei duc cu dîșii o singură impresie neplăcută, o adevărată suferință morală : înainte de a pleca, n-au putut s-o viziteze pe Makaria. Ocolul era prea mare, ceea ce întreprindeau era prea însemnat, găseau că și așa întîrziaseră prea mult, de aceea au trebuit să sacrifice chiar și această datorie atît de sfîntă.

Însă noi, în calitate de povestitor, nu trebuie să lăsăm ca aceste persoane atît de dragi, care ne-au cîștigat afecțiunea de la început, să plece în locuri atît de îndepărtate, fără să relatăm ce-au plănuvit și ce-au mai făcut pînă acum, mai ales că n-am mai dat de multă vreme nici un amănunt despre ele. Totuși vom trece peste acestea, pentru că activitatea lor din urmă a fost închinată pregătirilor

pentru marea aventură, spre care vedem că au pornit. Trăim însă cu speranța că vom avea bucuria să-i întâlnim cîndva, în plină activitate organizată și desfășurîndu-și adevărata valoare a caracterelor lor diferite.

Julietta cea înțeleaptă și bună, de care ne mai aducem cu drag aminte, s-a căsătorit cu un bărbat pe placul unchiului ei, colaborînd și ducîndu-i lucrările mai departe în spiritul lui. În ultimul timp, Julietta a trăit mult în preajma mătușii sale, unde se reuneau unii dintre acei asupra cărora avusese o influență atît de binefăcătoare : nu numai cei ce rămîneau credincioși continentului vechi, ci și cei ce gîndeau să treacă oceanul. Lenardo și Friedrich își luaseră mai de mult rămas bun de la ea ; comunicările între ei prin trimis special deveniseră de aceea și mai numeroase.

Dacă dintre oaspeții Makariei lipsesc persoanele nobile pomenite mai sus, găsim totuși pe multe altele, foarte importante, pe care le-am cunoscut înainte. Hilaria a venit cu soțul ei, acum căpitan și moșier bogat. Ca pretutindeni, și aici și-a cîștigat, prin drăgălășenie și amabilitate, iertarea pentru ușurința prea mare cu care trecea de la o afecțiune la alta, vină pe care i-am găsit-o în desfășurarea povestirii noastre. Bărbații însă n-o țineau de rău. Ei găseau că un asemenea defect, dacă defect ar fi, nu-i de loc scandalos, căci fiecare putea dori și spera să-i vină și lui rîndul.

Flavio, soțul Hilariei, un băiat voinic, vesel și destul de plăcut, părea că-i cîștigase toată afecțiunea ; dînsa probabil că-și iertase singură trecutul ; nici Makaria n-a găsit prilej, ca să i-l amintească. Soțul, poet mereu pasionat, o rugă pe Makaria ca, înainte de plecare, să-i îngăduie a-i citi un poem, pe care-l scrisese în cinstea ei și a celor doi din jur, în puținele zile cît a stat acolo. El fusese adesea văzut rătăcind pe cîmp, oprindu-se din cînd în cînd, pornind iarăși, făcînd gesturi largi, scriind ceva în tabletele lui,

zăbovind pentru a se gândi, apoi scriind iarăși. Acum însă se pare că socotea poemul terminat și prin Angela o înștiința pe Makaria că dorea să i-l citească.

Biata femeie acceptă, deși fără plăcere ; era o lectură pe care o puteai asculta, cu toate că nu aflai nimic nou decât cele ce știai și nu te făcea să simți decât cele ce mai simțișezi și altă dată. Totuși versurile erau rostite curgător și agreabil, iar ici colo 'dădeai de întorsături și rime noi, deși, în genere, ai fi dorit ca poemul să fie mai scurt. În urmă, Flavio i l-a oferit, scris frumos pe hîrtie cu chenar, și se despărțiră foarte încîntați amîndoi.

Perechea aceasta se întorsese dintr-o călătorie interesantă și folositoare în sud, pentru a-l elibera de acasă pe maior, care se căsătorise cu văduva cea irezistibilă și acum voia să respire împreună cu ea aerul înviorător din raiul Makariei.

Deci au venit și aceștia doi, în schimbul Hilariei și al lui Flavio ; soția aceea adorabilă s-a bucurat, de altfel ca pretutindeni, de o primire deosebită ; lucrul acesta s-a dovedit mai ales prin faptul că a fost primită în apartamentul personal al Makariei, favoare pe care a obținut-o mai tîrziu și maiorul. Cu acest prilej, el s-a arătat a fi același militar cu o frumoasă educație, bun gospodar și agricultor, iubitor de literatură și apreciat poet didactic, așa că a fost bine primit de către astronom și de invitații ce se aflau atunci acolo.

El a mai fost onorat și de către bătrînul și distinsul unchi care, locuind la oarecare depărtare de Makaria, venea acum mai des ca de obicei, dar numai pentru cîteva ore ; deși i se oferise tot confortul cu putință, nu putea fi înduplecat să-și petreacă nici măcar o noapte acolo.

În timpul scurtelor vizite, prezența sa era foarte prețuită, căci apărea totdeauna binevoitor și comunicativ, ca om de lume și de curte ce era ; chiar și o anumită trăsătură a lui de pedanterie aristocratică nu era privită cu neplăcere. Pe deasupra, de data asta era cu adevărat foarte fericit, așa cum ne simțim cu toții când avem de tratat lucruri importante cu oameni inteligenți și luminați. Vasta întreprindere mergea foarte bine și înainta mereu după planurile stabilite dinainte.

Nu menționăm aici decît punctele esențiale. E proprietar al unor terenuri de peste ocean, lăsate de către strămoși. Persoanele care cunosc împrejurările de acolo vor putea să-i lămurească mai temeinic pe prietenii lor ce înseamnă acest lucru ; pe noi asta ne-ar duce prea departe. Acele proprietăți importante erau arendate ; aduceau venit puțin și neplăceri mari. Asociația pe care acum o cunoaștem foarte bine este împuternicită să le ia în stăpînire, dispunînd de o organizare cetățenească desăvîrșită ; porînd de aici, ea va putea să activeze, conform intereselor sale, ca membră influentă a statului și va putea să se întindă în terenurile necultivate și nelocuite. Cu asta se vor ocupa îndeosebi Friedrich și Lenardo, pentru a arăta cum se poate porni munca de la început chiar, urmînd căile naturale.

Îndată după plecarea oaspeților pe care i-am amintit și care au fost toți încîntați de timpul petrecut la castel, au sosit alții, de alt gen, dar tot atît de bine primiți. Nu ne-am fi așteptat să le vedem pe Philine și pe Lydia intrînd într-un asemenea sanctuar și totuși au venit. Montan, care se mai afla încă în munți, urma să sosească curînd pentru a le lua și a le duce pe drumul cel mai scurt la locul de îmbarcare. Ele au fost primite foarte bine de guvernantele, cameristele și celelalte femei de

serviciu ce locuiau la castel. Philine adusese cu ea doi copii adorabili ; îmbrăcată simplu, dar încântător, ea atrăgea atenția printr-un cordon brodat cu flori ; de el atârna un lanț de argint cu o pereche de foarfeci mari, englezești, cu care uneori tăia și forfeca aerul, ca și cum ar fi vrut să dea mai multă expresie vorbelor sale, gest care amuza pe toți cei de față. N-a trecut mult și a început să întrebe dacă într-o familie atât de numeroasă nu s-ar găsi nimic de croit. S-a nimerit tocmai bine, pentru a-i satisface zelul, să fie nevoie de trusouri pentru două logodnice. Atunci Philine se apucă să studieze portul din acel ținut, le puse pe fete să se miște prin fața ei și începu să croiască și iar să croiască, izbutind, cu îndeminare și gust și fără a exclude nimic caracteristic, să adauge o ușoară grație la ceea ce era țeapăn și aspru în costume, încît și logodnicele și ceilalți au fost încîntați, încetînd să se mai teamă că se vor îndepărta de tradiție.

Apoi veni rîndul Lydiei să ajute ; ea se pricepea să coasă cu atîta îndeminare, finețe și repeziciune, încît se putea spera că, ajutînd și celelalte femei, zestrea logodnicelor va fi gata mai curînd decît se așteptau cei din jur. Fetele n-aveau voie să lipsească multă vreme, căci Philine se ocupa de ele pînă în cele mai neînsemnate amănunte și le trata ca pe niște păpușele sau figurante de teatru. Numeroasele panglici și celelalte podoabe de sărbătoare ce se purtau în ținut au fost aranjate cu pricepere și astfel s-a ajuns ca acele trupuri robuste și chipuri drăgălașe, care de obicei erau ascunse, datorită unei pedanterii barbare, să fie puse în valoare și asprimea lor să fie înlocuită cu o anumită grație.

Dar într-o casă unde domnește un ritm liniștit de viață persoanele prea active devin totuși obositoare. Philine intrase cu foarfecele ei nesățios în încăperile unde erau

depozitate stofe și materiale de toate felurile pentru îmbrăcămintea acelei mari familii. Se simți grozav de fericită la perspectiva de a le croi pe toate ; a fost nevoie s-o scoată cu sila de acolo și să se țină ușile încuiate, căci n-avea măsură și socoteală. De aceea Angela nici nu voia să fie tratată ca o logodnică, căci se temea de-o astfel de croitoreasă ; de altfel aceste două femei n-au ajuns niciodată să se înțeleagă. Dar, despre asta va fi vorba mai târziu.

Montan întârzia mai mult decât se așteptaseră și Philine stăruia să fie prezentată Makariei. I se făcu pe plac, nădăjduind că astfel vor scăpa mai repede de dînsa ; era destul de ciudat să le vezi pe cele două femei păcătoase la picioarele sfintei. Amîndouă erau în genunchi, de o parte și de alta ; Philine, între cei doi copii ai ei, pe care îi puse iute și dragălaș să ingenuche, spuse cu obișnuita-i vioiciune : Îmi iubesc bărbatul și copiii, muncesc cu drag pentru ei și pentru alții ; celelalte mi le vei ierta ! Makaria o binecuvîntă și Philine se retrase cu o plecăciune cuviincioasă.

Lydia stătea în stînga sfintei, cu fața ascunsă în poale ; plîngea cu amărăciune și nu putea roști nici un cuvînt ; Makaria, înțelegîndu-i lacrimile, o bătuse ușurel pe umăr ca s-o liniștească, apoi, într-o intenție pioasă, o sărută cu ferveare de cîteva ori pe creștet, între șuvițele de păr pieptănat cu cărare.

Lydia se ridică, întîi în genunchi, apoi în picioare și se uită la binefăcătoarea ei cu o expresie de bucurie adîncă. Ce se întîmplă cu mine ? exclamă ea ; ce-i cu mine ? Povara grea ce mă apăsă răpindu-mi orice putere de judecată, dacă nu chiar toate mințile, a dispărut dintr-o dată de pe creștetul meu ; acum pot să-mi înalț iarăși privirea în

sus, să-mi îndrept gîndurile spre cer și, adăugă ea suspinînd adînc, cred că și inima mea le va urma.

În clipa aceea ușa se deschise și Montan păși înăuntru, așa cum apar adesea persoanele ce sînt prea mult așteptate ; dintr-o dată și cînd nu mai nădăjduiești, Lydia îi ieși veselă înainte, îl îmbrățișă afectuoasă și, ducîndu-l spre Makaria, spuse cu înflăcărare : Trebuie să afle și el ce-i datorez acestei făpturi divine și să-i mulțumească înge-nunchind în fața ei, împreună cu mine.

Montan uimit și, împotriva obiceiului său, întrucîtva încurcat, spuse, înclinîndu-se cu demnitate în fața nobilei doamne : Văd că-i datoresc foarte mult, căci te-am obținut pe tine. E pentru întîia oară că mă întîmpini deschis și cu dragoste, e pentru întîia oară că mă strîngi la piept, deși merit acest lucru de multă vreme.

Aici trebuie să mărturisim confidențial cititorilor noștri că Montan o iubise pe Lydia încă din tinerețe, dar că întreprinzătorul Lothario i-o răpise. El însă rămăsese credincios atît ei, cît și prietenului său, și la urmă o luase de nevastă, spre mirarea destul de mare, poate, a cititorilor noștri dinainte.

Aceste trei ființe, care nu se simțeau la largul lor, în societatea europeană, își puteau stăpîni cu greu bucuria cînd venea vorba de situația ce-i aștepta dincolo. Foarfecele Philinei tresărea, căci stăpîna lui se gîndea să-și asigure monopolul furnizării de îmbrăcăminte pentru toată colonia cea nouă. Philine descria foarte atrăgător marele depozit de stofe și pînzeturi și țacănea cu foarfecele în aer, văzînd înainte-i, cum spunea ea, recolta gata de seceră și coasă.

Cît despre Lydia, răspunzînd iarăși la o dragoste împăr-tășită, drept urmare a binecuvîntării Makariei, vedea în

gînd pe elevele sale crescînd cu sutele și un întreg popor de gospodine îndrumate și deprinse cu ordinea și grația. Montan cel serios n-avea nici el înaintea ochilor decît minele de plumb, cupru, fier sau cărbune de acolo, și era gata să spună uneori că toată știința și capacitatea lui se reduceau la încercări timide, pentru a ajunge să culeagă abia acolo o recoltă bogată și de valoare.

Era ușor de prevăzut că Montan se va înțelege imediat cu astronomul nostru. Convorbirile, care au avut loc în prezența Makariei, au fost foarte interesante, dar noi nu găsim decît puține însemnări despre ele, fiindcă de cîtva timp Angela devenise o ascultătoare mai puțin atentă și cam neglija să ia note ; de asemenea poate că multe dintre acele idei erau prea generale și mai puțin accesibile pentru o femeie. De aceea vom insera aici în treacăt numai unele dintre gîndurile ce-au fost exprimate în acele zile și care ne-au parvenit, fără să fie scrise de Angela.

La studierea științelor, mai ales a acelor care tratează despre natură, e pe cît de necesar, pe atît de greu să cercetezi dacă ceea ce ne-a fost transmis de tradiție, și a fost admis ca valabil de către înaintașii noștri, este într-adevăr destul de întemeiat, ca, pornind de aici, să poți duce cu încredere cercetările mai departe, sau dacă o concepție tradițională n-a făcut decît să încremenească pe loc provocînd mai mult o stagnare decît un progres. Există un indiciu care ușurează asemenea cercetare, și anume dacă ceea ce s-a moștenit a fost și a rămas plin de viață, influențînd și promovînd activitatea practică.

Metoda e cu totul alta cînd e vorba de verificarea noului, unde trebuie să ne întrebăm dacă ceea ce se adoptă reprezintă un cîștig real, sau e numai o problemă de modă.

Căci o părere ce emană de la oameni energici se extinde în mulțime prin contagiune, și atunci se numește dominantă — pretenție care nu are nici un sens pentru cercetătorul adevărat. Statul și biserica pot avea motive să se declare dominante, căci ele au de-a face cu mulțimile îndărătnice și, când e vorba de menținerea ordinii, nu mai interesează mijloacele ; dar în domeniul științelor e nevoie de o libertate absolută căci aici nu se lucrează pentru ziua de azi și de mâine, ci pentru cursul infinit al timpurilor.

În științe, chiar dacă ajunge să domine ce e fals, rămîne totdeauna o minoritate în slujba adevărului, și chiar dacă aceasta s-ar reduce la un singur om, nu înseamnă încă sfîrșitul. Acest om va continua să lucreze în tăcere, pe ascuns, și va veni vremea cînd alții se vor interesa de el și de convingerile sale, sau cînd acele convingeri se vor impune din nou, datorită propagării luminii universale.

S-a vorbit și despre ceva mai puțin general, dar de neînțeles și cu totul deosebit : era o mărturisire întîmplătoare a lui Montan, care în timpul cercetărilor sale geologice și miniere fusese însoțit de o persoană cu însușiri foarte ciudate și care era într-o legătură specială cu tot ce se numește piatră, mineral și, îndeobște, element. Acea persoană simțea nu numai influența apei ce curge sub pămînt, a depozitelor și filoanelor de metal, a celor de cărbune și a altor substanțe concentrate la un loc în cantități mari, ci, ceea ce era și mai miraculos, se simțea de fiecare dată altfel, după natura terenului pe care se afla. Munții cu caracter geologic diferit exercitau fiecare altfel de influență asupra amintitei persoane și acest fenomen îl împărtășea lui Montan, care inventase un sistem de vorbire, ce-i drept ciudat, dar datorită căruia se puteau

înțelege. Astfel reușise s-o verifice și în lucrări mărunte, punînd-o să distingă prin pipăit elementele chimice și fizice, ba chiar să spună dintr-o singură privire dacă un corp era greu sau ușor. Această persoană, despre sexul căreia n-a vrut să dea explicații, fusese trimisă de el peste ocean, împreună cu ceilalți prieteni emigranți și spera să-i fie de mare ajutor la cercetările lui în acele ținuturi neexplorate.

Această dovadă de încredere din partea lui Montan l-a făcut pe astronom să-și deschidă inima și, cu îngăduința Makariei, i-a dezvăluit oaspetelui relațiile bătrînei doamne cu sistemul cosmic. Datorită comunicațiilor ulterioare ale astronomului, sîntem acum în situația de a vă reda, dacă nu tot ce s-ar putea, cel puțin esențialul convorbirilor asupra acestor subiecte atît de interesante.

Mai întîi să admirăm asemănările existente între aceste două cazuri, cu toată diferența enormă dintre ele. Unul dintre prieteni, pentru a nu deveni un mizantrop, coborîse în cele mai adînci văgăuni ale pămîntului și chiar și acolo i se adevărase că în natura omului se găsesc analogii cu corpurile cele mai inerte și mai grosolane. Celălalt prieten aducea exemplul Makariei pentru a dovedi că nu numai lucrurile apropiate, materiale, ci și cele îndepărtate, spirituale, pot fi percepute de o natură bine înzestrată, și că nu e nevoie să pătrunzi pînă în inima pămîntului, nici să te îndepărtezi pînă dincolo de limitele sistemului solar; ajunge să observi sistematic o acțiune și să fii solicitat de ea. Pe pămînt și sub pămînt există toate elementele pentru a satisface trebuințele pămîntești, o lume a materiei, dăruită celor mai înalte facultăți ale omului spre prelucrare; dar pe cealaltă cale, cea spirituală, se vor întîlni totdeauna mila, dragostea și o acțiune liberă și organizată.

A face ca aceste două lumi să se influențeze reciproc, manifestându-și însușirile lor proprii în scurta apariție pe pământ a vieții noastre, iată care este forma de perfecțiune pe care omul poate s-o atingă.

Cei doi prieteni încheiară un pact, propunându-și să nu-și mai țină secrete experiențele și descoperirile, căci acela care ar putea rîde de ele ca de niște povești potrivite pentru un roman, nu poate, totuși, să nu le privească drept simboluri ale binelui ideal.

Curînd, Montan și cele două femei își luară rămas bun ; el ar mai fi fost rugat să rămînă, împreună cu Lydia, dar neastîmpărata Philine tulbura liniștea și obiceiurile celorlalte femei și mai ales ale nobilei Angela, situație la care se mai adăugau niște împrejurări deosebite, care îngreunau atmosfera.

Am menționat mai sus că Angela nu-și mai îndeplinea ca înainte rolul de a asculta și a nota, ci părea preocupată de alte probleme. Pentru a explica această anomalie la o persoană deprinsă cu ordinea și trăind într-un cerc atît de pur, sîntem nevoiți, pînă la urmă, să introducem încă un personaj în această povestire complexă.

Vechiul și încercatul nostru prieten Werner, ale cărui afaceri comerciale creșteau și se întindeau fără limită, era silit să-și caute mereu funcționari noi, pe care însă nu-i angaja decît după ce-i verifica în chip deosebit. Pe unul dintre aceștia l-a trimis la Makaria ca să discute cu dînsa asupra plății unor importante sume de bani pe care bătrîna doamnă se hotărîse să le consacre, din imensa-i avere, acelei noi întreprinderi, gîndindu-se mai ales la Lenardo, favoritul ei. Tînărul excepțional de care am amintit, vioi și simplu ca purtări, acum asociat al lui Werner, se distingea printr-un talent deosebit, o capacitate imensă de a socoti în minte ; era o calitate foarte prețuită pretutindeni, mai

ales de oamenii de afaceri, care ades colaborează și sînt siliți să-și trateze și să-și lichideze afacerile numai cu ajutorul cifrelor ; dar chiar și în viața de societate, unde mereu se vorbește și se discută despre cifre, sume și bilanțuri, un asemenea talent e cît se poate de util. În afară de asta, tînărul știa să cînte cu multă grație la pian : aritmetica unită cu însușiri sufletești plăcute îi erau aici de cel mai mare ajutor. Sunetele curgeau cu ușurință și se imbinău armonios. De multe ori însă dovedea că-i sînt familiare și probleme mai adînci, astfel că, deși vorbea puțin și aproape nu lăsa să se întrezărească nici o urmă de sentimentalism în discuție, era un om dintre cei mai atrăgători. În orice caz, arăta mai tînăr decît era în realitate, avea chiar ceva copilăresc în înfățișare. Oricum ar fi, cîștigase simpatia Angelei și ea pe a lui, spre marea mulțumire a Makariei, care dorea de mult s-o vadă măritată pe fata aceasta cu suflet atît de nobil.

Angela însă, simțind cît va fi de greu s-o înlocuiască cineva, îndepărtase pînă atunci unele propuneri de căsătorie, ba poate, cine știe, își înăbușise chiar vreo afecțiune ascunsă ; dar de cînd se acceptase ideea unei înlocuitoare, ba chiar se și găsisese cineva, părea că, după surpriza primei emoții, se lăsase fără împotrivire în voia unui sentiment care mergea pînă la pasiune.

Acum însă ajungem să dezvăluim faptul cel mai important, avînd în vedere că toate întîmplările despre care vorbim de atîta vreme s-au pregătit pe încetul, s-au destrămat și s-au refăcut iarăși.

Deci, s-a hotărît ca Buna și Frumoasa, numită altădată fata cea oacheșă, să stea în preajma Makariei. Planul, stabilit în linii generale și aprobat și de Leonardo, e aproape de realizare ; toți cei interesați sînt de acord ; Buna și Fru-

moasa își trece toată averea asociatului ei. El se căsătorește cu fata mezină a acelei familii harnice pe care o cunoaștem și devine astfel cumnatul lui Drege-toate. În felul acesta e cu puțință organizarea perfectă a unui nou mod de fabricație, datorită colaborării și localurilor existente, iar locuitorii acelei văi pline de activitate își vor găsi o nouă ocupație, încă și mai vie.

Astfel Buna și Frumoasa devine liberă și se instalează pe lângă Makaria, în locul Angelei, care s-a și logodit cu asociatul lui Werner. În felul acesta, toate s-au aranjat pentru moment ; ceea ce nu se poate încă hotărî rămâne în suspensie.

Acum însă Buna și Frumoasa dorește ca Wilhelm să vină s-o ia ; mai sînt încă multe lucruri de rînduit și ea vrea neapărat ca Wilhelm să încheie ce a început. El e cel ce-a descoperit-o întîi și o întîmplare ciudată l-a pus pe Lenardo pe urmele lui ; iar acum ea dorește ca tot Wilhelm să vină să-i ușureze despărțirea de acele locuri, și astfel să aibă bucuria și satisfacția de a strînge și înnoda din nou o parte din firele încurcate ale destinului.

Dar mai trebuie să dezvăluim un secret, pentru a întregi latura spirituală, afectivă a personajelor noastre : Lenardo nu rostise niciodată vreun cuvînt despre o legătură mai strînsă cu Buna și Frumoasa ; însă în cursul negocierilor, cu ocazia schimbului des de scrisori, a fost întrebată delicat cum ar privi o asemenea legătură și ce-ar fi înclinată să facă dacă ar veni vorba despre așa ceva. Din răspunsul Bunei și Frumoasei se putea alege numai atît : că nu se simțea vrednică să răspundă afecțiunii nobilei ei prieten, oferindu-i o inimă împărțită cu altul. O dragoste ca a lui merită un suflet întreg, o femeie care să-i aparțină în întregime, și asta ea nu-i putea oferi. Amintirea logodnicului, a soțului ei și a unirii lor îi era încă prea vie în

suflet ; îi stăpînea în asemenea măsură întreaga ființă, că nu mai era loc pentru iubire și pasiune, ci numai pentru o afecțiune cit se poate de curată și, în împrejurarea de față, pentru o recunoștință nemărginită. Nimeni nu mai insistase ; și deoarece Lenardo nu întrebase nimic, nici nu mai fusese nevoie să i se dea răspuns și lămuriri.

Cîteva considerații generale și-ar găsi, poate, aici locul cel mai potrivit. Toate persoanele care veneau în contact cu Makaria întrețineau cu ea relații pline de încredere și respect ; toți își dădeau seama că se află în prezența unei ființe superioare, care lăsa totuși fiecăruia libertatea de a se manifesta potrivit propriei firi. Fiecare se arăta în fața ei așa cum era, mai mult chiar decît ar fi făcut-o vreodată față de părinți și prieteni ; fiecare avea un fel de încredere în sine, căci se simțea îndemnat să se manifeste cu ce era mai bun în el, fapt din care izvora o stare de mulțumire generală.

Nu putem să trecem însă sub tăcere amănuntul că în mijlocul atîtor întîmplări, care, în oarecare măsură, reușeau s-o distragă, Makaria rămînea totuși preocupată de situația lui Lenardo. Vorbea despre asta cu cei mai apropiați de ea, cu Angela și cu astronomul. Lor li se părea că văd limpede ce se petrece în sufletul lui Lenardo ; în momentul de față era liniștit, căci ființa care îl preocupa va fi foarte fericită ; Makaria rînduise toate pentru viitor. Acum lui nu-i rămînea decît să se apuce curajos de importața întreprindere care-l aștepta, iar restul să-l lase în seama timpului și a sorții. Se putea presupune că era susținut în ceea ce voia să facă mai ales de gîndul că atunci cînd va reuși să-și întemeieze o situație solidă, își va chema acolo iubita, sau va veni el singur s-o ia.

În legătură cu asta s-au exprimat diferite observații generale. Examinară mai de aproape cazul ciudat pe care-l

aveau în față : pasiunea născută din conștiinciozitate. Își aduseră aminte și de alte exemple de transformări ciudate ale unor impresii, de evoluția misterioasă a unor înclinări și dorințe innăscute. Regretau că, în asemenea cazuri, sfaturile nu aveau valoare, dar găseau că e foarte înțelept să vezi cât mai limpede în tine, pentru a nu te lăsa cu totul în voia unei înclinări sau alteia.

Ajunși la acest punct, nu ne putem împotrivi dorinței de a vă împărtăși conținutul unei hîrtii din arhivele noastre, referitor la Makaria și la ciudata însușire cu care a fost înzeștrăat spiritul ei. Din păcate, acest document a fost scris din memorie, mult timp după ce ne-a fost comunicat conținutul lui, și nu poate fi considerat întru totul autentic, cum ar fi fost de dorit într-un caz atît de deosebit. Oricum ar fi, vom împărtăși aici destul cititorilor noștri pentru a-i face să mediteze și pentru a le atrage atenția, dacă nu cumva au și observat și notat ceva la fel, sau asemănător.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

Makaria se găsește într-un raport cu sistemul nostru solar pe care de-abia îndrăznim să-l exprimăm. Nu numai că îl poartă și-l contemplă în spiritul și în sufletul ei, în imaginația ei, dar și face oarecum parte din acest sistem : ea se vede antrenată împreună cu el în acele orbite cerești, dar într-un mod cu totul deosebit ; încă din copilărie Makaria gravitează în jurul soarelui și anume după cum s-a constatat acum, într-o spirală, îndepărtîndu-se mereu de centru și tinzînd spre regiunile exterioare.

Dacă se poate admite că ființele, în măsura în care sînt corporale, gravitează spre centru, iar în măsura în care sînt spirituale tind spre periferie, atunci prietena noastră aparține categoriei celei mai spirituale ; ea poate că s-a născut numai pentru a se dezlega de cele pămîntești și a pătrunde în spațiile cele mai apropiate și cele mai îndepărtate ale existenței. Această însușire, atît de admirabilă, i-a fost, încă din primii săi ani, o povară grea. Își amintește că de cînd era mică, ființa ei interioară era pătrunsă ca de o prezență luminoasă ce-și primea strălucirea de la o lumină neîntrecută nici de cele mai vii raze ale soarelui. De multe ori vedea doi sori, unul interior, și altul exterior, pe cer ; la fel cu luna, cea exterioară rămînea de aceeași mărime în toate fazele ei, pe cînd cea interioară se micșora din ce în ce mai mult.

Acest dar o rupea de lucrurile din viața obișnuită, însă părinții, care erau niște oameni remarcabili, au făcut tot ce se putea pentru educația ei ; facultățile i-au fost stimulate și îndreptate spre o aplicație practică, în asemenea măsură, încît a putut să-și îndeplinească toate obligațiile exterioare ; și în timp ce spiritul și inima îi erau pline de viziuni supratereștre, acțiunile și purtările ei rămîneau conforme celor mai nobile principii morale. Trăia ca un înger pe pămînt, totdeauna gata să dea ajutor, neobosită să facă servicii mari sau mici, pe cînd spiritul i se mișca neconținut în jurul soarelui, ridicîndu-se totodată în cercuri din ce în ce mai largi spre spațiile supratereștre.

Excesul acestei stări de plenitudine era într-o măsură temperat de faptul că și în ea părea a se face cînd zi, cînd noapte ; cînd lumina interioară își micșora strălucirea, Makaria se străduia să-și îndeplinească conștiincios obligațiile exterioare, dar cînd sufletul i se lumina din nou, ea se dăruia din plin acelei păci divine. Observase chiar că un

fel de nori o învăluiau din cînd în cînd și-i ascundeau pentru o bucată de timp imaginea tovarășilor ei cerești, interval pe care-l folosea totdeauna spre binele și bucuria celor din jur.

Atît timp cît n-a vorbit despre aceste viziuni, i-a trebuit multă putere ca să le suporte ; puținul cît a spus despre ele a fost primit cu neîncredere, sau greșit înțeles ; de aceea, în existența sa îndelungată, Makaria a lăsat să se creadă că e vorba de o stare bolnăvicioasă și așa se vorbește și acum în familia ei ; dar, pînă la urmă, a avut norocul să dea peste omul pe care-l cunoaștem, la fel de prețios ca medic, matematician și astronom, un bărbat nobil, care, totuși, la început, a venit la Makaria împins numai de curiozitate. Însă după ce i-a cîștigat încrederea și ea i-a dezvăluit treptat stările prin care trecea, legînd prezentul cu trecutul și stabilind o legătură între fenomene, savantul a fost cuprins de un interes atît de mare față de acest fenomen, încît nu s-a mai putut despărți de dînsa, ci a încercat zi de zi să pătrundă mai adînc misterul.

La început, așa cum dădea să se înțeleagă foarte clar, el socotea că totul nu era decît o iluzie ; căci Makaria nu tăgăduia că încă din fragedă copilărie se pasionase de astronomie și cosmografie, că primise o instrucție serioasă în acest domeniu și că nu scăpase nici un prilej de a-și adînci, cu ajutorul cărților și al instrumentelor, cunoștințele despre structura universului. De aceea, astronomul afirma că era vorba de lucruri învățate ; că era de bănuir efectul unei imaginații admirabil ordonate, influența memoriei, colaborarea inteligenței, dar mai ales un calcul ascuns.

El era matematician, deci un om încăpățînat ; era un spirit luminat, deci deloc credul ; se împotrivise multă vreme, observînd totuși cu atenție tot ce afirma dînsa ;

căută să compare datele unor ani diferiți, descoperi că datele din anii mai recenti corespundeau cu pozițiile reciproce ale astrelor și la urmă exclamă : Și de ce Dumnezeu și natura n-ar fi construit o sferă vie a lui Armillar ¹, o mașinărie spirituală, capabilă să urmărească singură și într-un mod deosebit mersul astrelor, așa cum ceasornicul ne arată scurgerea zilelor și a orelor ?

Aici însă nu mai îndrăznim să mergem mai departe ; căci un fenomen incredibil își pierde valoarea când vrei să-l cercetezi mai de aproape și în amănunt. Totuși să adăugăm doar atât : faptele ce-i slujeau astronomului drept bază pentru calculele sale erau următoarele : Soarele apărea în viziunile Makariei cu mult mai mic decât îl vedea în timpul zilei, iar locul neobișnuit, pe care-l atribuia acestui astru în zodiac, prilejuia felurite deducții.

Pe de altă parte se nășteau îndoieli și erori din faptul că vizionarea arăta că ar apărea alte astre în zodiac decât cele ce puteau fi cunoscute pe cer. Se poate să fi fost micile planete pe atunci încă nedescoperite. ² Căci după alte indicații se putea bănuia că ea depășise de mult orbita lui Marte și că se apropia de cea a lui Iupiter. Era evident că o bucată de vreme contemplantă cu uimire această planetă în toată splendoarea ei nemărginită, greu de spus de la ce depărtare, și observase jocul sateliților ei ; apoi, în chip cu totul extraordinar, o văzuse în descreștere, ca luna, dar întoarsă invers, așa cum vedem luna în creștere. S-a tras concluzia că ea vedea astrul dintr-o parte și că într-adevăr era pe punctul de a-i depăși orbita, pentru a

¹ Un instrument cu care se explică mișcarea corpurilor cerești.

² Ele au fost descoperite între anii 1801—1807.

se avînta în spațiul infinit spre Saturn. Acolo n-ar putea s-o urmeze nici o imaginație ; dar noi nădăjduim că o asemenea entelehie nu va părăsi sistemul nostru solar, ci odată ajunsă la limitele lui, se va întoarce purtată de dor, reluîndu-și viața pămîntească și exercitîndu-și înrîurirea binefăcătoare asupra strănepoților noștri.

Sperînd că cititorii ne vor ierta, încheiem aici acest poem eteric și ne întoarcem la poveștile noastre terestre despre care am dat mai sus cîteva indicații în treacăt.

Montan afirmase, cu o deplină aparență de sinceritate, că persoana aceea ciudată, ale cărei simțuri indicau atît de precis diferența dintre zăcămintele ascunse în pămînt, plecase împreună cu primii emigranți ; acest fapt trebuia să apară unui cunoscător de oameni cu totul neverosimil, căci cum ar fi putut Montan și alții ca el să se despartă de o asemenea baghetă miraculoasă ? De altfel, îndată după plecarea sa, niște vorbe aruncate la întîmplare și unele istorisiri ciudate ale servitorilor au stîrnit, încetul cu încetul, bănuieli. Philine și Lydia aduseseră cu ele o a treia femeie, sub cuvînt că ar fi o cameristă, lucru la care nu părea că se pricepe, dovadă că nu era niciodată chemată să-și îmbrace sau să-și dezbrace stăpînele. Portul ei simplu venea bine pe trupu-i voinic și bine făcut, dar avea, ca și persoana însăși, ceva țărănesc. Comportarea ei, fără să -fie grosolană, nu arăta nici o urmă din acele bune maniere pe care cameristele au obiceiul să le maimuțarească. De altfel, și-a găsit îndată locul pe lîngă personalul de serviciu ; s-a împrietenit cu cei ce munceau la cîmp și la grădină, luînd sapa și lucrînd cît trei. Dacă punea mîna pe greblă, aceasta zbura de mai mare dragul peste pămîntul proaspăt săpat și oricît de întins ar fi fost locul, devenea îndată un strat bine netezit. Încolo, fata era foarte liniștită și repede și-a cîștigat simpatia tuturor. Se

povestea că a fost văzută adesea cum își lepăda unealta și pornea peste cîmp drept înainte, sărind peste pietre și buruieni, spre un izvor neștiut de nimeni, unde-și potolea setea. Și zilnic, ori de cîte ori îi era sete, în orice loc s-ar fi găsit, se pricepea totdeauna să găsească o apă curgătoare și curată, cînd avea nevoie.

Rămăsese deci o mărturie a celor afirmate de Montan. Fără îndoială că numai pentru a evita experiențele greoaie și dovezile neîndestulătoare se hotărîse el să ascundă prezența acolo a unei ființe atît de miraculoase, s-o ascundă chiar față de nobilele sale gazde, care ar fi meritat, totuși, mai multă încredere. Noi însă am dorit să împărtășim cititorilor noștri cele aflate, deși incomplet, pentru a atrage atenția cercetătorilor asupra unor cazuri asemănătoare ce, într-un fel sau altul, se întîlnesc mult mai des decît s-ar crede.

CAPITOLUL AL ȘAISPREZECELEA

Intendentul aceluia castel însuflețit nu de mult de către emigranții noștri era un om activ și priceput, mereu preocupat de interesele stăpînului său și de ale sale proprii. Acum stătea mulțumit la masa lui de lucru și trecea pe curat socotelile și rapoartele în care își dădea osteneala să exprime și să specifice, cu destulă încîntare de sine, beneficiile însemnate pe care le procurase întregului district în timpul găzduirii acelor oaspeți. Totuși, după convingerea sa, aceste beneficii erau încă puțin lucru față de cele ce urmau să vină; el își dăduse seama de tot ce se poate obține de pe urma unor oameni activi, iscusiți, civilizați

și îndrăzneți. Unii își luaseră rămas bun pentru a se stabili dincolo de ocean, alții, pentru a-și găsi o situație pe continent ; dar mai rămăsese și un al treilea grup, ținut pe loc de unele legături secrete ; intendentul se hotărî să se folosească de această situație.

Cînd a fost vorba de plecare, s-a văzut, ceea ce se putea de altfel ușor prevedea, că unii dintre acei bărbați voinici se împrieteniseră, în mai mică sau mai mare măsură, cu copilele frumoase din sat și ținut. Numai unii avură destul curaj, atunci cînd Odoard a plecat cu oamenii lui, să declare că rămîn pe loc ; dintre emigranții lui Lenardo nu rămase nici unul ; dar parte dintre ei făgăduiră să se întoarcă în curînd și să se stabilească acolo dacă li s-ar garanta un cîștig convenabil și siguranță pentru viitor.

Intendentul, care cunoștea foarte bine întregul personal și starea fiecărei gospodării din sînul micii populații pe care o administra, rîdea pe ascuns, ca un egoist ce era, văzînd pregătirile mari și cheltuielile importante ce se făceau, pentru ca oamenii să-și desfășure liber activitatea peste ocean și în inima continentului, pe cînd, de fapt, i se procurau lui, care rămăsese liniștit acasă, cele mai mari avantaje pentru domeniul său și pentru administrație, căci i se dădea ocazia să țină pe loc și să adune în jurul său pe unii dintre cei mai buni lucrători. Ideile lui luînd avînt sub influența prezentului, el găsea că e foarte firesc ca libertatea, bine speculată, să aibă rezultatele cele mai profitabile. Se hotărî imediat să organizeze în micul său district o întreprindere asemănătoare. Din fericire, locuitorii mai înstăriți s-au văzut aproape constrînși să îngăduie fiicelor lor să-și legalizeze legăturile premature. Intendentul îi lămuri că ceea ce putea să pară o nenorocire în ochii

vecinilor, era de fapt un mare noroc ; într-adevăr era un noroc că soarta alesese pe cei mai buni meșteșugari, așa că nu i-a fost greu să facă pregătirile pentru o fabrică de mobile, care nu cere local mare și nici prea multă bătaie de cap, ci numai iscusință și material suficient. Intendentul făgădui materialele ; locuitorii dădeau femeii, local pentru fabrică și depozite, iar noii-veniți își aduceau iscusința.

Acest om de afaceri priceput se gîndise bine la toate în taină, încă în prezența și tumultul mulțimii de oaspeți, iar acum, cînd în jurul lui se așternuse liniștea, putea să pășească la lucru.

Acel torent trecuse, și asupra drumurilor din localitate și asupra curții castelului se lăsase un fel de liniște mormîntală, cînd omul nostru de afaceri, cufundat în fel de fel de socoteli, fu trezit din treburile-i tihnite de strigătele unui călăreț sosit în galop. Potcoavele calului nu tăcneau în mers, căci el nu era potcovit, dar călărețul, după ce sări jos de pe pătură — călărea fără șa și fără scări și-și strunea calul numai cu un friu fără zăbală — îi chema în gura mare și nerăbdător pe locuitorii castelului și pe oaspeți și era cumplit de mirat că găsea atîta liniște și toropire.

Servitorul care-i ieși în întîmpinare nu se pricepu ce să facă ; cînd începu schimbul de vorbe, se arătă însuși intendentul și nu știu nici el ce să-i spună decît că toată lumea plecase. — Încotro ? întrebă nerăbdător tînărul. — Intendentul îi descrie tacticos drumul pe care-l luaseră Lenardo, Odoard și un al treilea bărbat misterios, pe care-l numeau cînd Wilhelm, cînd Meister. Acesta din urmă se îmbarcase pe fluviul ce trece la o depărtare de cîteva mile ; se ducea la vale, ca să-l vadă mai întîi pe fiul său, iar după aceea să se ocupe de o afacere însemnată.

Tinărul se și aruncase pe cal și, după ce află care-i drumul cel mai scurt pînă la fluviu, se năpusti pe poartă și zbură atît de repede din acele locuri, încît intendentul, care privea de la fereastra lui de sus, abia mai zări un norișor de praf, ce arăta că dezlănțuitul călăreț luase drumul cel bun.

Tocmai se împrăștiase ultima dîră de praf în depărtare și intendentul nostru era gata să se reazeze la masa de lucru, cînd un alt mesager, mergînd pe jos, ajunsese zorit la poarta castelului și întrebă și el de oaspeți, la care fusese trimis în grabă, pentru a le preda ceva. Aducea un pachet voluminos și o singură scrisoare adresată lui Wilhelm, numit și Meister, ce-i fusese încredințată aducătorului de către o doamnă tinăară, cu rugămintea stăruitoare s-o predea cît mai repede. Din păcate, nici acestuia nu i s-a putut da alt răspuns decît că s-a golit cuibul și că trebuia să-și urmeze calea cît mai grăbit pentru a ajunge la locul unde va putea să-i găsească pe toți, sau cel puțin să capete indicații despre ținta spre care au pornit.

Dar scrisoarea, pe care am găsit-o de asemeni printre numeroasele hîrtii ce ne-au fost încredințate, e prea importantă ca s-o ținem secretă. Era de la Hersilia, o femeie pe cît de ciudată, pe atît de plăcută, care n-a apărut decît rareori în istorisirile noastre, dar care, de cîte ori s-a arătat, a atras irezistibil spiritele alese și inimile delicate. De altfel are destinul cel mai bizar ce putea fi hărăzit unei ființe gingașe.

CAPITOLUL AL ȘAPTESPREZECELEA

HERSILIA CĂTRE WILHELM

Stăteam pe gînduri și n-aș fi putut spune la ce mă gîndeam. Dar uneori mă surprind gîndind fără a gîndi ; e un

fel de pasivitate pe care parcă o simt material. Un cal se avîntă în curte și mă trezește din visare ; ușa se dă în lături și Felix intră strălucitor de tinerețe, ca un mic zeu. Se repede la mine, vrea să mă îmbrățișeze, eu îl resping ; el se preface indiferent, rămîne la oarecare distanță și, cu o veselie netulburată, își laudă calul care l-a adus, îmi istorisește deschis și amănunțit despre studiile lui, despre prietenii lui. Amintindu-ne întîmplări mai vechi ajungem să vorbim despre caseta aceea prețioasă ; știe că o am și dorește s-o vadă ; eu mă învoiesc ; era cu nepuțință să-l refuz. O cercetează, îmi povestește amănunțit cum a descoperit-o ; eu mă zăpăcesc și-i mărturisesc că posed cheia. Acum curiozitatea îi este stîrnită la culme, vrea să vadă și cheia, măcar de departe ; nimeni n-a auzit pe cineva rugîndu-se mai stăruitor și mai drăgălaș ; cade în genunchi, imploră și insistă, privindu-mă cu niște ochi atît de înflăcărați și de curați, cu vorbe atît de dulci și lingușitoare, că iar n-am putut rezista. Îi arăt secretul acela minunat de departe, dar el îmi apucă iute mîna, îmi smulge cheia, și începe să sară voios în jurul unei mese.

N-am ce face cu caseta și nici cu cheia : îmi strigă el. Numai inima ta aș dori s-o deschid ; aș dori să mi se deschidă singură, să vină spre mine, să mă strîngă la ea, să-mi îngăduie fericirea s-o strîng la pieptul meu. Era adorabil, neînchipuit de frumos ; eram gata să mă apropii ; dar el trage caseta pe masă dinaintea lui ; a și vîrît cheia în broască, amenințînd că o va răsuci și o răsucește într-adevăr. Cheia însă se frînge ; jumătatea ei dinafară cade pe masă.

Mă simțeam mai tulburată decît era cu puțință și îngăduit. El folosește neatenția mea, lasă caseta, se repede spre mine și mă cuprinde în brațe. Am luptat în zadar, ochii lui s-au apropiat de ai mei și am văzut cît e de minunat să-ți găsești propriul chip în ochii unui îndrăgostit ! Am văzut asta pentru întîia oară atunci cînd și-a

apăsât cu ardoare buzele pe buzele mele. Trebuie să recunosc că i-am răspuns la sărutare ; e atît de frumos să faci pe cineva fericit ! M-am smuls din îmbrăţişare ; prăpastia ce ne despărţea mi-a apărut prea limpede ; în loc să mă stăpînesc, am depăşit măsura, l-am îndepărtat mînioasă ; tulburarea mi-a dat curaj şi înţelepciune ! L-am ameninţat, l-am dojenit, i-am poruncit să nu mai apară niciodată înaintea mea ; Felix a crezut în sinceritatea vorbelor mele. Bine, a spus, atunci plec în lume şi am să călăresc pînă îmi voi găsi moartea. S-a urcat pe cal şi a plecat în galop. Încă pe jumătate visînd vreau să pun la adăpost caseta ; jumătatea cheiţei zace ruptă, nedumerirea mea nu are margini.

O, voi, bărbaţilor, voi, oamenilor ! N-o să transmiteţi niciodată raţiune copiilor voştri ? Nu i-a fost de ajuns tatălui că a pricinuit atîta rău, trebuie acum şi fiul să ne pună într-o încurcătură fără ieşire ?

Aceste mărturisiri le păstram de cîtva timp la mine ; dar iată că trebuie să-ţi comunic o întîmplare ciudată care limpezeşte şi întunecă cele de mai sus.

Un bătrîn aurar şi giuvaergiu, pe care unchiul meu îl preţuieşte foarte mult, a venit la noi să ne arate unele piese de anticariat rare şi scumpe ; asta m-a făcut să-i aduc caseta ; el s-a uitat la cheiţa ruptă şi mi-a arătat ceea ce nu văzusem pînă atunci, că ruptura nu e grunjoasă, ci netedă. Puse cap la cap, cele două bucăţi s-au unit ; bătrînul a scos cheiţa întreagă afară ; bucăţile erau legate magnetic, se ţineau bine una de alta, cu cheiţa aceea însă

nu puteau deschide decît inițiații. Omul s-a depărtat puțin, caseta s-a deschis brusc, dar el a închis-o din nou : Nu-i bine să te atingi de asemenea taine, a spus el.

Slavă Tatălui ceresc că nu-ți poți închipui nici pe de parte starea în care mă aflu ; cum ai putea oare înțelege o stare de rătăcire, cînd ești străin de ea ? Caseta aceea importantă se află înaintea mea, cheia care o deschide o am în mînă. Bucuroasă aș lăsa caseta închisă, dacă această cheiță mi-ar deschide mie viitorul.

Să nu te îngrijorezi în privința mea nici o clipă ; dar, te rog, te implor, îți ordon stăruitor să-l cauți pe Felix ; am trimis zadarnic după el în toate părțile, ca să găsesc măcar o urmă. Nu știu dacă trebuie să binecuvîntez ziua care ne va aduna iar la un loc, sau să mă tem de ea.

În sfîrșit, curierul cere să ia scrisoarea ; a fost destul de mult reținut aici, trebuie să-i ajungă pe călători cu depeșe importante. În tovărășia lor te va găsi, desigur și pe dumneata, sau i se va indica unde te poate găsi. Pînă atunci, nu mă voi liniști.

CAPITOLUL AL OPTSPREZECELEA

Sub soarele cald de amiază, barca luneca pe rîu la vale ; un vînt ușurel răcorea aerul înfierbîntat ; malurile în pantă dulce ofereau o priveliște simplă, dar plăcută. Ogoarele de grîu ajungeau pînă la mal ; în cîteva locuri apa roses pe dedesubt terenul cultivat, formînd ici și colo rîpe destul de înalte.

Sus de tot, pe marginea abruptă a unei asemenea rișe, pe unde înainte trecuse fără îndoială un drumeag pe care se trăgeau bărcile la edec, prietenul nostru văzu înaintînd în trapul calului un tînăr voinic și bine făcut. Dar în clipa în care Wilhelm vru să-l privească mai bine, pajiștea de deasupra rișei se prăbuși și nefericitul căzu în apă cu calul peste el. Nu mai era timp de stat pe gînduri ; luntrașii vîsliră și ajunseră la bulboană cu repeziciunea fulgerului, răpindu-i într-o clipă prada. Tînărul cel frumos zăcea în luntre fără suflare ; după o scurtă gîndire, oame-nii aceia pricepuți vîsliră pînă la o luncă prundoasă de sâlcii, care se formase în mijlocul riului. Într-o clipă traseră la mal, ridicară corpul, îl puseră jos, îl dezbrăcară și-l șterseră de apă. Încă nu se vădea nici un semn de viață ; floarea minunată se încovoia fără putere în brațele lor !

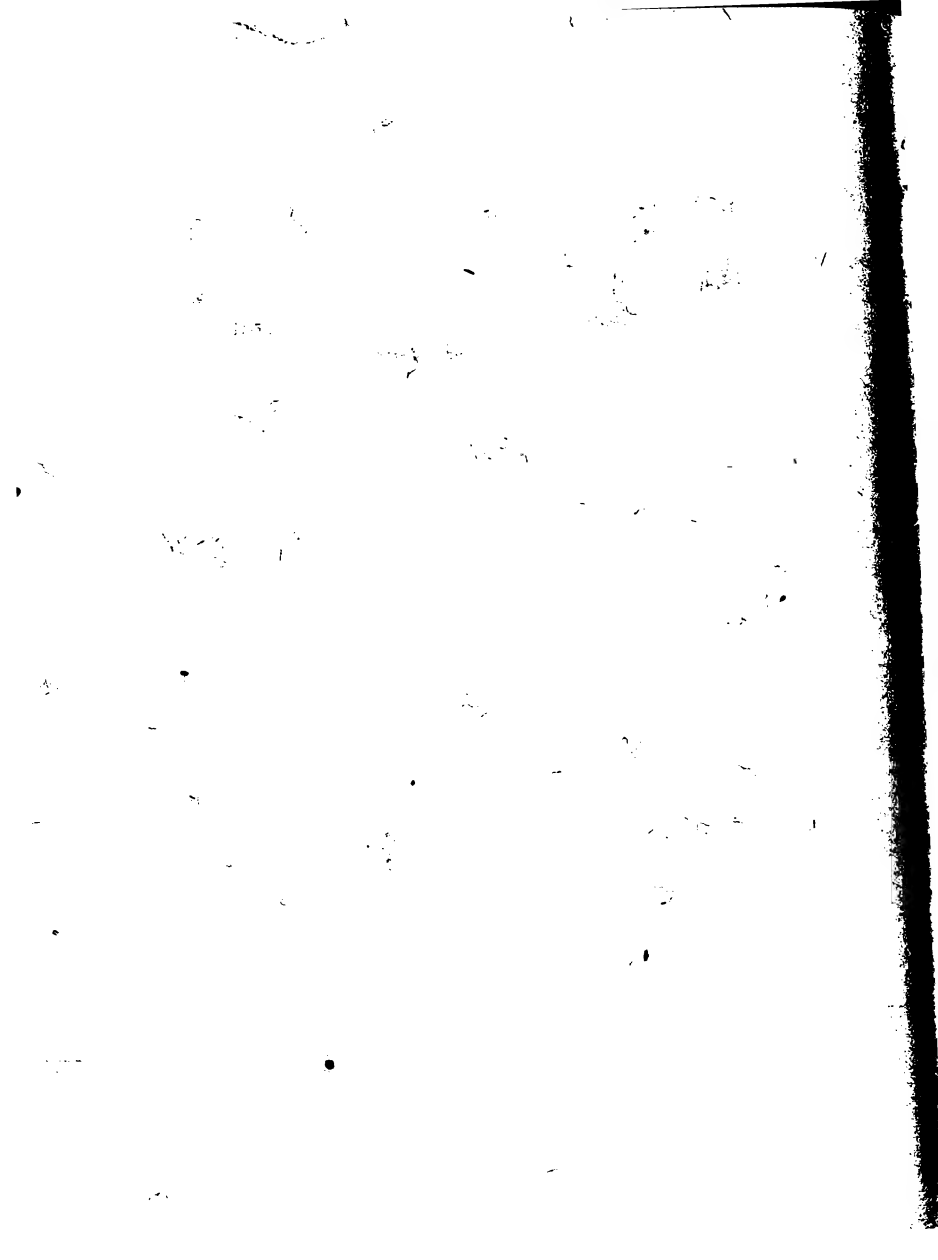
Wilhelm apucă imediat lanțeta ca să-i deschidă artera brațului ; singele țîșni cu putere și, amestecîndu-se cu valurile șerpuitoare și jucăuse, urmă unduirile apei. Viața reveni. De-abia avu timp chirurgul plin de dragoste să fixeze bandajul, că tînărul se sculă curajos în picioare, îi aruncă o privire pătrunzătoare lui Wilhelm și strigă : Dacă trebuie să trăiesc, atunci voi trăi cu tine ! Cu aceste vorbe căzu la pieptul salvatorului său plîngînd în hohote. Tatăl și fiul se recunoscuseră. Stăteau astfel îmbrățișați, asemenea lui Castor și Pollux ¹, frații ce se întîlnesc pe drumul lor dintre infern și lumină.

Îl rugară pe Felix să se liniștească. Vrednicii luntrași îi și pregătiseră un adăpost bun, pe jumătate însořit, pe jumătate umbrit, sub frunziș și ramuri ușoare ; acolo se culcă minunatul tînăr, pe mantaua tatălui său ; pletele-i brune, repede uscate, se încîrlionțau din nou ; zîmbi senin și adormi. Prietenul nostru îl contemplă cu plăcere, apoi

¹ În mitologie, Castor și Pollux trebuiau să petreacă fiecare, cu schimbul, cîte o zi în infern, de aceea nu vedeau în același timp lumina soarelui.

Îl înveli cu mantaua, exclamînd : — Vei renaște oare mereu, tu, imagine splendidă a Divinității ? și vei fi de îndată iarăși chînuît, răniț dinăuntru sau dinafară ? — Mantaua îl acoperi, văpaia soarelui îi încălzea dulce mădularele, obrații își recăpătară culoarea, părea cu totul înzdrăvenit.

Luntrașii cei harnici, mulțumiți că au făcut o faptă bună și bucurîndu-se dinainte că vor primi o răsplată bogată, uscară cît putură mai bine hainele tînărului pe nisipul fierbinte pentru ca, la deșteptare, cel salvat să aibă iar o ținută cuviincioasă.

CUPRINSUL

CARTEA A DOUA (continuare)

Capitolul al cincilea	5
Capitolul al şaselea	28
Capitolul al şaptelea	29
Capitolul al optulea	48
Capitolul al nouălea	64
Capitolul al zecelea	70
Capitolul al unsprezecelea	73

CARTEA A TREIA

Capitolul întâi	90
Capitolul al doilea	99
Capitolul al treilea	102
Capitolul al patrulea	115
Capitolul al cincilea	119
Capitolul al şaselea	133
Capitolul al şaptelea	157
Capitolul al optulea	159
Capitolul al nouălea	165
Capitolul al zecelea	175
Capitolul al unsprezecelea	187
Capitolul al doisprezecelea	192

Capitolul al treisprezecelea	.	.	.	.	.	.	198
Capitolul al paisprezecelea	.	.	.	.	.	.	223
Capitolul al cincisprezecelea	.	.	.	.	.	.	238
Capitolul al şaisprezecelea	.	.	.	.	.	.	243
Capitolul al şaptesprezecelea	.	.	.	.	.	.	246
Capitolul al optsprezecelea	.	.	.	.	.	.	249

Lector : CORNEL SIMIONESCU
Tehnoredactor : ELENA CALUGARU

*Bun de tipar 21.03.1984. Coli ed. 12,04.
Coli tipar 8.*

Comanda nr. 40 045
Combinatul poligrafic „Casa Scintei”
București — Piața Scintei nr. 1
Republica Socialistă România

